

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK
YERLEŞİMİ NEOLİTİK DÖNEM
BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEĞİNİN
BAĞLAMSAL OLARAK
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YASİN CEMRE DERİCİ

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR BURÇİN ERDOĞU

Edirne 2018

ÖZET

Neolitik ve Kalkolitik Dönem’de iskan görmüş Uğurlu-Zeytinlik, M.Ö 6800-4300 aralığına tarihlenmektedir. Yerleşim, Çanakkale’ye bağlı olan Gökçeada’nın Uğurlu Köyüne 1 km uzaklıkta bulunmaktadır. Uğurlu-Zeytinlik Höyük Neolitik Dönem bezemeli çanak çömlekleri V. ve IV. Kültür Katlarında görülmektedir ve Uğurlu Höyük neolitik çanak çömlek toplululuğu içerisinde %1’den daha az bir orana sahiptir. En erken bezemeli çanak çömlekler V. Kültür Katında M.Ö 6200’de ortaya çıkmıştır ve IV. Kültür Katında M.Ö 5700’lere kadar devamlılık göstermektedir. Bahsedilen iki kültür katına ait bezemeli çanak çömlekler, teknolojik ve sosyal öğelerin bir parçası iken aynı zamanda diğer yerleşimler arasındaki etkileşimin takip edilmesinde aracıdır. Etkileşim konusunda, boya bezeme, İmpresso ve diğer bezeme türleri ele alındığında, Kuzey Batı Anadolu, Batı Anadolu, Göller Bölgesi, İç Anadolu, Doğu Akdeniz, Balkanlar, Makedonya, Kıta Yunanistan gibi birçok bölgeyle Uğurlu’nun etkileşime geçmiş olabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan Uğurlu Neolitik Dönem bezemeli çanak çömleklerinin işlevsel yapıdan uzak amaçlar için de kullanılmış olabileceği ve onların sembolik, ritüel ve sosyal açıdan toplum arasında birer metafor olarak kullanıldığı öngörülmektedir.

Bu tez çalışmasında Uğurlu Yerleşimi Neolitik Dönem bezemeli çanak çömleklerinin teknik özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiş ve bezeme stilleri üzerinden analogik değerlendirmesi yapılmıştır. Diğer yandan kullanım amaçlarının daha iyi anlaşılması için etnoarkeolojik, teorik ve bağlamsal verilerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gökçeada, Uğurlu Höyük, Bezemeli Çanak Çömlek, Neolitik, Bağlam, Etnoarkeoloji, Parçalanma, Sembolizm

ABSTRACT

Uğurlu-Zeytinlik, inhabited in the Neolithic and Chalcolithic periods, is dated to between 6800-4300 BC. The settlement is located at a distance of 1 km from Uğurlu village in the island of Gökçeada, administratively a part of the Çanakkale province. Decorated ceramics from the Neolithic period in Uğurlu-Zeytinlik Höyük are encountered in Phases V and IV, amounting to less than 1% of the entire Neolithic pottery assemblage. The earliest decorated ceramics are known from c. 6200 BC in Phase V, and show continuity until c. 5700 BC in Phase IV. Decorated ceramics from these aforementioned phases, which are constituents of technological and social elements, also allow for an investigation of interaction between other settlements. Based on decorative styles including painted decoration, impresso, and others, it can be inferred that Uğurlu could have interacted with numerous regions such as Northwest Anatolia, West Anatolia, Lakes Region, Central Anatolia, Eastern Mediterranean, Balkans, Macedonia, and continental Greece. On the other hand, apart from functional purposes, it is predicted that the society of the Neolithic Uğurlu Höyük also utilized decorated ceramics as symbolic, ritual, and social metaphors.

In this study, technical properties of decorated ceramics dating to the Neolithic period from Uğurlu Höyük were examined in detail and analogical assessments were made based on decorative styles. Meanwhile, ethnoarchaeological, theoretical, and contextual data were employed to reach a better understanding of the functions of these objects.

Keywords: Gökçeada, Uğurlu Höyük, decorated ceramics, Neolithic, context, ethnoarchaeology, fragmentation, symbolism

ÖNSÖZ

2009 yılından beri devam eden Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazısına lisans eğitimim sırasında 2012 yılında katıldım ve 7 senedir devam etmekteyim. Bu tez çalışmasıyla birlikte uzun süredir ekip üyesi olduğum Uğurlu kazısının neolitik dönem bezemeli çanak çömleklerini inceleyerek araştırmamı tamamlamış bulunmaktayım.

Öncelikle lisans eğitimimin başından bu yana hem derslerde hem de kazıda yardımcı olan, tez sürecinde her türlü bilgi birikiminden ve önerilerinden yararlandığım, ayrıca arkeolojiyle ilgili olarak modern görüşlerine değer verdiğim, arkeolojiye farklı bakmamı sağlayan, hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Burçin Erdoğan'a teşekkür ederim. Diğer yandan Ulucak Yerleşimine ait bezemeli çanak çömlekleri incelememe fırsat veren, derslerde ve ders dışında her zaman yol gösteren, bilgilerini bizden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Özlem Çevik'e teşekkür ederim. Ayrıca tez jüriliğimi düşünmeden kabul eden ve uzun süre kazılarda beraber çalıştığımız, çanak çömlek çalışmalarında yardımcı olan hocam Doç. Dr. Çiğdem Atakuman'a teşekkür ederim.

Çalıştığım malzeme grubunun, fotoğraf çekiminde bana yardımcı olan Hasan Can Gemici'ye ve Cüneyt Akgün'e, çanak çömlek çizimlerinin yapılmasında uğraş gösteren Burçak Yağmur Ganiyusufoğlu'na, tezin düzenlenmesinde yardımcı olan Erkan Gürçal ve Uğur İlhan'a teşekkür ederim.

Son olarak maddi ve manevi her zaman yanımda olan, tez boyunca bana yol gösteren, fikirlerinden yararlandığım aileme (Sibel Derici, Gökhan Derici, Ahmet Can Derici) ,Yağmur Başalmaz'a, Cihangir Temiz'e ve Erdem Yakut'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
HARİTALAR LİSTESİ.....	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
PLANLAR LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
ÇİZİMLER LİSTESİ	xi
LEVHALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1- AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM	4
1.1 Amaç ve Kapsam	4
1.2 Yöntem.....	5
BÖLÜM 2 – UĞURLU-ZEYTİNLİK YERLEŞİMİ	7
2.1 Gökçeada'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri, Batimetri ve İklimi.....	7
2.2 Kazı Tarihçesi	14
2.3 Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesi	16

BÖLÜM 3 - GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK HÖYÜK NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN ANALİZİ 28

3.1 Çanak Çömleklerin Genel Değerlendirmesi 28

3.2 Bezemeli Çanak Çömleklere Ait Grafiklerin Değerlendirmeleri..... 32

3.2.1 V. Kültür Katı Çanak Çömlek Parça Oranları 34

3.2.2 V. Kültür Katı Hamur Oranları 35

3.2.3 V. Kültür Katı Astar Oranları 36

3.2.4 V. Kültür Katı Kabalık Oranları 37

3.2.5 V. Kültür Katı Bezemeleri ve Oranları 38

3.2.6 IV. Kültür Katı Parça Oranları 41

3.2.7 IV. Kültür Katı Hamur Oranları..... 42

3.2.8 IV. Kültür Katı Astar Oranları 43

3.2.9 IV. Kültür Katı Kabalık Oranları 44

3.2.10 IV. Kültür Katı Bezemeleri ve Oranları 45

3.3 Uğurlu-Zeytinlik Höyük V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı Bezemeli Çanak Çömleklerinin Genel Karşılaştırması, Yerleşim içi Stilistik Gelişmeler ve Yorumlama 53

BÖLÜM 4 - GÖKÇEADA UĞURLU ZEYTİNLİK HÖYÜK NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN, LEVANT, ANADOLU, EGE, BALKANLAR VE KITA YUNANİSTAN İLE KARŞILAŞTIRMASI ... 57

4.1 Boya Bezemelerin Bölgesel Karşılaştırması 60

4.1.1 Göller Bölgesi 60

4.1.2 İç Batı Anadolu	62
4.1.3 Güney Batı Anadolu ve Menderes Havzası	63
4.1.4 Batı Anadolu (Ege Bölgesi)	64
4.1.5 Kuzey-Batı Anadolu.....	65
4.1.6 Balkanlar ve Makedonya.....	66
4.1.7 Kıta Yunanistan.....	68
4.2 Boya Bezemelerin Değerlendirilmesi	70
4.3 İmpresso Bezemeli Çanak Çömlekler ve Bölgesel Karşılaştırma.....	74
4.3.1 Doğu Akdeniz	75
4.3.2 Göller Bölgesi	75
4.3.3 Batı Anadolu	75
4.3.4 Kuzey Batı Anadolu.....	76
4.3.5 Balkanlar	77
4.3.6 Makedonya.....	78
4.3.7 Kıta Yunanistan ve Adriyatik Kıyıları	79
4.4 İmpresso Bezemelerin Yayılım Alanı ve Değerlendirme	80
4.5 Diğer Bezeme Türlerinin Uğurlu Höyük ile Karşılaştırılması.....	86
BÖLÜM 5 – UĞURLU NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRMESİ.....	91
5.1 Uğurlu Höyük Neolitik Dönem Mimarisi.....	92
5.2 V. Kültür Katı Bağlamsal Analizleri.....	98

5.3 IV. Kùltür Katı Bağlam Analizleri.....	104
5.4 V. ve IV. Kùltür Katlarının Bağlamsal Değerlendirmeleri	112
BÖLÜM 6 – BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN ETNOARKEOLOJİ VE PARÇALANMA KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	114
6.1 Çanak Çömlek Değerlendirmesinde Etnoarkeoloji.....	114
6.2 Çanak Çömlek Bezemelerine Dair Etnoarkeolojik Çalışmalar.....	118
6.3 Çanak Çömleklerde Parçalanma ve Yorumlama	131
7. BÖLÜM – SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	137
KAYNAKÇA	147
KATALOG	173
LEVHALAR.....	186

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Metinde bahsi geçen yerleşimler (Anadolu, Doğu Avrupa).....	2
Harita 2: Metinde bahsi geçen yerleşimler (Doğu Akdeniz).....	2
Harita 3: Uğurlu-Zeytinlik Höyük konumu.....	7
Harita 4: Gökçeada'nın batimetrik değerleri	9
Harita 5: Gökçeada kil kaynakları	30
Harita 6: Boya Bezemelerin Coğrafi Yayılımı	70
Harita 7: İmpresso çanak çömleklerin coğrafi yayılımı	83

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Uğurlu-Zeytinlik Höyük Genel Görünüm	14
Resim 2: Batı Anadolu ve Makedonya'dan İmpresso Örnekleri	83
Resim 3: B21-Ö57 Anıtsal Duvar Yapısı Tabanı (V. Kültür Katı 2. Tabaka/1. Katman/ M.Ö 6000)	100
Resim 4: B21-Ö57 Anıtsal Duvar Yapısı Tabanı (V. Kültür Katı 2. Tabaka/1.Katman/ M.Ö 6000)	100
Resim 5: 'Bina 10 (V. Kültür Katı 3. Tabaka/M.Ö 6100).....	102
Resim 6: Ö201-İnce Duvar Yapısı (V. Kültür Katı 5. Tabaka/M.Ö 6100-6200)....	103
Resim 7: Dış faaliyet Alanı (IV. Kültür Katı 1.Tabaka/ M.Ö 5500).....	105
Resim 8: 'Bina 8' (IV. Kültür Katı 4. Tabaka/M.Ö 5900).....	108

Resim 9: BBCC19/CC19 Açması (IV. Kültür Katı Belirsiz Tabaka).....	110
---	-----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Metinde bahsi geçen bazı yerleşimlerin karşılaştırmalı kronolojisi	3
Tablo 2: Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kronolojisi	16
Tablo 3: Uğurlu-Zeytinlik Höyük VI. V. ve IV. Kültür Katları Radyokarbon Tarihleri	26
Tablo 4: Gökçeada Uğurlu Höyük V. ve IV. Kültür Katı Kronolojik Tablosu	32
Tablo 5: Boya Bezemeli Çanak Çömleklerin Kronolojik Tablosu	71
Tablo 6: İmpresso tiplerine ait bölgesel farklılıklar	82
Tablo 7: İmpresso Bezemelerin Kronolojik Tablosu (Anadolu Coğrafyası)	84
Tablo 8: İmpresso Bezemelerin Kronolojik Tablosu (Doğu Avrupa Coğrafyası)	85
Tablo 9: Uğurlu Höyük V.Kültür Katı Tabakalanması.....	92
Tablo 10: Uğurlu Höyük IV.Kültür Katı Tabakalanması	93

PLANLAR LİSTESİ

Plan 1: Bezemeli çanak çömleklerin bulunduğu açmalar	33
---	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı parça oranları	34
Grafik 2: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı hamur oranları	35
Grafik 3: Uğurlu Höyük V. Kültür Katı astar oranları	36
Grafik 4: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı kabalık oranı	37
Grafik 5: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı bezeme oranları	39
Grafik 6: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı parça oranları	41
Grafik 7: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı hamur oranları	42
Grafik 8: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı astar oranları	43
Grafik 9: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı kabalık oranları	44
Grafik 10: Gökçeada Uğurlu P5 açması bezeme oranları.....	47
Grafik 11: Gökçeada Uğurlu Höyük P6 açması bezeme oranları.....	49
Grafik 12: Gökçeada Uğurlu Höyük BBCC/19 ve CC19 açması bezemeli çanak çömlek oranları.....	50
Grafik 13: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı bezemeli çanak çömlek oranları	51
Grafik 14: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı bağlam oranları	98
Grafik 15: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı bağlam oranları.....	104

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: IV. Kültür Katına ait genel bezeme formları	21
Çizim 2: V. Kültür Katına ait genel bezeme formları	24
Çizim 3: ‘Bina 9’ ve ‘Bina 5’ (IV. Kültür Katı 2. Tabaka).....	97
Çizim 4: ‘Bina 2’ mimari çizimi (V. Kültür Katı 1. Tabaka/ M.Ö 5900)	99
Çizim 5: ‘Bina 5’ (IV. Kültür Katı 2. Tabaka/ M.Ö 5500)	107
Çizim 6: Sarı Tabanlı Alan (IV. Kültür Katı 3. Tabaka/M.Ö 5800)	108
Çizim 7: Bina 9 (IV. Kültür Katı 2. Tabaka/ M.Ö 5500).....	112

LEVHALAR LİSTESİ

Levha 1: V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	186
Levha 2: V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	187
Levha 3: V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	188
Levha 4: V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	189
Levha 5: V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	190
Levha 6: V. Kültür Katı Çizgi-Nokta Bezemeli Çanak Çömlekler	191
Levha 7: V. Kültür Katı Boya Bezemeli Çanak Çömlekler	192
Levha 8: V. Kültür Katı, Kazıma, Çizgi ve Baskı Bezemeli Çanak Çömlekler	193
Levha 9: IV. Kültür Katı İmpresso Bezemeli Çanak Çömlekler	194

Levha 10: IV. Kùltür Katı İmpressò Bezemeli Çanak Çömlekler	195
Levha 11: IV. Kùltür Katı İmpressò Bezemeli Çanak Çömlekler	196
Levha 12: IV. Kùltür Katı Çizgi-Nokta Bezemeli Çanak Çömlekler	197
Levha 13: IV. Kùltür Katı Çizgi-Nokta Bezemeli Çanak Çömlekler	198
Levha 14: IV. Kùltür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	199
Levha 15: IV. Kùltür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	200
Levha 16: IV. Kùltür Katı Çizgi Bezemeli Çanak Çömlekler	201
Levha 17: IV. Kùltür Katı Çizgi Bezemeli Çanak Çömlekler	202
Levha 18: IV. Kùltür Katı Boya Bezemeli Çanak Çömlekler	203
Levha 19: IV. Kùltür Katı Baskı Bezemeli Çanak Çömlekler	204
Levha 20: IV. Kùltür Katı Kazıma/ Kazıma-Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler	205
Levha 21: IV. Kùltür Katı Kazıma-Nokta/ Oluk/ Diğer Bezemeli Çanak Çömlekler	206
Levha 22: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri	207
Levha 23: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri	208
Levha 24: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri	209

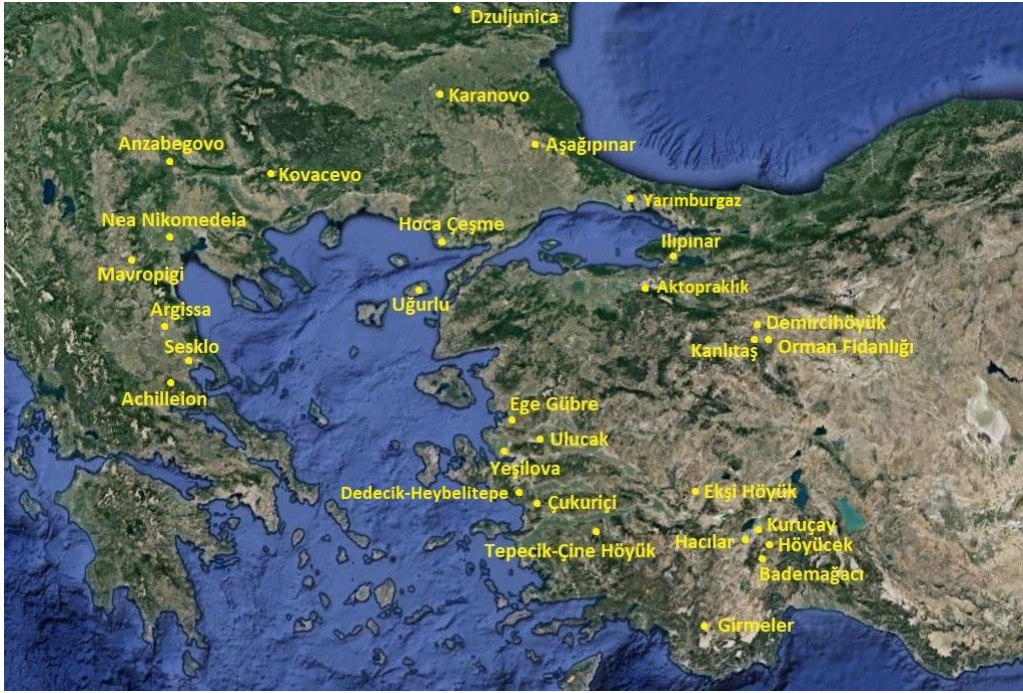
GİRİŞ

“Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesinin Neolitik Dönem Bezemeli Çanak Çömlekleri” başlığını taşıyan tez çalışmasında, Doğu Ege adaları içinde bu güne kadar bilinen en erken Neolitik Çağ yerleşimi olma özelliğine sahip Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesinde ortaya çıkan bezemeli çanak çömlekler ayrıntılı olarak incelenecektir. Bezeme teknikleri ve şablonların belirlenmesi dönemsel ve bölgesel açıdan önemlidir. Araştırma sorumuz Neolitik dönem ada insanların stilistik “davranışlarının” altında yatan farklı mekanizmaların olup olmadığıdır.

Bir ada yerleşmesi olarak Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesi barındırdığı buluntu çeşitliliği açısından önemli bilgiler edinilebilecek bir yerleşimdir. Bir ada yerleşimi olmasına rağmen elde edilen buluntular burada yaşayan toplumun geniş çaplı bir iletişim ağı içinde olduğunu göstermektedir. Yerleşmede M.Ö 6100-5500 gibi bir tarih aralığında bulunan bezemeli çanak çömlekler oldukça nadir görülmektedir. Toplam çanak çömlek buluntusu içinde %1’den azını oluşturmaktadırlar. Fakat bu az sayıda parçada bezeme çeşitliliği ve motif bakımından hem başka kültürlerle etkileşime ait hem de özgün bir kültüre ait izler taşımaktadır.

Tez çalışmasının birinci bölümde konunun tanımı yapılacak, tezin amacı ve kullanılan yöntemle ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinin coğrafi konumu, kazı ve araştırma tarihçesiyle birlikte kazı sistemine dair genel bilgiler verilecek, Neolitik Dönem tabakaları ve buluntuları detaylı biçimde anlatılacaktır. üçüncü bölümde, tez kapsamında incelenen bezemeli çanak çömleklerin sınıflandırılması, ayrıntılı tanımları ve istatistiki verilere yer verilecektir. Tezimizin dördüncü bölümünde diğer bölgelerdeki yerleşmelerle kurulan benzerlik ve farklılıklara yer verilecektir. Beşinci bölüm bağlamsal ve kronolojik verileri içermektedir. Altıncı bölümde etnoarkeolojik veriler ile birlikte çeşitli teorilere yer verilerek çanak çömlekler anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın daha sonra yapılacak tez veya diğer çalışmalar için özgün ve yararlı bir veri kaynağı haline geleceği düşünülmektedir.

Harita.1: Metinde bahsi geçen yerleşimler (Anadolu, Doğu Avrupa)

Harita.2: Metinde bahsi geçen yerleşimler (Doğu Akdeniz)

M.Ö.	Batı Anadolu Kıyıları	Marmara	Trakya	Teselya	Makedonya
6800-6500	Uğurlu VI Ulucak VI Çukuriçi XIII-XI	Barcın VIe		Argissa	
6500-6000	Uğurlu V Ulucak V Çukuriçi X-IX Yeşilova III8-6	Barcın VI d-c Aktopraklık C Ilıpınar X	Hoca Çeşme IV-III Aşağı Pınar 8 Krainitsi	Proto Sesklo Pre Sesklo	Nea Nikomedeia Mavropigi
6000-5600	Uğurlu VI Ulucak V Çukuriçi VII Yeşilova III3-1	Ilıpınar VIII-IX	Hoca Çeşme II Karanovo I-II Aşağı Pınar 7-6	Sesklo I-III	Anza I-III

Tablo.1 Metinde bahsi geçen bazı yerleşimlerin karşılaştırmalı kronolojisi

BÖLÜM 1- AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

1.1 Amaç ve Kapsam

Kuzey Ege’de, Türkiye’nin en büyük adası olan Gökçeada’da yer alan Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinde kazı çalışmaları 2009 yılından bu yana devam etmektedir. M.Ö. 6800-4300 yılları arasında iskan görmüş bu yerleşim, Batı Anadolu Kronolojisine göre Neolitik ve Kalkolitik Çağa tarihlenmektedir. Bu çalışmada Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik yerleşiminin Neolitik Çağa tarihlendirilen V. ve IV. Kültür Katlarında bulunmuş bezemeli çanak çömlekler incelenecektir. M.Ö. 6500-5500 tarih aralığında yer alan tüm Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekler konunun kapsamına dahildir. Bölgesel olarak Ege, Marmara ve Göller Bölgesi ile Yunanistan ve Balkanlar karşılaştırmalı olarak konu içerisinde ele alınacaktır.

Çalışmanın ana amacını 2009-2018 yılları arasında bulunmuş 133 adet Neolitik Çağa ait bezemeli çanak çömleğin ayrıntılı olarak incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışma 4 kısımdan oluşmaktadır; 1) Malzemenin tipolojik ve teknolojik olarak değerlendirilmesi, bezemelerin tanımlanması, sınıflandırılması, form-bezeme ilişkilerinin belirlenmesi ve kil kaynaklarının incelenmesi; 2) Malzemenin bağlamlarına göre değerlendirilmesi ve tabakalar arasındaki teknolojik ve stilistik gelişimin belirlenmesi 3) Anadolu, Balkanlar, Makedonya, ve Kıta Yunanistan’ı kapsayan bölgede bezeme teknikleri ve şablonlarının karşılaştırılması; 4) Malzemenin sembolik, bilişsel ve sosyo-kültürel anlamlarının anlaşılmasına çalışılması.

1980’lerden itibaren gelişen Post-süreçsel arkeoloji akımı ile birlikte anlamların yorumlanmasında bağlamların öneminin altı çizilmiş, ayrıca eşyaların işlevlerinin yanında sembolik değerlerinin de olduğu üzerinde durulmuştur (Hodder, 1982; Hodder, 1987). Bu çalışma ile Neolitik Çağ bezemeli çanak çömlekleri buldukları bağlama göre değerlendirilmeye ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Ayrıca bezemelerin anlamları, yapım nedenleri ve yapım teknolojileri de anlaşılmasına çalışılacaktır. Diğer yandan çanak çömlekler üzerinde görülen baskı, çizgi, nokta, kazıma, boya vb.

bezemelerin hangi dönem aralığında bulunduğunun tespiti, tabakalar arasında değişim göstermeleri (azalma-çoğalma), kaybolmaları, yeni bezemelerin ortaya çıkışı, renk ve içerik farklılıkları gibi parametreler de incelenecektir. Ayrıca Neolitik Çağa ait V. ve IV. Kültür Katları kendi içlerinde daha ayrıntılı olarak tabakalandırılacak, böylece daha kısa tarih aralıklarında stilistik değişimler, insan davranış biçimleri gözlenmeye çalışılacaktır.

Diğer bir amaç ise Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik bezemeli çanak çömleklerinin Anadolu, Yunanistan, Makedonya ve Balkanlar'da yer alan yerleşimlerle ayrıntılı olarak karşılaştırılmasıdır. Gökçeada'daki çanak çömlekler üzerinde yer alan bezeme çeşitlerinin farklı bölgelerle karşılaştırılması, benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi Gökçeada Neolitik insanının hangi bölgelerle iletişime-etkileşime girdiğini gösterebilecektir. Uğurlu-Zeytinlik yerleşiminden çıkan bezemeli çanak çömleğin farklı bölgelerle benzerlik ve farklılıklarını aramak belki de üslup gelişimi ve değişimin altında yatan mekanizmayı da anlamamızı sağlayabilir.

1.2 Yöntem

Bu çalışmanın ana konusunu Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekleri oluşturmaktadır. Araştırmanın daha sağlam temellere dayanması için çeşitli analizlerden yararlanılmıştır. İlk olarak tipolojik analizlerden bahsetmek gerekirse, çanak çömleklerin çeşitli niteliklere sahip olmasından dolayı V. ve IV. Kültür Katları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler detaylı olarak incelenmiştir. Kullanılan kil, katkı maddeleri, kabalık durumu vb. birçok özellik Uğurlu Neolitik Çağ toplumunun kaynak kullanımı, stilistik davranış biçimi gibi farklı konuları açığa çıkartmaktadır. Buna bağlı olarak ise iki kültür katı arasındaki stilistik gelişmeler anlaşılmaktadır. Ayrıca yine bu verilerden yararlanılarak, Neolitik Dönem'de adada özgün bir kültür olup olmadığı anlaşılmak istenmiştir. Bununla beraber karşılaştırma analizleri doğrultusunda yerleşimin hem yerel dinamikleri hem de etkileşim sınırları belirlenebilir.

Bezelerin Gökçeada Neolitik Çağ toplumu üzerindeki sosyal, bilişsel ve kültürel anlamlarını açıklayabilmek için ise etnoarkeoloji ve parçalanma teorisinden yararlanılmıştır. Etnografik çalışmalara göre örneğin bezeler onu yapan bireyin kimlik, köken, sosyal durumu hakkında mesajlar iletebilmektedir. Toplamların bu belirteçleri, bir çeşit toplumsal "sigorta" ve karşılıklı mutabakat sağlaması bakımından sosyal ağların oluşumunda kullandıkları da düşünülebilir (Hodder, 1982). Parçalanma teorisinde ise etnografik örneklerden anlayabileceğimiz belirtilerin dışında, çanak çömleklerin kasıtlı olarak parçalanıp parçalanmadığı anlaşılmaq istenmiştir. Kasıtlı parçalanan nesnelere sembolik, ritüel, kimlik, aidiyet vb. birçok kavramın açıklanmasında bir aracı olabilmektedir. Diğer yandan bezemeli çanak çömleklerin bağlam analizleri, nesnelere özenli olarak belirli alanlara yerleştirilip yerleştirilmediği hakkında bilgi verebilecek olması dışında, bu alanlardaki sembolik veya işlevsel (günlük kullanım) ayırımın yorumlanmasında önemli bir çözüm kaynağı olabilir.

Çalışma kapsamında 2009-2018 yılları arasında bulunan 133 parça çanak çömleğin kataloğu yapılmıştır. Her bir parça çıkarıldığı tabaka, açma ve bağlamalara göre kronolojik olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca her bezemeli çanak çömlek form, renk, cidar kalınlığı, hamur rengi, astar, katkı maddesi, bezeme tipi, motif vs. gibi özelliklerine göre değerlendirilmiş, tüm veriler ile birlikte *Filemaker* veri tabanı oluşturulmuştur. Tez kapsamında bezemeli çanak çömlekler üzerinde fotoğrafıama ve çizim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Fotoğrafların düzeltilmesinde *Adobe Photoshop* programı kullanılmış, profil çizimleri için ise *Corel* programından yararlanılmıştır. Çanak çömleklerin tabakalara ve açmalara göre bezeme teknikleri, şablonları, mal grupları vs. *Excell* programıyla istatistiksel grafiklere dönüştürülmüş, birbiriyle olan ilişkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Malzeme gruplarını belirlemek için hem "mercek" kullanılmış hem de önceden *incekesit* ve *SEM* ile yapılmış analizlerden yararlanılmıştır. Bağlam ve tabakaların daha iyi anlaşılması için 2009 yılından bu yana düzenli tutulan birim formlarından yararlanılmıştır. Böylece bezemeli çanak çömleklerin bulunduğu açma, bulunduğu tarih, bağlam bilgisi, ilişkili olduğu birimler, dönem aralığı, beraberinde çıkartılan ilişkili buluntular anlaşılmuştur.

BÖLÜM 2 – UĞURLU-ZEYTİNLİK YERLEŞİMİ

2.1 Gökçeada'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri, Batimetrisi ve İklimi

289.5 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin en büyük adası olan Gökçeada Kuzey Ege'de Gelibolu yarımadası'nın 17 km batısında yer alır (**Harita.3**). Adanın %77'si dağlık, %11'i ise ovalık alanlardır. Genel olarak volkanik kayalardan oluşan adanın en yüksek noktası ise Doruk (Elias) dağıdır ve yüksekliği 673 m'dir (Erdoğu, 2011, 46). Ada Doğu-batı doğrultusunda 29,5 kilometre uzunluğu sahipken kuzey-güney uzunluğu 13 kilometredir. Çalışmamıza konu olan Uğurlu-Zeytinlik yerleşimi ise adanın güneybatısında, Uğurlu Köyüne 1 km uzaklıkta bulunmaktadır.

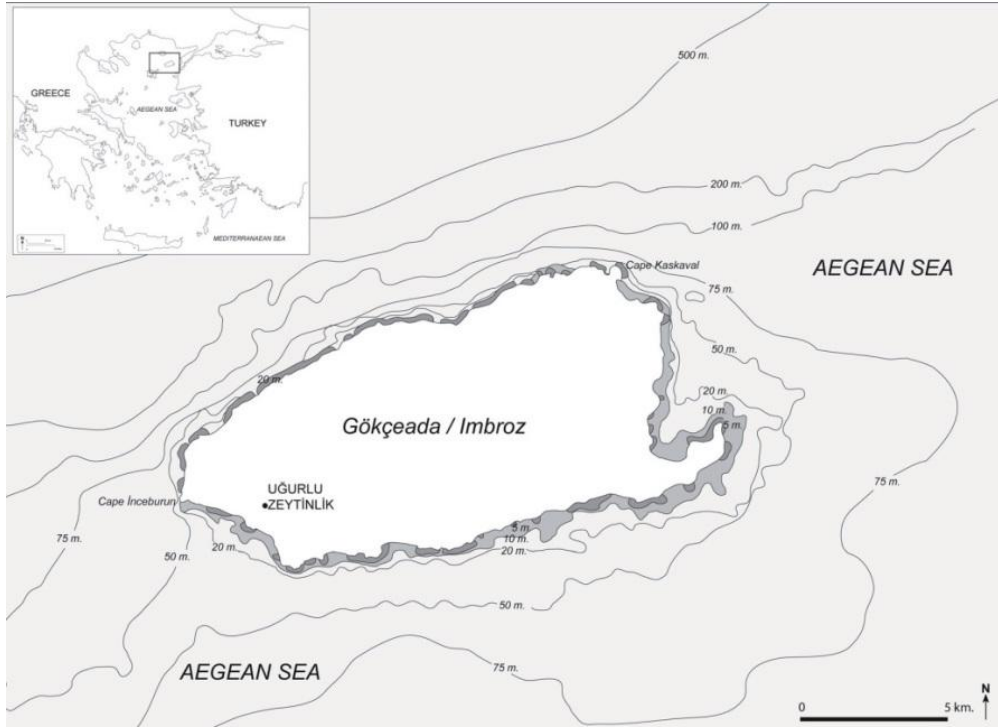
Harita.3: Uğurlu-Zeytinlik Höyük konumu

Yerleşim ovalık bir alanda, İsa Tepesi'nin eteğine kurulmuştur ve 250x200 metrelik bir alanı kaplamaktadır. Batı kesiminde Pilon Deresi bulunurken yerleşimin hemen bitişiğinde tatlı su kaynağı yer alır. Bölgede tarım yapılmasından ötürü

kurulan su kanalları yerleşimin bir kısmını tahrip etmiştir. Uğurlu-Gökçeada Merkez bağlantı yolundan dolayı yerleşim ikiye bölünmüştür.

Geçmiş dönemlere bakıldığında yeryüzü özellikleri, iklim, su seviyeleri günümüzden oldukça farklıydı. Belirgin coğrafi ve iklimsel değişiklikler bundan 21.000 yıl önce gerçekleşen, buzulların en yüksek, deniz seviyesinin ise en alçak olduğu “Last Glacial Maximum” olarak adlandırılan döneme tekabül etmektedir. Bu koşullar M.Ö 17.000-15.000 civarında *Older Dryas* sürecinde de devamlılığını sürdürdüyse de, yaklaşık M.Ö 15.000-13.000’de Bölling ve Alleröd adı verilen salınımlarla belli bölgelerde ısınma meydana geldiği anlaşılmaktadır (Özbek ve Erdoğan, 2014, 99). *Younger Dryas*’dan önce gerçekleşen bu dönem tahmini 1200 yıl sürmüştür. M.Ö 10.800-9,600 de başlayan *Younger Dryas*’ı Grönland buzullarından alınan karotlar sayesinde M.Ö 9600’de Holosen Dönemin takip ettiği anlaşılmıştır. Bu sırada yeryüzü Erken Holosen dönem boyunca değişime uğramaya devam etmiştir (Özbek ve Erdoğan, 2014, 98).

Bahsedilen dönemlere bağlı olarak, belli aralıklarda deniz seviyelerinde değişimler yaşanmıştır. Bu durum Gökçeada’nın oluşmasına katkı sağlamıştır. 18.000 yıl önce deniz seviyesi günümüzden 120 metre daha aşağıda yer almaktaydı (Lamback, 1996, s. 597). Bu süreçte Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Semadirek ana karaya bağlıydı. *Younger Dryas* döneminde M.Ö 10.800- 9600 yıllarında deniz seviyesi bugünkü seviyeden 50-60 metre daha alçaktı. Bu dönemde Gökçeada, ve Limni adası bir bütün halinde ana karadan ayrıldı. M.Ö 7500-6500 Neolitik dönemde su seviyesi tahminen günümüzden 20 metre alçaktı. Gökçeada Limni’den ayrıldı. Yüzölçümü bugünkünden daha büyük olan adanın Gelibolu’ya deniz mesafesi 10-12 kilometreye yükseldi. Buna bağlı olarak jeomorfolojik araştırmalar sonucunda adada derin koyların ve haliçlerin de oluştuğu gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2016, 91). M.Ö 6000 yılında ise Gökçeada günümüzle hemen hemen aynı formuna kavuşmuştur (**Harita.4**) (Özbek ve Erdoğan, 2014, 98).

Harita.4: Gökçeada'nın batimetrik değerleri (Özbek ve Erdoğan, 2014'den)

Günümüzde Uğurlu yerleşimi deniz kıyısına 2 km uzaklıktadır ancak Neolitik dönemde deniz kıyısına daha uzak konumdaydı. Arkeobotanik araştırmalardan ise Neolitik dönemde yerleşimin küçük bir göl ve bataklık kenarında olduğu anlaşılmıştır. Buraya yerleşen nüfus tatlı su kaynaklarına ve verimli bir araziye sahipti (Erdoğan, 2016, 91).

Gökçeada'yı içine alan Ege Denizinin kuzey kesiminde rüzgar genellikle Kuzey Doğu'dan (poyraz) esmektedir. Aralık ve Mart ayları aralığında esintiler şiddetlenir, akabinde hava soğur ve yağış gelmektedir. Mayıs ayına gelindiğinde rüzgar, güneyden (Kible) şiddetini azaltmış bir şekilde esmektedir. Temmuz ve Ağustos ayında ise Poyraz esintileri geri döner ve şiddetlidir. Eylül ayında rüzgar şiddeti tekrar azalır ve güney batıdan (Lodos) esmektedir. Orta Ege Denizinde rüzgar kuzeyden eserken, yaz aylarında denizden esen İmbat ile Meltem özellikle İzmir bölgesi ve Kiklad adalarına ulaşmaktadır. Güney Ege Denizine bakıldığında özellikle yazları sıcak ve kurak bir hava oluşturan, Kuzey batıdan (Karayel) gelen rüzgar esmektedir. Ancak Rodos adası ise batıdan esen şiddetli rüzgarların etkisindedir (Erdoğan, 2015, 34).

Ege Denizinde, ana deniz akıntıları ikiye ayrılır. Güney akıntısı Güney Batı Anadolu sahil şeridinden başlayarak Rodos'dan geçer ve Girit ile Yunanistan'a kadar devam eder. Kuzeydeki diğer akıntı da Batı Anadolu sahil şeridinden başlayarak Çanakkale'ye ulaşır ve buradan batıya kadar uzanmaktadır. Akıntı Midilli'nin kuzeyinden Troas sahiline ulaşır ve buradan Gelibolu yarımadasına devam eder. Daha sonra kuzeybatı doğrultusunda ilerleyen akıntı Gökçeada ve Semadirek adasından Limniye kadar ilerlemektedir. Limni adasına bakıldığında akıntılar iki yöne ayrılır. Bir akıntı batı yönünde Athos Dağına doğru giderken, güneye dönüş yapar ve Sporades adalarına doğru devam eder. İkinci akıntı ise Efstratios adasından batıya yönelir ve ilk akıntıyla Sporades adalarında buluşmaktadır. Eğriboz adası üzerinden giden akıntılar Kiklad Adalarına kadar ulaşmaktadır. Deniz akıntıları ve rüzgarlar göz önünde bulundurulduğunda Batı Anadolu sahil şeridi ile Yunanistan Ana Karası arasında üç farklı deniz rotası olabileceği düşünülmektedir. İlk rota Güney Batı Anadolu kıyı şeridinden başlayarak, Kiklad Adalarının üst bölümünden devam edilen ve Attica ile Argolid bölgesine ulaşılan rotadır. İkinci rotanın ise aynı şekilde Güney Batı Anadolu kıyı şeridinden başladığı, Rodos ve Karpathos adaları üzerinden devam ederek Girite ulaştığı, ardından Laconia'da sonlandığı düşünülmektedir. Kuzey kesimdeki rota ise Gelibolu yarımadasından başlamaktadır. Buradan Gökçeada ve Limni üzerinden Sporades ve Teselya bölgesine kadar ulaşılmaktadır (Erdoğu, 2015, 34).

Ege'de Mezolitik/Epi-paleolitik çağda denizcilik faaliyetlerinin başladığı düşünülmektedir. M.Ö 11.000'de Franchthi Mağarasında yer alan Melos'dan gelme obsidyen buluntuların bu öneriyi desteklediği söylenebilir. M.Ö 10.000'de Franchthi'de obsidyen buluntuların artışı ise bu dönemde denizcilik faaliyetlerinin arttığı yönünde yorumlanmıştır (Perles 2001, 35). Yine 9.binyılın ortalarına tarihlenen Kythnos Adası-Moroulas'da ve M.Ö 8.bin yıla tarihlenen Cyclop Mağarasında yer alan Melos kökenli obsidyen buluntular (Kaczanowska ve Kozłowski 2013) da denizcilik sayesinde gerçekleştirilen etkileşim hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayabilir. Ege'nin orta kesiminde adaların yoğun olarak bulunmasından dolayı, bu bölgenin sıkça geçiş alanı olarak kullanıldığı

düşünülmektedir. Özellikle bu geçiş alanının Kiklad, On İki Adalar ve Argolid arasında yer alan bir rotaya sahip olduğundan bahsedilmektedir (Erdoğu, 2015, 36).

Erken Neolitiğe gelindiğinde, Ege'deki denizcilik faaliyetlerinin anlaşılabilmesi için Girit önemli bir yer olarak görülebilir. Taş alet endüstrisinin büyük bir bölümünün Melos Obsidyenlerinden oluşması, Mezolitik dönemdeki denizcilik faaliyetlerinin devam ettiğini akla getirmektedir (Perles 2001). Kuzey Ege'ye bakıldığında, Gökçeada-Uğurlu yerleşimi, bölgede bilinen en erken yerleşim olmasından ötürü önemlidir. V. Evrede görülen obsidyen buluntuların hem Melos hem Göllüdağ ile bağlantısı olması denizcilik ağı yönünden ilgi çekicidir. Diğer bir yandan IV. Evredeki nefrit, mermer, kahverengi çakmaktaşları gibi buluntular da adanın Trakya ve Yunanistan ile bağlantısı olduğunu ve denizciliğin gelişerek devam ettiğini göstermektedir (Erdoğu, 2015, 37-39).

Ege' de görülen tüm bu etkileşimler göz önüne alındığında M.Ö 11.000'den itibaren, tarihöncesi insanların denizcilik hakkında belirli bilgi ve becerilere sahip olduğu söylenebilir. Bu insanların deniz akıntularından bilinçli olarak yararlandığı, belli rotalar oluşturduğu, rüzgar ve hava durumu gibi etkenleri dikkate aldıkları tahmin edilebilir. Ayrıca Ege'de ana kara ve adaların birbirleri tarafından görülebilmesi bu insanlara oldukça avantaj sağlamıştır. Denizcilerin birbirine muhtemelen çeşitli bilgiler aktardığı ve birlikte çalışmaları gibi etkenler olduğu düşünülürse, rota oluşturma, yön bulma gibi sorunların daha kolay çözüldüğü varsayılabilir. Büyük ihtimalle sazdan veya ağaç kütüklerinden yapılmış teknelerle yolculuk eden bu toplulukların, yanlarına alacakları yiyecek miktarını bilmeleri, tatlı su ve barınma ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmaları, onların tecrübesiyle ilintilidir (Erdoğu, 2015, 34-35).

İklim sosyo-ekonomik değişimlere, göçlere ve bazı prehistorik toplumların çöküşüne sebep olan ana unsurlardan biri olarak görülebilir. 8.2 ka (yaklaşık MÖ 6200) iklim olayı da özellikle Güneybatı Asya'daki toplumların çöküşlerine veya göç etmelerine sebep olmuş olabilir (Flohr vd., 2016, 5-6). 8.2 ka olayının etkileri Yakın Doğuda Çanak Çömleksiz Neolitik B (PPNB) döneminde izlenebilmektedir. M.Ö. 6000/6200'de Levant bölgesinde Jericho ve Ain Ghazal gibi büyük yerleşimler terk

edilmiştir. Ayrıca Kuzey Mezopotamya’da yağmur suyuyla tarım yapan yerleşimlerde çöküş yaşandığı anlaşılmıştır. Türkiye’de Yumuktepe, Kuzey Suriye’de Tell Sabi Abyad ve Kıbrıs’da M.Ö 6200’de yer alan boşluklar, iklim değişikliği ile ilişkilendirilmiştir (Flohr vd., 2016). 8.2 ka ile eş zamanlı olarak İç Anadolu’da Çatalhöyük’de sosyo-ekonomik değişiklikler baş göstermiştir. Tell Sabi Abyad’da ise iklim değişimi sırasında, mimari, hayvancılık, çanak çömlek stilleri, formlar, bezemeler gibi birçok kültürel değişim yaşanmıştır (Flohr vd.,2016, 7-8).

8.2 ka olayı özellikle kuzey yarımkürede anlaşılmıştır. Olay büyük ihtimalle Kuzey Atlantik bölgesinde Agassiz-Ojibway gölünden erime sularının sızıntı yapmasıyla yaşanmıştır. Devamında gelişen iklimsel değişim ise denizlerdeki tuzluluk oranlarına ait döngülerin farklılaşmasına etki etmiştir. Grönland buz tabakasındaki değişimler de 8.2 ka’yı desteklemektedir. Grönland buzullarının etkisiyle hava sıcaklıkları 3 ila 6 derece arasında düşüş göstermiştir. 4 dereceye kadarki ani düşüşler Atlantik bölgesi ve Akdeniz havzasında izlenebilmektedir. Derece düşüşleri devam ederken, yağış oranlarında da düşüş gerçekleşmiştir, çorak bir iklim ortaya çıkmıştır. 8.2 ka olayı M.Ö 6200’lerden başlayarak 160 yıl boyunca devam etmiştir (Flohr vd. 2016, 9). Bu sıcaklık düşüşleri örnek vermek gerekirse Ege bölgesindeki ağaç türlerinin azalmasına ve step bitkilerinin artmasına sebep olmuştur. Kış döneminde gerçekleşen yağış miktarındaki azalmalar ve genel yağış azalmaları, bu durumu tetiklemiş olabilir. Ancak Ege’deki bitki örtüsünün değişimi M.Ö 6400’lerde başlamıştı (Flohr vd., 2016, 13). Kültürel kırılma yaşamış yerleşimler daha çok Zagros Dağı ve çevresinde izlenebilmektedir. Ancak bazı yerleşimler zaten M.Ö 6300’lerde terk edilmiş durumdaydı. Flohr vd’nin (2016) altını çizdiği gibi, Kuzey Batı Anadolu’da ve Batı Neolitikinde değişimler 8.2 ka olayından önce gerçekleşmiştir. Batıya yayılımın parçası olarak gösterilen siyah ağıllı çanak çömleklerin 8.2 ka ile ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Arkaik ve Klasik Fikirtepe kültürlerinde ise muhtemelen bu olayla alakalı olmayan çok kısa süreli kesintiler yaşanmıştır. Ilıpınar yerleşimi 8.2 ka’dan 200 yıl sonra M.Ö 6000’de başlangıç gösterirken, Barçın ve Menteşe M.Ö 6500/6400’de 8.2 ka’dan önce yerleşim görmüştür. Batı Anadolu ve Kuzey Batı Anadolu’daki yerleşimler genel olarak bu

olaydan önce ortaya çıkmıştır ve 8.2 ka ile ilgili kesinti izleri bulunmamaktadır. Bu yüzden Flohr vd. (2016, 22-28) 8.2 ka'nın bu bölgeleri etkilemediği düşünmektedir.

İklimsel değişimlerin toplumlara etkisi araştırılırken, besin zinciri, materyal kültürü, yerleşim düzeni gibi durumlara göz atılmaktadır. Tell Sabi Abyad'da A1 ve B8 tabakaları 8.2 ka ile kesişir ve birçok değişim gözlemlenmiştir (Flohr vd., 2016, 32-33). Kuraklığa dirençli olan koyun ve keçilerde artış varken, daha az dayanıklı domuzlarda azalma gerçekleşmektedir. Ayrıca yaşlı hayvan sayısı artarken, bozkırlar da artış göstermiştir. Çanak çömlek stilleri değişmiş, boyalı çanak çömlek kullanımı artmış, haneler büyümüş ve komünal büyüklükte depolama alanları kullanılmıştır. Çanak çömleklerdeki stil, bezeme değişimleri, pişirme uygulamalarının ve sosyal değişimlerin gerçekleşmesiyle olmuş olabilir. Ancak bu değişimlerin kökenleri daha önceden zaten başlamıştır. Mersin-Yumuktepe'de ise 8.2 ka olayı sırasında bir terk gerçekleştiği görülmektedir (Flohr vd., 2016, 32-33). Neolitik ve Orta Neolitik arasında geçişe denk gelen bu dönemde geçici süreli bir terkten söz edilebilir. Stratigrafide ve materyal kültüründe bu dönemde az ve kademeli olarak değişimler görülür. Sha'ar Hagolanda ise büyük çaplı yerleşimlerin yerini dağınık ve küçük çaplı yerleşimler almıştır. Çatalhöyük'te ise özellikle Doğu Höyük'te değişimler gözlemlenmiştir. Doğu Höyük'ten Batı höyüğe geçiş, boya bezemeli çanak çömleklerin ortaya çıkışı, iki katlı bina yapım geleneği 8.2 ka olayından sonra gerçekleşmiştir (Flohr vd., 2016, 32-33). Çatalhöyük'te ev içi bireysel depolama alanları bu dönemde doğu höyükte görülürken, Sha'ar Hagolan'da geniş aile depolarına rastlanılır ve Tell Sabi Abyad'da komünal depo binaları yer almaktadır (Flohr vd., 2016, 32-33). Ağırlıklı olarak Zagros bölgesini etkileyen bu olayın etkileri, Akdeniz havzası ve İç Anadolu'ya da yansımıştır. Hatta Ege'de de bitki örtüsünün değişimine sebep olmuştur. Fakat örnek vermek gerekirse Ulucak ve Uğurlu ve birçok Ege yerleşiminde bu dönemde kesinti veya kültürel kırılma görülmemektedir.

Weninger vd. göre (2014) Batı Anadolu'da M.Ö 6600'lerde kuraklaşmada artış başlamıştır. 8.2 ka dan önce insanların, hayvanların ve bitkilerin bu koşullara adapte olduğu söylenebilir. İnsanlar bu şartlarla baş edebilecekleri mekanizmaya,

kaynaklara ve depolama çeşitliliğine sahiplerdi. Sadece uyumu arttırmak için Ulucak yerleşmesinde olduğu gibi depolama, kaynak kullanımı gibi etkenlerin çeşitliliğini arttırmışlardır. Özet olarak; Sosyo-kültürel ve ekonomik yeterliliğine sahip toplumlar, 8.2 ka gibi iklim değişikliklerini atlatabilirken, daha kırılgan toplumlar muhtemelen çöküş yaşamış veya buldukları bölgeyi terk etmişlerdir. Bazı toplumlar ise bu duruma uyum sağlamış, materyal kültüründe veya beslenme alışkanlığında değişikliğe gitmiştir.

2.2 Kazı Tarihçesi

Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi ilk olarak 1999 yılında Savaş Harmankaya tarafından yapılan yüzey araştırmaları sırasında bulunmuştur (Harmankaya ve Erdoğan 2001). 2009'dan beri Trakya Üniversitesi Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Burçin Erdoğan tarafından kazılmaktadır (**Resim.1**) (Erdoğan, 2011;2014;2017).

Resim.1: Uğurlu-Zeytinlik Höyük Genel Görünüm

Arazi çalışmaları yerleşimin kontur planının çıkartılmasıyla başlamış, daha sonra sistematik olarak yüzey toplaması 10 x 10 metrelik plan karelere ayrılarak

yapılmıştır. Sistematik yüzey toplaması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak her dönem aralığına göre buluntuların sayısal verileri tespit edilmiştir. Bu sayede kronolojik olarak iyi bir veri kaynağı oluşturulmuştur. İkinci aşamada buluntuların sayıları, her dönemin 10 x 10 metrelik plan karelere ayrılmış haline oturtularak bilgisayar ortamına geçirilmiştir (Erdoğu, 2011, 47). Bu sayede genel buluntu planı oluşturulmuştur ve kabul edilebilir biçimde buluntuların kompleks bir görseli ortaya çıkartılmıştır. Yerleşimde en yaygın buluntu grubu çanak çömleklerdir. Sistematik yüzey toplamasına göre yüksek miktarda erken döneme ait çanak çömlekler yerleşimin doğusunda tespit edilmiştir (Erdoğu, 2011, 47). Fazla sayıdaki Kalkolitik çanak çömlekler tüm yerleşime yayılmıştır ve ana yolun batısında yoğunlaşmıştır. Deniz kabuklarının, taş aletlerin ve kemiklerin de yayılım modelleri de analiz edilmiş, buluntu yayılım planları oluşturulmuştur. Sistematik yüzey çalışmalarından sonra, yüzey buluntularına göre sondaj çalışmaları gerçekleştirilmiş, yerleşimin arkeolojik katmanlarının doğuda 2 metre, batıda 4 metre kalınlıkta olduğu saptanmıştır (Erdoğu, 2011, 47).

Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi Gökçeada'daki tek Neolitik Çağ yerleşmesi değildir. Adanın doğusunda Tuz Gölü'nün batısında muhtemelen Çanak Çömleksiz Neolitik döneme tarihlendirilen taş aletler bulunmuştur. Ayrıca adanın doğusunda Orta Paleolitik Çağa ait taş aletler de ele geçmiştir (Erdoğu, 2016). Ayrıca Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi adada kazı çalışması yapılan tek yerleşim yeri de değildir. Gökçeada'nın doğusunda Yenibademli Höyük 1996 yılından beri Prof. Dr. Halime Hüryılmaz tarafından kazılmaktadır ve Erken Bronz Çağına tarihlenmektedir (Hüryılmaz, 2006, 1). M.Ö 3000-2600 aralığına tarihlenen kazıda, M.Ö 1400-1200 tarihlerine ait Miken seramik örnekleri de bulunmaktadır (Hüryılmaz, 2007, 86-87).

Gökçeada'nın Paleolitik Çağlardan itibaren yerleşime sahne olduğu, Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesi ve Tuz Gölü yerleşmelerinin de Kuzey Ege Adalarının en erken Neolitik Çağ buluntularını içerdiklerini söyleyebiliriz.

2.3 Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesi

KÜLTÜR KATLARI	Tarih	Dönem
VI. Kültür Katı	M.Ö 6800-6600	NEOLİTİK (Çanak Çömleksiz Neolitik ve Erken Neolitik)
V. Kültür Katı	M.Ö 6500-5900	NEOLİTİK (Erken Neolitik ve Orta Neolitik)
IV. Kültür Katı	M.Ö 5900-5550	NEOLİTİK (Geç Neolitik)
III. Kültür Katı	M.Ö 5550-4900	KALKOLİTİK (Neolitik/Kalkolitik Geçiş ve Erken Kalkolitik)
II. Kültür Katı	M.Ö 4500-4300	KALKOLİTİK (Geç Kalkolitik)
I. Kültür Katı	?	ERKEN BRONZ ÇAĞI VE ORTA ÇAĞ

Tablo.2: Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kronolojisi

2009-2017 yılları arasında yapılan kazılar sonucunda Uğurlu-Zeytinlik yerleşiminin 6 ana kültür katına sahip olduğu ve 12 tabaka içerdiği anlaşılmıştır (Erdoğu, 2016, 91). **I. Kültür Katı** höyüğün doğu kesiminde yer alan yüzey buluntularıyla sınırlıdır. Yüzeyde Erken Tunç Çağı ve Orta Çağ'a tarihlendirilen çanak çömlekler bulunmuştur. Yeterli araştırmaya sahip olmayan bu kata ait bir yerleşim izine rastlanmamıştır. Uğurlu-Zeytinlik yerleşiminde, kısa bir zaman aralığında küçük bir Erken Tunç Çağı yerleşiminin olabileceği düşünülmektedir (Erdoğu, 2012, s. 3).

Yerleşimin **II. Kültür Katı** ise yaklaşık M.Ö 5000-4500 yılları aralığına tarihlenmektedir. Bu kültür katı, Batı Anadolu'da M.Ö 5. Binin ilk yarısı ile M.Ö 4370'e tarihlenen Kumtepe Ia ve M.Ö 4780-4500'e tarihlenen Beşik-Sivritepe-Gülpınar kültürüyle çağdaştır ve benzer malzeme vermektedir (Takaoğlu, 2006, 299-301; Erdoğu, 2012, 3). Bu dönemde binaların standart yapıldıkları gözlemlenmiştir. Yerleşimin batısında yaklaşık 5x5 metre boyutlarında, kuru duvar tekniği ile inşa edilen bir yapı kazılmıştır. Bina 1 olarak isimlendirilen yapının duvarları 30-40 cm boyutunda korunmuştur ve tabanı sıkıştırılmış topraktan yapılmıştır. Bina'nın kuzey batı köşesinde dikdörtgen bir platform hemen yanında tabana gömülü taştan bir havan yer alır. Binanın kısmen yıkılmış ve tekrardan yenilediği anlaşılmaktadır. Kuzeyde biri muhtemelen yenileme olan ikili duvar yer almaktadır. Güney duvarı

kaba taşlardan örülmüştür. Batı duvarı ise oldukça düzgün taşlar ile inşa edilmiştir. Batı duvarının bitiminde bulunan yarı dairesel alan depolama kısmı olarak düşünülmüştür. Binanın girişinin de bu kısımdan olduğu düşünülmektedir. Bina içinde taş baltalar, *Spondylus*'dan bilezik parçaları, kemik aletler, ağırşaklar, boncuklar, kolye uçları, havanelleri ve öğütme taşları ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca 1 adet figürin ve 1 adet kil sapan tanesi de bulunmuştur (Erdoğu, 2012, 3).

Yerleşimin Doğu kesiminde ise yaklaşık 5x5 boyutlarında yan yana iki bina ortaya çıkartılmıştır (Bina 6-7). Binalar kuru duvar tekniğine sahiptir. Bina 1'de olduğu gibi iki binanın kuzey batı köşesinde dikdörtgen bir platform hemen yanında tabana gömülü taştan yapılmış havanlar yer alır. Sıkıştırılmış toprak tabanlı binalarda ezgi taşları, havanlar, öğütme taşları, depolama kapları bulunmuştur. Cilalı taş baltalar ve deniz kabuğu boncuklar diğer buluntular arasındadır (Erdoğu, 2017, 118).

II. Kültür Katının çanak çömlekleri açık, siyah, kırmızı, gri mallarla özdeşleşmiştir ve oluk bezeme, açk bezeme ve beyaz boya bezeme dikkat çekmektedir. Boynuz biçimli kulplar karakteristiktir. Taş Endüstrisi ise diğer evrelerden çok farklılık göstermemektedir. Çakmaktaşı aletler, obsidyenler, yontmataşlar görülür. Genel olarak yerel aletler baskın şekilde karşımıza çıkar (Erdoğu, 2011, 50). II. Kültür Katında çalışılmış 53 adet kemik ve boynuzdan yapılmış alet vardır. Sivri uçlu aletler ve perdahlama aletleri baskındır. İğne, bız ve mablaklar görülmektedir. Ayrıca birkaç parça alette yivli detaylar bulunmaktadır. III. Kültür Katına göre kemik alet kalitesi daha düşüktür (Paul ve Erdoğu, 2017, 377-378). Diğer buluntular ise figürinler, taş baltalar ve spandylus bilezikler olarak sayılabilir.

III. Kültür Katına ait buluntular yerleşimin hem batısında hem de doğusunda bulunmuştur. Radyokarbon tarihleri MÖ 5500-4900 yılları arasını vermektedir. III. Kültür Katı Neolitik-Kalkolitik geçişi olarak görülmektedir. Yerleşimin batısında özel yapılar ve çukurlar ile işliklerden oluşan bir alan kazılmıştır. Bu alanda Bina 4 olarak adlandırılan 7x6 m boyutlarında bir yapıya rastlanmıştır. Bina, yüzey faaliyetleri sebebiyle tahrip olmuştur ve taş duvarlara sahiptir. 1.40 x 1 m ölçülerindeki girişte büyük bir boğa boynuzuna rastlanılmıştır. Boynuzun zamanında muhtemelen duvara asılı olduğu düşünülmektedir. Zemin sönmüş kireç ile yapılmış ve bazı kesimleri kırmızıya boyanmıştır. Bina girişinin yanındaki bir kısımda da

kırmızı boya izlerine rastlanmıştır. Giriş yanında iki kırık figürin ve spandylus bilezik parçaları bulunmuştur. Binanın kamusal bir yapı olduğu düşünülmektedir (Erdoğu, 2014, 164). Binanın önünde taş duvarlarla çevrili bir avlu yer alır. Avluda ve bina dışındaki alanlarda 30'a yakın, birçoğu sıvalı çukurlar bulunmuştur. Avludaki yaklaşık 1x1 m boyutlarındaki bir çukurda, atılmış halde 13 insan gömüsü bulunmuştur. Çukurlar farklı boyutlardadır. Çukurların çok büyük taşlarla kapatıldıkları saptanmıştır. Birçoğunun içinde çanak çömlek kırıkları ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Çok az çukurun içinde figürün, cilalı taş balta ve Spondylus bilezik parçaları gibi buluntular vardır. Ayrıca bir çukurun içinde ikincil bir insan gömüsü bulunmuştur (Erdoğu, 2014). Çukurların buldukları alan ile içindeki buluntulara bakıldığında, Balkanlardaki benzer örneklerle bakıldığında ritüel amaçlı olukları düşünülebilir (Karamurat, 2018). Ayrıca çukurların etrafındaki alanlarda kireçten yapılmış, üzerlerinde figürin, bezmeli çanak çömlek ve mermer kaplar bulunan platformlara ve Spondylus bilezik ve kemik alet işliklerine rastlanmıştır.

Yerleşimin doğu tarafında Bina 3 adı verilen çok odalı bir yapı kompleksi kazılmıştır. Çok odalı olması diğer binalarda yer almayan bir özelliktir. Kuru duvar tekniğiyle yapılan binanın tabanları sarı renkli bir sıva ile kaplanmıştır. 8 odalı binanın doğu odası batıda yer alan odalara nispeten daha büyüktür. Doğudaki diğer oda ise büyük oranda tahrip olmuştur. Büyük oda 4 x 4 m ölçülerindedir ve köşelerinde düz taşla yapılmış kaplamalar bulunur. Odanın Kuzeybatı köşesinde birkaç adet öğütme taşına ve yoğun biçimde deniz kabuğu ile hayvan kemiğine rastlanılmasından dolayı bu alanın yemek hazırlama amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca bu kısımda kareye yakın bir platform ile tabana gömülü bir havan yer alır. Binanın güneybatısında köşe bölümünde biri bız diğeri mablak olmak üzere iki adet büyük kemik alet bulunmuştur. Yine aynı odada iyi kalitede yapılmış spandylus bilezik ortaya çıkartılmıştır. Dar kapı aralığı ile yükselen bir eşik ile kuzeyde başka bir odaya girilmektedir. Tamamı kazılmamış bu odada da bir platform ile tabana gömülü bir havan yer alır. Batıda yer alan ufak odanın ölçüleri 1.5 x 3 m'dir. Bu odada depolama kapları ve iki adet serpantin keser bulunmuştur (Erdoğu, 2014, 162).

III. Kùltür Katı çanak çömlekleri, kırmızımsı kahve yüzey üzerine siyah ve grimsi-siyah astarlıdır. Ayrıca genel olarak birçok çanak çömlekte alacalanma görülür. Dört ayaklı kaplar, büyük kapaklar, kutu kaplar, boynuzlu kulplar ve özellikle kulak biçimli tutamaklar karakteristiktir ve II. Kùltür Katından farklılık gösterir. Bezemeler genellikle kutu kaplara ve dört ayaklı kaplara yapılmıştır. Kazıma, oluk ve baskı bezemelere sıkça rastlanılır. Motifler arasında nokta, üçgen, dikdörtgen şekiller yer almaktadır. Dama tahtaları ve üçgenlerin bir arada kullanıldığı bezeme tipleri de bulunmaktadır. Spiral ve meander motifleri de oldukça sık görülür. Kazıma bezemelerin içleri beyaz bir macun ile doldurulmuştur. Büyük çoğunluğu yerel malzemeden oluşan III. Kùltür Katı çanak çömleğinin içinde Karanova III ve Erken Vinca Kùltürüne ait parçalar da bulunmaktadır. (Erdoğu, 2014, 163-164).

III. Kùltür Katı besin zincirine bakıldığında av hayvanlarında genel olarak artış gözlemlenmektedir (Atıcı, Birch ve Erdoğu, 2017, 10). Keçi ve koyunun ise genel anlamda en büyük hayvan topluluğu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Keçi ve koyunların tüm hayvanlar içinde oranı %80 iken, sığırlar %10'luk bir dilimi oluşturmaktadır. Geyik ile evcil hayvan ve yaban domuzu %10 oranında yer almaktadır. Bu Kùltür Katında tek parça kemikten anlaşıldığı üzere köpeğin de olduğu anlaşılmıştır. Genel olarak keçi, koyun ve sığır ana besin zincir hattını oluşturmaktadır (Atıcı, Birch ve Erdoğu, 2017, 11). III. Kùltür Katında sığırların iki yaşını doldurmadan %50'sinin kesilmiş olduğu görölmektedir. V. Kùltür Katına göre kesim oranının artması hayvancılıkta bazı alışkanlıkların değişmesiyle yorumlanmaktadır. Koyunların sayıları baskın gelse de III. Kùltür Katında inişe geçmiştir. Bunun yanında Keçilerde artış gözlemlenmiştir (Atıcı, Birch ve Erdoğu, 2017, 15-19). Kömürleşmiş bitki kalıntılarında, buğday, mercimek ve arpa'ya rastlanılmıştır (Erdoğu, 2012, 3-4). Özellikle kökeni Kafkaslara dayanan *Triticum timophevi* Buğdayı bu kùltür katında da gözükür. Gene Bu kùltür Katında ilk defa fındık kalıntlarına rastlanmıştır.

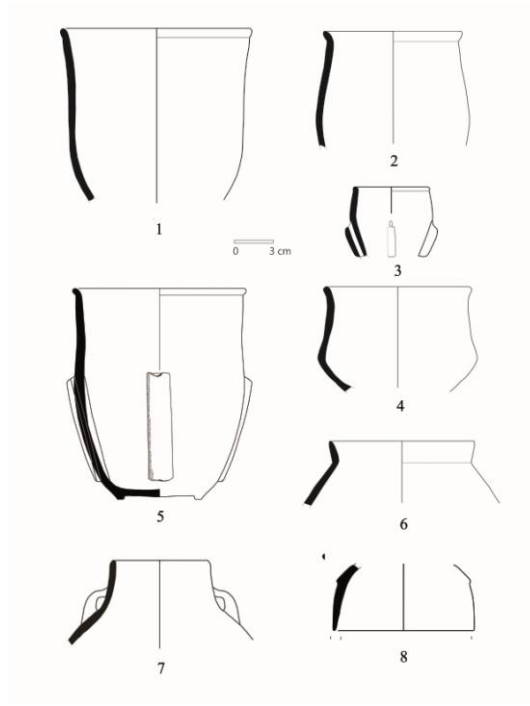
Taş Endüstrisi **II. Kùltür Katında** olduğu gibi **III. Kùltür katında** da **IV.** ve **V. Kùltür Katlarıyla** pek farklılık göstermemektedir. III. Kùltür Katında taş alet sayısı önceki Kùltür katlarına göre daha fazladır. Dilgi ve *pieces esquillees*'ler nadir

görülürken, delici ve kazıyıcılar IV. ve V. Kültür Katlarına oranla daha fazladır. Obsidyenlerin hepsi Melos olmak kaydıyla nadiren görülmektedir. Ayrıca Balkan tipi çakmaktaşıdan büyük dilgilere de (Karanovo dilgileri) rastlanılmıştır (Erdoğan, 2014, 163). Küçük buluntulara bakıldığında taş baltalar yaygındır. Kemik aletler ise bu dönemde en yüksek sayıya ulaşmıştır. Toplamda 176 parça kemik alet çalışılmıştır. Bız, İğne, mablak gibi birçok alet yer alır. Kesim aletleri diğer aletlere göre daha az orandadır. Az sayıda geyik boynuzundan yapılmış alet bulunur. 1 adet kaşık ve birkaç spatula örneği bulunmaktadır. Bunun dışında perdelama amaçlı yapılan aletler de görülür. Bazı iğneler muhtemelen sembolik amaçlıdır, boynuz tipleri ise diğer kültür katlarına oranla daha fazladır (Paul ve Erdoğan, 2017, 376-377). III. Kültür Katında figürin sayısı oldukça fazladır. Geniş kalçalı ve sokma başlı figürinler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Birçoğunun üzeri bezemelidir (Erdoğan, 2012, 8). Ayrıca Uğurlu'da sıkça karşımıza çıkan spandylus bilezikler muhtemelen yüksek değerli ve sembolik anlama sahip buluntulardır. III. Kültür katında spandylus bilezikler üreten bir atölyenin olma olasılığı vardır ve obsidyen aletler gibi muhtemelen geniş bir takas ağına sahip oldukları düşünülebilir (Erdoğan, 2011, 50).

Yerleşmede IV. ve V. Kültür Katları Çanak Çömlekli Neolitik Çağa tarihlendirilmektedir. V. Kültür Katına ait en erken radyokarbon tarihlmesi M.Ö 6566'yı göstermektedir. IV. Evredeki en erken tarihlleme ise M.Ö 5980 iken en geç M.Ö 5550'yi göstermektedir (Erdoğan, 2014a, 158-159). Tarihllemelere bakıldığında, kabaca V. Evre M.Ö 6500-5900 aralığında yer alırken, IV. Evre M.Ö 5900-5600 aralığında yer almaktadır. Neolitik Çağ mimarisi, bezemeli çanak çömleklerin bağlamlarına göre inceleneceğinden ötürü ilerideki bölümde detaylı ele alınacaktır.

IV. Kültür Katında, bu dönemde yerleşimin oldukça büyüdüğü yaklaşık 6 hektarlık bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. IV. Kültür Katında çanak çömlekler hem mal grubu hem de form ve bezeme açısından oldukça çeşitlilik gösterir. Mal grupları içerisinde siyah renk hakimdir ve toplamda 7 adet mal grubu tespit edilmiştir. Siyah üzeri kırmızı astarlı mal grubu en yaygın olanıdır ve tüm mal grupları dahilinde %59,5 oranına sahiptir. Bu çanak çömlekler ince cidarlı, iyi perdelanmış özenli mallardır. Kırmızı astar, kırmızı ve turuncunun çeşitli tonlarındadır. Astar yüzeye ince işlenmiştir. Diğer yandan siyah renkli üzerine astar

atılmamış mal grubu bulunmaktadır. Parlak açkılı ve özenle işlenmiş bu mallar ise tüm çanak çömlekler içerisinde %8.9 oranına sahiptir. Tipik pişirme kapları arasında yer alan kaba mal grubu toplam çanak çömleğin %7.1'lik kısmını oluşturur. Bir diğer yaygın mal grubu ise kırmızı astarlı mallardır ve %12,4'luk bir orana sahiptir. Devetüyü renginde yüzey üzerine kırmızı astarla yapılan bu mal grubu V. Kültür Katındaki örneklere benzemektedir. Ayrıca kiremit rengine benzer kırmızı kaba mal grubu da görülür. En az görülen mal grupları ise kahverengi (%7.0) ve pancar renkli parlak açkılı mal grubudur (%0.9). IV. Kültür Katında çoğunlukla çanak çömleklerin iyi perdahlanmış ve ince astarlı olduğu söylenebilir.

Çizim.1: IV. Kültür Katına ait genel bezeme formları

Kap formları oldukça çeşitliliğe sahiptir (**Çizim.1**) ve V. Kültür Katından farklılık gösterir. Toplamda 10 farklı kap formu tespit edilmiştir. En yaygın olan form ise 'S' profilli, hafif kalınlaştırılmış ağızlı formlardır. Kimi zaman gövdeye dikey olarak yerleştirilmiş uzun tüp biçimli delikli tutamaklar görülmektedir ve bu tipler karakteristiktir. Tüp biçimli tutamaklar, kabın iç kısmından kalınlaştırılarak yapılmıştır ve dış yüzeyde kabartma olarak işlenmiştir. Diğer yandan yaygın 'S' kıvrımlı kaseler, boyunlu çömlekler, kapak ve yüksek kaideli formlar da yer

almaktadır. IV. Evre'nin en belirgin özelliklerinden biri ilerideki bölümlerde ayrıntılı değineceğimiz İmpresso bezemelerdir. Uğurlu IV. Kültür Katı impressoları M.Ö 6000-5700'e tarihlenen Ulucak Höyük IV. Evre (Çilingiroğlu 2009, 408) ve Ilıpınar VIII tabakaları ile çağdaştır (Erdoğan, 2012, 6-7). Kazıma, çizgi, kabartma, çizgi nokta bezemeleri dışında boya bezeme de görülmektedir. IV. Kültür Katının dört tabakasında da bezemeler süreklilik göstermiş ve değişime uğramamıştır.

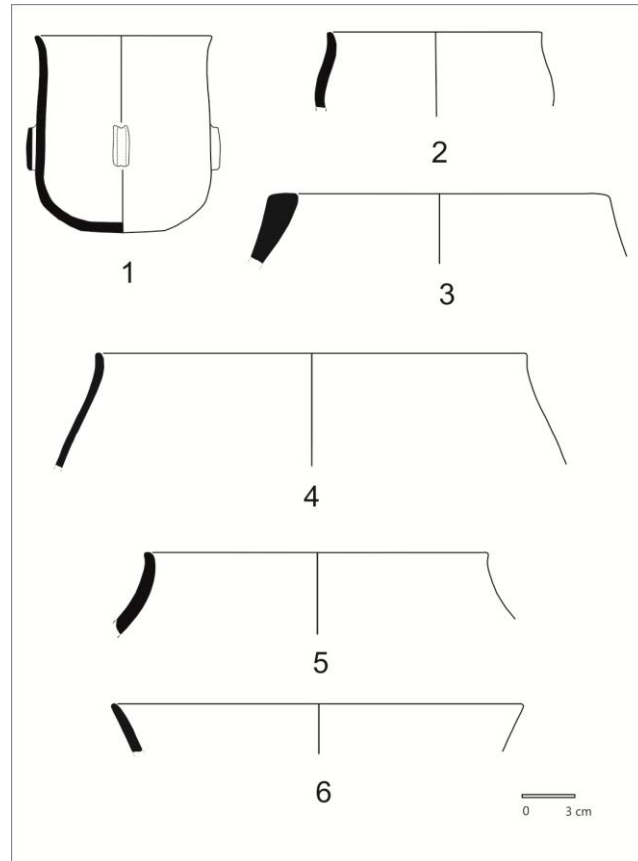
IV. Kültür Katına bakıldığında, keçi ve koyunlar %83 oranındayken, sığırlar %12, geyik ve domuz ise %5 oranındadır. Yaban kedisi, toy kuşu ve köpekbalığı tek parça örnekler dahilinde tespit edilmiştir. Tüm hayvan topluluğu içinde keçi, koyun ve sığırlar %95 ile büyük bir orana sahiptir (Atıcı, Birch ve Erdoğan, 2017, 11). IV. Kültür Katında da koyun ve keçilerin erken yaşlarda kesime uğradığı görülmektedir. Sığırların ise iki yaşını doldurmadan %70 oranında kesime uğradığı tespit edilmiştir (Atıcı, Birch ve Erdoğan, 2017, 15). V. Kültür Katına oranla bu kültür katında keçi sayısında artış gözlemlenmiştir, sığır ve koyun sayılarında ise azalmadan bahsedilebilir. Hayvancılık yönünden besin elde ediliminin bu evrede değişime uğramaya başladığı söylenebilir (Atıcı, Birch ve Erdoğan, 2017, 21). Genel olarak bu kültür katında da öncelikli besin kaynağı koyun ve keçidir. İkincil besin kaynağı ise sığır ve az oranda domuz olarak görülebilir. Diğer yandan tarım ürünlerine bakıldığında tarıma alınmış *einkorn* buğdayı, *triticum timopheevi* buğdayı ve kavuzsuz arpaya rastlanılmıştır (Erdoğan, 2012, 5). Ek olarak yine bu evreye ait nohut örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca İncir, üzüm gibi meyve çekirdeklerine de rastlanmıştır. Tarım ürünleri dışında deniz kabukları da sıkça tüketilen besinler arasında gösterilebilir (Özbek ve Erdoğan, 2014, 117).

IV. Kültür Katında taş endüstrisi diğer kültür katlarına benzer biçimde dilgi, kazıyıcı, orak, delici ve *pieces esquillees*'lerden oluşmaktadır. Ayrıca yonga aletler de görülmektedir. Ancak taş endüstrisinin %99'u yerel çakmaktaşlarından oluşmaktadır. Dilgiler V. Kültür Katına göre daha nadir görülmektedir ve tüm taş aletler içinde %9 orana sahiptir. IV. Evrenin en ayırt edici taş endüstrisi ise Karanova makro dilgi aletleridir (Erdoğan, 2014, 161). Bal rengi çakmak taşından olan bu aletlerin hammaddesi muhtemelen Rhodope Dağı'ndan gelmekteydi (Özbek ve Erdoğan, 2014, 119). Karanova makro dilgi aletleri uzun mesafeli ticaret izini

gösteren buluntulardan biri olarak görülebilir. Gene uzun mesafeli ticareti obsidiyen ve mermer buluntulardan da görebilmekteyiz. Obsidiyenlerin %80'i analiz edilmiş, büyük bir çoğunluğun Melos kökenli olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında İç Anadolu Göllüdağ ve Nenezi Dağ obsidiyenleri de bulunmuştur. Adada mermer kaynağı yoktur. Çoğunluğu mermer kap parçalarından ve bir adet topuz başından oluşan mermer buluntular adaya dışardan gelmiştir. Adaya en yakın kaynaklar Çanakkale Bölgesi ve Taşoz adasıdır. Kemik alet sayısı V. Kültür Katına oranla fazladır ve çalışılmış 161 Alet bulunmaktadır. Sivri uçlu aletler bu dönemde de baskındır. İğne, bız ve mablaklar çok sayıdadır diğer yandan oldukça iyi perdahlanmışlardır. Kaşıklar ve spatulalar diğer kemik aletlerdir. Bazı Kemik aletler üzerinde zigzag ve 'V' motifleri bulunmaktadır bunların sanatsal amaçlarla yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca diğer kültür katlarından farklı olarak üst bölümleri antropomorfik ve zoomorfik biçimde işlenmiş kemik kancalar bulunmaktadır (Paul ve Erdoğan, 2017, 375). Figürinler genellikle kilden yapılmaktadır. Silindirik biçimli mermerden yapılma figürin başı ise üniktir. Süs eşyaları arasında, spandylus bilezikler, deniz kabuğu ve taştan üretilmiş boncuk ve pendantlar sayılabilir. Diğer bir yandan cilalı taş baltalar ve keskinler sıkça karşımıza çıkar ve bu iki türün yapımında birbirinden farklı hammaddelerin kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu yüzden bir hammadde seçiciliğinden bahsetmek olağan görülebilir. Büyük boyutlu cilalı taş baltaların ise sembolik anlamlara sahip olduğu düşünülmektedir. Ayak biçimli, mermer ve dağ kristalinden üretilen nesnelere ise yine sembolik anlama sahip olduğu düşünülen diğer materyaller arasındadır (Erdoğan, 2012, 8).

V.Kültür Katı, IV. Kültür Katına oranla daha ufak bir yerleşim alanına sahiptir. Bu kültür katı en iyi şekilde yerleşimin doğu tarafındaki açmalardan izlenebilmektedir. V. Kültür katına ait 3 ana mal grubu belirlenmiştir. Bu mal grupları içinde kırmızı astarlılar en yüksek orandadır. Devetüyü yüzey üzerine yapılan kırmızı astarlı mallar toplam çanak çömleklerin %56,2'sini oluşturmaktadır. Koyu renkli çanak çömlekler ise daha az tercih edilmiştir. Örneğin Kahverengi mal grubu toplam çanak çömleklerin %4.4'lük kısmını oluşturmaktadır (Erdoğan, 2013). Siyah renkli mal grubunda ise bazı parçalar üzerinde kırmızı astar mevcuttur ve bu özellik IV. Kültür Katında artış göstermiştir. 'S' profilli çanak çömlekler oldukça

karakteristiktir. ‘S’ kıvrımlı kaplarla birlikte, üstten düzeltilmiş ağıza sahip formlar ve yayvan biçimli kaseler en yaygın formlar arasındadır (**Çizim.2**). Kapların gövdelerine yerleştirilmiş dikey tüp tutamaklar ve yarım ay biçimli tutamaklar karakteristik özellik göstermektedir. Özellikle Göller Bölgesi çanak çömleğini hatırlatan bu erken tabakanın çanak çömleğinin benzerlerine, Batı Anadolu’da Hoca Çeşmenin Erken Neolitik tabakalarında da rastlanmaktadır (Erdoğu, 2013 ; Erdoğu, 2012, 7). Bezeme oldukça nadirdir. IV. Kültür Katında olduğu gibi kazıma, çizgi nokta, kabartma ve boya bezeme görülmektedir. Yine benzer şekilde ise V. Kültür Katı’nın dört tabakasında da bezemeler sürekliliğe sahiptir ve değişime uğramamıştır.

Çizim.2: V. Kültür Katına ait genel bezeme formları

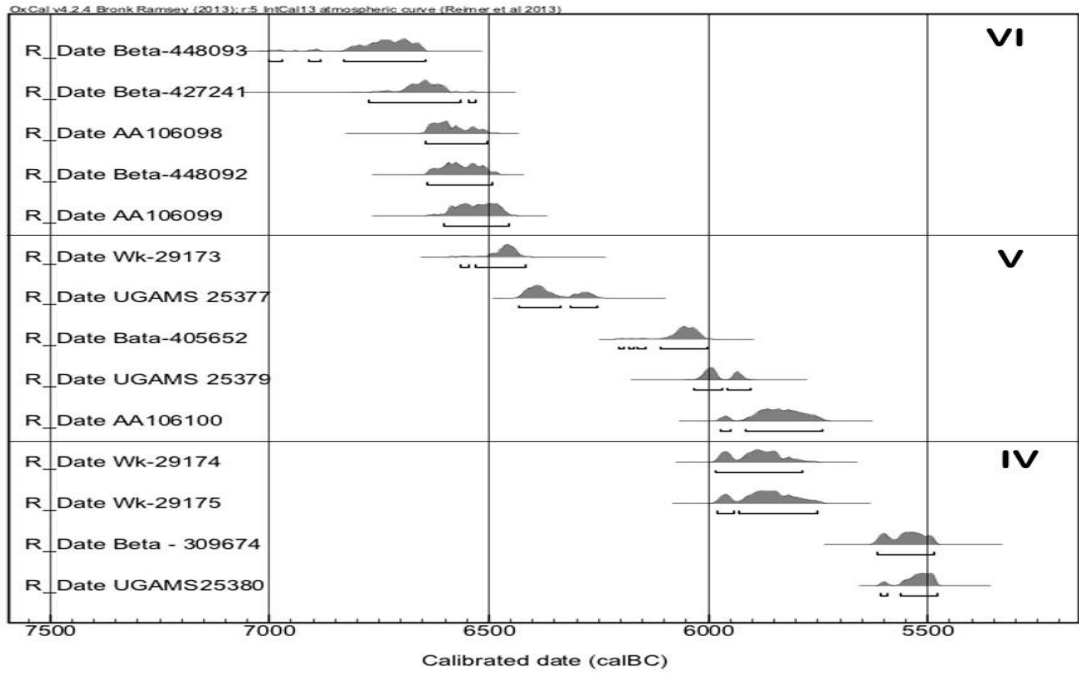
V. Kültür Katı besin zincirine bakıldığında %75 oranında keçi ve koyun, %20 oranında sığırdan oluşmaktadır. Geyik ve domuz türleri ise %5 ‘lik bir kısma tekabül etmektedir. En çok hayvan türü V. Kültür Katında görülmektedir. Domuz, alageyik,

kızıl geyik, tavşan, sincap, ördek, kaz gibi birçok türe rastlanılmıştır. Av hayvanlarının III. Kültür Katına oranla daha az sayıda oldukları görülmektedir. Çok az sayıda kırmızı tilki kemiğine de rastlanılmıştır. Uğurlu'da genel anlamda kemik iliklerinin bilinçli çıkartıldığı ve hayvan kemiklerinin bilinçli olarak kırıldığı gözlemlenmektedir. Hayvan sayılarına bakıldığında IV. Kültür Katında olduğu gibi keçi, koyun ve sığır %95 gibi yüksek bir orana sahiptir (Atıcı, Birch ve Erdoğan, 2017, 10-11). Keçi ve koyun türleri diğer evrelerde olduğu gibi erken kesime uğramıştır. Analizlere bakıldığında ilk iki ay tüm keçi ve koyunların yaşadığı görülmektedir. İlk altı ay %77 si hayatta kalırken, ilk sene ve 18 ay boyunca bu oranın %67 olduğu anlaşılmıştır. Otuzuncu ayda ise geriye %37'lik kısım kalabilmiştir. Dokuz ile otuz ay arasındakilerin yiyecek olarak tüketildiği, otuz aydan yukarı hayatta kalanların ise besi hayvanı olarak kullanıldıkları söylenebilir. İki yaşını doldurmamış sığırlarda ise %30'dan daha az bir ölüm oranı olduğu tespit edilmiştir. Uğurlu Neolitikindeki koyun/keçi türlerinin ise köken olarak Batı Anadolu ile eşleştiği anlaşılmaktadır (Atıcı, Birch ve Erdoğan, 2017, 15-16). V. Evrede de en önemli geçim kaynağı koyun ve keçidir. İkincil olarak ise sığır ve %2'lik bir oranla domuzlar yer almaktadır. Sığırların genel olarak az oranda olması, sığırların fazla yem tüketmesi, adadaki otlatma kapasitesi ve adanın sığır yetiştiriciliğine yeterince uygun olmadığı gibi faktörlerden dolayı gerçekleşmiş olabilir. Ayrıca ada ile anakara arasında hayvan takası olabileceği de düşünülmektedir (Atıcı, Birch ve Erdoğan 2017, 19-23). V. Kültür Katına ait tarımsal ürünler ise yine diğer evrelerle benzeşmektedir. Çok sayıda alınan toprak örnekleri analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, emmer ve einkorn buğdayı yanında, altı sıralı arpa, bezelye ve mürdümük de bulunmuştur (Erdoğan, 2016, 93).

V. Kültür Katının taş endüstrisinde baskı tekniği ile yapılan obsidiyen dilgiler karakteristiktir (Erdoğan 2012, 8). IV. Kültür Katından daha fazla olan dilgiler toplam taş alet buluntuları içinde %20'lik bölümü oluşturmaktadır (Erdoğan, 2014, 161). Diğer taş alet grupları ise kazıyıcılar, oraklar, deliciler ve *pieces esquillees*'lerden oluşmaktadır. Obsidiyenlerin %80'i analiz edilmiş ve büyük çoğunluğunun Melos kökenli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca İç Anadolu Obsidiyenleri ilk defa bu kültür

katında görülmeye başlanmıştır. Göllü dağ ve Nenezi dağ obsidiyenleri en fazla bu kültür katında görülür.

23 adet çalışılmış kemik alet vardır. Bu kültür katında kemik aletlerin iyi kalite işlendiği, kapsamlı şekilde kullanıldığı ve büyük ölçüde bozulmamış olduğu söylenebilir. Aletlerde perdelama iyi derecedir ve çoğu alet sivri uçludur. Alet çeşitleri iğne, bız, mablak ve spatula olarak sıralanabilir. Sadece bir alet boynuzdan yapılmıştır. Saptulalar diğer katlara nazaran bu kültür katında daha fazla karşımıza çıkmaktadır (Paul ve Erdoğan, 2017, 374-375; (Erdoğan, 2011, 51). Diğer evrelerde olduğu gibi süs eşyaları, spandylus bilezikler, taş ile deniz kabuğundan yapılmış boncuk ve pendatlardan oluşmaktadır. Figürinler, cilalı taş baltalar ve keserler de nadiren karşımıza çıkmaktadır. Kemikten yapılmış idol ise bu kültür katı için üniktür (Erdoğan, 2014, 159).

Tablo.3: Uğurlu-Zeytinlik Höyük VI. V. ve IV. Kültür Katları Radyokarbon Tarihleri

Uğurlu Höyüğü'nün en erken tabakası olan **VI. Kültür Katı**, yapılan radyokarbon testleri sonucunda M.Ö 6800-6600 tarih aralığını göstermektedir (**Tablo.3**) (Erdoğan 2016, 91). Çanak çömleksiz Neolitik Çağa tarihlendirilen VI. Kültür Katı, 3 tabaka

içerir. İlk tabakada 60x50 boyutlarında etrafı kireç tabanla çevrili bir ocak ve taban parçaları saptanmıştır. Bu tabakanın altında bir tabana ait olabilecek beyaz-kırmızı izler görülmektedir. Bu alanda ek olarak yüzlerce taş alet (İşlenmiş ya da yarım kalmış) belirli bir noktada bir arada ortaya çıkartılmıştır. Bu tabakada hayvan kemiklerinin oldukça yoğun olduğu tespit edilmiştir. En altta kırmızı sert dokulu bir tabana rastlanılmıştır. Hemen yanında ise beyaz ağırlıklı başka bir taban (muhtemelen bir platform tabanı) bulunmuştur. Bu mimari öğelerin dışında çok yoğun hayvan kemiği bulunmuştur. Buluntulara bakılacak olursa, taş alet, deniz kabukları ve kemik aletler bulunmaktadır (Erdoğan, 2017a) Daha önceki senelerde yapılan kazılarda sondaj içerisinde 3 spatula, 1 spatula-kaşık ve 5 işlenmiş kemik ele geçmiştir (Paul ve Erdoğan, 2017, 375). 2018 yılı ile birlikte akeramik kemik aletler arasına 4 bız, 3 mablak, 1 işlenmiş kemik ve 1 spatula eklenmiştir. Çanak çömleksiz Neolitik tabakada özellikle taş boncuklar dikkat çekicidir.

BÖLÜM 3 - GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK HÖYÜK NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN ANALİZİ

3.1 Çanak Çömleklerin Genel Değerlendirmesi

Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Höyük'te kazılan alanlardan bulunan Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekler, toplam çanak çömlek içinde %1'den az gibi oldukça düşük bir orandadır. Neolitik çanak çömlekler kendi içinde hamur rengi, astar uygulaması, perdah ve yapım tekniği olarak farklılık gösterse de yapılan ince kesit analizleri, kullanılan kilin, katkı maddelerinin ve yapım tekniklerinin aynı olduğunu göstermiştir¹. 133 parçanın tek tek ayrıntılı analizleri sonucunda çeşitli istatistikler çıkartılmıştır. Hamur renklerinde kırmızı, gri, devetüyü, kahverengi olmak üzere dört çeşit renk yer almaktadır. Astarlara bakarsak kızıl-kahve, kırmızı, siyah astar yanında astarsız mallar da yer almaktadır. Kabalık oranları ise düzenli, az-kaba ve kaba olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bezemeli çanak çömlek parçaları büyük çoğunluğu gövdeden oluşmak üzere ağız, kaide-ayak, tutamak, kulp ve kapak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bezeme teknikleri ise çok çeşitlidir. İmpresso, kabartma, çizgi-nokta, çizgi, boya, baskı, kabartma-kazıma, kazıma, kazıma-nokta ve diğer olmak üzere bir çok çeşitli bezeme yer almaktadır. V. ve IV. Kültür Katları arasında ise bezeme çeşitliliği, renk kullanımı, astar, perdah ve hamur kullanımlarında farklılıklar yer almaktadır. Bu bölümde V. ve IV. Kültür Katı çanak çömleklerinin hamur, astar, kabalık, form ve bezeme oranlarına göre oluşturulan grafikler yorumlanacaktır. Değerlendirme bölümünde ise V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı'nda yer alan teknik özellikler hem kendi içinde hem de birbirleriyle karşılaştırılacaktır.

Kil: Kil karmaşık bir malzemedir, ancak iki temel özelliği vardır. İlki çok küçük boyutta parçalara sahip olmaları (0.002mm çapından az), ikincisi ise yüksek oranda kil mineralleri bulundurmalarıdır. Kil mineralleri doğa olaylarının kayalar üzerindeki

¹ İnce kesit analizleri Atina'da Fitch Laboratuvarında Noémi Müller, Evangelia Kiriati tarafından yapılmıştır.

etkisiyle oluşmaktadır ve bunlar volkanik kayalara ait parçalardır (Orton ve Hughes, 2013, 122). Kilin küçük parçacıklı ve tabakalı yapısı kil minerallerine fiziksel ve kimyasal özellikler kazandırmıştır, bu yüzden de kil şekil vermeye, pişirmeye ve buna bağlı olarak seramik üretimine uygun bir malzemedir. Doğal oluşumlu killer iki gruba ayrılmaktadır. Kayaç yataklarında *insitu* olarak gerçekleşen bozunumlardan veya nehir, buzul, rüzgar ve denizlerin yardımıyla killerin yataklara taşınmasıyla oluşmaktadır. Sırasıyla birinci ve ikincil (ya da tortul) olarak adlandırılmaktadır. Çömlekçilik için kullanılan killer çoğunlukla ikincil kategoriye aittir. Aynı çömlekçiler farklı amaçlar için farklı killeri kullanabilirler (Orton ve Hughes, 2013, 123). Kilin içinde ise esnek olmayan materyaller bulunabilir. İlk kategoride kilin içinde kayalara ait aşınmamış parçalar yer alabilir. İkincil kategoride ise kilin sürüklenmesinden dolayı daha fazla mineral içerdiği bilinmektedir. Çömlekçiler özellikle ikincil kil kategorisini kullandıklarında, kendileri yüzeyden topladıkları veya farklı yerlerden getirdikleri katkı malzemelerini kilin içine karıştırırlar. Sonradan katılan parçalar daha ayırt edici olmaktadır. Kilin içine katılan katkı malzemeleri kilin su oranını azaltmaktadır ve dolgu malzemenin fazlalığına göre kilin esneklik oranı azalmaktadır. Yine aynı şekilde dolgu fazla olduğunda su oranının azalmasından dolayı kurutma ve pişirme işlemleri daha hızlı gerçekleşmektedir. Kilin esneklik payının azalmasından dolayı, yüksek dolgulu killerden ince-narin seramikler üretilmemektedir (Orton ve Hughes, 2013, 123).

Gökçeada'da kil kaynakları açısından zengindir. Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinin çevresinde şu ana kadar 4 adet kaynak tespit edilmiştir (**Harita.5**). Yerleşime çok yakın konumda İsa Tepesi'nin doğu yamacında yer alan bir kil kaynağı vardır (Gürçal, 2015, 88 ve 115). Diğer kil kaynağından biri yerleşime yaklaşık 2 km uzaklıkta yer alan Uğurlu Limanı yakınlarındayken, diğerleri yerleşime yaklaşık 3 km uzaklıkta sahilde ve diğer bir kaynak ise yaklaşık 7.2 km uzaklıkta bulunan Dereköy civarındadır. Muhtemelen bu kaynaklardan İsa Tepesi'nin Doğu yamacında yer alan ve Uğurlu Limanı yakınlarında bulunan kaynakların sürekli kullanım gördüğü düşünülmektedir. Kaynakların kolay ulaşılabilir mesafelerde bulunmasından dolayı dönemin çömlekçileri yerleşimden fazla uzaklaşmadan kili temin

edebilmekteydi. Daha uzakta yer alan kil kaynakları konusunda ise yeterince bilgi bulunmamaktadır.

Harita.5: Gökçeada kil kaynakları

Hamur: Dönemin çömlekçileri muhtemelen kilin dokusunu, kuruma ve ateşe vereceği tepkiyi iyi bilmekteydi. Buna bağlı olarak da kil seçimi ve katkı konusunda yeterli bilgiye sahiplerdi. Çeşitli araştırmalar, Uğurlu halkının kil tercihi konusunda yerel kaynakları kullandığını ve yerleşim tarihi boyunca belli kil kaynaklarının kullanımında ısrarcı olduğunu ortaya koymaktadır (Dirican v.d 2018). Çanak çömlek yapılırken kilin içine çeşitli katkı malzemeleri katılmaktadır ve hamurun rengi, pişirme ısısına ve katkı malzemelerine bağlı olarak değişmektedir. Uğurlu-Zeytinlik Höyük'te bu değişkenlere bağlı olarak, çanak çömlek hamurlarında kırmızı, gri, kahverengi ve devetüyü renkleri görülmektedir.

Perdah: Perdah, seramiğin yüzeyinde yer alan kil minerallerine ait gözeneklerin kapatılması işlemidir. Bu işlem sonucunda ise pürüzsüz ve parlak bir yüzey elde edilmektedir (Ökse, 1999, 27 ; Orton ve Hughes, 2013, 90). Bu işlem sırasında ise çeşitli taş aletler, kemik aletler ve sert ahşaplar kullanılabilir (Shepard, 1985,

67). Uğurlu-Zeytinlik Höyük için daha önce bahsedildiği gibi kabalık oranları üçe ayrılmıştır. Kaba kategoride yer alan çanak çömlekler tamamen astarsız ve perdahsız çanak çömlekleri temsil etmektedir. Az-kaba grubunda yer alan çanak çömlekler ise orta-iyi derece perdahlı, genellikle astarlı veya nadiren astarsız mallarla ilişkilidir. Düzenli olarak adlandırılan grup ise tamamen çok iyi derece perdahlı ve sadece astarlı malları barındırmaktadır.

Astar: Astar çanak çömlekleri ince bir tabakayla kaplama işlemi olarak görülebilir. Sulandırılan kil çanak çömlek yüzeyine çeşitli yöntemlerle sürülür veya çanak çömlek sulandırılmış kil içine batırılır, yüzeye yapışır ve bu sayede gözenekler kaybolur. Ayrıca seramiğin daha estetik bir yüzeye sahip olmasını sağlamaktadır (Ökse, 1999, 27 ; Shepard, 1985, 67). Astarın gövdeyle uyumlu olması kil mineral karışımı ile ilgilidir. Bazen kilin içine okr gibi boya maddeleri de karıştırılabilir ve yüzey rengi değiştirilebilir. Astarlandıktan sonra pişirme işlemi gerçekleşir ve pişirme özelliklerine bağlı olarak astar farklı renklere de bürünebilir (Ökse, 1999, 27). Uğurlu-Zeytinlik Höyükte genellikle kırmızı astar kullanılmıştır. Siyah astarlı olan parçalar da vardır. Kırmızı astar genellikle incedir fakat kalın olan örnekler de vardır. Kırmızı astar rengi parlak koyu kırmızıdan turuncuya kadar değişebilmektedir. Bazı örnekler kendinden astarlıdır.

Bezeme: Bezeme yüzey uygulamalarından bir diğeridir. İstisnalar dışında, yumuşak hamur üzerine çizgi, baskı, oyma, kabartma, kazıma vb teknikler biçiminde motiflerin yüzeye işlenmesidir. Bunların yanında ise kuru yüzey üzerine yapılan boya bezemeler yer almaktadır. Kimi zaman ise çanak çömlek yüzeyinde kazınarak, oyularak veya benzeri tekniklerle yapılan işlemlerde, bezemenin içi bir pigment(macun) maddesi ile doldurulabilmektedir (Shepard, 1985, 69).

Kurutma ve Pişirme: Pişirmeden önce çanak çömleklerin kurutulması gerekmektedir. Bu işlem sırasında kil parçacıklarındaki sular ortadan kaldırılmış olur. Kurutma açık havada veya özel ısıtılmış alanlarda gerçekleştirilebilir. Son aşama ise pişirmedir. Pişirme sayesinde kil kimyasal ve fiziksel değişimlere uğramaktadır. Pişirme sırasında ise, süre, ısı ve oksijen miktarı üç ana değişken olarak görülmektedir (Sinopoli, 1991, 14). Süre ve ısı kabın sertliğini-sağlamlığını

belirlerken, ortama giren hava ise kabın rengini belirlemektedir (Ökse, 2015, 138). Tarihöncesi dönemlerde pişirme işlemi açık havada yapılmaktaydı. Bazı örneklerin ocak ve fırınlarda da pişirildikleri düşünülmektedir. Uğurlu-Zeytinlik Höyük'te de özellikle V. Kültür katındaki çanak çömleklerdeki alacalanmalar açık havada pişirildiklerini işaret eder. Yapılan analizler Uğurlu-Zeytinlik Höyük'te V. ve IV. Kültür katı çanak çömleklerinin maksimum 850 derecede pişirildiklerini kanıtlamıştır².

3.2 Bezemeli Çanak Çömleklere Ait Grafiklerin Değerlendirmeleri

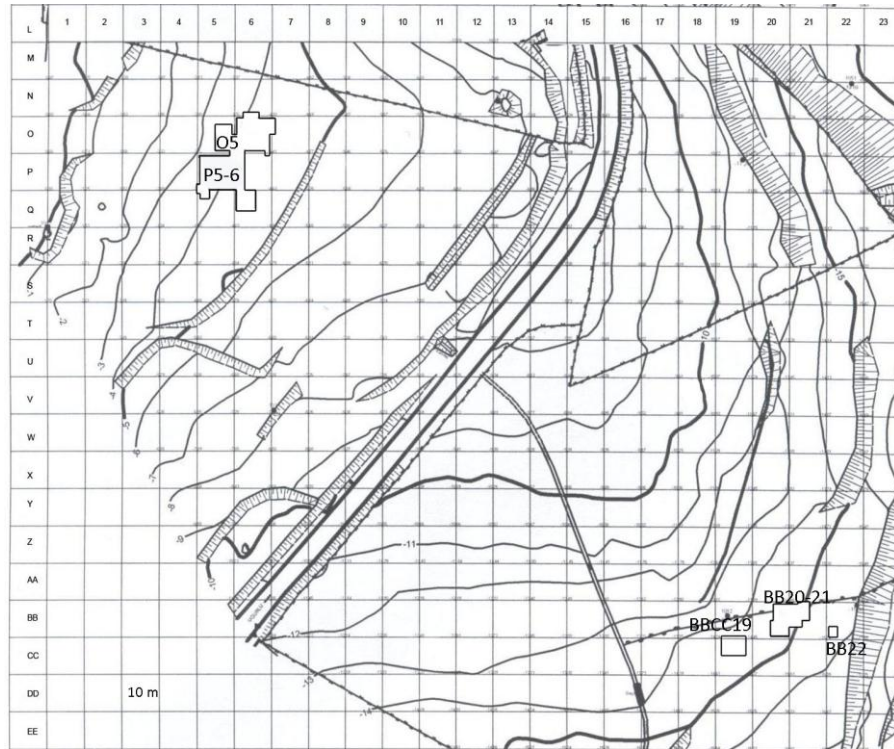
V.Kültür Katı (BB 20-21 Açması)	M.Ö 6500-5900
Tabaka 6	M.Ö 6500
Tabaka 5	M.Ö 6100/6200
Tabaka 4	M.Ö 6100/6200
Tabaka 3	M.Ö 6100
Tabaka 2	M.Ö 6000
Tabaka 1	M.Ö 5920
IV. Kültür Katı (P5 Açması)	M.Ö 5900-5500
Sondaj	M.Ö ?
Tabaka 4	M.Ö 5900
Tabaka 3	M.Ö 5800
Tabaka 2	M.Ö 5550
Tabaka 1	M.Ö 5500

Tablo.4: Gökçeada Uğurlu Höyük V. ve IV. Kültür Katı Kronolojik Tablosu

Uğurlu-Zeytinlik Höyük'de bezemeli çanak çömleklerin bulunduğu V. ve IV. Kültür Katları en iyi şekilde iki açma üzerinden izlenebilmektedir. Şu ana kadar yapılan kazılarda V. Kültür Katı sadece BB20-21, BB20, BB22 açmalarında gözlemlenmektedir ve BB20-21 açması tabaka olarak en iyi izlenen açmadır. IV.

² Analizler Oxford Üniversitesinde Eleni Paramara tarafından yapılmıştır.

Kültür Katı ise devamlılık olarak en iyi P5 açmasında varlık göstermektedir. Bu açmalar dışında IV. Evre içinde P6, BB/CC-19, CC-19, O5, O5-6, açmaları yer almaktadır. Bu açmalarda ise çanak çömlek sayısı BB20-21 ve P5 açmalarına oranla oldukça azdır. BB20-21 açmasında 53 bezemeli parça vardır. P5 açmasında da 53 parça çanak çömlek yer almaktadır. P6'da 11 parça bulunurken birlikte değerlendirilen BB/CC-19 ve CC19 açmalarında da 11 parça bezemeli çanak çömlek ele geçmiştir. Bunun yanında O5 ve birlikte değerlendirilen BB-20-BB-22 açmalarında 3'er bezemeli çanak çömlek parçası bulunmaktadır. O5-6'da ise sadece 1 adet bezemeli parçaya rastlanılmıştır (**Plan.1**). IV. Evre açmaları kendi içlerinde çeşitli küçük farklılıklar gösterirken genel anlamda benzer niteliktedir. Tarihlendirmeler V. Kültür Katında BB20-21, IV. Kültür Katında ise P5, P6 ve O5 açmaları üzerinden yapılmaktadır. V. Kültür Katı, bezemeli çanak çömleklerle ilişkili olan 6 alt tabakaya ayrılmıştır ve M.Ö 6500 ile M.Ö 5900 aralığına tarihlendirilmektedir. Fakat bezemeli çanak çömlekler MÖ 6200/6100-5900 yılları arasına tarihlenmektedir. IV. Kültür Katı ise dört alt tabakaya ayrılmış ve M.Ö 5900 ile M.Ö 5500 aralığını göstermektedir (**Tablo.4**).

Plan.1: Bezemeli çanak çömleklerin bulunduğu açmalar

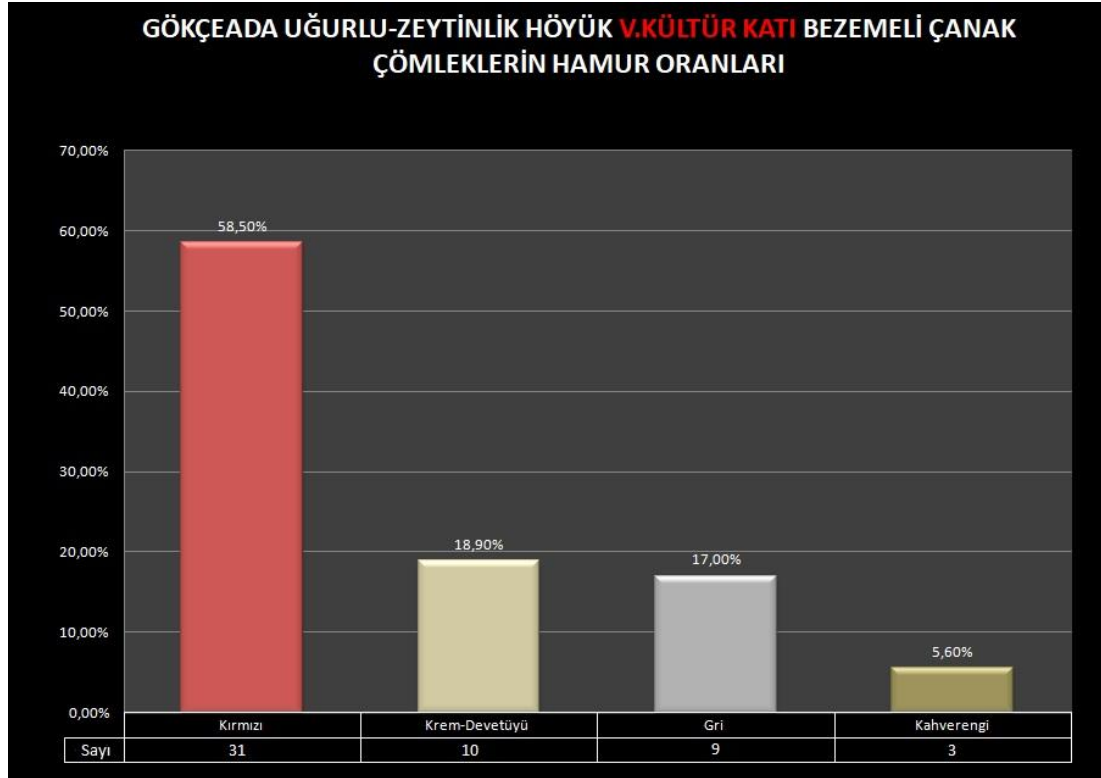
3.2.1 V. Kùltür Katı Çanak Çömlek Parça Oranları

Grafik.1: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kùltür Katı parça oranları

Gökçeada Uğurlu Höyük'te Neolitik dönem V. Kùltür Katı bezemeli çanak çömlek parçalarının %79,25 oranında büyük bir çoğunluğu gövdeden oluşmaktadır (**Grafik.1**). Bunun yanında ağız, kulp ve kapak parçaları çok az sayıdaiken dip parçasında bezeme hiç ele geçirilmemiştir. Birçok parçanın orta ve küçük boy gövde parçalarından oluşması, form tiplerinin anlaşılmasını oldukça zor hale getirmektedir. Tümlenebilecek herhangi bir bezemeli çanak çömleğe rastlanılmamıştır. Ancak gövde, ağız ve kulp tipleri kendi içinde form olarak birbirine benzerlik göstermektedir. Sadece tek bir ağız parçası kutu kap formuna aittir diğer yandan tek parça olan kapak ise elips biçiminde bir forma sahiptir. Buna bağlı olarak kapak formu ve kutu kap dışında V. Kùltür Katında bezemeli çanak çömleklerde çok aykırı bir form olmadığı söylenebilir.

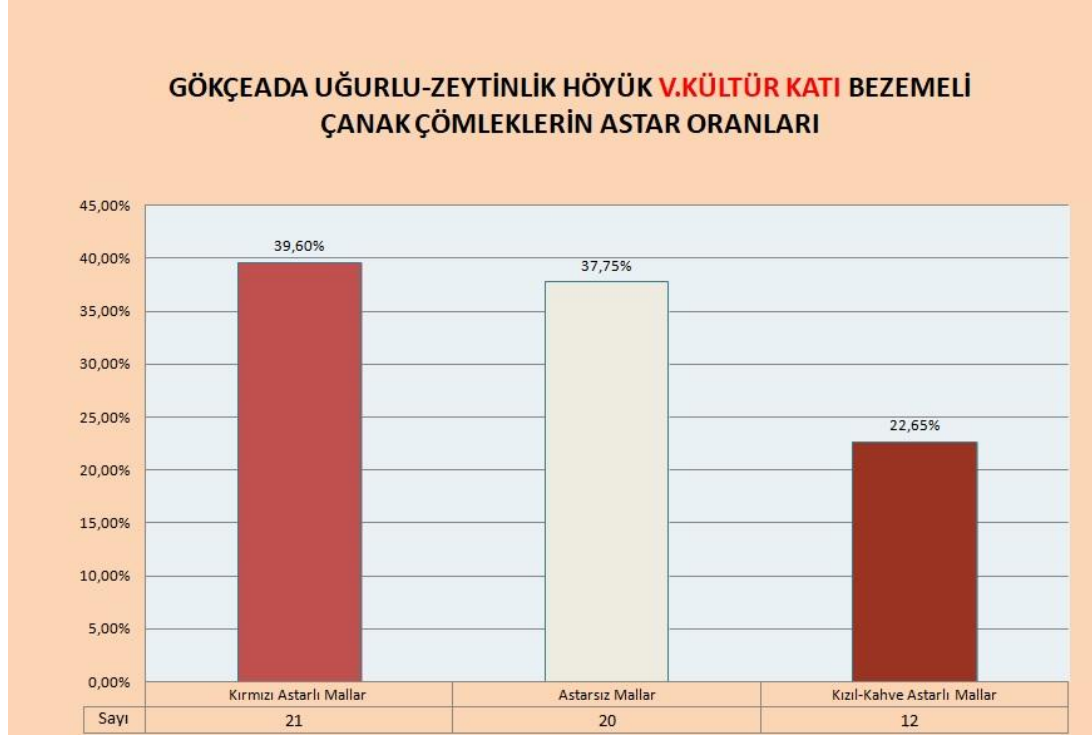
3.2.2 V. Kùltür Katı Hamur Oranları

Grafik.2: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kùltür Katı hamur oranları

V. Kùltür Katı bezemeli çanak çömlerinin hamur oranlarına bakıldığında kırmızı hamurun %59,50 ile büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir (**Grafik.2**). Diğer hamur renkleri ise krem-devetüyü, gri ve kahverengidir. Kırmızı hamura göre bu hamur renklerinin oldukça az sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Çanak çömlerinin çoğunlukla aynı yöntemlerle pişirim gördüğü söylenebilir. Yapılan ince kesit analizleri çömlerinin hamur içine çoğunlukla aynı malzemeleri katkı maddesi olarak kattıklarını ve genel olarak aynı kil kaynaklarını kullandıklarını göstermektedir.

3.2.3 V. Kùltür Katı Astar Oranları

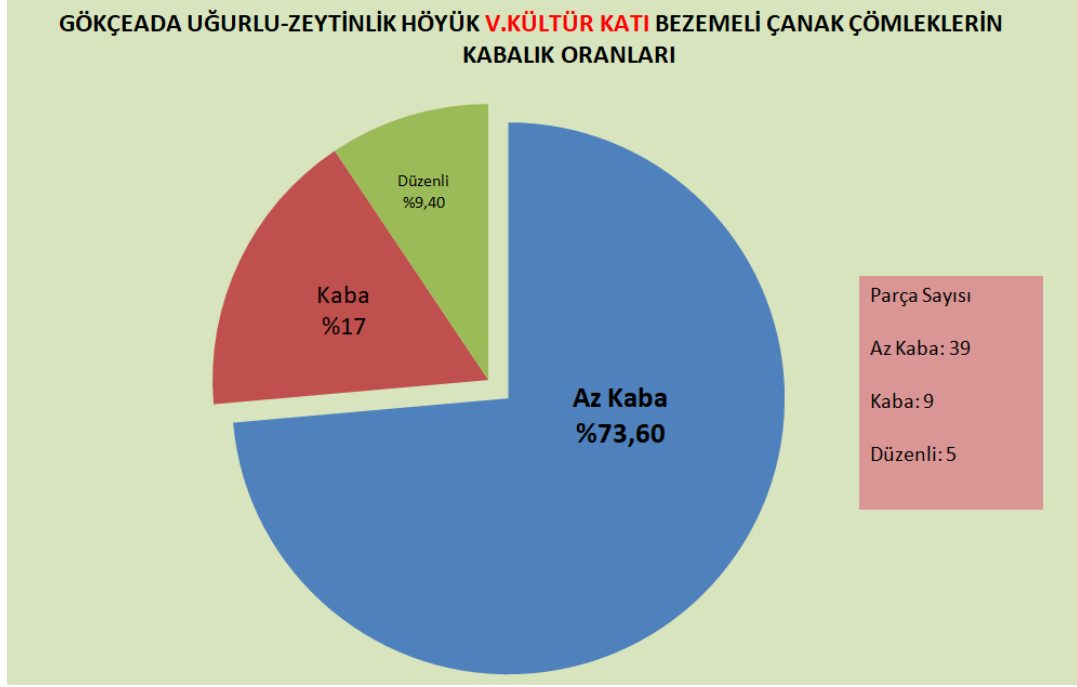

Grafik.3: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kùltür Katı astar oranları

V. Kùltür Katı bezemeli çanak çömleklerin astar oranları birbirine yakındır. Kırmızı astarlı mallar %39,60 oranında bulunmaktadır. Astarsız mallara bakıldığında %37,75 ile kırmızı astarlı mallar ile neredeyse aynı orana sahiptir.³ Kızıl-kahve astarlı mallar ise %22,65 oranla diğer iki gruba göre daha az oranda bulunmaktadır (**Grafik.3**). Kırmızı astar ve kızıl-kahve astarların renk tonu olarak birbirinden büyük bir farklılığı bulunmamaktadır. Diğer yandan astarsız malların fazla oluşu bu dönem için önemli görülebilecek bir özelliktir.

³ Oxford Üniversitesinde yapılan SEM analizleri özellikle kırmızı hamurlu çanak çömleklerin büyük bir kısmında astarın olmadığını ortaya koymuştur.

3.2.4 V. Kültür Katı Kabalık Oranları

Grafik.4: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı kabalık oranı

V. Kültür Katı bezemeli çanak çömleklerin kabalık oranlarına bakıldığında açıkça az kaba malların üstünlüğü göze çarpmaktadır. Az kaba olanlar %73,60, kabalar %17 ve düzenli mallar %9,40'lık bir dilimi oluşturmaktadır (**Grafik.4**). Az kaba olarak belirlenen çanak çömlekler astarlı veya astarsız olabiliyorken, hepsi iyi-orta derecede perdahlanmıştır. Az sayıdaki Kaba çanak çömleklerin katkı maddeleri daha fazla ve pişme oranları düşüktür, buna bağlı olarak astarsız ve perdahsız olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çok iyi perdahlı, astarlı ve çok kaygan yüzeye sahip çanak çömlekler ise bu kültür katında tek tük denebilecek kadar az sayıdadır. Tüm bu oranlara bakıldığında çömlekçilerin genellikle aynı teknolojik özellikleri kullandığı dikkat çekebilir. Gökçeada bezemeli çanak çömlekleri için V. Kültür Katında hemen hemen genel bir yapım tekniğinden bahsedilebilir. Kaba olanların az olması ise bu dönem çömlekçilerinin belki de yeterli düzeyde üretim bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Ancak düzenli malların az olması ise belli teknolojik yetersizliklerin veya imkanların kısıtlılığını ortaya çıkarabilir.

3.2.5 V. Kültür Katı Bezemeleri ve Oranları

V. Kültür Katında 6 adet bezeme çeşidi yer almaktadır. Bu bezemeler kabartma, çizgi-nokta, çizgi, kazıma, baskı ve boya bezemedir.

Kabartma Bezeme: Çanak çömlek yaş haldeyken, daha küçük boyutta kil hamuruna şekil verilerek yüzeye eklenmesiyle yapılan bezeme türüdür. Bezeme bir nevi yüzeye yapıştırılmaktadır.

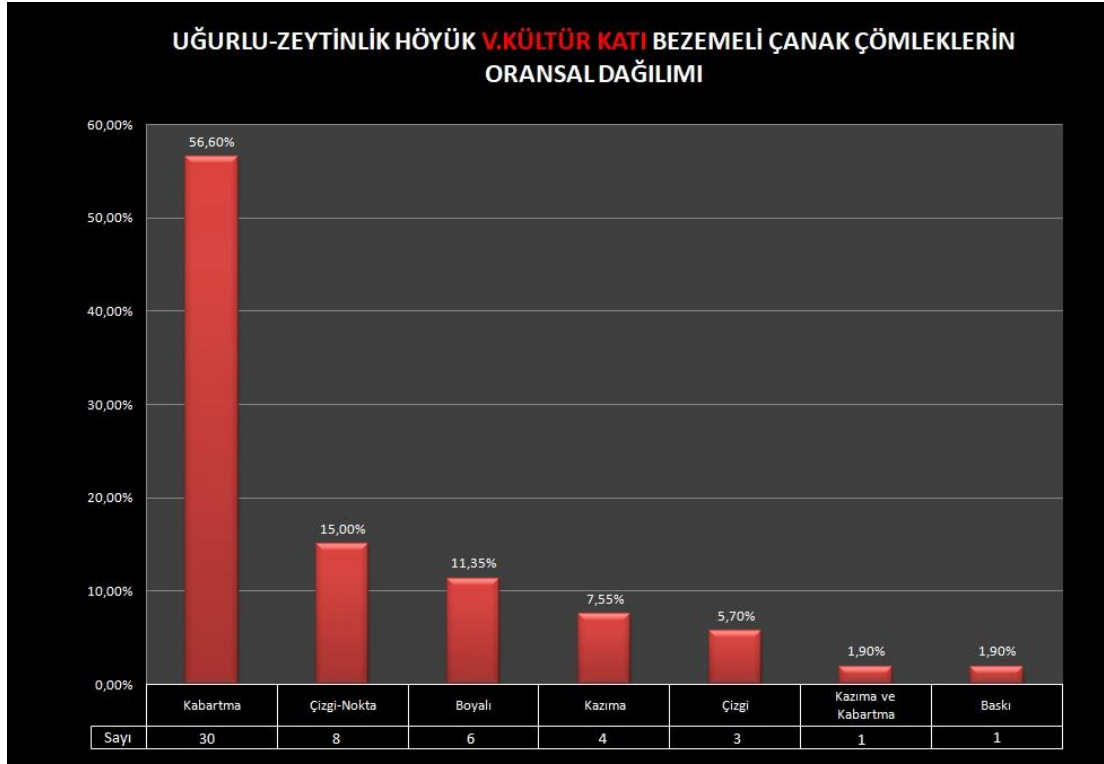
Çizgi-Nokta Bezeme: Muhtemelen bir ahşap ya da kemik alet yardımıyla yüzey ıslakken dikey, yatay, çapraz, bombeli çizgilerin iç tarafına yan yana ve sık yapılan noktalarla oluşturulan bezemedir. Bu bezemelerin içerisi ise bazen bir pigment-macun (enkrüste) maddesi ile doldurulmuştur. Bezeme yaş haldeki kil üzerine yapılır.

Kazıma Bezeme: İnce uçlu sivri kemik veya ahşap bir aletle çoğunlukla kil yaşken belirli şekiller oluşturularak yapılan bezemelerdir. Genelde kazıma bezemeler ince hatlara sahiptir ve büyük alan kaplamamaktadır. Bazen ise bitmiş çanak çömlek yüzeyinin aşındırılması şeklinde kazıma bezemeler yapılmaktadır.

Çizgi Bezeme: Kazıma bezemeyle benzer şekilde ince uçlu sivri kemik veya ahşap aletler yardımıyla yapılan bezeme türüdür. Kazıma bezemeden farkı daha sığ ve ince yapılmış olmalarıdır. Daha çok birbiriyle kesişen, paralel veya yüzeyin rastgele bir kısmında yatay ve dikey şekilde düz çizgiler olarak karşımıza çıkmaktadır

Baskı Bezeme: Bu teknikte yapılmak istenen şekilde uca sahip ahşap veya kemik aletler kullanılmaktadır. Bezen tırnak veya parmak ile de yapılabilir. Hamur yaşken yapılan bu bezeme çeşidinde bir nevi basma ve çekme hareketi uygulanmaktadır. Şekiller rastgele veya bir düzen içinde kullanılmış olabilirler.

Boya Bezeme: Boya bezeme muhtemelen kabın yüzeyine bir fırça yardımıyla uygulanmaktadır. Boya bezemeler hamur yaşken veya hamur kurutulduktan sonra sürülebilmektedir. Her iki durumda da boyanın daha iyi yüzeye oturması için çanak çömleğin pişirilmesi gerekmektedir. Uğurlu-Zeytinlik Höyükte boya bezeme bu kültür katında kırmızı ve beyaz renkte karşımıza çıkmaktadır.

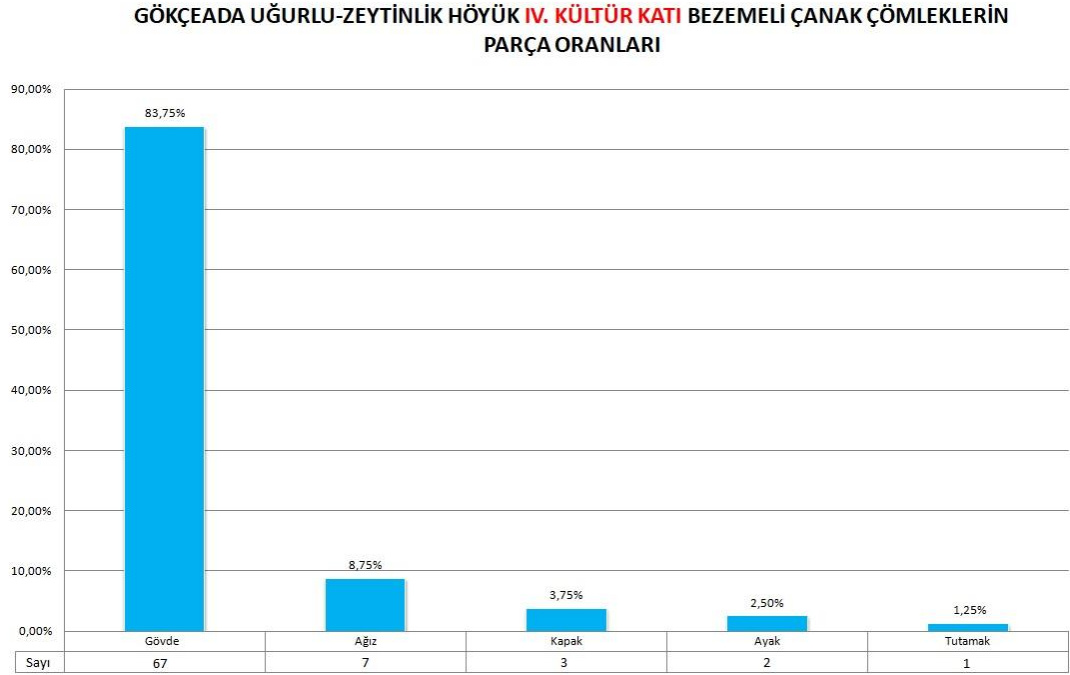

Grafik.5: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı bezeme oranları

V. Kültür Katı için kabartma bezemenin karakteristik olduğu rahatlıkla söylenebilir. Tüm V. Kültür Katı içinde %56,60 gibi büyük bir orana sahiptir. Bunun yanında çizgi-nokta %15, boyalı %11,35 kazıma %7,55, çizgi %5,70, baskı %1,90 kazıma ve kabartma %1,90 oranına sahiptir (**Grafik.5**). Kabartma bezemenin bu dönem için en çok tercih edilen bezeme çeşidi olduğu anlaşılrsa da çizgi-nokta bezeme de fazla olmamakla birlikte tercihler arasındadır. Bunun yanında boya bezeme, kazıma, çizgi ve baskı stilleri daha az uygulanmıştır. Kabartma ve kazımanın bir arada kullanım görmesi ünik olarak elips şeklindeki kapak parçasında yer almaktadır (Lev.5: c). Kabartma bezemeler genellikle benzer tekniklerle yapılmıştır. Bezemelerin kabartmaları, boynuz biçiminde (Lev.1: a,b,c Lev.5: a), gövde-ip delik üzerine ‘U’ veya ‘V’ şeklinde (Lev.1: d,c,f ; Lev.2: a,b,c,d,e,f,g) yuvarlak (rozet) şekilde ve (Lev.3: a,b,c,d,e) karo, silindirik, düz, kıvrımlı şekillerde (Lev.4) karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında bir adet insan biçimli kabartma bezeme (Lev.5: d), insan yüzü biçimli bezeme (Lev.5: e) ve bir adet de kurbağa olduğu düşünülen hayvan kabartmalı bezeme (Lev.5: b) ünik parçalar olarak yer almaktadır. Çizgi noktalar ise genellikle üçgen veya dikdörtgen sınırlar içine

yapılmış birçok noktadan oluşmaktadır (Lev.6). Bu çizgilerin ve noktaların içi ise tamamen bir macun-pigment maddesi ile doldurulmuştur (Enkrüste). Tüm örnekler göz önünde bulundurulduğunda çizgi-nokta bezemelerin belli kurallar dahilinde yapılmış olabileceği düşünülebilir. Boya bezemelere ait iki örnek beyaz astar üzeri kırmızı boya tekniğindedir, ancak uygulanan teknikten dolayı boya yüzeye yeterince yapışmamıştır ve zamanla yoğun aşımaya uğramıştır (Lev.7: a,b). Diğer dört boya bezeme kırmızı astar üzerine beyaz boya ile yapılmıştır. Parçalardan birinde bezeme file-ağ biçiminde yapılmıştır (Lev.7: e), diğer parçalarda zigzaglar, eğik çizgiler ve ‘V’ biçimi bulunmaktadır (Lev.7: c,d). Son boya bezemeli örneğe bakacak olursak bu bezeme bir kutu kap parçasına aittir. V. Kültür Katındaki tek bezemeli kutu kap parçası olması dışında üzerinde boya bezeme bulunmasından dolayı oldukça üniktir. Bu örnekte bir nevi negatif teknikle beyaz boya yardımıyla kırmızı astardan ters ‘V’ biçimleri ortaya çıkartılmıştır (Lev.7: f). Kazıma bezemeler düz veya eğik çizgi olarak yapılmıştır (Lev.8: a,b). Bir kazıma bezeme ise kulp parçasının üzerine karo benzeri motifle işlenmiştir. Bu motifin benzeri kulp üzerine kabartma bezeme olarak karşımıza çıkmaktadır (Lev.8: d; Lev.4: c). Kazıma bezemelerden bir diğeri ise çanak çömlek pişirildikten sonra yapılan örneklerden biridir. Bu örnekte impresso bezemeyi andıran, rastgele konulmuş yamuk noktalar halinde bezeme işlenmiştir (Lev.8: c). Çizgi bezemeler basit düz veya kesişen çizgiler halindedir (Lev.8: e, f, g). Baskı tekniğine ait tek örnek ise birbirini takip eden elips şekillerinden oluşmaktadır (Lev.8: h). Genel olarak baktığımız zaman bezemeler teknik olarak yüzeye oldukça iyi işlenmiştir ancak fazla bezeme çeşitliliği olmadığı göze çarpmaktadır. Ünik örnekler dışında bezemelerin belirli bir kültürel olgu ya da kurallar çerçevesinde işlenmiş olduğu söylenebilir. Özellikle kabartma bezemelerde yer alan motifler bu görüşü destekler niteliktedir. Aynı şekilde çizgi nokta bezemelerin de tek tip yapıya sahip olması bunu gösterebilir. İnsan surati, insan bedeni ve hayvan tipli kabartma bezeme parçalar neredeyse aynı özelliklerde yapılmıştır. Özellikle çanak çömleklerin yüzey rengi ve astarları birebir denilebilecek kadar benzerdir.

3.2.6 IV. Kültür Katı Parça Oranları

Grafik.6: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı parça oranları

IV. Kültür Katında da V. Kültür Katında olduğu gibi gövde parçaları büyük yoğunluk göstermektedir. Yine benzer Şekilde bezemeli bir dip parçası bu evrede de ele geçirilmemiştir. Parçaların %83,75'i gövde, %8,75'i ağız, %3,75'i kapak, %2,50'si ayak ve %1,25'i tutamak olarak karşımıza çıkmaktadır (**Grafik.6**). Parçaların çoğunluğunun gövdeden oluşması ise V. Kültür Katında olduğu gibi formların anlaşılmasını oldukça zorlaŐtırmıŐtır. Genellikle formlar çok aykırı bir yapıya sahip değildir ancak bezemelerden kaynaklı ya da üretim Őeklinden kaynaklı olarak bazı çanak mlelerde değişik formlar olabileceği düşünülmektedir (Lev.21: c,d). IV. Kültür Katında kutu kap geleneğinin arttığı görülmektedir. Bu kapların benzer boyutlarda ve Şekillerde olduğu söylenebilir. (Lev.16: d ; Lev. 20: f). Ancak bu kaplar oldukça az sayıdadır. Bunun dışında yassı biçimli ayaklar ve silindirik tutamak, farklı form biçimleri olarak göze çarpılmaktadır (Lev.19: c,d ; Lev.20: e).

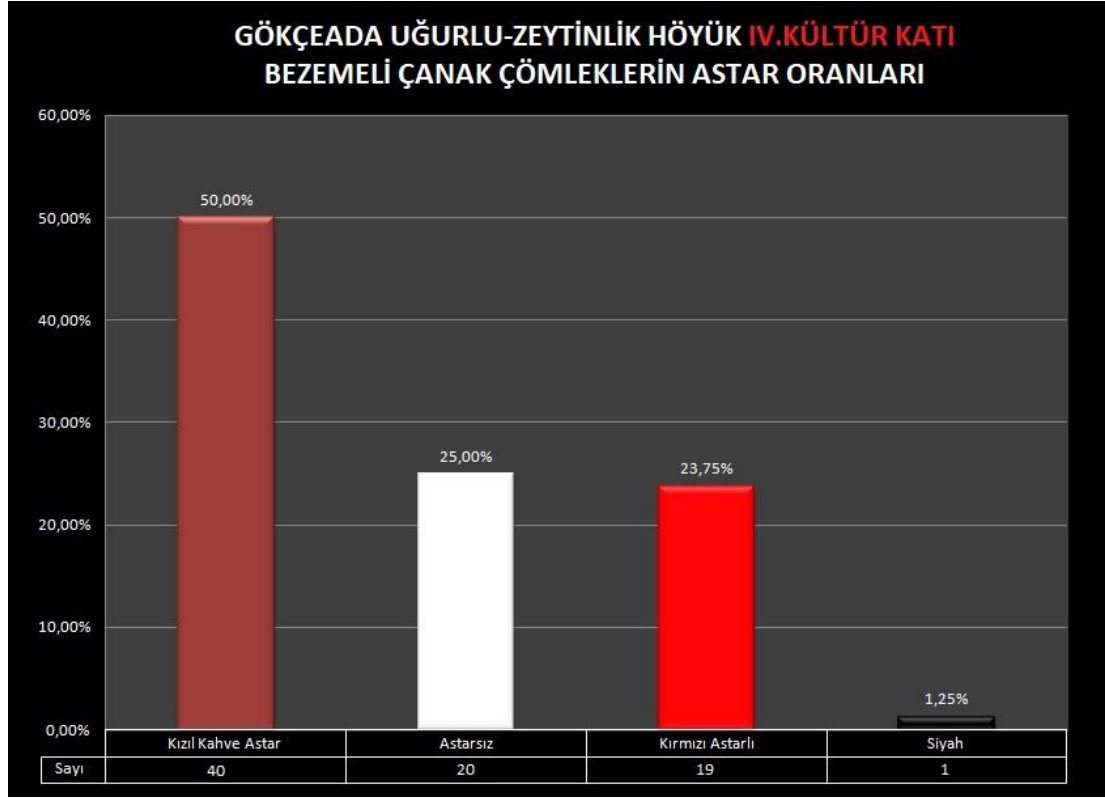
3.2.7 IV. Kültür Katı Hamur Oranları

Grafik.7: Gökçeada UĞurlu Höyük IV. Kültür Katı hamur oranları.

IV. Kültür Katında da V. Kültür Katında olduğu gibi dört adet hamur rengi yer alır Bunlar kırmızı, gri, kahverengi ve devetydr. Kırmızı hamur %51,25, gri hamur %30, kahverengi hamur %12,50 ve devetüyü hamur %6,25 oranına sahiptir (**Grafik.7**). Kırmızı hamur oldukça sık kullanılırken, gri hamur da bu kültür katında azımsanmayacak kadar fazladır. Kahverengi ve devetüyü renklerinin ise sıkça tercih edildiği söylenebilir. Kırmızı hamur üzerinden bakılırsa çanak çömleklerin yarısının aynı pişirme yöntemleriyle üretildiği görülmektedir. Bunun yanında gri hamurun yer aldığı pişirme yöntemlerinin de ikincil olarak uygulandığı söylenebilir. Yapılan ince kesit analizlerinde bu kültür katında çoğunlukla aynı katkı maddelerinin ve kil kaynaklarının kullanıldığını göstermektedir. Gri hamurdaki artış muhtemelen piirmeden kaynaklanmış olabilir.

3.2.8 IV. Kùltür Katı Astar Oranları

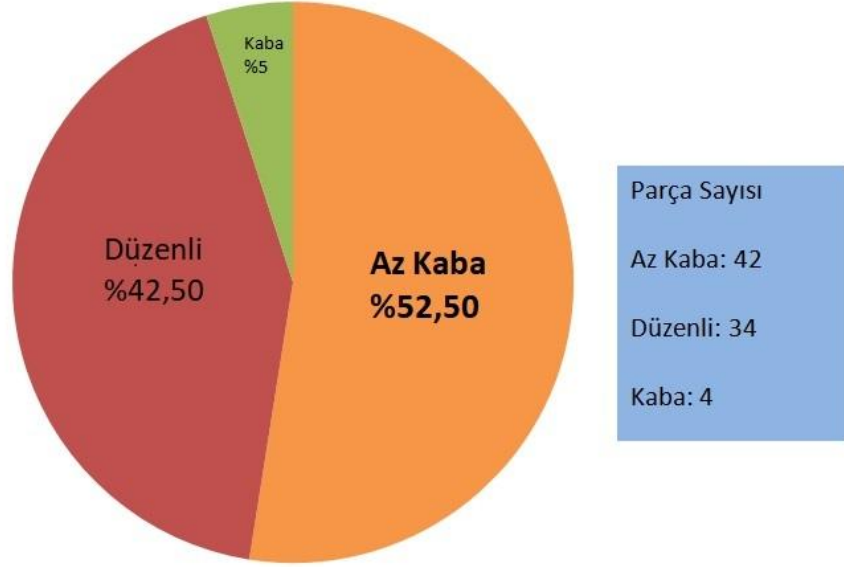

Grafik.8: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kùltür Katı astar oranları

IV. Kùltür Katında astar açısından değişimler gözlemlenmektedir. Kızıl kahve astar %50, astarsızlar %25, kırmızı astarlılar %23,75 ve tek parça ile siyah astar %1,25 oranına sahiptir (**Grafik.8**). Bu kùltür katında astarsız çanak çömlerlerin azaldığı ve kızıl kahve astarın yüksek bir kullanım gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında kırmızı astarda oransal olarak çok büyük değişiklikler yaşanmamıştır. Farklı olarak siyah astar bu dönem ortaya çıkmıştır ancak tek örnek bulunmaktadır. Astarsız çanak çömler geleneği yine bu dönem de sürekli olmasa da tercih edilen bir teknoloji olarak görülebilir. En belirgin değişim kızıl kahve astar kullanımındaki artışta yaşanmıştır ve IV. Kùltür Katı çanak çömlerinin yarısı kızıl kahve astar kullanılarak üretilmiştir. Bu kùltür katında astar kullanımında bir artıştan bahsedilebilir.

3.2.9 IV. Kültür Katı Kabalık Oranları

GÖKÇEADA UğURLU-ZEYTLİK HÖYÜK IV. KÜLTÜR KATI BEZEMELİ
SERAMİKLERİN KABALIK ORANLARI

Grafik.9: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı kabalık oranları

IV. Kültür Katında değişimler kabalık oranlarında da belirgindir. Az kaba seramikler yine en yaygın çanak çömlek tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaba çanak çömlekler neredeyse yok denecek kadar az sayıya inmiştir. Büyük değişim ise düzenli çanak çömleklerin artışıında yaşanmıştır. Az kaba çanak çömlekler %52,50, düzenli çanak çömlekler %42,50, kaba çanak çömlekler ise %5 oranında karşımıza çıkmaktadır (**Grafik.9**). Pürüzsüz ve çok kaygan yüzeye sahip düzenli çanak çömleklerin artışı belirli teknolojik değişikliklere işaret etmektedir. Muhtemelen çömlekçiler IV. Kültür Katında teknolojik olarak daha iyi düzeyde bilgiye sahiplerdi. Genel anlamda bu kültür katında pişirme ve yüzey işleme konusunda çömlekçilerin becerilerinin arttığı söylenebilir. IV. Kültür Katı bu bağlamda neolitik dönem çanak çömleklerinin nitelik anlamında en üst düzeyde olduğu dönemdir.

3.2.10 IV. Kültür Katı Bezemeleri ve Oranları

IV. Kültür Katında 11 bezeme kategorisi bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla impresso, çizgi-nokta, kabartma, çizgi, boya bezeme, baskı, kabartma-kazıma, kazıma, kazıma-nokta, oluk ve diğer olarak ayrılmıştır.

Baskı Bezeme: Çanak çömlek yüzeyine hamur yaş haldeyken belirli şekillere sahip kemik veya ahşap aletlerin bastırılıp çekilmesiyle oluşturulan bezeme türüdür.

İmpresso Bezeme: İmpresso baskı bezemenin bir çeşididir. M.Ö 7000'de ortaya çıkan ve özellikle M.Ö 6000-5900'lerde Neolitik toplumlar için karakteristik hale gelen önemli bir bezeme çeşididir. İmpresso bezeme, yaş hamur üzerine tırnak, ahşap aletler, kemik aletler, deniz kabuğu veya kamışın yüzeye bastırılmasıyla yapılan özel bir bezeme tekniğidir. Kullanılan alete göre ve çıkan şekle göre kendi içinde farklı isimlendirmelere sahiptir (Güldoğan, 2008, 156). Gökçeada'da bu çeşitlerden sadece tırnak impresso ve basit nokta impresso bulunmaktadır.

Çizgi-Nokta Bezeme: IV. Kültür Katında da çizgi-nokta bezemeler görülmektedir. Bu bezemeler muhtemelen ahşap veya kemik aletle çömlek yaş durumdayken üzerine işlenmekteydi ve bu bezemeler bazen bir pigment-macun (enkrüste) maddesi ile doldurulmaktaydı. Çizgiler düz, eğik, dikey veya spiral gibi şekillere sahiptir. Ufak noktalı veya büyük noktalı biçimde karşımıza çıkabilmektedir.

Kabartma Bezeme: Çanak çömlek yaş haldeyken daha ufak boyutlardaki kil hamurunun şekil verilerek, yüzeye yapıştırılmasıyla oluşan bezeme türüdür. Kabartma bezemeler IV. Kültür Katında kıvrımlı, eğik, düz şekilde yer alabilmektedir.

Çizgi Bezeme: Çanak çömlek yaş haldeyken muhtemelen ince bir ahşap veya kemik aletle çeşitli çizgilerin yüzeye eklenmesiyle oluşan bezemedir. Çizgiler iç içe geçmiş, yamuk, eğik, çapraz vb biçimde olabilmektedir.

Boya Bezeme: Boya bezeme muhtemelen çanak çömlek yüzeyine bir fırça yardımıyla işlenmektedir. Hamur yaşken veya kuru haldeyken sürülen boya bezeme daha sonra pişirme işlemiyle sağlamaştırılmaktadır. IV. Kültür Katında boya

bezemeler genellikle siyah üzerine kırmızı boya halinde yapılmaktadır. Tek bir örnek Kırmızı üzeri beyazdır.

Kabartma-Kazıma Bezeme: Bu bezeme çeşidinde kabın bir kısmında yapılmak istenen bezemenin çevresi kazılarak bir nevi kabartma oluşturulmaktadır. Muhtemelen çanak çömlek yaşken ince ahşap veya kemik aletler yardımıyla yapılmaktadır.

Kazıma Bezeme: Çoğunlukla çanak çömlek yaşken kimi zaman ise bitmiş çanak çömlek yüzeyinin çeşitli ahşap, taş ve kemik aletlerle kazınmasıyla oluşturulan bezeme çeşididir. Düz, eğik, çapraz, oval, iç içe geçmiş halde motiflere sahiptir.

Kazıma-Nokta Bezeme: Kabartma kazıma bezeme ile aynı tekniğe sahiptir. İnce kemik veya ahşap aletle yaş haldeki çanak çömleğin bezeme yapılmak istenen kısmı kazılır ve kazınan kısmın yanında nokta biçimli bezeme işlenmiştir.

Oluk: Çanak çömlek yaş iken çeşitli aletlerle düz veya hafif eğime sahip kanal veya olukların yüzeye işlenmesiyle oluşturulan bezeme türüdür. Oluğun içi de kabın tüm yüzeyi gibi astar ve perdaha sahiptir.

Diğer: Bu kategoride yer alan çanak çömlekler normal teknikler dışında yapılan daha ünik parçaların yer aldığı bezeme tipleridir. Örneğin farklı bir tekniğe sahip kabartmayla eklenmiş bir parça üzerine yapılan baklava-karo desenli derin kazıma bezemeler bu kategoridedir.

IV. Kültür Katı bezeme türü çeşitliliği ve motifler açısından oldukça zengindir. Bu Kültür Katına ait kazılan alanların daha fazla olması ile doğru orantılı olarak parça sayısı da daha fazladır. BBCC/19, O5, P5, P6 açmaları hem benzer hem de farklı özelliklere sahiptir. Özellikle bezemeli parça sayısı ve çeşidi olarak P5 açması öncü konumda gözükmektedir. Bunun dışında P6 ve BBCC/19 açmaları da daha az sayıda parçaya sahip olsa da kendi içinde özgün bezeme motiflerine sahiptir. O5 ve O5-6 açmasından gelen parçalar ise yeterli sayıda olmadığı için ise sadece genel IV. Kültür Katı bezeme grafiği içinde değerlendirilmiştir. Diğer açmalar ise bu başlık altında, hem ayrı grafikler halinde hem de genel grafik içinde incelemeye alınmıştır.

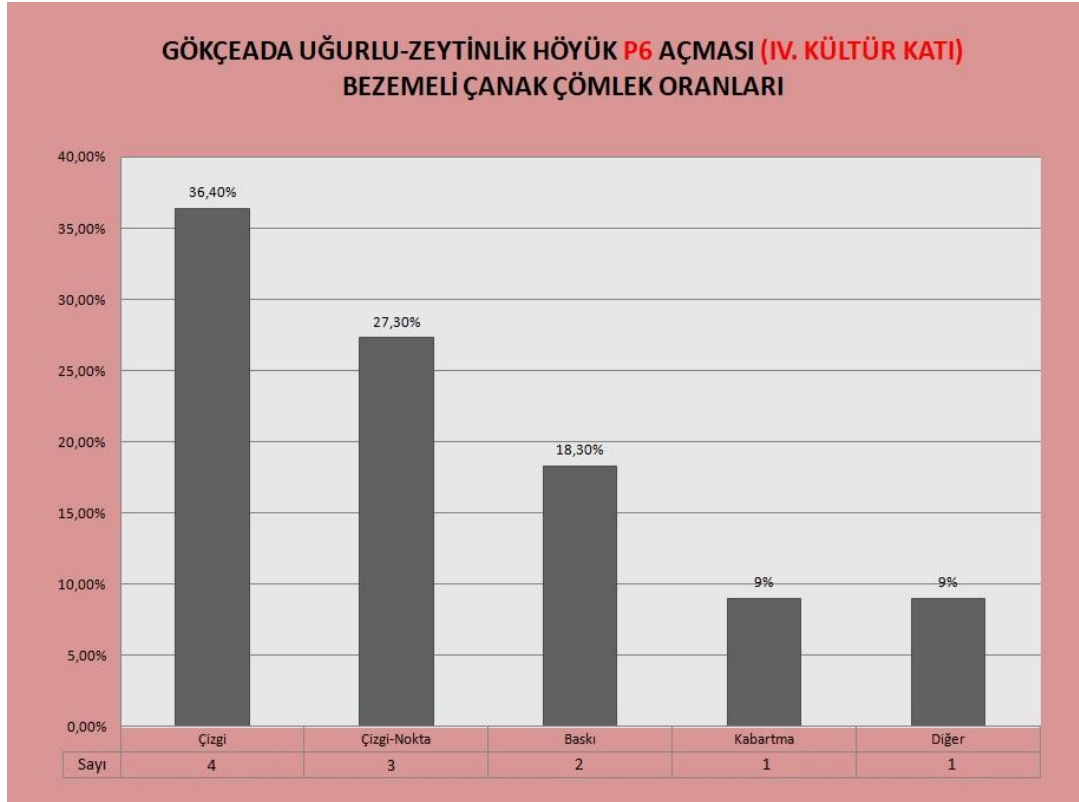

Grafik.10: Gökçeada Uğurlu P5 açması bezeme oranları

P5 açmasında oranlara bakıldığında impresso %41,50, çizgi nokta %17, kabartma %15, çizgi %7,50, kabartma-kazıma %5,80, baskı %3,90, boya bezeme %3,90, oluk %1,80, kazıma nokta, %1,80 ve kazıma %1,80 oranına sahiptir (**Grafik.10**). Oranlara bakıldığında impresso bezemenin IV. Kültür Katı'nı en iyi temsil eden P5 açmasında karakteristik olduğu görülmektedir. İmpressoların çoğu stil olarak birbiriyle benzerlik içermektedir. Çizgi-nokta bezemelerde ise farklı teknikler uygulanmıştır. Kiminde noktalar daha büyük ve daha sık iken bir kısmında ise daha ince çizgi-noktalar bulunmaktadır. Şekil olarak düz, eğik ve üçgen çizgiler içine yapıldıkları görülmektedir (Lev.12) ve genellikle hepsinin içi pigment-macun (enkrüste) ile doldurulmuştur. Kabartma bezemeler çoğunlukla ince ve zariftir. Motifler eğimli, kıvrımlı ve yuvarlak şekilde işlenmiştir (Lev.14). Bir kabartma bezeme ise boğa kafası şeklindedir ancak orta bölümü tahrip olmuştur (Lev.15: a). Az orandaki çizgi bezemelerde ise iç içe geçmiş üçgenler

(Lev.16: c), rastgele ve birbirini kesen çizgiler, eğik veya kalın çizgiler (Lev.16: a, b) yer almaktadır. Kutu kapa ait bir parçada ise birbirini kesen çizgilerden üçgenler oluşturulmuştur (Lev.16: d). Kazıma ile oluşturulan kabartma bezemeler içinde özgün görünümüne sahip oval biçimli (Lev.20: a), çizgi bezemede yer alan örneğe benzer şekilde iç içe geçmiş üçgen biçimli (Lev.20: d), ve bunun dışında yuvarlak biçimli örnek (Lev.20: b) yer almaktadır. Baskı bezemelere bakıldığında oldukça özgün iki örnek karşımıza çıkmaktadır. Parçaların ikisi de ince ayak-kaide parçasıdır, biri haç işaretine benzer baskı bezemeye sahipken (Lev.19: c), diğer parça ters 'T' biçimlidir (Lev.19: d). Aynı şekilde iki parça ele geçirilen boya bezemelerin her biri siyah yüzey üzerine kırmızı boya tekniği ile yapılmıştır. Bezemeler şeritler halindedir ve ikisi de çanak çömleğin iç yüzeyine yapılmıştır (Lev.18: a,b). Tek örneğe sahip oluk bezemeye bakıldığında oval bir hat çizmektedir ve oldukça özenle işlenmiştir (Lev.21: a). Ele geçirilen bir diğer tek parça ise kazıma-nokta bezeme tekniği ile yapılmıştır. Farklı bezemeye sahip bu parçada kalın bir kazıma üzerine yatay biçimli kazımlar eklenmiştir. Kazımların yanında ise rastgele konulmuş noktalar yer almaktadır (Lev.21: b). Bu parçanın başka bir örneğine rastlanılmamıştır. Başka bir örneği görülmeyen bir diğer tek parça kazıma bezeme tekniğindedir. Kutu kapa ait olan bu bezeme büyük bir alanın zigzag şeklinde kazınmasıyla oluşturulmuştur. Kazınan bu alan pigment-macun (enkrüste) ile doldurularak süslenmiştir (Lev.20: f).

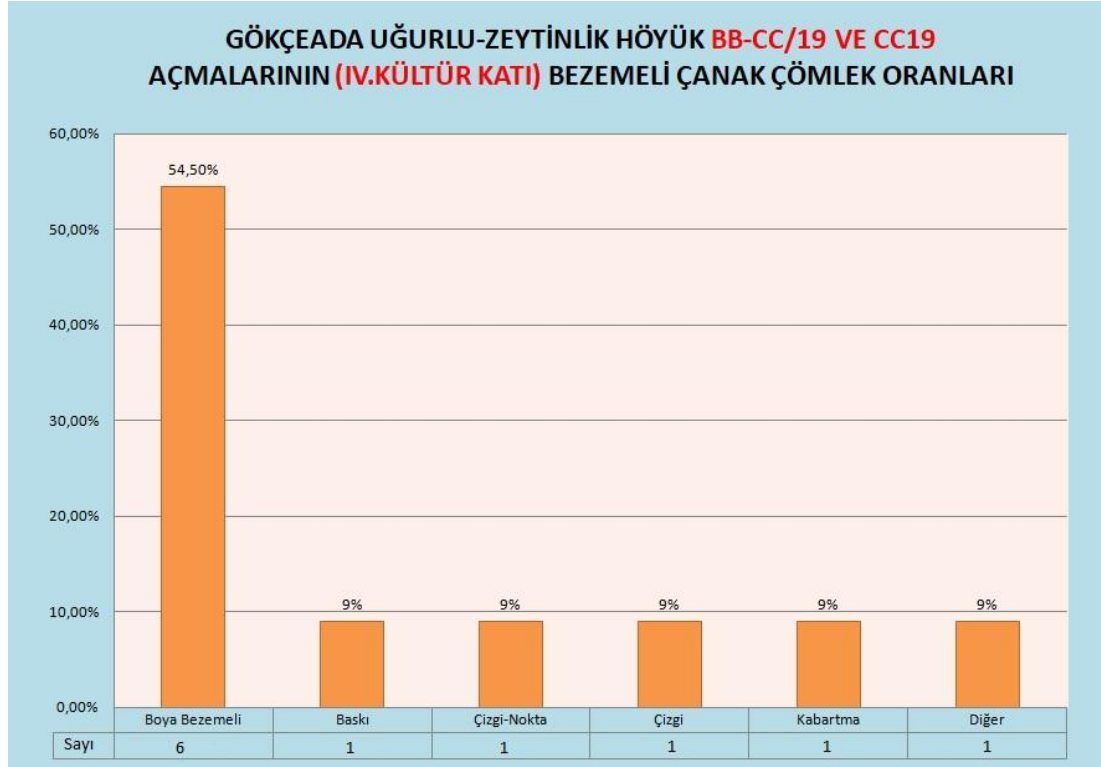
IV. Kültür Katı P5 açmasında çanak çömleklerin oldukça özenle yapılan ve tekniği yüksek bezemelere sahip olduğu görülmektedir. İmpressolar ve çizgi nokta bezemeleri dışında, bezemeler aynı teknikte bile yapılsa, farklı motiflere ve özgünlüğe sahip olduğu söylenebilir. P5 açması üzerinden bakarsak impressolar belli kültürel kuralları temsil ederken, diğer bezemeler belli kuralların dışında üretilmiş gibi gözükmektedir. Çömlekçilerin belli kültürel etkilerde olduğu ancak kendi kişisel davranışlarından da vazgeçemediklerinden bahsedilebilir. Kutu kapların bu kültür katında özenle bezendiği dikkat çekerken, bunun yanında ters 'T' ve haç işareti biçimli kaideler ilgi çekicidir. IV. Kültür Katı içinde bezeme açısından birçok yeniliğin denendiği gözlemlenmiştir. Bu da Uğurlu Höyük IV. Kültür Katında iskan eden toplumun, yeniliğe açık bir yapısı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Grafik.11: Gökçeada Uğurlu Höyük P6 açması bezeme oranları

P6 açmasında 11 parça bezemeli çanak çömlek çıkmasına karşın özgün parçaların yer aldığı söylenebilir. Çizgi bezemeler %36,40 iken, çizgi-noktalar %27,30, baskılar %18,30 ve tek parçaya sahip olan kabartma ve diğer kategorisindeki bezemeler %9 oranındadır (**Grafik.11**). Bu açmada en dikkat çeken parçalar çizgi bezemelerde görülmektedir. Çizgi bezemeye ait üç parça insan elini ya da ayağını andıran bir şekle sahiptir (Lev.17: b,c,d). Diğer çizgi bezeme ise birbiriyle kesişen karmaşık çizgilerden oluşmaktadır (Lev.17: a). Çizgi-nokta bezemelerde eğik çizgiler içine yapılmış noktalar veya spiral biçimde çizgiler yer almaktadır (Lev.13: b,c). Bir diğer örnek ise P5 açmasındakilere benzer biçimde kalın noktalardan ve muhtemelen yuvarlak şekil çizen çizgilerden oluşmaktadır (Lev. 13: d). Çizgi-noktaların içi bu açmada da bir pigment-macun (enkrüste) maddesi ile doldurulmuştur. Baskı bezemelerin biri yuvarlak rastgele noktalardan oluşurken diğeri ise küçük üçgen motife sahiptir (Lev.18: a,b). Tek örnek olan özgün kabartmalardan birine bakıldığında ‘çapa’ benzeri bir motif göze çarpar (Lev.15: c). Diğer kategorisindeki parçaya bakıldığında, çanak çömlek form olarak küre yapısına sahiptir. Bunun

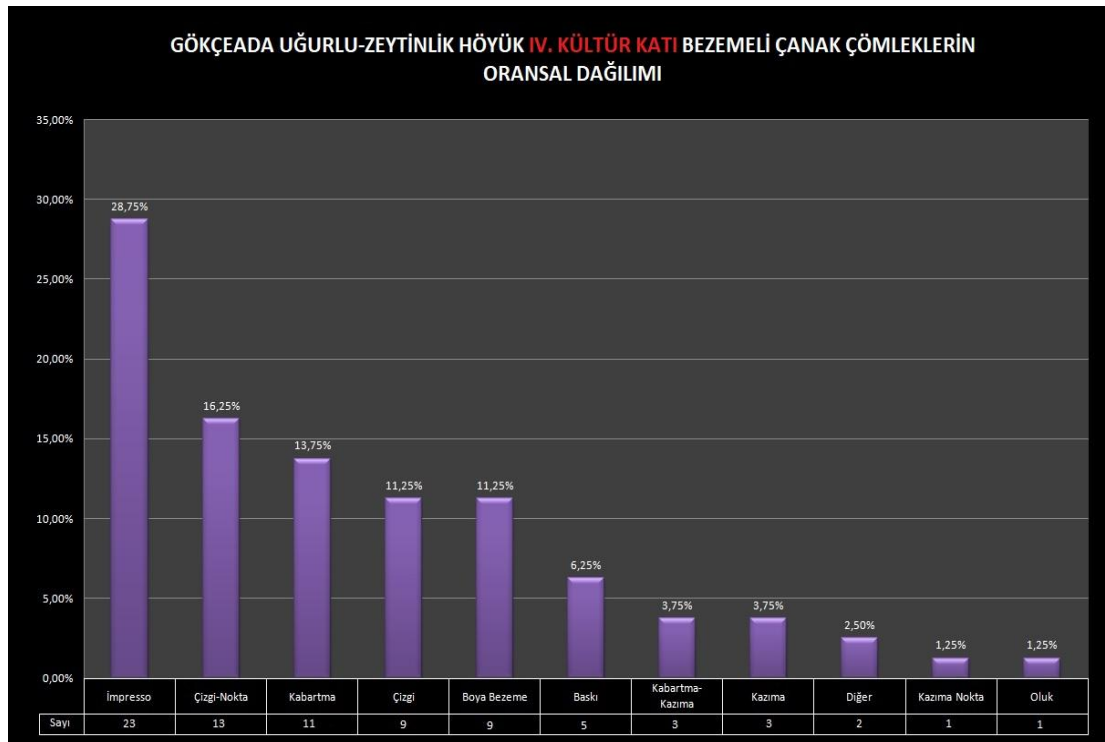
dışında yan yana kazınarak açılmış sıralı üçgenler yer almaktadır. Ayrıca üçgenlerin içleri pigment-macun (enkrüste) maddesi ile doldurulmuştur (Lev.21: d). Bu aşmada impresso bezeme ele geçmemiştir ve parçalar birbirinden oldukça farklıdır.

Grafik.12: Gökçeada Uğurlu Höyük BBCC/19 ve CC19 aşması bezemeli çanak çömlek oranları

BBCC/19 ve CC19 aşmaları birlikte ele alınmıştır ve P6 aşmasında olduğu gibi toplam 11 parça bulunmaktadır. Boya bezemeliler bu aşma içinde %54,50 oranına sahipken, baskı, çizgi-nokta, çizgi, kabartma ve diğer bezemeler 1 parça ile %9 oranına sahiptir (**Grafik.12**). Boya bezemelerde biri hariç hepsi siyah üzerine kırmızı boya tekniği ile yapılmıştır. Boya bezemelerden dördü dikey şeritlere sahiptir ve P5 deki bezemeler ile aynı teknikte işlenmiştir (Lev.18: c,d,g,h). Diğer siyah üzeri kırmızı boya bezeme köşeli yapılmışken (Lev.18: f), kırmızı üzeri beyaz boyalı örnekte dikey ve yatay ‘V’ motifleri görülür (Lev.18: e). Baskı bezemeye bakıldığında P5’de yer alan ayak-kaide üzerine yapılan haç işaretli parçayla birebir benzerlik göstermektedir (Lev.19: e). Çizgi-nokta ise kapak parçası üzerine kalın nokta ve çizgiler halinde yapılmıştır bu yönden diğer IV. Kültür Katı aşmalarıyla

aynı tiptedir ve aynı şekilde içi pigment-macun (enkrüste) maddesi ile doldurulmuştur (Lev.13: a). Çizgi bezeme alt alta yatay çizgilerden oluşurken (Lev.16: e), kabartma bezeme birbirine bağlı karo veya baklava biçimli şekilde işlenmiştir ve ünük bir parçadır (Lev.15: b). Diğer kategorisinde yer alan son bezeme ise oldukça özel bir teknikler yapılmıştır. Muhtemelen sonradan eklenen kabartma, yüzeyin baklava-karo motifleri biçiminde derin kazınmasıyla elde edilmiştir (Lev.21: c). Özellikle bu açma içinde boya bezemelerin yoğun ele geçirilmesi ilginçtir. Diğer bezemeler ise tek parça halinde ve çoğunluğunun benzeri yine diğer açmalarda görülmemektedir.

Grafik.13: Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı bezemeli çanak çömlek oranları

Genel olarak IV. Kültür Katı analiz edildiğinde İmpresso bezemelerin baskın olduğu görülmektedir. İmpressolar %28,75, çizgi-nokta %16,25, kabartma %13,75, çizgi %11,25, boya bezeme %11,25, baskı %6,25, kabartma-kazıma %3,75, kazıma %3,75, diğer %2,5, kazıma-nokta %1,25 ve oluk bezeme %1,25 oranındadır (**Grafik.13**). IV. Kültür Katı içinde ortaya çıkan impressolar öncül konumdayken,

çizgi-nokta bezemeler de tercih edilen bezemeler arasındadır. Ancak çizgi noktalar da kendi içinde kalın ve ince çizgi noktalar şeklinde ayrılmaktadır. Buna bakılarak çizgi-noktaların sadece tek tip yapılmadığı söylenebilir. Parça sayısı çok az olduğu için grafiğe sahip olmayan O5 açmasında 4 parça yer alırken O5-6 açmasında sadece 1 parça ele geçirilmiştir. O5 açmasında bir impresso, bir kabartma ve iki kazıma bezeme ele geçirilmiştir. İmpresso basit nokta bezemedir (Lev.11: f). Kabartma bezeme ise eğik ve dikey kabartmalara sahiptir (Lev.15: d). Kazıma bezemelerden biri muhtemelen bir kutu kapa ait olan tutamak üzerine işlenmiştir. Bezemede eğik, yatay ve karo biçimli kazımlar yer almaktadır (Lev.20: e). Bir diğer kazıma bezeme ise daire biçimlidir (Lev.20: c). O5-6'da yer alan tek parça bezemeli çanak çömlek ise boya bezemelidir. Diğer açmalarda olduğu gibi siyah üzeri kırmızı boyaya sahip olan şerit bezemeler iç içe geçmiştir (Lev.18: ı). Bezemenin dört ip deliğine sahip bir kapak parçasında yer alması ve diğer birçok boya bezemede olduğu gibi iç yüzeyde bulunması ilginç bir özellik olarak görülebilir. Genel anlamda IV. Kültür Katında boya bezemeler kabın iç yüzeyine siyah üstüne kırmızı renkte yapılmıştır. Muhtemelen bu bir geleneğin işareti olabilir. Diğer bezeme türleri oldukça çeşitlidir ve genellikle benzerine çok rastlanmamaktadır. Örnek vermek gerekirse kabartmalar dikey, eğik yuvarlak olabiliyorken, diğer yandan 'çapa' şeklinde farklı örneklerle sahiptirler. Çömlekçiler muhtemelen tek bir teknik üzerinden gitmek yerine daha farklı üretim davranışları sergilemişlerdir. Ancak impressoları bu durumun dışında tutmak daha doğru bir yaklaşım olabilir. Çünkü tırnak baskı ve basit nokta bezemeler genel bir kültürel etkinin izlerini taşımaktadır. Fakat yine de IV. Kültür Katı Uğurlu toplumunun gelenekleri ve yenilikleri bir arada yaşattığından bahsedilebilir. Bezeme sayıları bu kültür katında hem artış göstermiştir hem de kendi içinde çeşitlenmiştir. Bunun sonucunda ise özgün bir yapıya sahip bir kültür ortaya çıkmıştır. IV. Kültür Katında bezemeli çanak çömlekler üzerinden yorum yapacak olursak adanın belirgin bir kimlik kazanmaya başladığından bahsedilebilir.

3.3 Uğurlu-Zeytinlik Höyük V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı Bezemeli Çanak Çömleklerinin Genel Karşılaştırması, Yerleşim İçi Stilistik Gelişmeler ve Yorumlama

V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı bezemeli çanak çömlekleri birbirinden oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Hamur, astar, kabalık ve bezeme oranları bunu kanıtlar niteliktedir. İki kültür katında da bulunan bezemeli çanak çömleklerin çoğu gövde parçalarına aittir ve oldukça yüksek oranlarda karşımıza çıkar (IV. Kültür Katı Gövde Parçası Oranı; %83,75, V.Kültür Katı Gövde Parçası Oranı; %79,25) Bezemeli ağız parçaları ise gene yakın oranlara sahiptir ve az sayıdadır. V. Kültür Katında bezemeli kulplar çok az iken IV. Kültür Katında bezemeli tutamak ve kapak parçaları ortaya çıkmaktadır fakat sayıları çok azdır. Bezemeli çanak çömleklerin hamur oranlarına bakıldığında iki kültür katı içinde kırmızı hamurun yaygın olduğu görülür. V. Kültür Katında görülen krem-devetüyü hamur, IV. Kültür Katında yarıya inmiştir. Bunun aksine kahverengi hamur V. Kültür Katında çok nadir görülürken IV. Kültür Katında çok olmasa da belirgin bir artış göstermiştir. Ancak en belirgin artış açık şekilde gri hamurda yaşanmıştır. V. Kültür Katında çok nadir karşımıza çıkan gri hamur IV. Kültür Katında kırmızı hamur kadar olmasa da yüksek oranda bulunmaktadır. Yapılan ince kesit analizleri kil kaynakları ve katkı maddelerinin V. ve IV. Tabakada değişmediğini göstermiştir. Farklı hamur renkleri pişirmeden kaynaklanabilir.

Astar oranlarına bakacak olursak yine büyük değişimler fark edilmektedir. V. Kültür Katında kırmızı astarlı çanak çömlekler ve astarsız çömlekler hemen hemen aynı sayıya sahiptir ve yoğun olarak kullanım görmüştür. Kızıl-kahve astarlı mallar daha az sayıda yer almaktadır. Ancak parça sayısı olarak çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. IV. Kültür Katına gelindiğinde ise bu anlayış oldukça değişime uğramaktadır. V. Kültür Katında üçüncül olarak kullanılan kızıl-kahve astar tüm IV. Kültür Katı içinde bezemeli çanak çömleklerde %50 oranla en çok uygulanan astar konumuna gelmiştir. Astarsız mallar ve kırmızı astarlı mallar ise neredeyse aynı oranda görülmektedir. Siyah astar ise tek örneğe sahiptir. Kabalık oranlarında da

belirgin değişimler gözlemlenmektedir. V. Kùltür Katında bezemeli çanak çömleklerde %70'in üzerinde az-kaba mallar hakimdir ve düzenli çanak çömlekler oldukça az sayıdadır. Kaba çanak çömlek çok fazla olmasa da bulunmaktadır. IV. Kùltür Katında bezemeli çanak çömleklerde bir değişim yaşandığı söylenebilir. V. Kùltür Katında çok az sayıda olan bezemeli düzenli çanak çömleklerin sayısı çok yüksek bir artış oranı göstermiştir. Ancak buna rağmen az-kaba çanak çömlekler yine birincil konumda yer almaktadır. Bezemelerin uygulandığı kaba çanak çömlekler ise yok denecek kadar azdır. Az-kaba bezemeli çanak çömlekler IV. Kùltür Katında da en çok tercih edilen gelenek olsa da, düzenli mallardaki artış çömlekçilerin tekniksel becerilerinin geliştiginin göstergesi olabilir.

Bezeme çeşitleri iki kùltür katında farklılık göstermektedir. Benzerlikler ise oldukça az oranda denilebilir. Genel olarak baktığımızda V. Kùltür Katında 6 bezeme çeşidi varken IV. Kùltür Katında bu sayı 11'e çıkmaktadır. Bezeme çeşitliliği neredeyse iki katına çıkmıştır. V. Kùltür Katında çok yüksek oranda bulunan kabartma bezeme geleneği IV. Kùltür Katında oldukça azalmıştır. V. Kùltür Katında kabartma bezemeler genellikle boynuz biçimli, silindirik, eğik, 'V' ve 'U', rozet biçimliken, insan suratı, insan biçimli ve hayvan biçimli ünik kabartmalara da sahiptir. IV. Kùltür Katında yer alan kabartma bezemeler de yine eğik, kıvrımlı, düz olarak karşımıza çıksa da daha zarif ve özenli yapıldıkları görölmektedir. Bunun yanında ince kalınlıkta yuvarlak kabartma bezemeler bulunurken, çapa biçimli özgün bir kabartma bezeme de yer almaktadır. V. Kùltür Katında bir diğer önemli bezeme çeşidi çizgi-noktadır. Oldukça özenle yapılan bu bezeme çeşidi IV. Kùltür Katında da devam etmektedir. Hatta iki kùltür katı için de birebir benzer parçaların yer aldığı tek bezeme çeşidi olarak görölebilir. Fakat IV. Kùltür Katında daha kalın noktalara ve çizgilere sahip örneklerin olması yönünden V. Kùltür Katından rahatlıkla ayrılan parçalar da bulunmaktadır. Bunun dışında iki kùltür katında da çizgi-nokta bezemelerin içlerinin bir pigment-macun maddesiyle doldurulan (enkrüste) örneklere sahip olduğu ve bu geleneğin devam ettirildiği görölmektedir. IV. Kùltür Katında yer alan en büyük değişim impressolar olarak görölebilir. V. Kùltür Katında (1 şüpheli parça dışında) hiç var olmayan bu bezeme çeşidi IV. Kùltür Katında birden ortaya çıkmış ve en çok kullanılan bezeme haline gelmiştir. Kabartma geleneği azalırken

yeni bir gelenek ortaya çıkmıştır. Çizgi ve boya bezemeler bir nebze olsa da artış göstermiştir. Çizgi bezemede IV. Kültür Katında yine daha fazla motif yer almaktadır; özellikle kutu kap üzerine yapılmış iç içe geçmiş çizgilerden üçgen motif oluşturulan parça oldukça özeldir. V. Kültür Katında çizgi bezemelerin fazla değişik motiflere sahip olmadığı söylenebilir. V. Kültür Katında yer alan boya bezemeler beyaz üstü kırmızı boyalı ya da kırmızı üzeri beyaz boya biçimindedir. Motif olarak zigzag, eğik çizgi, file-ağ, Ters 'V' ve bant stilleri kullanılmıştır. Ayrıca Neolitik boyunca tek boya bezemeli kap bu kültür katında ortaya çıkartılmıştır. IV. Kültür Katında boya bezeme geleneği farklılaşmıştır. Kırmızı üzeri beyaz boyalı 'V' motifine sahip olan tek parça dışında siyah üstüne kırmızı bant motifli boya bezeme geleneğine geçilmiştir ve bu tipte yapılmış neredeyse tüm çanak çömleklerde boya hep iç yüzeye uygulanmıştır. Bu yönden IV. Kültür Katı boya bezemelerinin özgün bir kültürel geleneğe ait olduğu düşünülebilir. Kazıma bezemeler ise V. Kültür Katında karo ve impresso stiline benzeyen farklı motiflerde gözükmektedir. IV. Kültür Katında daha gelişkin örnekler yer almaktadır. IV. Katta kutu kaplar çoğalmıştır ve Kutu kaplardan biri üzerine zig-zag biçimli yapılan kazımanın içinin beyaz pigment-macun (enkrüste) ile doldurulduğu örnek ve yine muhtemelen kutu kapa ait olan silindirik tutamak üstüne yapılan farklı motiflere sahip kazıma bezeme oldukça özgündür. Baskı bezemeye bakıldığında az da olsa IV. Kültür Katında bu sayı artmıştır. IV. Kültür Katında yer alan ters 'T' ve 'haç' benzeri motifli baskılar oldukça özeldir ve buna uygun aletlerin yapılmasından dolayı da tekniksel gelişmenin göstergelerinden biridir. Bu bezemeler dışında tekniksel gelişimi gösteren bezemeler, kabartma-kazıma, kazıma-nokta, oluk ve diğer olarak karşımıza çıkar. Yüzeyin kazınmasıyla kabartma oluşturulması, gene yüzeyin kazınarak yanına nokta oluşturulması yeni tekniklerdir ve belirli uğraş gerektirmektedir. Aynı şekilde tek örneğe sahip olsa da uzmanlığı yansıtan iyi derece yapılmış oluk bezeme de bu durumu kanıtlayan bir diğer bezemedir. Diğer kategorisinde yer alan kabartma eklentisi üzerine baklava-karo desenli yapılan derin kazıma bezeme ve küre biçimli çanak çömlek üstüne yapılan içi beyaz pigment-macun (enkrüste) dolgulu sıralı kazıma bezemenin becerisi, uzman çömlekçiler tarafından yapıldığı söylenebilir. Buna bakarak IV. Kültür Katında yaşayan toplumun daha özgün ve yenilikçi

anlayışta eserler çıkardığı söylenebilir. V. Kültür Katında ise özgün örnekler çok daha azdır ve birbirine benzer motifler işlenmektedir.

V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katına ait değişimleri ve benzerlikleri ana maddeler halinde sıralarsak birkaç sonuç görülmektedir ;

- a. İki kültür katında da bezemeler yüksek oranda gövde parçaları üzerine yapılmıştır*
- b. IV. Kültür Katında pişirme bilgisi, çömlekçilerin el becerileri ve genel teknik düzeyi V. Kültür Katına oranla daha yüksektir.*
- c. IV. Kültür Katında bezeme çeşitliliği neredeyse ikiye katlanmıştır.*
- d. Çizgi-nokta ve kabartma bezemelere ait birkaç parça dışında geriye kalan tüm bezemeler iki kültür katı içerisinde neredeyse hiç benzerlik göstermemektedir. IV. Kültür Katında tamamen yeni bir bezeme anlayışı yer almaktadır.*
- e. V. Kültür Katı toplumu, bezemelerde aynı ve benzer motifleri sergileyen bir gelenekte ilerlerken IV. Kültür Katı toplumunda aynı bezeme türünde bile birçok farklı motif yer alabilmektedir.*
- f. Astar, hamur, bezeme oranlarına bakıldığında V. Kültür Katında daha gelenekçi bir yapı varken, IV. Kültür Katında toplum daha yeniliklere ve çeşitliliğe açık bir bakış açısına sahiptir.*

Sonuç olarak V. Kültür Katı kendi içinde ve döneminde yeterli düzeyde bezemeli çanak çömlek üretimi bilgisine sahiptir. Ancak IV. Kültür Katında bu durum daha üst düzeye taşınmış ve hem teknik, hem beceri düzeyi ilerlerken toplumun beğenileri de değişime uğramıştır. Böylece Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Höyük Neolitik toplumu bezemeli çanak çömleklerinde yaşanan özenli gelişimin üretim teknolojisindeki çeşitliliği arttırdığı savunulabilir. IV. Kültür Katında stilistik ‘davranışın’ değişimi belki de bezemeye veya uygulanan çanak çömleğe yüklenen anlamın kayması veya farklı toplumsal ilişkiler gibi nedenlerden de gerçekleşmiş olabilir. Diğer yandan IV. Kültür Katında adanın kendi kimliğini kazanmaya başladığı savunulabilir. Bu konu detaylı olarak ileriki bölümlerde ele alınacaktır.

BÖLÜM 4 - GÖKÇEADA UĞURLU ZEYTİNLİK HÖYÜK NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN, LEVANT, ANADOLU, EGE, BALKANLAR VE KITA YUNANİSTAN İLE KARŞILAŞTIRMASI

Bezemeli çanak çömlekler uzun seneler boyunca arkeolojide yayılım ve köken araştırmalarına konu olmuştur. Bu tür tartışmalara en çok konu olan Neolitik Dönem bezeme çeşitleri ise boya bezeme (kırmızı üstü beyaz, beyaz üstü kırmızı veya krem üstü kırmızı) ve impresso olarak karşımıza çıkmaktadır. Kabartma, kazıma, çizgi-nokta, çizgi vb bezeme çeşitleri belki de köken veya yayılımlarının izlenmesinin daha zor olduğundan dolayı bu tür araştırmalara fazla konu olmamıştır. Diğer yandan birçok araştırmacı boya ve impresso bezemelerin ilk nerede ortaya çıktığı hakkında ortak bir fikir oluşturamamıştır.

Avrupa'nın yerleşik düzene ve tarım ile hayvancılıktan oluşan beslenme ekonomisine geçişi konusunda uzun yıllar süren tartışmalar hem yayılımcı (difüzyonist) hem de anti-yayılımcı (anti-difüzyonist) görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda özellikle G. Childe (1939) gibi araştırmacılar yayılımcı modellerle Güneydoğu Avrupa'nın Neolitik kökenini Yakın Doğu'ya bağlamış, 1950'lerin sonu ve 60'lı yıllarda ise araştırmacılar yayılımcı görüşün neden olduğu kültür değişikliğini açıklayan modellerden uzaklaşmaya başlamışlardır. Özellikle kültürlerin birbiri ile ilişkisi olmadan ayrı coğrafyalarda benzer gelişim gösterebileceğini savunan Antropolojik görüşler sonucunda anti-yayılımcı bakış açıları gelişmiştir. Bu dönemlerde C. Renfrew (1969) Avrupa kültürlerinin bağımsız geliştiği fikrini ortaya atmıştır. 1980'li yıllardan başlayarak kültür değişimi ve kültürel çeşitlilikler, diğer bölgeler ile Avrupa arasındaki etkileşime bağlı olarak yeniden canlanmıştır (Steadman, 1995, 15). Wolf (1982), antropologların toplumları ve kültürleri, bağımsız olarak incelenmesi gereken kapalı birimler olarak görmemeleri gerektiğini savunmuş, buna bağlı olarak dış etkiler ve etkileşimin, kültürel değişimin nedenleri veya tetikleyicileri olarak kabul edilmesi

gerektiği düşünmüştür. Bu tarz görüşler bir toplumun diğer toplumlarla etkileşimi sonucunda iç ve dışsal değişim yaşandığını söylemektedir. Bu bağlamda araştırmacılar Anadolu ve Avrupa dahil olmak üzere birçok bölge ve toplumlar arasından etkileşim alanlarını tespit etmek istemiştir (Steadman, 1995, 15). Diğer yandan köken tartışmaları da bu dönemlerde artmış, örneğin Balkan Kültürlerinin Anadolu'dan kaynaklanan bir göçün sonucu ortaya çıktığı savunulmuştur (Özdoğan 2014). Son dönemlerdeki tartışmalar ise köken araştırmaktan ziyade ne zaman ve nasıl iletişim kurulduğuna, etkileşimin niçin başladığına odaklanmaktadır (Steadman, 1995, 15; Erdoğan, 2017b).

Çoğunlukla Neolitik dönemle ilgili köken ve yayılım araştırmaları çanak çömlek üzerinden yapılmaktadır. Örneğin 1980'lerde M. Özdoğan yayılımcı çalışmalarıyla Anadolu ve Güneydoğu Avrupa bölgelerine ait çanak çömlekler arasında paralellik aramıştır (Özdoğan 1985; Steadman, 1995, 16). Yayılımla bağlantılı araştırmalarda iki bölge; Yakın Doğu ve Güneydoğu Avrupa temel alınmaktadır. Neolitik yaşam biçimine ilk geçilen Yakındoğu çekirdek bölge olarak belirlenmiştir. Avrupa Neolitiğinin merkezi ise Güneydoğu Avrupa olarak görülmüştür. Bu çıkarımlar yapılırken çoğunlukla "Neolitik Paket" in ana bileşenleri olarak görülen tahıl ve hayvan türleri dikkate alınmıştır. Anadolu'nun ise Yakındoğu ve Avrupa arasında bir geçiş rotası olup olmadığı tartışılmıştır (Özdoğan, 2011, 416). Özdoğan Doğu'dan batıya en az üç göç dalgasının olduğundan bahsetmektedir ve Neolitik Paket öğeleri ile bunu kanıtlamaya çalışmaktadır (Özdoğan 2011). Tüm bu yayılımı etkileyen Neolitik Paket temelde, kültüre alınmış bitkiler, evcil hayvanlar, sürtme taş aletler, mimari, prestij-kült nesnelere ve çanak çömlek gibi birçok olguyu barındırmaktadır (Özdoğan, 2011, 419). Çok karmaşık ve çeşitli içeriğe sahip olan paketin, sembolizm, geçim, teknoloji, zanaat, sosyal örgütlenme, statü vb davranışları kapsamasından dolayı ve farklı bölgelerdeki gelişimlerin bir birleri ile farklılıklarından dolayı farklı paketler oldukları savunulmuştur (Özdoğan, 2005, 25). Neolitik paketin nasıl bir yol üzerinden yayıldığı diğer bir araştırma konusudur. İlk önceleri Anadolu platosunda hiçbir prehistorik yerleşmenin bulunmaması ve tüm arkeolojik buluntular Troya gibi kıyı yerleşmelerinden geldiği için, Avrupa'nın Neolitik Çağdaki kolonizasyonunun Levanttan deniz yoluyla olduğu ortaya atılmıştır (Childe, 1957)

Ancak 1950 ve 60'lı yıllarda Hacılar, Çatalhöyük ve Aşıklı Höyük gibi yerleşimlerin bulunması J. Mellaart gibi araştırmacıların çanak çömlek dahil birçok etkenin Anadolu'dan Avrupa'ya gittiğini savunmasına neden olmuştur (Mellaart, 1975).

G. Umurtak ise çanak çömlek üzerinden deniz aşırı yayılım için yeterli kanıt olmadığından bahsetmektedir ancak diğer yandan Burdur Bölgesi ve Kıta Yunanistan arasındaki etkileşimin Ege Kıyıları ve Ege Adaları yoluyla dolaylı bir şekilde gerçekleştiğini düşünmektedir. Ege bölgesinin kendi içinde kültürel alışveriş dinamiğine sahip olduğunu ancak kaynak bölge olarak Burdur Bölgesini göstermektedir (Umurtak, 1999, 47). Kıta Yunanistan Neolitiği üzerine çalışan C. Perles Yunanistan Erken Neolitik toplumlarının Doğu Akdeniz üzerinden deniz yolu ile Anadolu'yu atlayarak geldiğini savunmaktadır (Perles, 2005). Özdoğan'a göre geliş rotası hem deniz hem de kara yolunu kapsamaktadır ve Ege Bölgesi de bu iki yolun kesişim noktasıdır (Özdoğan, 2011, 421). Ege'den devam eden deniz ve Marmara Bölgesi'nden devam eden kara rotalarının daha sonradan Güney Avrupa'ya ulaştığı ve paketin birkaç farklı model ve dinamikte geliştiğini savunulmaktadır (Özdoğan, 2011, 427). Çilingiroğlu ve Çakırlar (2013) ise Egenin Neolitikleşmesini "Sıçramalı Kolonizasyon modeli" ile açıklamaya çalışmışlardır. Diğer yandan "Neolitik Paket" görüşü birçok araştırmacı tarafından eleştirilmeye başlanmış (Reingruber 2011, Lichter 2011, Erdoğan, 2017b), Neolitik Paket teriminin yanıltıcı bir terim olduğu, heterojen olmadığı ve Neolitik çeşitliliği yansıtmadığı ortaya koyulmuştur. Bu eleştirilerin odağında ise akültürasyon, yani yeni gelen kültür ile yerel kültürlerin kaynaşması ve hibrit bir kültür oluşturması ve kültür alışverişi, yani bilgi ve mal aktarımından doğan ekileşim modelleri yatmaktadır.

Yayılcı veya anti-yayılcı görüş olsun veya olmasın tüm tartışmaların içinde boya ve impresso bezemelerin ana çanak çömlek gurubu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde boya bezeme, impresso ve diğer bezeme türleri ayrı başlıklar altında incelenecektir ve Uğurlu Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekleriyle karşılaştırılacaktır. Değerlendirme kısmında ise Neolitik dönem bezemeli çanak çömleklerin köken ve yayılım tartışmaları yapılacaktır.

4.1 Boya Bezemelerin Bölgesel Karşılaştırması

Neolitik dönem içinde en çok ilgi çeken bezeme türlerinden biri boya bezemedir. Çeşitli bölgelerde farklı renk kombinasyonlarına sahip boya bezeme çeşitleri bazı bölgelerde birbiriyle büyük benzerlik göstermektedir. Kimi yerleşimlerde üç renk boya kullanılırken bazı yerleşimlerde iki renk veya tek renk kullanılmaktadır. Boya renkleri kırmızı, beyaz, krem, siyah, sarı, turuncu, kahverengi, gri, mor gibi birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak incelediğimiz bölgeler dahilinde beyaz astar üzeri kırmızı, kırmızı astar üzeri beyaz, krem astar üzeri kırmızı, kırmızı astar üzeri krem boya daha sıklıkla karşımıza çıkan türlerdir. Bezemelere ait motifler ise oldukça çeşitli ve karmaşıktır. Zig-zag, bant, daire, üçgen, basamak, dikey-yatay çizgiler vb. şekiller daha sık karşımıza çıkarken, dama tahtası, şevron, ağ, alev vb motifler daha az karşılaşılan motiflerdir. Ayrıca oldukça nadir görülen soyut veya bir sahnenin anlatıldığı bezemelerin yanında yine nadir şekilde hayvan ve insan betimlemeleri de görülmektedir. Boya bezemelerdeki bu nitelikler dikkate alınarak uzun yıllar boyu karşılaştırmalar yapılmıştır. Buna bağlı olarak da boya bezemeler, bölgeler arası yayılım ve etkileşimi anlatmada kullanılan ana öğelerden biri olmuştur. Boya bezemeler, Göller Bölgesi, İç Anadolu, Batı Anadolu, Trakya, Balkanlar, Kıta Yunanistan gibi birçok bölgeye yayılım göstermiştir. Ancak yayılımın nereden başladığı veya herhangi bilinçli yayılım olup olmadığını anlamak oldukça güçtür. Diğer yandan bazı kültürlerde bağımsız gelişmiş olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

4.1.1 Göller Bölgesi

İlk olarak Göller Bölgesine bakacak olursak; erken boya bezemeler açısından Göller Bölgesinde en dikkat çeken yerleşimler Höyücek, Bademağacı, Hacılar ve Kuruçay olarak gösterilebilir. Bu yerleşimler arasında çanak çömlek başlangıcının en erken tarihlendirildiği yerleşim Hacılar'dır. Hacılar'da boya bezemenin çıkışı IX-VI. katlara tekabül etmektedir. Bu grup krem üzeri kırmızı boya bezemelerden oluşmaktadır (Mellaart, 1960, 90-91 ; Duru, 2011, 161; Duru, 2012, 4 ; Yurtsever, 2011, 20). Kırmızı üzeri beyaz grup ise gene Hacıların VI. Tabakasında ortaya

çıkılmaktadır. (Yurtsever, 2011, 28). Kronolojik olarak IX-VI. katları M.Ö 7050-6400/6340-6070 aralığını tarihlendirilmektedir (Duru, 2008, 12). Fakat muhtemelen tarihsel olarak boya bezemenin çıkışı M.Ö 6500-6400'ler olabilir. Bademağacı'nda krem üstü kırmızı boya bezemeli kaplar Geç Neolitik/Erken Kalkolitik tabakada yer almaktadır (Duru, 2011, 160). EN II tabakasının bitimi M.Ö 6080 civarlarındadır (Duru, 2008, 19). Bu durumda Geç Neolitik/Erken Kalkolitik tabaka tarihsel olarak muhtemelen M.Ö 6000 ve sonrasına ait olmalıdır. Yine aynı tabakada kırmızı üzeri beyaz boyalı çanak çömlekler yer almaktadır (Yurtsever, 2011, 28 ve 31). Kuruçay Höyüğe baktığımız zaman krem üzeri kırmızı boyalı mallar Erken Neolitik Çağ'dan başlayıp Geç Neolitik/Erken Kalkolitik tabakaya kadar devam etmiştir (13-12 ve 11. Tabakalar) (Yurtsever, 2011, 21). 13. Ve 12. Tabakaları M.Ö 6200 ile 5920 aralığında yer alırken 11. Tabaka M.Ö 6010 ve 5800 aralığındadır (Duru, 2008, 15). Kırmızı üzeri beyaz, beyaz üzeri kırmızı bezemeler 12. ve 11. Tabakalarda ele geçmiştir (Duru, 2011, 161; Duru, 2012, 6,7 ve 42). Höyücek'de hem beyaz üstü kırmızı boya bezeme hem de kırmızı üstü beyaz boya Geç Neolitik/Erken Kalkolitik döneme yaklaşık MÖ 6000'e tarihlendirilmektedir (Yurtsever, 2011, 28; Duru, 2011, 161-162). Hacılar I'e bakacak olursak krem üzeri kırmızı boyalı mallar devam etmektedir. Bunlar dışında kırmızı üzeri beyaz ve beyaz üzeri kırmızı boyalı örnekler de bulunmaktadır (Duru, 2008, 85-86). Ayrıca Hacılar I M.Ö 5910-5720 aralığına denk gelmektedir. Genel olarak tüm yerleşimlerde motiflere bakacak olursak, Erken Neolitik Dönemden Geç Neolitik/Erken Neolitik Döneme kadar bant bezeme sürekli kullanım görmüştür. Erken Neolitik dönemin bitimine yakın şevron, haç, damla gibi motifler görülmüştür. Geç Neolitik periyotta ise kesişen bantlar, zikzaklar, ters V, baklava, daire spiral gibi çeşitler yer almaktadır (Yurtsever, 2011, 31-32). Bunun dışında geometrik bezemeler Erken Neolitik bitiminde ortaya çıkmış ve Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Dönemde devam etmiştir. Bu grup içinde üçgen, üçgen-daire, üçgen-damla, dama tahtası, kafes gibi çeşitler yer almaktadır (Yurtsever, 2011, 33-34). Boya bezemeler içinde en ilginç grup fantastik motifli bezemelerdir. Bu bezeme türü 'Hacılar Boyalıları' olarak geçmektedir. Hacılar III ve II'de görülmektedir (Duru, 2008, 82). Kuruçay 11'de ise insan biçimli boya bezeme ve boğa biçimli boya bezemeler yer almaktadır (Duru, 2008, 68-69). Hacılar I çanak çömleğinde farklı killer, boyalar, astarlar, teknikler kullanılmıştır. Fantastik üslup

ortadan kalkmıştır, bezemelerde çizgisel üslup hakimdir. Krem astar üzeri kırmızı boyanın yanında, ilk defa kırmızı üzeri beyaz boyalı çanak çömlekler ortaya çıkmaktadır. (Duru, 2008, 85-86).

Göller Bölgesi'nde yer alan boyalı çanak çömlek özelliklerinin birkaç bölgeye dağılım gösterdiğinden bahsedilmektedir. Batı Anadolu, İç Anadolu ve Yunanistan ile çeşitli etkileşimlerin gerçekleştiği hatta boya bezemenin Göller Bölgesi kaynaklı yayıldığı yönünde görüşler bulunmaktadır. G. Umurtak boya bezemeler üzerinden değerlendirerek Kuruçay 11 ve Achilleion IIIb ile benzerlik kurmuştur. Bunun yanında çanak çömlek üzerinden bakıldığında Batı Anadolu, Teselya ve Göller Bölgesi arasında bir bağın reddedilemeyeceğini düşünmektedir (Umurtak, 1999, 46). Diğer yandan R. Duru açık zemin üzerine kırmızı boya ve kırmızı astar üzerine beyaz bant bezemelerin Göller Bölgesinde ilk olarak ortaya çıktığını, sonrasında ise İç Anadolu ve Trakya bölgesini etkilediğini savunmaktadır (Duru, 1999). J. Mellaart ise Starcevo-Sırbistan'da yer alan çubuk motifli beyaz üstü kırmızı malların, Hacılar I'e ait mallar ile oldukça benzer olduğundan bahsetmektedir (Mellaart, 1960, 92).

4.1.2 İç Batı Anadolu

Göller Bölgesinin, İç Batı Anadolu boya bezemeli çanak çömlekleri ile de bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Demirci Höyük'de yer alan en erken boya bezemeli mallar karışık tabakadan çıkartılmıştır. Açık renk üzerine kırmızı boya ile yapılan çanak çömlekler, dikey yatay, zikzak, üçgen ve kafes motiflerine sahiptir (Yurtsever, 2011, 69). Bu mal grupları Hacılar ile eşleştirilmiştir (Efe, 2005, 109). Seeher'e göre bu mal grupları Hacılar'dan ithal edilmiştir ancak kesin olmamakla birlikte V-II. Tabakalara konulmuştur (Seeher, 1987). Diğer yandan Demircihöyük D bant boya bezemeli mallarının, Kuruçay 11-7 tabakaları ve Bademağacı Üst Birikim ile benzer olduğu düşünülmektedir (Yurtsever, 2011, 70). Tarihsel olarak bu benzerlikler muhtemelen en erken M.Ö 5900 ve sonrasında yaşanmış olmalıdır. Diğer yandan Eskişehir Bölgesinde boya bezemenin yer aldığı bir başka yerleşim Kanlıtaş'dır. 2013-2014 tarihlerinde yapılan çalışmalarda En Erken tarih M.Ö 5835'i göstermektedir. Ancak genel olarak tarihlendirmeler 5800-5500 aralığındadır (Şahin, 2014, 16). 2015 yılındaki tarihlendirmelerde ise en erken 5850'yi göstermektedir

(Türkcan, 2017, 235). Turan Efe'nin Eskişehir bölgesinde yaptığı araştırmalarda Kanlıtaş Höyük'de beyaz-krem astar üstüne kırmızı boya ele geçmiştir. Bunun dışında astarsız yüzey üstüne morumsu kırmızı bezemeler de bulunmaktadır (Efe, 1989-1990: Şahin, 2014, 27 ve 29). Kanlıtaş Höyük'de yer alan boya bezeme çeşitlerinin yüksek ihtimal Göller Bölgesi-Hacılar'dan geldiği düşünülmektedir (Şahin, 2014, 77). Eskişehir'de yer alan bir diğer yerleşim ise Orman Fidanlığıdır. Bu yerleşimde I-V. tabakalar da (Efe, 1999, 79 ve 81) boya bezmeli çanaklar görülmektedir. Bunlar Krem ya da beyaz astar üstüne kırmızı ya da siyah boyalıdır ve Kanlıtaşta görülen boyalıların benzerleridir. Efe Orman Fidanlığı buluntularını daha çok Kuzey Batı Anadolu ve Balkan kültürleriyle ilişkilendirmişse de boyalı çanak çömleklerin yerel olduğundan bahsedilmektedir (Efe, 1999, 84-85).

4.1.3 Güney Batı Anadolu ve Menderes Havzası

Göller Bölgesi boyalı çanak çömleklerinin İç Batı Anadolu dışında Güneybatı Anadolu ve Menderes Havzasında yer alan yerleşimleri etkilediği düşünülmektedir. Örneğin Girmeler'de Galerî I'ın doğu yüzeyinde ve Galerî II'nin giriş bölümünde boyalı çanak çömleklere rastlanılmıştır. Çanak çömleklerin krem üzeri kırmızı ve kırmızı üzeri beyaz örneklere sahip olduğu ayrıca Göller Bölgesi ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır (Takaoğlu, vd., 2014, 115). Burada yer alan boyalılarda paralel çizgiler, kıvrımlı çizgiler, zigzag motiflerine rastlanılmıştır. Genel olarak bu mal grubu Hacılar I, Kuruçay 7, Höyücek Kutsal Alanlar evresi ve karışık tabaka ile Bademağacı Geç Neolitik/ Erken Kalkolitik tabaka ile eşleştirilmiştir (Becks ve Becks, 2013, 170). Buradaki örneklerin de M.Ö 5800-5700 civarlarına tarihlendiği söylenebilir. Yukarı Menderes Havzasında yer alan Ekşi Höyük'de de Hacılar, Bademağacı, Höyücek ve Kuruçay'dan bilinen boya bezemeli çanak çömlekli malların yer aldığı belirtilmiştir. Boyalıların bulunduğu tabaka M.Ö 6000-5700'e tarihlendirilmektedir. (Dedeoğlu vd., 2018, 554-555 : Dedeoğlu vd., 2017, 392). Yukarı Menderes havzasında ayrıca Tepecik-Çine Höyük, Laodikeia ve Akkaya Höyük'de 'Hacılar Boyalıları' ile benzer çanak çömleklerin ortaya çıktığından bahsedilmektedir. Ayrıca bu yerleşimlerde yer alan boyalı çanak çömlek grubu belirgin bir tabaka içerisinde bulunmasa da Geç Neolitik/Erken Kalkolitik tabaka ile

paralel gözüktüğü belirtilmiştir. Diğer yandan bu bezemeli grubun kıvıll veya krem üzerine kıvıllı ya da beyaz boya ile yapıldığı, bunun dışında bant, geometrik, fantastik ve çapraz tarama biçimli motiflere sahip olduğu not edilmiştir (Dedeoğlu, 2014, 34, 37 ve 39).

4.1.4 Batı Anadolu (Ege Bölgesi)

Az sayıda boya bezemelerin yer aldığı bölge Ege Bölgesidir. Ulucak, Yeşilova, Ege Gübre, Çukuriçi, yerleşimleri boya bezemeli çanak çömleğe sahiptir. Batı Anadolu bu bağlamda etkileşimin yaşandığı önemli bölgelerden biri olarak görölmektedir. Ulucak Höyük V. ve IV. tabaklarında az sayıda boyalı bezemeler görölmektedir. Ulucak Va Evresi M.Ö 6200-6000 aralığında yer alırken, IV. Evre'nin ilk dönemleri M.Ö 6000-5900'e tarihlendirilmektedir (Çilingiroğlu vd., 2012, 141). Va ve IV. Evrelerde krem üstü kıvıllı boyalı mallar ve Kıvıllı üstü krem mallar yer almaktadır ve çok nadirdir. Bezemeler çapraz ya da yatay tekli bantlar şeklindedir ayrıca ters 'V' görölmektedir (Çilingiroğlu, 2012, 28 ve 63). Ulucak'da son dönemde yapılan çalışmalarda Ulucak c-f tabakasına tarihlenen beyazımsı krem üzerine kıvıllı boya ile yapılmış dikey çizgi motifli bezemeler ele geçmiştir. Bu tabakalar içinde en erken tarih M.Ö 6500'dür (Çevik, 2016, 191). Bundan dolayı Ulucak'da boyalı bezeme geleneği M.Ö 6500-6400'lerde başlamış olabilir. Çukuriçi'nde Geç Neolitik tabakada tek parça kıvıllı üstü beyaz mal bulunur. Bu parçada, kıvıllı yüzey üstüne beyaz nokta tekniği görölmektedir (Çilingiroğlu 2012, 28 ve 80). Yeşilova'da Ulucak boya bezemelerine benzer parçalar yer almaktadır. Yeşilova III 8-6. Katlarda başlayan boya bezemeler, 5-3. ve 2-1. Katlarında da devam etmektedir. İlk boya bezeme örnekleri krem üstü kıvıllıdır ve şerit bantlar şeklindedir ve Ulucak V çanak çömleklerine benzetilmektedir. Aynı zamanda tıpkı Ulucak'da olduğu gibi erken tarihlere sahiptir ve M.Ö 6490-6200 aralığında yer alır. Zafer Derin, Yeşilova III 8-6 boyalı çanak çömleklerin 8.kattan itibaren başladığını belirtmektedir (Derin vd., 2009, 10-13). Bu veriye göre muhtemelen Yeşilova'da boya bezeme M.Ö 6490-6400'lerde ortaya çıkmış olabilir. Ege Gübre'de krem üstü kıvıllı ve kıvıllı üstü krem boya bezemeler yer almaktadır ve M.Ö 6000-5700 aralığını vermektedir (Tabaka 3a-b) (Sağlamtimur, 2012, 200-

201). Boya bezemeli parçalar çok nadirdir. Motifsel olarak düz çizgiler, zikzaklar yer almaktadır (Ozan 2012, 212).

Ege Bölgesinde açıkça görüldüğü üzere boya bezeme oldukça nadirdir. Ulucak Höyükte yer alan boya bezemelerin Göller Bölgesine özgü mallar olduğu düşünülmektedir (Abay 2005, 77). Ancak boyalı mallarında çok az olduğu göz önünde bulundurularak ve birkaç etkenden dolayı Ulucak'ın Ege'de farklı bir kültür bölgesi olduğu düşünülmektedir (Abay 2005, 79). Bölgenin Anadolu boyalı çanak çömlek kültürü dışında geliştiği ve Göller Bölgesine uyum sağlayan bir yapısı bulunmadığı da düşünülmektedir (Çilingiroğlu, 2012, 107).

4.1.5 Kuzey-Batı Anadolu

Kuzey-Batı Anadolu'da boya bezemelerin daha iyi bilindiği yerleşimler Ilıpınar, Hoca Çeşme ve Aşağıpınar'dır. Ilıpınar'da MÖ 6000'e tarihlendirilen X. Tabakada (Roodenberg ve Roodenberg, 2008, 2) beyaz astar üzerine kırmızı boyalı mallar bulunmuştur. Paralel çizgilere sahip bu parçaların, Hacılar'dan ya da Orta Anadolu'dan gelmiş olabileceği düşünülmektedir (Roodenberg vd., 1989-90). Hoca Çeşme'nin II. Tabakasında kırmızı üzeri beyaz boya örnekleri görülmektedir ve zigzag, çizgi, bant ve spiral motiflere sahiptir (Karul ve Bertram, 2005, 125). Ayrıca siyah üstü beyaz, krem üstü kırmızı, siyah üstü kırmızı örnekler de bulunmaktadır (Özdoğan, 2013,181). Hoca Çeşme kırmızı üstü beyaz boyalıları Balkanların Karanovo I-II Kültürü ile kronolojik olarak eşleştirilmiştir (Karul ve Bertram, 2005, 128). Hoca Çeşme II M.Ö 5800-5700'e tarihlendirilirken (Özdoğan, 1997, 27), Karanovo I-II 6000-5700'lere tarihlendirilmektedir (Ozan 2012, 365 ; Özdoğan 2009, 337). Boya bezemelerin yer aldığı bir diğer yerleşim olan Aşağıpınar'da kırmızı üstü beyaz daha nadir olarak da kırmızı üstü siyah boya bezeme yer almaktadır. Karanovo I ile benzerlik kurulan bu bezeme türünde motif olarak çizgi, paralel çizgiler, çapraz tarama, kavisli çizgiler ve beyaz noktalı örnekler bulunmaktadır. Batı Balkanları andırdığı düşünülen bu stiller Aşağıpınar 7. Tabakada yer almaktadır (Özdoğan, 2013, 186-187) ve M.Ö 5959-5750 aralığına tarihlendirilmektedir (Özdoğan, 2013, 190).

4.1.6 Balkanlar ve Makedonya

Balkanları ve Yunanistan Makedonyası'nı inceleyecek olursak boya bezeme oldukça yaygın ve tercih edilen bir bezeme türüdür. Genel anlamda bu bölgelere Starcevo, Karanovo, Criş ve Körös gibi birkaç kültür gurubundan bahsedilmektedir. Beyaz boyalı çanak çömleklerin tüm bu bölgedeki kültürel grupları bağlayan etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir (Krauss, 2011, 110).

Erken Neolitik Dönem'de Struma vadisinde Kovacevo yerleşiminde beyaz boya bezemeler görülmektedir. Kovacevo Ia ve Ic tabakalarının Karanovo I'den daha erken olduğu düşünülmektedir ve M.Ö 6100'e tarihlendirilmektedir (Krauss, 2011, 122). Kovacevo Id ise Karanovo I ile paraleldir ve iki dönemde yer alan file tipi karakteristik bezemeler benzerdir. Karanovo Kültürünün tipik Lale biçimli beyaz boyalı kapları ise Struma Vadisinde görülmemektedir. Zigzaglar, fileler, düz bantlar, damlalar Anza Ic-II ile paralellik göstermektedir (Krauss, 2011, 118, 119). Diğer yandan Balkan erken Neolitiğinin tipik bezemesi olan kırmızı üzerine beyaz nokta Dzuljunica II, Kardzali, Grivac II, Donja Branjevina gibi yerleşimlerde bulunmaktadır. Anzabegovo'da ise bu çanak tipi Ic ile karakterize edilmiştir (Krauss, 2011, 114-115). Daha önce bahsedilen Aşağıpınar yerleşimindeki beyaz noktalı örnekler bu bölgelerle ilişkilendirilmektedir. Beyaz noktalı boya bezemenin Romanya'dan Ege'ye kadar geniş bir yayılım alanına sahip olduğu düşünülmektedir (Krauss vd, 2014, 73). En erken yerleşmelerden biri Dzuljunica I. Tabakası ise M.Ö 6400-5800 aralığındadır ancak 6400'den sonra bir kesinti yaşanmıştır ve boyalı çanak çömleğin başlaması M.Ö 6100'de gerçekleşmiştir (Krauss vd., 2014, 69, 72). Erken tarihlere sahip olmasından dolayı Balkanlar için anahtar bir yerleşim olarak görülmektedir. İlk Evresinde koyu kırmızı üstüne kırmızı, koyu yüzey üstüne sarı/beyaz gibi örnekler yer almaktadır. Bu parçalar düz dalgalı motiflere sahiptir (Krauss vd., 2014, 56-57). Dzuljunica'da kırmızı üzeri boya bezeme II. Evre'de ortaya çıkar. Bantlar, paralel 'W' motifleri, üçgenler, kafesler, file, hilal, motifleri görülmektedir (Krauss vd., 2014, 59). Balkanlar'da yer alan bir başka erken yerleşim Cavdar'dır bu yerleşimde M.Ö 6100'lere giden tarihlemeler bulunmaktadır (Özdoğan, 2009, 174 ; Reingruber ve Thissen, 2005, 312). VII-II Tabakalarında yer

alan tüm çanak çömlekler aynı kültürün devamıdır. Kırmızı üzeri beyaz ve polikrom örnekler vardır. Çeşitli boyutlarda çizgiler, eğimli dizaynlar, iç içe daireler, bitkisel motifler, sarmallar, noktalar, çapraz taramalar gibi çeşitli motifler yer almaktadır (Özdoğan, 2009, 177).

Makedonya'da yer alan önemli yerleşimlerden bazıları Anzabegovo, Nea Nikomedeia, Mavropigi'dir. Boya bezemeli örnekler bu bölgelerde de tercih edilen bir kültür anlayışıdır. Boya bezeme Anzabegovo'da M.Ö 6200'ü kapsayan Ia tabakasında başlamaktadır (Gimbutas, 1974, 34: tab.1 ; Shubert, 2005, 241) Turuncumsu ya da kırmızımsı yüzey üzerine beyaz boyalı örnekler, üçgenler, eğimli çizgiler, ovaler ve file desenlerine sahiptir. Anza Ib ile birlikte boya bezeme çeşitleri üst noktalara ulaşmıştır. Erken Neolitik Dönem boyunca beyaz boyalı bezemeler oldukça düzgün ve kurallı işlenmiştir. Simetrik konumlandırılan bezemeler birçok motife sahiptir. Doğrusal, zigzag, nokta, üçgen, file, dörtgen, bitkisel vb birçok motif yer almaktadır (Naumov vd., 2009, 77 ve 126). Yine aynı tabakada kırmızı boya bezemeler vardır ve bu tabakanın sonunda ise kahverengi boya bezemeler ortaya çıkar. Bu bezemeler de gene birçok farklı motife sahiptir (Shubert, 2005, 242) Anzabegovo'nun boya bezeme açısından birçok yerleşimden daha fazla çeşide sahip olduğu ve özel bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Makedonya'da yer alan bir diğer yerleşim Nea Nikomedeia'dır. Bu yerleşimde hem kırmızı üstü beyaz hem de beyaz üstü kırmızı bezeme bulunmaktadır. Bezeme motifleri arasında zigzag, düz bantlar, kıvrımlı çizgiler, ikizkenar üçgenler, eşkenar üçgenler, çapraz çizgiler, dikey çizgiler yer alır (Yiouni, 1996, 86-88). Bunun dışında beyaz boyalı bitkisel motifler de görülmektedir (Shubert, 2005, 245). Nea Nikomedeia daha çok Yunanistan ile bağlantılı gibi görünmektedir. Ancak Balkan etkileri de bulunmaktadır. Kronolojik olarak iyi bir tabakalanmaya sahip olmayan Nea Nikomedeia M.Ö 6250-6020 aralığında yer almaktadır (Thissen, 2005, 35). Muhtemelen boya bezemeler 6200'lerde başlamış olabilir. Makedonya'da yer alan bir diğer yerleşim Mavropigi'dir ve oldukça erken tarihlere sahiptir. Boyalı çanak çömlekler II. Evrede başlar ve M.Ö 6300'lere tarihlenir. Çömlekler beyaz üstü kırmızı ve polikrom olarak ikiye ayrılır. Beyaz üstü kırmızı çömlekler Nea Nikomedeia ile benzerdir. Motifler yatay-dikey bantlar, üçgenler ve 'V' biçimlerinden oluşmaktadır (Karamitrou-

Mentessidi vd., 2015, 58-59). Farklı olarak kırmızı üstü beyaz boya bezeme Mavropigi'de az olmak kaydıyla, Paliambela Kolindros, Revenia, Axos A, Giannitsa B yerleşimlerinde bulunmaktadır. Diğer yandan Paliambela Kolindros yerleşimi Mavropigi gibi 7.bin yılın ortalarına tarihlenmektedir. Ancak muhtemelen boyalı çanak çömlekler bu yerleşimde M.Ö 6300-6200 civarındadır (Kotsou vd., 2014, 506-507 ; Karamitrou-Mentessidi vd, 2015, 59-60).

4.1.7 Kıta Yunanistan

Bölgesel anlamda son olarak Kıta Yunanistan'a bakacak olursak boya bezemenin yine çok sık tercih edilen bir bezeme çeşidi olduğu anlaşılmaktadır. Teselya bölgesinde Sesklo, Achilleion, Argissa, Otzaki, Prodromos vb birçok yerleşim yer almaktadır. Bu yerleşimler de boya bezemeli çanak çömlekler benzerlik göstermektedir. Ancak boya bezemelilerin en belirgin takip edildiği yerleşimler Sesklo ve Achilleion'dur. Sesklo'da boya bezemeli örnekler EN II (Proto-Sesklo) döneminde ortaya çıkar ve bu mallar beyaz üzerine kırmızı, kırmızı üzerine beyaz ya da krem üstü kırmızı örneklerle sahiptir (Wijnen, 1981, 11 ve 35). Tipik olan Sesklo malı beyaz üzeri kırmızı boyalıdır. Bu grupta 'X' motifi, eğik çizgiler, iç içe karolar, haç, paralel bantlar, dama tahtası ve alev desenleri yer almaktadır (Souvatzi, 2008, 58 ve 93). Proto-Sesklo'da başlayan bu mal grubu M.Ö 6200'lere tarihlendirilmektedir (Thissen, 2005, 36: fig.4). Diğer bir Teselya yerleşimi olan Achilleion'da boya bezemelerin Sesklo'ya göre daha erken başladığı söylenebilir. Boya bezemelerin başladığı tabaka olan Ib tabakası M.Ö 6300'lere tarihlenmektedir (Reingruber vd., 2017, 37: fig.3 ; Reingruber ve Thissen, 2005, 296). Beyaz astar üstü kırmızı ile yapılmış ilk örnekler M.Ö 6300'e tarihlenen üçgen motifli boya bezemelerdir (Gimbutas, 1974a, 291-292). Başlangıcı M.Ö 6200'lere tarihlenen II. Tabakadan itibaren kırmızı üzeri beyaz boya ortaya çıkmaktadır (Thissen, 2005, 36: fig.4 ; Reingruber vd., 2017, 37: fig.3). Motifler zikzak, file, şevron, tek bant, üçgen gibi motiflerdir (Gimbutas, 1974a, 292; Winn ve Shimabuku, 1989, 98). Diğer yandan III. Tabakada motif çeşitliliği üst derecelere çıkmıştır ve Sesklo'da görülen alev deseni yanında, dama tahtası, basamak gibi Yunanistan'da bilinen çeşitler görülmektedir ayrıca bu evrede krem üstü kırmızı mallar ortaya çıkar(Gimbutas,

1974a, 298 ; Winn ve Shimabuku, 1989, 97-98). Bu motiflerin yer aldığı III. Tabaka M.Ö 6100-5900 aralığındadır (Reingruber vd, 2017, 37: fig.3). Argissa'da boyalı çanak çömlekler Erken Neolitik I sonunda ortaya çıkar. Boyalı örnekler, kahverengi, turuncu veya beyaz zemin üzerine kırmızı ya da kahve boya ile yapılmaktadır (Reingruber, 2008). II Evre'de boya bezeme geleneği devam eder. Motif olarak bant, eğik ve dikey çizgiler görülmektedir (Reingruber, 2008). Argissa EN I'in sonları M.Ö 6300'ü göstermektedir (Reingruber vd., 2017, 41: tab.3) ve muhtemelen boya bezeme bu tarihlerde ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda Kıta Yunanistan ve Makedonya'da birbirine benzer özellikler yer alıyor gibi görünmektedir. Zigzag motifleri Sesklo, Prodromos, Servia, Prodromos, Nea Nikomedeia, Eleteia gibi yerleşimlerde bulunurken, Ağ modeli Achihilleion ve Eleteia'da görülür. Alev motifi ise Achilleion, Sesklo, Ghediki ve Servia'da karşımıza çıkar. Basamak motifine bakılırsa yine Achilleion, Sesklo, Nea Nikomedeia ve Ghediki'de görülür (Björk, 1995, 133). Bunun dışında boya bezemeli çanak çömlekler açısından bakıldığında Güney Yunanistan'ın biraz daha geç tarihlere sahip olup çok farklı bir kültür bölgesi olduğu söylenebilir. Bu bölge tamamen kendi içinde benzer motif ve çanak çömlek yapısına sahiptir. Nemea, Akrata, Asea, Eletia gibi Güney yerleşimleri ve Teselya yerleşimleri dikkate alındığında her bölge arasında bağlantı olduğu ancak özellikle bitişik alanlarda çok daha yüksek etkileşim olduğu düşünülmektedir (Alram-Stern, 2005, 188-189). Wijnen'de benzer şekilde çanak çömleğin gelişim aşamasında Peloponnesse, Attika, Orta Yunanistan ve Kuzey bölgelerin birbirinden farklı olduğunu savunmaktadır (Wijnen, 1981, 102).

Tüm bu incelemelerin sonucunda Uğurlu Höyük boya bezemeli çanak çömleklerine bakacak olursak, Batı Anadolu yerleşimlerinde olduğu gibi Uğurlu'da da çok az sayıda boya bezemeli çanak çömlek vardır. V. Kültür Katında yer alan çanak çömlekler sadece altı parçadan oluşmaktadır ve krem astar üzerine kırmızı boya ya da kırmızı astar üzerine beyaz boya ile yapılmıştır. Bu parçalar M.Ö 6100 civarlarına tarihlendirilmektedir. Zigzag, eğik çizgiler, 'V', bant, ağ-file gibi bezemeler Kıta Yunanistan, Makedonya ve özellikle Balkanlarda karşımıza çıkmaktadır. IV. Kültür Katında yer alan bir boyalı çanak çömlek düz ve yatay 'V' şekline sahiptir. Bu parça muhtemelen Karanovo I kültürüne aittir. Diğer bezemeli

parçalar ise incelenen tüm bölgelerden farklı gibi görünmektedir ve “yerel boyalılar” olarak adlandırılabilir. Siyah astar üzerine kırmızı boyayla yapılan çanak çömlekler genellikle kabın iç yüzeyine yapılmaktadır. Bu boya bezemeler genelde kırmızı şerit bant halindedir. Ayrıca birbirini kesen çapraz çizgili ve ‘L’ şekli çizen örnekler de görülmektedir.

4.2 Boya Bezemelerin Değerlendirilmesi

Harita.6: Boya Bezemelerin Coğrafi Yayılımı

Boya bezemeli çanak çömlekler görüldüğü üzere çok geniş coğrafi alanlara yayılmıştır. Krem astar üzeri kırmızı mallar Göller Bölgesinde yoğun olarak görülmektedir ve olasılıkla M.Ö 6500-6400’lerde ortaya çıkmıştır. Benzer mal grupları İç Anadolu’da, Güneybatı Anadolu’da, Yukarı Menderes’te ve nadiren de Batı Anadolu’da karşımıza çıkar. Batı Anadolu genelinde çok az bulunan bu mal grubu Göller Bölgesiyle benzer şekilde M.Ö 6500-6400’de çıkmış olabilir. Eskişehir Bölgesinde bu mal grubu en erken M.Ö 5900’lerde yer alır.

BÖLGELER VE YERLEŞİMLER	BOYA BEZEMELERİN GÖRÜLDÜĞÜ EN ERKEN TARİHLER
GÖLLER BÖLGESİ	
Hacılar	M.Ö 6500-6340 (IX-VI. Katlar)
Bademağacı	M.Ö 6000 ? (Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Tabaka)
Kuruçay	M.Ö 6200 (13. Tabaka)
Höyücek	M.Ö 6000 (Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Tabaka)
İÇ BATI ANADOLU	
Demirci Höyük	M.Ö 5900 (Karışık Tabaka)
Kanlıtaş	M.Ö 5800 (Tabaka ?)
Orman Fındalığı	M.Ö 5800 ? (I-V. Tabakalar)
GÜNEY BATI ANADOLU VE MENDERES HAVZASI	
Girmeler	M.Ö 5800-5700
Ekşi Höyük	M.Ö 6000-5700 (Tabaka ?)
Tepecik-Çine Höyük	M.Ö 6000 ? (Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Tabaka)
Laodikeia	M.Ö 6000 ? (Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Tabaka)
Akkaya Höyük	M.Ö 6000 ? (Geç Neolitik/Erken Kalkolitik Tabaka)
BATI ANADOLU (EGE BÖLGESİ)	
Ulucak	M.Ö 6500-6400 (Ulucak c-f)
Çukuriçi	M.Ö ? (Geç Neolitik Tabaka)
Yeşilova	M.Ö 6500-6400 (III.8. Tabaka)
Ege Gübre	M.Ö 6000-5700 (Tabaka 3a-b)
KUZAY BATI ANADOLU	
İlipınar	M.Ö 6000 (X. Tabaka)
Hoca Çeşme	M.Ö 5800-5700 (II. Tabaka)
Aşağıpınar	M.Ö 5959-5750 (7. Tabaka)
Uğurlu	M.Ö 6100 (V. Kültür Katı)
BALKANLAR	
Dzuljunica	M.Ö 6100 (II. Tabaka)
Karanovo	M.Ö 6000 (I. Tabaka)
Kovacevo	M.Ö 6100 (Ia-Ic Tabakaları)
MAKEDONYA	
Anzabegovo	M.Ö 6200 (Ia Tabakası)
Nea Nikomedeia	M.Ö 6250-6050 (Tabaka ?)
Mavropigi	M.Ö 6300-6200 (II. Evre)
KITA YUNANİSTAN (TESELYA)	
Sesklo	M.Ö 6200 (EN II/Proto-Sesklo)
Achilleion	M.Ö 6300 (Ib tabakası)
Argissa	M.Ö 6300 (EN I)

Tablo.5: Boya Bezemeli Çanak Çömleklerin Kronolojik Tablosu

Yine benzer şekilde Güneybatı Anadolu ve Yukarı Menderes'te benzer mal grubu M.Ö 6000-5900 civarındadır. Kıta Yunanistan'da ise Achilleion'un geç tabakalarında ve Sesklo kültüründe krem üzeri kırmızı mal grupları M.Ö 6200-6100 civarına tarihlenmektedir. Çok az sayıda olduğu söylenen krem üzeri kırmızı mallar Hoca Çeşme yerleşiminin M.Ö 5800-5700'lere tarihlenen II. Tabakasında bulunmuştur.

Kırmızı astar üzeri beyaz boya ve beyaz astar üzeri kırmızı boyalı mallar da geniş coğrafyaya yayılan bir diğer mal grubudur. Kırmızı üzeri beyaz mallar Göller bölgesinde Hacılar VI'da ilk olarak görülmekle birlikte Hacılar I için karakteristiktir. Bu mal grubu Göller Bölgesinde muhtemelen M.Ö 6300-6000 aralığında ortaya çıkmış olmalıdır. Diğer yandan Batı Anadolu'da Çukuriçi Geç Neolitik Tabaka'da kırmızı yüzey üzerine beyaz boyalı parça ele geçirilmiştir. Kuzeybatı Anadolu'da Hoca Çeşme ve Aşağıpınar yerleşimlerinde ise kırmızı üzeri beyaz boya bezemeler yoğunluktadır. Hoca Çeşme'de bu grup M.Ö 5800-5700'e tarihlendirilirken boya bezemelerin yer aldığı Aşağıpınar 7 M.Ö 5959-5750'e tarihlendirilmektedir. Bu bölgedeki beyaz boyalı çanak çömleklerin Balkanlarla ve özellikle Karanovo I-II ile etkileşimde bulunduğu düşünülmektedir. Diğer yandan Dzuljunica I-II ve Kovacevo'da bu tip çömleklerin M.Ö 6100 civarlarında Balkanlar'da ortaya çıktığını göstermektedir. Karanovo I kültürü ise en erken M.Ö 6000'lere tarihlenir. Makedonya'da bu mallar en iyi ihtimalle Mavropigi'de M.Ö 6300'lerde başlamış olabilir ancak Anza ve Nea Nikomedeia başta olmak üzere bu tarih M.Ö 6200'lere tekabül etmektedir. Kıta Yunanistan'da Sesklo'da ve Achilleion'da bu grubun en erken çıkışı yine M.Ö 6200 civarlarındadır.

Diğer yandan beyaz astar üzeri kırmızı boyalı çanak çömlekler daha çok Kıta Yunanistan bölgesinde görülmektedir. Sesklo'da bu mal grubunun ortaya çıkışı M.Ö 6200'dür, Achilleion'da ve Argissa'ya bakıldığında M.Ö 6300 olarak söylenebilir. Göller Bölgesinde de beyaz üstü kırmızı mal grubu görülmektedir. Kuruçay, Höyücek ve Hacılar yerleşimlerinden bildiğimiz bu mal grubu M.Ö 6000'lere denk gelmektedir. Kuzey Batı Anadolu'da Ilıpınar'da görülen bu mal grubu yine benzer şekilde M.Ö 6000'e tarihlenir. Yunanistan Makedonyası'nda kırmızı üzeri beyaz boyalılarda olduğu gibi beyaz astar üzeri kırmızı boyanın başlangıcı da M.Ö 6300-

6200 olması muhtemeldir. Kıta Yunanistan'da beyaz üstü kırmızı daha karakteristik olarak görülmektedir.

Sonuç olarak krem üstü kırmızı mallar en erken Göller Bölgesinde Hacılar'da Batı Anadolu'da ise Ulucak ve muhtemelen Yeşilova'da görülmektedir. Eğer bir yayılım söz konusuysa, Göller Bölgesi'nin İç Anadolu, Güneybatı Anadolu ve Yukarı Menderes ile etkileşime girmiş olması daha yüksek ihtimaldir ancak Batı Anadolu'da çok nadir çıkan krem üzeri kırmızı boyalı parçalar, bezeme üzerinden kültürel etkileşim çıkarımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Fakat boya bezemelere karşı kültürel bir kabul etmeyişi olması muhtemeldir. Diğer yandan Kuzeybatı Anadolu ve Balkanlar bambaşka bir kültür bölgesi gibi görünmektedir. Beyaz noktalı ve beyaz boyalı çanak çömlekler üzerinden bakılarak açık bir etkileşim olduğu varsayılabilir. Dzuljunica ve Karanovo gibi yerleşmelerde M.Ö 6100-6000 civarlarında başlayan bu mal grubu Aşağıpınar ve Hoca Çeşme gibi yerleşimleri etkilemiş gibi görünmektedir. Bunun dışında Makedonya'da hem beyaz üstü kırmızı hem de kırmızı üstü beyaz malların oluşu, bu bölgenin hem Balkanlar hem de Teselya ile etkileşimde olduğunu gösterebilir. Yunanistan'a bakıldığında ise beyaz üzeri kırmızı malların Teselya içinde yayılmış olduğu görülmektedir. Bu yayılım tarihsel olarak M.Ö 6300-6200 civarında gerçekleşmiştir. Boya bezeme kültürleri açısından Anadolu, Balkanlar ve Kıta Yunanistan arasında muhtemel bazı etkileşimler olduğu varsayılabilir ama genel anlamda tüm bu kültürlerin kendi içinde ayrıldığı söylenebilir. Teselya daha çok Makedonya ile ilişkiliyken, Balkanlar Kuzeybatı Anadolu ile ilişkili görünmektedir. Göller Bölgesi ise İç Anadolu, Güneybatı Anadolu, Yukarı Menderes ve bir ihtimal Batı Anadolu ile etkileşimde olabilir. Diğer yandan zigzag, bant, çizgi, nokta vb birçok bezemenin çok zor yapılan stiller olmadığı öngörülürse herhangi bir kültürel yayılımın kanıtı olup olmayacağı ayrı bir sorudur. İlkel şartlarda düşünüldüğünde, genellikle çanak çömleklerin yakın kaynaklardan elde edilen hammadde ile yapıldığı varsayılmaktadır. Buna bağlı olarak da renk kombinasyonları gerçekten bir kültürel etkileşime mi işaret etmektedir yoksa hammadde temini ile ilgili bir durum mudur? Ayrıca gene bezeme stilleri ve farklı şartları göz önünde bulundurduğumuzda birçok kültürün bağımsız olarak yerel dürtülerle gelişmiş olabileceği de düşünülebilir. Yani Anadolu, Yunanistan ve Balkanlar belirli periyotlarda etkileşime geçseler bile

başlangıç sürecinde veya devamında kendi başlarına ilerleme kaydetmiş olabilirler. Bunun dışında tüm bu incelemeler dahilinde Uğurlu Höyük oldukça farklı bir yapıya sahip gibi görünmektedir. Eğer bir etkileşimi varsayarsak V. Kültür Katında yer alan beyaz astar üzeri kırmızı boyalı çanak çömlekler Kıta Yunanistan (Lev.22: d) ve Makedonya ile bir iletişimi gösterebilir. Kırmızı üzeri beyaz boyalı çanak çömlekler ise Balkanların Karanovo I kültürüne aittir ve Kuzeybatı Anadolu'da Aşağıpınar (Lev.22: a) ile Balkanlar'da da Dzuljunica (Lev.22: b), Karanovo ve Yabalkovo (Lev.22: c) gibi yerleşimlerle ilişkili görülmektedir. Benzer şekilde IV. Kültür Katında yer alan 'V' motifli çanak çömlek de muhtemelen Balkanlar ile etkileşimin göstergesidir. Ancak genellikle iç yüzeye yapılan siyah astar üzeri kırmızı boyalı mallar büyük ihtimalle Uğurlu Neolitik toplumuna ait yerel bir bezeme türüdür. Boya bezemeler üzerinden bakacak olursak, Uğurlu yerleşimi hem Balkanlar hem Anadolu ile iletişime geçmiş hem de yerel üretim yapmış bir toplum olarak görülebilir.

4.3 İmpresso Bezemeli Çanak Çömlekler ve Bölgesel Karşılaştırma

İmpresso bezeme Neolitik dönem için oldukça önemli ve karakteristik bir bezeme çeşididir. İmpressolar basit nokta, nokta dizileri, rocker ve tarak-baskı gibi birkaç çeşide ayrılan baskı bezemedir. Basit noktalar içinde tırnak, deniz kabuğu, sivri uçlu aletler (ahşap, kil, kemik) veya saz, kamış gibi araçlar kullanılarak oluşturulan baskı bezeme türleri yer almaktadır. Nokta dizilerinde ardı ardına noktalarla düzgün ya da karışık hatlar oluşturulmaktadır. Rocker tekniği, rulet, deniz kabuğu, dişli bir alet veya spatula gibi bir alet ile birbirine bitişik ve düzenli hatlar oluşturulmasıdır. Tarak-baskı ise tarak benzeri bir alet ile yüzeyin taranmasıyla oluşturulmaktadır (Güldoğan, 2008, 156-157 ; 2008a, 289, 305 ; 2007, 300) Tüm bu impresso teknikleri bölgesel farklılıklar göstermektedir. Bazı teknikler daha büyük coğrafyalara yayılım göstermektedir ve birçok yerleşimde karşımıza çıkmaktadır. Bazı teknikler ise daha bölgesel bir yapıda izlenmektedir.

4.3.1 Doğu Akdeniz

İmpresso bezemenin görüldüğü en erken bölge Doğu Akdeniz'dir. Mersin-Yumuktepe'nin M.Ö 7000-6300'lere tarihlendirilen XXXIII-XXVII tabakalarında impressolar görülmektedir (Caneva ve Marcolongo, 2004 ; Caneva, 2012). Amik ovası ve Rouj vadisinde İmpresso bezemelerin M.Ö 7200-6500'e tarihlenen Amuk A, Rouj 2b evresinde başladığı anlaşılmaktadır (Braidwood ve Braidwood, 1960, 51-54; Tsuneki 2012). Güneydoğu Anadolu'da İmpresso bezemelerin yer aldığı en önemli yerleşimlerden biri Mezraa Teleilat yerleşimidir. Bu yerleşim içinde tarak, basit nokta, nokta dizisi ve rocker olmak üzere farklı İmpresso çeşitleri yer almaktadır. Bu çeşitlerin büyük bir çoğunluğu Kuzey Suriye yerleşimlerinde de görülmektedir (Güldoğan, 2010, 377). Mezraa Teleilat'da görülen impresso bezemeler daha geç bir sürece, IIB2 evresine, M.Ö 6640-6500'e tarihlendirilmektedir (Güldoğan, 2008, 358). Doğu Akdeniz, Güney Doğu Anadolu ve Suriye İmpressoları stil olarak benzerlik içermektedir.

4.3.2 Göller Bölgesi

Batıya gidildikçe İç Anadolu kesiminde impresso bezeme görülmezken çok az miktarda Göller Bölgesinde yer almaktadır. Bunlardan biri Höyücek yerleşimidir, impressolar 'Karışık Birikim' tabakasında yer alır. Doğu Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu İmpressolarından çok daha kaba olan bu parçalar basit nokta ile tırnak baskıdan oluşmaktadır (Duru, 2008, 73) Bu tabakanın muhtemelen M.Ö 6000 ve hemen sonrasına ait olduğu düşünülmektedir. İmpressoların bulunduğu bir diğer yerleşim Bademağacıdır ve basit nokta stili olduğu not edilmiştir (Güldoğan, 2008a, 258 ve Tab. 7). Bezemenin hangi tabakada çıktığı belirtilmemiştir ama muhtemelen yine M.Ö 6000'lere tarihleniyor olabilir.

4.3.3 Batı Anadolu

Batı Anadolu'da İmpresso sayıları Göller Bölgesine göre oldukça fazladır, fakat genel çanak çömlek gurupları içinde çok küçük orana sahiptirler. Ulucak, Ege Gübre, Yeşilova, Çukuriçi ve Dedecik-Heybelitepe İmpresso bezemenin görüldüğü yerleşimlerdir. Ulucak Höyük'de impressolar V.Evrenin sonu ve IV. Evrenin başında

M.Ö 6000'de ortaya çıkmıştır (Özlem Çevik ile görüşme). Ulucak'da impresso türleri tırnak ve damla, üçgen ve yuvarlak şeklinde noktalardan oluşan stildedir (Çilingiroğlu, 2012, 33 ve 36). Ege Gübre'de ise İmpressolar IIIb Tabakasında ortaya çıkmıştır, stil olarak basit nokta ve tırnak bezeme biçimindedir (Ozan, 2012, 262 ve 358 ; Sağlamtimur, 2012, 200). Genel stil itibariyle Ulucak'da yer alan impressolara oldukça benzemektedir ve aynı şekilde M.Ö 6000'de ortaya çıkar (Ozan, 2012, 44). Diğer yandan Yeşilova yerleşmesinde İmpressolar 2-1. Tabakalarda ortaya çıkmıştır. Tırnak baskı bezeme stiline sahip bu çanak çömlekler M.Ö 6000'e tarihlenir (Derin, 2009, 12-13 ; 2012, 181). İmpressoların yer aldığı bir başka yerleşim Çukuriçi'dir ve yerleşimin VIII tabakasında görülen bu bezemeler M.Ö 6100-6000'e tarihlenir (Horejs, 2012, 118 ve 121) ancak yine diğer yerleşimlerde olduğu gibi İmpressoların başlangıcı M.Ö 6000 olmalıdır. Son olarak Dedecik-Heybelitepe yerleşiminde de İmpresso bezeme görülmüştür. Basit noktalı İmpresso parçalara sahip yerleşim Ulucak ve diğer yerleşimlerle benzer olarak Geç Neolitiğe tarihlenmiştir (Lichter ve Meriç, 2012, 134 ve 138). Dedecik-Heybelitepe için de M.Ö 6000 tarihi verilebilir. Genel anlamda Batı Anadolu İmpressoları hem kronolojik hem de stil açısından oldukça benzerdir.

4.3.4 Kuzey Batı Anadolu

İmpressoların yer aldığı bir diğer bölge Kuzeybatı Anadolu'dur. Bu bölgede Hoca Çeşme, Aşağıpınar, Ilıpınar, Aktopraklık ve Yarımburgaz İmpresso bezemenin belirgin olarak görüldüğü yerleşimlerdir. Ilıpınar yerleşmesinde impresso bezemeler M.Ö 5800'e tarihlenen VIII tabakada ortaya çıkmıştır. Stil olarak basit nokta ve tırnak baskı bezeme görülmektedir (Karul, 2009, 4 ve 6 ; Roodenberg, 1987, 209). Aktopraklık'da ise bu bezemeler Aktopraklık B alanında çıkartılmıştır. İmpressolar, basit nokta (üçgen, damla) ve tırnak baskı gibi çeşitlere sahiptir. (Kayci, 2013, 129 ve 130) İmpressoların ilk görüldüğü tabaka M.Ö 5700-5600 aralığına tarihlenir (Avcı, 2010, 114) ve Ilıpınar VIII ile paralellik gösterir (Karul ve Avcı, 2013, 49). Hoca Çeşme'ye baktığımız zaman impressolar İlk olarak II. Tabaka'da görülmüştür (Karul, 2005, 125) ve çentikli örneklerle sahiptir (Özdoğan, 2013, 181). Hoca Çeşme II tabakası en erken M.Ö 5800'e tarihlendirilmektedir (Özdoğan, 1997, 27)

İmpressoların görüldüğü bir diğer yerleşim olan Aşağıpınar'da bu tip bezemeler 7. Tabakada yer almaktadır ve M.Ö 5800-5700 civarlarına tarihlenmektedir (Özdoğan, 2013, 190). Son olarak Yarımburgaz yerleşimine baktığımızda impresso bezeme V. tabakada ortaya çıkmıştır ve bu bezemeler basit nokta ve tırnak bezeme stilindedir (Özdoğan, 2013, 177 ve 222). Yarımburgaz Mağarasına ait İmpressolar muhtemelen diğer Kuzeybatı yerleşimleri ile çağdaştır. Bu yüzden Yarımburgaz İmpresso mal grubu en erken ihtimalle M.Ö 6000'e tarihlendirilebilir fakat bölgesel olarak bakarsak diğer yerleşmelerle birlikte M.Ö 5800-5700 civarlarında olduğu düşünülebilir. Genel olarak Kuzeybatı Anadolu hem stilistik olarak hem de kronolojik olarak kendi içinde oldukça benzerdir. Batı Anadolu İmpressolarında olduğu gibi bir kültürel birliktelik olduğu düşünülebilir.

4.3.5 Balkanlar

Balkanlar İmpressoların görüldüğü bir başka bölge olarak karşımıza çıkar. MÖ 6000'lere tarihlendirilen Karanovo I kültüründe yaygındırlar. Bulgaristan'da İmpresso bezeme Karanovo I kültürü öncesi MÖ 6200-6000 yılları arasına tarihlendirilen Monokrom evrede görülür. Krynitsi'de tırnak baskılı impresso bezeme yer almaktadır (Byadzhiev, 2009). Ayrıca Güneybatı Bulgaristan'da yer alan Cavdar yerleşiminde Karanovo I ile çağdaş İmpresso bezeme bulunmaktadır (Özdoğan, 2009, 174 ve 177). Yine Karanovo I ile çağdaş Sofya ovasında yer alan Kremikovci Ib tabakasında İmpresso bezeme ele geçmiştir. Yine aynı bölgede yer alan Slatina'da da impressolar görülür, bu bezemeler tırnak ve çentik stilindedir. Diğer yerleşimlerde olduğu gibi Karanovo I ile çağdaştır (Özdoğan, 2009, 181-188). Struma Vadisi-Kuzeybatı Bulgaristan'da yer alan Galabnik'de de impresso bezemeler I.Evrede ortaya çıkmaktadır. Bu çanak çömlekler Karanovo I ve Proto-Starcevo kültürü ile paraleldir (Özdoğan, 2009, 197-200). Struma Vadisinde yer alan bir diğer önemli yerleşim ise Kovacevo'dur. Çentik İmpressoların yer aldığı bu yerleşim yine Karanovo I ile çağdaştır (Özdoğan, 2009, 231 ve 237). Kuzey Bulgaristan bölgesinde bu bezeme çeşidi Dzuljunica ve Samovodene gibi yerleşimlerde görülmüştür. Samovodene'de impressolar A evresinde ortaya çıkmıştır ve Karanovo II dönemi (MÖ 5700) ile çağdaştır. Basit nokta, tırnak ve çentik gibi stiller yer almaktadır

(Özdoğan, 2009, 291 ve Lev.110-112). Dzuljunica'da impressoların IV. Evrede görüldüğü belgelenmiştir. Tırnak, basit nokta ve çentik stilli impressoların yer aldığı tabaka en erken M.Ö 5700'lere tarihlenir (Krauss, 2014, 67 ve 69). Ancak II. Evrede tırnak impresso benzeri bir parça yer almaktadır. II. Evre ise M.Ö 6000-5900 aralığında yer almaktadır (Krauss vd., 2014, 63 ve 72). Karanovo yerleşmesinde de İmpresso bezeme bulunmaktadır ve Karanovo I evresinde görülmektedir. Bu yerleşimde basit nokta ve tırnak stilinde İmpressolar yer alır (Özdoğan, 2009, 342 ve Lev.153). Aynı bölgede yer alan Jasatepe yerleşiminde yer alan impressolar diğer mal gruplarıyla beraber Karanovo III'e tarihlenir (Özdoğan, 2009, 385-386) Yabalkovo'da ki impressolar ise Karanovo I ile çağdaştır (Özdoğan, 2009, 399). Genel anlamda bakarsak Balkanlar'da impresso çanak çömlekler en erken M.Ö 6000'de başlamıştır ve birçok yakın bölgeye yayılım göstermiştir. Stil olarak ise çentik, basit nokta ve tırnak biçimlidir.

4.3.6 Makedonya

İmpresso'nun yayılım gösterdiği en önemli bölgelerden biri de Makedonyadır. Başta Anzabegovo, Nea Nikomedeia ve Mavropigi olmak üzere birçok yerleşimde görülmektedir. Genel olarak Makedonya'da İmpresso tekniği tercih edilen bir tekniktir ve tüm Neolitik dönemlerde görülür. Çentik, basit nokta ve tırnak bezeme gibi çeşitlerde karşımıza çıkmaktadır (Naumov vd., 2009, 77). Anzabegovo'da İmpressolar en erken Ib Tabakasında tırnak baskı stiliyle ortaya çıkmıştır. Tabakanın tarihlendirilmesine bakarsak Anzabegovo'da impressolar M.Ö 6000'de ortaya çıkmıştır (Gimbutas, 1974, 35: tab.3 ve 55). Aynı bölge içine giren ve İmpressonun bulunduğu bir diğer yerleşim Nea Nikomedeia'dır. Bu yerleşimde yer alan örnekler, tırnak, çentik, basit nokta tiplidir (Yiouni, 1996, 89). Tarihlemeler M.Ö 6390-5670 aralığında yer almaktadır (Reingruber ve Thissen, 2005, 306) bu yüzden impressoların başlangıcı için net bir tarih vermek oldukça zordur. Bu yerleşimler dışında impresso bezemenin bulunduğu Mavropigi yerleşimi çok büyük öneme sahiptir. Çeşitli aletlerle (kemik, saz, çubuk) yapılan impressolar basit nokta, ve çentik stilindedir. Ancak stilden çok bulunduğu bölge ve birçok dış bölgeye göre

Mavropigi İmpressoları M.Ö 6400 (II. Evre) gibi çok erken bir tarihe sahip olması (Karamitrou-Mentessidi vd., 2015, 60-61) bu yerleşimi önemli kılmaktadır (Lev.24).

4.3.7 Kıta Yunanistan ve Adriyatik Kıyıları

Kıta Yunanistan'da İmpresso stilinin tercih edildiği bölgeler arasındadır. Bu yerleşimler içinde Sesklo, Argissa ve Achilleion bulunmaktadır. Sesklo'da İmpresso bezeme ENII'de ortaya çıkmıştır (Wijnen, 1981). Bu tabaka M.Ö 6210-5920 aralığına tarihlenmektedir (Thissen, 2005, 36: fig.4). Bu durumda impressolar Sesklo'da en erken M.Ö 6200'lerde ortaya çıkmıştır. Argissa'da İmpresso bezemeler EN III Evresinde ortaya çıkmıştır ve bezemeler tırnak, çentik ve çeşitli aletlerle yapılan bezemelere sahiptir (Reingruber, 2008). EN III tabakası M.Ö 6000-5900'e tarihlenmektedir (Reingruber, 2008). Teselya'da son olarak Achilleion'a bakacak olursak Gimbutas II. Evrede tırnak bezeme stili ile üstünkörü yapılmış baskı bezemeden bahsetmektedir (Gimbutas, 1974a, 292). Diğer yandan Winn ve Shimabuku, İmpresso bezemenin IIIb evresinde ortaya çıktığını not etmiştir (Winn ve Shimabuku, 1989, 134-135). Buna göre bakıldığında II. Evre M.Ö 6200-6100'e tarihlenirken IIIb Evresi M.Ö 6000-5900'e tarihlenmektedir. Tüm bu veriler çerçevesinde genel olarak Yunanistan'da İmpressoların M.Ö 6200-6000 aralığında ortaya çıktığı söylenebilir.

İmpresso bezemenin yer aldığı ve erken tarihlendirildiği diğer önemli yerleşimlerden biri Sidari-Corfu Güney Adriyatik kıyılarında yer almaktadır. (Forenbaher ve Miracle, 2005, 519) Bu yerleşimde yer alan impressolar için birkaç farklı tarihleme bulunmaktadır. Sidari C'de yer alan İmpressolar M.Ö 6410-5990 ve M.Ö 6569-5850 aralığında yer alan çok erken tarihlemelere sahiptir (Bunguri, 2014, 82). Ancak Forenbaher ve Miracle impressoların Sidari C tabakasında ilk çıkışını M.Ö 6200'e tarihlemiştir (Forenbaher ve Miracle, 2005, 523). Her halükarda Sidari C impressoları yer aldığı bölgeye göre oldukça erken tarihlere sahiptir ve bu açıdan önem taşımaktadır.

Tüm incelemeler dahilinde Uğurlu impresso bezemeli çanak çömleklerine bakıldığında kendi içinde diğer bezemeli çanak çömleklere oranla daha fazladır. Uğurlu İmpressoları IV. Kültür Katından itibaren görülmeye başlanır ve M.Ö 6000/5900'e tarihlenmektedir. Stil olarak basit nokta ve tırnak baskı bezeme görülür. Uğurlu'da yer alan impressolar Teselya, Makedonya, Balkanlar, Kuzey Batı Anadolu ve Batı Anadolu'da yer alan birçok yerleşimle çağdaş gözükmemektedir.

4.4 İmpresso Bezemelerin Yayılım Alanı ve Değerlendirme

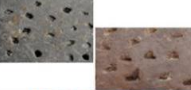

Daha önce de bahsedildiği gibi İmpressolar çok geniş bir coğrafi alana yayılmıştır. Diğer yandan İmpresso adı altında birçok stil görünmektedir. Bu yüzden aslında çoğu bölgedeki İmpresso tarzları birbiriyle örtüşmemektedir. İncelemeler dahilinde genellikle en erken tarihler Levant Bölgesi ve Doğu Akdeniz'de yer almaktadır. Örneğin Mezraa Teleilat'da nokta dizi şeklinde yer alan bezemeler Doğu Akdeniz bölgesinde Tell Sabi Abyad, Ras Shamra gibi yerleşimlerde de görülmektedir. Rocker bezeme ise yüksek oranda Kuzey Afrika'da bulunmaktadır. Ayrıca tarak-baskı stilinekiler yine Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz kıyılarında görülürken, İtalya, Portekiz, İspanya ve Fransa'ya kadar yayılım göstermiştir (Güldoğan, 2007, 302) Rocker, tarak baskı ve nokta dizisi gibi bezemeler genel olarak Batı Anadolu, Kıta Yunanistan, Makedonya, Balkanlar ve Kuzey Batı Anadolu ile istisnalar dışında ilişkili değildir. Diğer yandan 'cardial' tipi impresso bezemeler Cardium deniz kabuğunun çeşitli şekillerde bastırılmasıyla oluşmuştur. Yine bu tür de İtalya, Korsika, Güney İspanya, Portekiz ve Güney Fransa gibi bölgelerde görülür (Güldoğan, 2010, 376). Özellikle Ege, Balkanlar vd. bölgelere göre oldukça farklı bir stildir.

Anadolu coğrafyasında Güneydoğu Anadolu, Akdeniz Kıyıları, Batı Anadolu ve Kuzey Batı Anadolu olmak üzere birkaç bölgede görülmektedir. Bunun dışında Aphrodisias-Pekmez, Demirci Höyük yerleşimlerinde de görüldüğünden bahsedilmektedir (Çilingiroğlu, 2010, 13). Doğu Akdeniz, Amuk Ovası ve Mersin Yumuktepe'yi kapsayan bölgeler ve yerleşmeler bu çanak çömleklerin en erken görüldüğü yerleşimler arasındadır. Muhtemelen bu bölgede İmpresso çanak

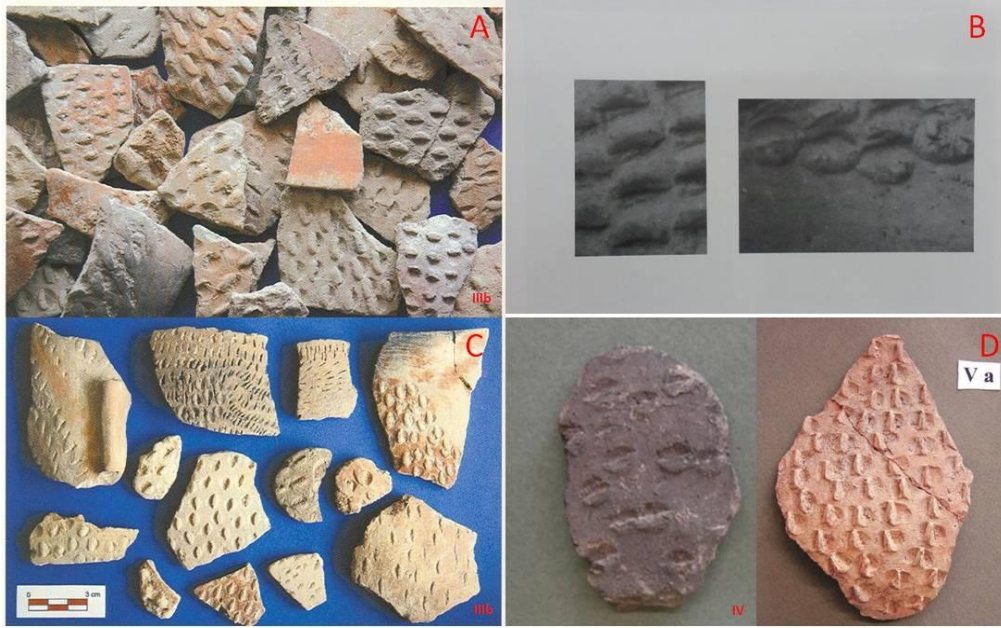
çömlekler en erken ihtimalle M.Ö 7000'lerde ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Göller Bölgesin'de en erken M.Ö 6000-5900 (Çilingiroğlu, 2010, 13) civarlarında başlamış olması ve nadiren görülmesi ilginçtir. Ayrıca bu bölgede sadece Höyücek ve Bademağacı yerleşmelerinde görülmüştür. Bu bölge için impresso muhtemelen çok tercih edilen bir bezeme değildi. Batı Anadolu'ya gidildiğinde Ulucak, Ege Gübre, Çukuriçi, Yeşilova, Dedecik-Heybelitepe yerleşimlerinde görülmektedir. Sayısal olarak da baktığımızda bu bölgede İmpressolar yaygın kullanılan bir bezeme çeşididir. Batı Anadolu'da bulunan İmpressolar'ın M.Ö 6000'lere ait Akdeniz ve Ege arasındaki denizyolu bağlantısıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Çilingiroğlu ve Çakırlar, 2013, 25). Stil olarak rastgele yapılmış basit nokta ve tırnak bezeme hakimdir. Zeder (2009) Neolitik toplulukların bölgeler arası iletişim ve etkileşim ağları tarafından birbirine bağlı olduğunu savunmaktadır. Ege'de Erken Neolitik Dönemin sonunda sosyo-ekonomik anlamda geniş bir ağ kurulduğu ve daha sonra bu ağın devam ettirilerek büyüdüğü düşünülmektedir. İmpressoların hakim olduğu M.Ö 6000'de kolonistlerden ziyade birçok hareketli (mobil) grubun oluştuğu görüşü bulunmaktadır (Reingruber, 2011, 302). Kuzey Batı Anadolu'ya gidildiği zaman Hoca Çeşme, Yarımburgaz, Aktopraklık, Ilıpınar, Aşağıpınar'da yer alan impressolar genellikler M.Ö 5800 civarlarında Batı Anadolu'dan daha geç bir tarihte yer alır. Diğer yandan Balkanlar'da birçok bölge M.Ö 6000-5800 aralığında İmpresso bezemeye sahiptir. Stil olarak Balkanlar ve Kuzey Batı Anadolu basit nokta ve tırnak bezemeye sahiptir ve birbirlerine benzer yapıdadır. Makedonya ise yine Batı Anadolu, Balkanlar ve Kuzey Batı Anadolu ile benzer stilde impresso örneklerine sahiptir. Ancak Mavropigi yerleşiminin M.Ö 6400'e tarihlenen impressolara (Lev. 24: a) sahip olması belki de Egedekilerin kökeni olarak görülebilir. Bunun dışında Nea Nikomedeia ve Anzabegovo gibi yerleşimlerde İmpresso en erken M.Ö 6200'e tarihlenebilir ancak genel anlamda M.Ö 6000'lerde yaygındır. Bulgaristan'da da ilk İmpressolar MÖ 6200'lerde Monokrom evrede görülür. Teselya'da da bu durum benzerdir. Sesklo, Achilleion ve Argissa gibi yerleşimlerden anlaşıldığı üzere M.Ö 6200 İmpressoların başladığı dönem olarak görülebilir. Genel olarak Teselya'da da basit nokta ve tırnak bezeme daha sıklıkla görülür. Fakat Argissa'da Yunanistan için alışılmadık olan nokta dizileri bulunmaktadır. Ayrıca bu nokta dizileri tıpkı Levant bölgesinde olduğu gibi kırmızı bantlarla kombine edilmiş örneklere de sahiptir. Bu

örnekler sadece Argissa yerleşiminde görülmektedir ve bu yüzden araştırmacılar Levant’da yer alan Tell Sabi Abyad, Halula, Kosak Shamalı gibi yerleşimlerle ilişkili olduklarını düşünmüşlerdir (Çilingiroğlu, 2016, 86). Bu bölgeler dışında Adriyatik kıyılarında yer alan Sidari-Corfu’da bulunan İmpressolar M.Ö 6500 veya 6200 gibi farklı tarihlere sahip olması sebebiyle yine bağımsız bir gelişime ait örnek yerleşim olabilir. Bu bölge İmpressoları stil olarak da Ege’den farklıdır.

Tarihlendirme ve stil çerçevesinde impressolara bakıldığında Uğurlu yerleşimi genel anlamda Göller Bölgesi, Batı Anadolu, Kuzey Batı Anadolu, Balkanlar ile çağdaştır. Ayrıca Makedonya ve Teselya’da yer alan birçok yerleşimle de çağdaşlık gösterir. Uğurlu, Batı Anadolu ile benzer tırnak bezeme stillerine sahip olsa da basit noktalarda yer alan kesim stilleri açısından farklılık gösterir. Batı Anadolu basit noktalı impressolarında, kil yaşken aletle nokta biçiminde sıyrılan kilin fazlalığı yüzeyde bırakılmaktadır (**Resim.2**). Ayrıca Batı Anadolu’da yer alan bu stile benzer impressolar Nea Nikomedeia ve Mavropigi’de de görülür. Uğurlu’da ise bu stil görülmemektedir ve fazla kil kısım kesilmektedir.

Bezeme Türü	Levant-Doğu Akdeniz	Batı Anadolu	Kuzeybatı Anadolu	Balkanlar	Yunanistan Makedonyası	Teselya
	X	X	X	X	X	X
		X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X	X
	X					X
	X					
	X					

Tablo.6: İmpresso tiplerine ait bölgesel farklılıklar

Resim.2: Batı Anadolu ve Makedonya'dan İmpresso Örnekleri (a, c. Sağlantimur, 2012, 219 ; fig. 19, fig. 20 ; Yiouni, 1996, plat.16 ; d. Çilingiroğlu, 2009, 100: fig. 4.4 ; Çilingiroğlu, 2010, 22: fig.5)

Harita.7: İmpresso çanak çömleklerin coğrafi yayılımı

Uğurlu Höyük impressoları stil kapsamında Kuzey Batı Anadolu, Balkanlar ve Kıta Yunanistan örnekleriyle daha fazla benzeşmektedir (Lev.23: e,f). Etkileşim açısından incelendiği zaman, tırnak bezeme impressonun bulunduğu birçok

yerleşimden etkilenmiş olabilir. Basit nokta bezemeli stile sahip olanlar ise muhtemelen Kıta Yunanistan, Balkanlar, Yunanistan Makedonyası ve Kuzey Batı Anadolu ile ilişkiyi gösterebilir. Uğurlu İmpresso çanak çömlekleri muhtemelen başta Kuzey ve Batı bölgeler olmak üzere, Doğu'da yer alan bölgelerle de iletişimi gösterebilir. Ancak belirtmek gerekir ki Uğurlu dahil Kuzeybatı Anadolu, Batı Anadolu, Balkanlar, Makedonya ve Teselya'da yer alan basit noktalar genellikle rastgele yada düzensiz denilebilecek şekildedir. Bunun aksine Doğu Akdeniz ve Levant örnekleri genellikle daha kurallı ve düzenli giden basit nokta yapısına sahiptir. Bu yüzden bu bölgelerin birbirlerinden ayrı bir yapısı bulunmaktadır (Tablo.6).

BÖLGELER VE YERLEŞİMLER	İMPRESSO BEZEMENİN EN ERKEN GÖRÜLDÜĞÜ TARİHLER
GÖLLER BÖLGESİ	
Bademağacı	M.Ö 6000 ? (Tabaka ?)
Höyücek	M.Ö 6000 ? (Kanşık Birikim)
BATI ANADOLU (EGE BÖLGESİ)	
Ulucak	M.Ö 6000 (IV. Evre)
Yeşilova	M.Ö 6000 (III 2-1. Tabakaları)
Ege Gübre	M.Ö 6000 (IIIb Tabakası)
Çukuriçi	M.Ö 6000 (VIII Tabakası)
Dedecik-Heybelitepe	M.Ö 6000 (Geç Neolitik Tabaka ?)
KUZEY BATI ANADOLU	
Uğurlu	M.Ö 6000 (IV. Kültür Katı)
Aktopraklık	M.Ö 5700-5600 (Aktopraklık B)
Yarımburgaz	M.Ö 6000/ M.Ö 5800 (V. Evre)
İlipınar	M.Ö 5800 (VIII Tabakası)
Hoca Çeşme	M.Ö 5800 (II. Tabaka)
Aşağıpınar	M.Ö 5800-5700 (7. Tabaka)
DOĞU AKDENİZ	
Mezraa-Teleilat	M.Ö 6640-6500 (IIB2 Evresi)
Mersin Yumuktepe	M.Ö 7200-6500 (XXXIII-XXVII Tabakaları)

Tablo.7: İmpresso Bezemelerin Kronolojik Tablosu (Anadolu Coğrafyası)

Sonuç olarak rocker, tarak-baskı gibi stiller Daha çok Levant, Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve Avrupa'nın kıyı kesimleri ile ilişkilidir. Basit noktalar ise Doğu Akdeniz dahil, Göller Bölgesi, Batı Anadolu, Balkanlar, Kuzeybatı Anadolu, Makedonya ve Yunanistan ile daha fazla ilişkilidir. Doğu Akdeniz'de muhtemelen M.Ö 7000'de başlayan İmpresso bezeme, istisnalar dışında Batı Anadolu, Kuzey Batı

Anadolu ve Balkanlar'da M.Ö 6000'lerde başlamıştır. Yine istisnalar dışında Teselya bölgesi, Makedonya ve Trakya M.Ö 6200'e işaret etmektedir (**Harita.4**). Mavropigi ve Sidari yerleşimleri kendi bölgelerinde bağımsız gelişimin kanıtları olabilir. Bu bölgeler buldukları coğrafya dikkate alındığında doğudan batıya giden yayılım teorilerine karşı bir yapıda gözükmemektedir. İmpresso çanak çömleklerinde de tıpkı boyalı çömleklerde olduğu gibi etkileşimsiz bir oluşuma sahip olma ihtimali bulunabilir. Özellikle basit nokta ve tırnak bezemenin, tahminen zor üretilebilen stiller olmadığı düşünülürse bir yayılım veya etkileşim ögesi olup olmadığı tartışılabilir. Diğer yandan Argissa ve Levant'da yer alan benzer stiller çok uzak etkileşim alanlarının göstergesi olabilir. Batı Anadolu kendi içinde daha benzer öğelere sahip olan farklı bir bölgeyi andırmaktadır. Diğer yandan Kuzey Batı Anadolu, Makedonya ve Kıta Yunanistan, Uğurlu yerleşimini de içine alan ayrı bir etkileşim bölgesi olarak düşünülebilir. Bunun dışında İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa'nın yanında Dalmaçya ve Adriyatik kıyılarını kapsayan ayrı bir kültür bölgesinden de bahsedilebilir.

BÖLGELER VE YERLEŞİMLER	İMPRESSO BEZEMENİN GÖRÜLDÜĞÜ EN ERKEN TARİHLER
BALKANLAR	
Dzuljunica	M.Ö 5700 (IV. Tabaka)
Karanovo	M.Ö 6000 (I. Tabaka)
Cavdar	M.Ö 6000 (Karanovo I)
Kremikovci	M.Ö 6000 (Ib Tabakası-Karanovo I)
Slatina	M.Ö 6000 (Karanovo I)
Galabnik	M.Ö 6000 (I. Evre-Karanovo I)
Samovodene	M.Ö 5700 (A Evresi-Karanovo II)
Yabalkovo	M.Ö 6000 (Karanovo I)
Kovacevo	M.Ö 6000 (Ib Tabakası-Karanovo I)
MAKEDONYA	
Anzabegovo	M.Ö 6000 (Ib Tabakası)
Nea Nikomedeia	M.Ö 6390-5670 ? (Tabaka ?)
Mavropigi	M.Ö 6400 (II. Evre)
KITA YUNANİSTAN (TESELYA)	
Sesklo	M.Ö 6210-5920 ? (EN II)
Achilleion	M.Ö 6200-6100 ? / M.Ö 6000-5900 ? (II. Evre / IIIb)
Argissa	M.Ö 6000-5900 (EN III)
ADRIYATİK KIYILARI	
Sidari-Corfu	M.Ö 6569-5850 ? / M.Ö 6410-5990 / M.Ö 6200 ? (Sidari C)

Tab.8: İmpresso Bezemelerin Kronolojik Tablosu (Doğu Avrupa Coğrafyası)

4.5 Diğer Bezeme Türlerinin Uğurlu Höyük ile Karşılaştırılması

Boya bezemeler ve impresso bezeme dışında kazıma, çizgi, kabartma, çizgi-nokta gibi birçok bezeme çeşidi bulunmaktadır. Ancak bu tür bezemelerin Neolitik dönem yayılımı ve kökenini konusunda fazla bir çalışma yoktur. Bunun sebebi belki de bu tür bezemelerin sayısının bazı yerleşimlerde çok az olması ya da hiç bulunmaması ve yerleşimler arası benzer özelliklerin çok az görülmesi olabilir. Uğurlu Yerleşiminde genellikle boya ve İmpresso harici diğer bezeme türlerinde çok özgün parçalar yer almaktadır ve bunların bir kısmı farklı bölgelerdekilere benzerdir. Örneğin kabartma bezeme türleri ya da çizgi-noktaların kısmen benzerleri izlenebilmektedir. Uğurlu kabartma bezemeleri içinde boğa yüzüne ait iz bulunmasa da boğa boynuzuna benzeyen kabartma bezemeler vardır. Boğa kafası olduğu düşünülen bir parçada, muhtemelen yüz kısmı olması gereken bölüm kırıldığı için bezeme tam anlaşılammıştır. Bunun dışında eğik, kıvrımlı, düz vb. çeşitlerde kabartmalar görülür. Özel kabartmalar arasında insan silüeti, insan yüzü ve muhtemel kurbağa kabartması olan parçalar da yer almaktadır. Boğa bezeme geleneği İç Anadolu, Göller Bölgesi ve Kuzeybatı Anadolu bölgelerinde rastlanılan bir motif türüdür. İç Anadolu'da Köşk Höyük, Tepecik-Çiftlik, Göller Bölgesinde Kuruçay, Hacılar, Kuzeybatı Anadolu'da Hoca Çeşme'de bu tür bezemeler bulunmaktadır. Köşk Höyük'de yer alan boğa kabartmalı bezemeler III.Evre'de ele geçmiştir. II-V evreleri M.Ö 6300-5600 aralığını vermektedir (Öztan, 2012, 45 ve Fig. 32,39). III. Evre muhtemelen M.Ö 5800 civarındadır. Ancak buradaki örnekler Uğurlu'dan biraz daha farklı durmaktadır. Tepecik-Çiftlik'de yer alan örnekler M.Ö 6000'e tarihlenir (Bıçakçı, 2012, 104 ve Fig. 37) ve bu örneklerde yer alan boynuz stilleri de Uğurlu'dan farklı görünmektedir. Göller Bölgesi Kuruçay yerleşiminde yer alan boynuzlu kabartma örneği boynuzların aşağı bakması sebebiyle Uğurlu ile daha benzer bir yapıda gözükmektedir (Lev.22: e). Kuruçay 12 tabakasında bulunan bu parça M.Ö 6050-5920'ye tarihlenmektedir (Duru, 2012, 7 ve Fig. 20). Hacılar VI'da yer alan boğa kabartmalı örnekte yine boynuzlar aşağı bakar şekildedir ve stilistik benzerlikler yer alır. Bu tabaka ise M.Ö 6340-6070'e tarihlenir (Duru, 2012, 4; Fig.9). Kuzeybatı Anadolu'da yer alan Hoca Çeşme'de ki boğa kabartmalı örnekte boynuz yukarı dik bir şekilde bakmaktadır. Stil olarak Uğurlu örneklerine benzese

de, duruş olarak farklı görünmektedir. IV. Tabakada yer alan bu örnek M.Ö 6400-6200'e tarihlenir (Özdoğan, 2013, 180 ve Fig.78).

Uğurlu'da yer alan diğer kabartma türleri içinde kıvrımlı, 'U' biçimli, düz, vb. birçok örnek yer almaktadır. Ulucak'da buna benzer örnekler V. tabakada karşımıza çıkmaktadır. Bu çanak çömlekler M.Ö 6200-6000 civarlarında yer almaktadır. (Çilingiroğlu vd., Fig. 30 ; Çevik, 2016, 191). Ulucak ve Uğurlu ile benzer şekilde, düz kıvrımlı, 'U', 'V' biçimli kabartma motifler Ege Gübre'de de yer alır. Bu bezemeler M.Ö 6200-5700 aralığına tarihlenir (Sağlamtimur, 2012, 198 ve Fig. 18). Ayrıca bu tip bezemelerin bir diğer benzeri Hoca Çeşme IV-III tabakalarında yer alır (Özdoğan, 2009, Lev. 132). Bu Evreler M.Ö 6400'den başlayıp 6000'lere kadar gitmektedir (Özdoğan, 2013, 180 ve 270). Makedonya'da yer alan Nea Nikomedeia'da tüm bu yerleşimlere benzeyen 'V', düz, eğik, kıvrımlı biçimlerin yanında, yine Uğurlu'da olduğu gibi ağız altında veya gene gövdeye konumlandırılan rozet tipi (Lev.22: h) bezemeler de yer alır (Yiouni, 1996, Fig.5.53 ve 5.54). Bu bezeme tipleri de muhtemelen M.Ö 6250-6020 aralığında yer almaktadır (Thissen, 2005, 35). Aynı şekilde Argissa'da da rozet tipli bu örneklerin benzerleri yer alır (Lev.22: g). Bunun dışında insan silüeti, insan yüzü ve hayvan motifleri birçok yerleşimde yapılmış olsa da Uğurlu örnekleri ile stil açısından pek benzeşmemektedir.

Uğurlu ile diğer yerleşimlerde benzeri bulunan bir diğer bezeme türü çizgi-nokta bezemedir. Genellikle içi beyaz macunla (enkrüste) ile doldurulan bezemeler bazen de sade biçimde gövdeye işlenmektedir. Uğurlu Höyük'te bu bezemeler V. ve IV. Kültür Katlarında yer almaktadır. Ancak bu iki kültür katı daha önce de belirtildiği gibi birbirinden farklı stilde çizgi-nokta bezemeye sahiptir. Bu tür bezemeler Uğurlu'da M.Ö 6200-5800 aralığında yer alır. Çizgi nokta bezemeler Doğu Akdeniz, İç Anadolu, Kuzeybatı Anadolu, Balkanlar ve Yunanistan Makedonyası gibi çeşitli bölgelerde karşımıza çıkmaktadır. Küçük motifsel farklılıklar olsa da genellikle oldukça benzerdir. Doğu Akdeniz'de Mersin Yumuktepe yerleşiminde yer alan çizgi nokta örneğinde üçgen motifleri görülmektedir ve içi beyaz macun (enkrüste) ile doldurulmuştur. Son Neolitik döneme ait bu çanak çömlek M.Ö 5800'e tarihlendirilmektedir (Lev.23: a) (Caneva, 2012, 13 ve Fig. 36). İç Anadolu'da yer

alan bir örnek Köşk Höyük III. Tabakada yer almaktadır. Gümü hediyesi olarak görülen bu yuvarlak formlu çanak çömlek üzerinde çizgi nokta bezeme yer almaktadır. Çanak çömleğin kapak kısmının üzerinde eğimli çizgiler içine yapılan çizgi noktalar, Uğurlu'da kapak üzerine yapılan çizgi noktalar (Lev.23: b) ile oldukça benzerdir. Gövde kısmında ise üçgen biçimli çizgi nokta bezemeler yer almaktadır (Öztan, 2012, Fig. 19). Bu çanak çömlek de kabartma bezemelerde olduğu gibi olasılıkla M.Ö 5800'e tarihlenir. Kuzeybatı Anadolu'da ise bu tür bezemeler Aktopraklık, Hoca Çeşme ve özellikle Aşağıpınar'da görülmektedir. Aktopraklık'da bulunan örnekler Aktopraklık B alanına aittir. Düz, eğimli ve köşeli örneklerle sahip bu bezemelerin bazılarının içi beyaz macun (enkrüste) ile doldurulmuştur (Karul, 2017, Fig. 58) Bu alan M.Ö 5700-5600 aralığına tarihlenir (Avcı, 2010, 114). Hoca Çeşme'de çizgi nokta örnekleri II. Evrede yer alır. Bu bezemeler zigzag ya da 'L' şekline benzer tiptedir ve M.Ö 5800'e tarihlenir (Özdoğan, 2013, Fig. 83 ; 1997, 27). Aşağıpınar'da ise bu bezeme örnekleri hem daha fazladır hem de Uğurlu ile daha çok benzerlik gösterir. Üçgen, spiral, eğik, ters veya düz 'V' biçimli çizgi noktaların içi kimi zaman beyaz macun (enkrüste) ile doldurulmaktadır. Bu çanak çömlek grubu 7. Tabakada görülür ve M.Ö 5800-5700'e tarihlenir (Özdoğan, 2013, 190 ve Fig. 119-120-121). Bu mal grubu içinde Uğurlu Yerleşiminde yer alan çizgi noktalarla neredeyse birebir benzeyen örnekler bulunmaktadır (Lev.23: c,d). Bu yerleşimler dışında Balkanlar'da ve Yunanistan Makedonyası'nda benzer örnekler yer almaktadır. Kuzey Bulgaristan'da yer alan Samovodene'de çizgi nokta bezeme görülmektedir. Bu yerleşimdeki bezeme üçgen çizgiler içine yapılmıştır. Bu çanak çömlek Karanovo II evresi ile çağdaştır (Özdoğan, 2009, Lev. 113). Diğer yandan Makedonyada Stranata-Angelci'de Geç Neolitik Döneme ait çizgi nokta bezeme örneği bulunmaktadır. Bu bezeme yatay 'V' biçimindedir (Naumov, 2009, Pl. 29). Genel itibariyle bezeme stilleri birbirine benzemektedir.

Uğurlu yerleşiminde neolitik dönem bezemeli çanak çömleklerde üç adet kutu kap örneği vardır (Boya bezemeli kutu kap hariç). Bir örnek ağız kısmına aittir ve birbirini kesen birçok çizgi ile üçgenler oluşturulmaktadır. Birbirini kesen çizgi-üçgen bezemeler birçok yerleşimde karşımıza çıkabilir ve bu bezeme üstünden kültürel ilişki kurmak oldukça zordur. Ancak benzerleri Fikirtepe ve Makedonya

yerleşmelerinde bulunmaktadır (Özdoğan, 2013, Fig. 6 ; Naumov, 2009, Pl. 68, Pl.46). Gene bir ağız parçasına sahip diğer kutu kap örneği daha önce bahsedildiği üzere, kabın büyük bir bölümünün zigzag biçiminde kazınması ve kazınan kısmın içinin beyaz macun (enkrüste) ile doldurulmasıyla yapılmıştır. Uğurlu IV. Evreye ait bu kap M.Ö 6000-5800'e tarihlendirilmektedir. Aynı zamanda bu kabın neredeyse birebir benzeri M.Ö 5800'e tarihlenen Hoca Çeşme II'de bulunmaktadır (Lev.22: f) (Özdoğan, 2013, Fig. 80). Özellikle bu kutu kap Kuzeybatı Anadolu ile kültürel bir ilişkinin iyi örneklerinden olabilir. Silindir şeklinde kutu kapa ait tutamak parçası ise çizgi ve iç içe geçmiş karolar ile bezenmiştir. Bu parçanın benzerine rastlanılmamıştır.

Kabartma bezemeleri değerlendirecek olursak, boğa biçimli motifler İç Anadolu, Göller Bölgesi ve Kuzeybatı Anadolu'da gözükmektedir. Ancak stil olarak Uğurlu'ya daha çok benzeyen tipler Göller Bölgesinde Kuruçay ve Hacılar'da karşımıza çıkmaktadır. Düz, eğik, kıvrımlı, rozet, 'V', 'U' biçimli örnekler Batı Anadolu'da Ege Gübre, Ulucak'da varken, Kuzeybatı Anadolu'da Hoca Çeşme'de görülmektedir. Makedonya'da ise Nea Nikomedeia'da görülmektedir. Ancak bu stildeki kabartmaların birçok yerleşimde bulunabileceği ve çok özel motiflere sahip olmamasından dolayı birçok yerleşime ait kaynakçalarda yayınlanmamış olma ihtimali bulunmaktadır. Bundan dolayı etkileşim alanlarını belirlemek yine zor olacaktır. Ancak yine de Uğurlu'nun bu tür bezemeler dahilinde Makedonya, Kuzeybatı Anadolu ve Batı Anadolu ile etkileşime geçmesi olasıdır. Tüm bu benzerlikler Uğurlu'nun hem V. hem de IV. Kültür Katında yer alan örneklerde yer almaktadır. Kabartma bezemeler için bir etkileşim olduğunu varsayarsak tarihsel olarak muhtemelen M.Ö 6200-5800 aralığını kapsayan bir dönemde gerçekleşmiştir.

Çizgi nokta bezemeler biraz daha belirgin bir yapıya sahiptir ve genellikle tüm bölgelerde benzer motiflerdedir. Ancak etkileşimle mi bu benzerliğin olduğu yoksa bağımsız şekilde mi olduğu belirsizdir. Fakat Köşk Höyük, Mersin Yumuktepe, Aşağıpınar, Samovodene, Stranata-Angelci gibi birçok farklı bölge Uğurlu Höyük'de yer alan örnekleri andırmaktadır. Aynı zamanda bahsi geçen yerleşimler kendi içlerinde de oldukça benzer yapıya sahiptir. Bu paralellik Uğurlu'nun IV. Kültür Katı ile daha çok ilişkilidir. V. Kültür Katındaki çizgi noktalar biraz daha farklı bir mal

grubu olarak görülebilir. Muhtemelen M.Ö 6000-5900 aralığında geniş bir coğrafyada benzer çizgi nokta bezemeler ortaya çıkmıştır.

Ek olarak Hoca Çeşme II ve Uğurlu IV arasındaki neredeyse birebir kutu kap benzerliği oldukça ilginçtir. Fakat diğer birçok bezemeye bakıldığında birçok yerleşimde farklı teknikler ve stiller kullanılmıştır. Uğurlu'da özellikle IV. Kültür Katında bezeme kültürü oldukça gelişkindir. Bu yüzden birçok özgün ve sadece tek parça örneğe sahip olan bezeme stilleri ortaya çıkmıştır. Günümüze kadar yapılan çalışmalar ve yayınlanan bezeme çeşitleri dahilinde Uğurlu'da yer alan birçok bezeme türünün benzeri başka yerleşimlerde yok gibi görünmektedir. Kısacası kazıma, kabartma, çizgi nokta ve diğer bezeme türleri çerçevesinde, Uğurlu yerleşiminin Doğu Akdeniz, İç Anadolu, Batı Anadolu, Kuzeybatı Anadolu, Balkanlar gibi bölgelerle etkileşime girdiği aynı zamanda özgün kültürel bir yapısı olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 5 – UĞURLU NEOLİTİK DÖNEM BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN BAĞLAMSAL DEĞERLENDİRMESİ

Post-süreçsel arkeoloji akımı ile birlikte arkeolojik yorumlamada bağlamların önemi üzerinde durulmuştur (Hodder, 1982). “Bağlam” (Context) kelimesi Latince dokumak, bir araya getirmek, birbirine bağlamak ya da örnek anlamına gelen *contexere* kelimesinden türetilmiştir (Hodder ve Hutson, 2017, 246). Arkeolojide bağlam genellikle, kazılar sonucunda buluntuların buldukları ortamlarla ilişkilidir. Bu ortam bina, çukur, mezar vs. olabilmektedir. Nesnelerin, bulunduğu konum dahilinde etrafında yer alan başka nesnelere ve buldukları ortam ile ilişkisinin incelenmesi gerektiği düşünülmüştür (Hodder, 1982; Hodder ve Hutson, 2017, 247). Bağlam benzerlik ve farklılıklara önem vermektedir. Benzerlik ve farklılıkları zaman, mekan, birikim ve tipolojide aramaktadır. Buna bağlı olarak da evre, dönem, yerleşim, yapısal öğeler, kültür, biçim gibi özellikler aracılığıyla ilişki kurar. Ardından sistemsal süreç ve yapı, simgesel içerik ve yapı, işlemsel anlam gibi çeşitli sonuçlara ulaşmaktadır (Hodder ve Hutson, 2017, 249; Tab. 7). Bu bakış açısıyla aslında bir bağlamda birçok anlamın yer alabildiği düşünülmektedir. Hodder’a göre verilerin en ince ayrıntısına kadar bilinmesi büyük öneme sahiptir ve böylece verilerin zaman ve mekan ile ilişkileri belirlenebilir. İlişkilendirme sırasında ise deneme yanılma yoluyla uygun çeşitlilikler aranabileceği ya da bağlamsal veri ile çapraz kontrol tekniklerinin uygulanabileceğini savunur. Bu noktada bağlamsal veri ne kadar çoksa anlam ilişkisi daha kolay çözülebilir (Hodder ve Hutson, 2017, 268-270).

Uğurlu bezemeli çanak çömleklerine bağlamsal olarak bakacak olursak, bina içi dolgu, avlu içi dolgu, bina dışı dolgu, çukur, ocak, taban gibi birçok bağlam içinde buldukları anlaşılmaktadır. Bunun dışında hiçbir bağlam ifade etmeyen karışık dolgular içerisinde de bu tip çanak çömleklerin yer aldığı görülmektedir. Bu bölüm içerisinde Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekleri bağlamsal olarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Bağlamlara göre yorumlanma ise son bölümde yer alacaktır.

5.1 Uğurlu Höyük Neolitik Dönem Mimarisi

1. TABAKA
BİNA 2

2. TABAKA
ANITSAL GİRİŞ YAPISI

3. TABAKA
BİNA 10

4. TABAKA
BEYAZ TABANLAR VE
PARÇA DUVAR

5. TABAKA
İNCE DUVAR VE
YUVARLAK PLATFORM

6. TABAKA
FİRİN VE SİLO

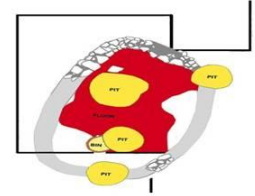
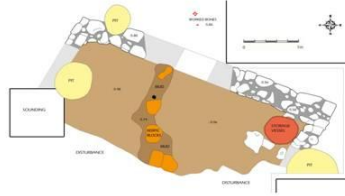

Tablo.9: Uğurlu Höyük V.Kültür Katı Tabakalanması

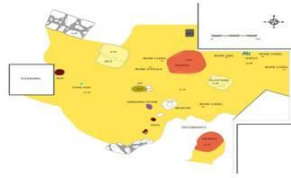
1. Tabaka
Dış Faaliyet Alanı

2. Tabaka
Bina 5 ve Bina 9

3. Tabaka
Sarı Tabanlı Alan

4. Tabaka
Bina 8

Tablo.10: Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı Tabakalanması

Yerleşim IV. ve V. Kültür Katlarında 6 hektarlık bir alana yayılmıştır. V. Kültür Katı 6, IV. Kültür Katı 4 Tabakadan oluşur. Uğurlu yerleşiminde Neolitik dönem tabakaları üstteki Kalkolitik dönem tabakaları tarafından tahrip edilmiştir. Tabakaların kendi içindeki tahribat ta oldukça fazladır. Bunun sonucunda tabanlar, duvar bitimleri, ocaklar, çukurlar vb. yapı öğelerinin kimi yerde iyi izlenirken bazı kısımlarda kesintiye uğradığını belirtmek gerekir. V. Kültür Katı'nın 1. Tabakasında M.Ö 5900'lere tarihlendirilen "Bina 2" olarak isimlendirilen bir bina kazılmıştır. Kuru duvar tekniği ile yapılan bina 5x4 ölçülerindedir ve muhtemelen taş temel üzerine kerpiç kullanılmıştır. Binanın oda ölçüleri 9.2m²'dir. Doğu ve batı duvarları 1 metre kalınlığındadır, buna karşı kuzey ve güney duvarları 70 cm kalınlığındadır. Binanın kuzey duvarını, daha önce yapılan anıtsal giriş duvarı oluşturmaktadır. Aşağıda anlatılacağı gibi anıtsal giriş duvarının kapı kısmı kapatılarak, Bina 2'nin ocağı yapılmıştır. Ocak, terk edilme aşamasında, toprak ve taş ile doldurulmuştur ve

bir adet cilalı taş balta bilinçli olarak konulmuştur. Binanın güney duvarı modern su borusu geçirildiği için tahribat görmüştür. Binanın güneyine bakan köşelerde iki adet büyük payanda yer alır. Payandaların bulunması binanın belki de iki katlı olduğunun göstergesidir (Erdoğan, 2014, 158). Kuzey duvarı, 1 m genişliğinde anıtsal duvara paralel uzandırılan bir duvarla doğuya doğru yaklaşık 3,5 m uzanır ve bir avlu oluşturur. Binanın güney kısmında açık bir alanda yer alan yaklaşık 1 m çapında büyük bir fırın bulunmaktadır. Binanın karakteri, boyutları ve içindeki buluntular buranın bir “hane” olmadığını göstergesi olabilir. Binanın içinde insan kabartmalı çanak çömlek parçası bulunmuştur ve hayvan kemiğinden yapılmış bir akrolitik figürin kafası binanın kuzeybatı bölümünde ele geçirilmiştir. Figürinin burnu kabartma ile gösterilirken gözler kırmızı boya ile belirtilmiştir. Bazı kırık kemik alet parçaları ve nefritten yapılmış küçük cilalı taş balta *insitü* olarak ele geçirilmiştir. Diğer yandan malahitten yapılmış küçük bir kırık boncuk parçası da bina içinde bulunmuştur (Erdoğan, 2014, 158-159).

V. Kültür Katında yer alan bir diğer önemli yapı 7 metre uzunluğunda, 1,20 m yüksekliğinde ve 70 cm genişliğinde yer alan anıtsal giriş yapısıdır (2. Tabaka). Bu yapı da Bina 2’de olduğu gibi kuru duvar tekniği ile inşa edilmiştir. Duvar zemininde büyük taşlar yer almaktadır. Çeşitli büyüklükteki düzensiz taşlar bu temelin üzerine gelişmiş güzel konularak duvar yükseltilmiştir. Duvarın orta bölümünde 1 metre uzunluğa ve 60-70 cm genişliğe sahip bir dikili taş bulunmaktadır. Muhtemelen bu kesimde bir giriş kapısı mevcuttu ve daha sonra Bina 2 yapılırken giriş kapatılarak, ocağa dönüştürülmüştür. Duvarın ön kısmında geniş bir alanda sarı renkli sert taban yer almaktadır. Bazı kısımlarda alttan kerpiç bloklar ve taşlarla destekleme yapılmıştır. Duvarın bu kesiminin anıtsal bir giriş olduğu ve özel bir alana açıldığı düşünülmektedir. Dikilitaşın alt kısmında ise deniz kabuğundan yapılmış piramit biçimli bir nesne ortaya çıkmıştır. Bu nesne insanı sembolize eden bir kolye ucu olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca bu nesne ile birlikte istiridye, balık kemikleri ve tatlı su salyangozu bir arada bulunmuştur. 7 metrelik bu duvarın taban üstünde yarı değerli taşlardan boncuklar, kemik aletler ve tipik Neolitik Çağ çanak çömleği ele geçmiştir. Tüm bunlar dışında sokma başlı figürin ünik bir buluntudur. Bu figürin Göller bölgesi tabanlı olmak üzere özellikle de Höyücek’ten bilinen ‘‘çuval biçimli’’

figürinler ile benzeşmektedir (Erdoğu vd., 2018, 152; Atakuman vd. 2018; Gemici, 2018). M.Ö 6000'lere tarihlenen 7 metrelik anıtsal giriş duvarının alt kısımlarına inildiği zaman kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda tahrip olan bir binaya rastlanılmıştır. 'Bina 10' (3. Tabaka) olarak isimlendirilen bu yapı taş temel üzeri yığma kerpiç ile yapılmıştır ve 4 metre uzunluğundaki kuzey duvarı ile yaklaşık 2 m uzunluğundaki doğu duvarı korunabilmiştir. Binanın batısında yaklaşık 50x50 cm boyutlarında yuvarlak bir ocak, alçak bir platform ve sarı renkli sıva toprağı ile yapılmış bir mimari öge bulunmuştur. Bina köşesinde yer alan yığınların içinde malahit yumruya rastlanılmıştır. Binadan gelen radyokarbon tarihi MÖ 6100-6000 aralığını vermiştir.

Bina 10'nun alt seviyesinde 4. Tabakada, beyaz renkli bir sıvadan yapılmış tabanlar ve bu tabanlarla ilişkisi anlaşılmayan, 70 cm kalınlığında taş duvar parçası bulunmuştur. Tüm açmaya yayılan bu tabanlardan, doğuda ve batıda iki ayrı mimari öğenin olduğu anlaşılmaktadır. Batıdaki tabanın üzerinde at nalı şeklinde bir ocak yer alır ve Ocağın hemen yakınında Göller Bölgesinden tanıdığımız badem gözlü figürin başı bulunmuştur. Bu tabakadan gelen radyokarbon tarihleri olmasa da bu tabanların çok kısa bir zaman aralığında yapıldıkları düşünülmektedir ve MÖ 6100 civarlarına tarihlenmeleri uygundur (B. Erdoğu ile görüşme).

V. Kültür Katının 5. Tabakasında Kuzey doğu-Güney batı istikametinde uzanan tek sıra taştan ince bir duvara rastlanmıştır. Duvarın temeline geniş büyük taşlar yerleştirilmiştir. Bu duvarla ilişkili yaklaşık 90x90 cm boyutlarında taşlardan oluşturulmuş bir platform bulunmuştur. Bu platformun üzerine, muhtemelen terk aşamasında bir *skapula* yerleştirilmiştir. Bu tabakadan gelen radyokarbon tarihleri yoktur, fakat MÖ 6200 civarlarına tarihlenmesinin uygun olduğu düşünülmektedir (B. Erdoğu ile görüşme).

V. Kültür Katının 6. Tabakası hem BB20-21 hem de BB22 açmalarından izlenebilir. BB20-21 Açmasında sadece 30x40 cm boyutlarında kerpiç tuğlalardan yapılmış yıkılmış kubbeli bir fırın ile 35x35 cm boyutlarında tabanı sarı renkli kireçli bir toprakla kalın sıvalı bir silo bulunmuştur. Fırının doğusunda yığın halinde kara salyangozları ele geçmiştir. Bu öğelerin güneyinde Su Borusu tarafından tahrip

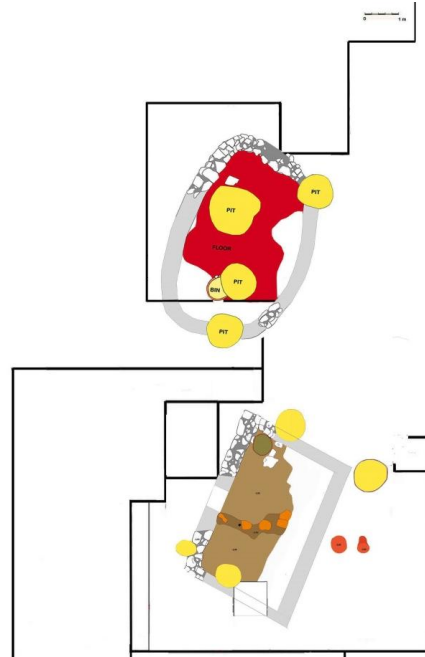
edilmiş kesimin profilinde kısmen görülen taş temel üzeri kerpiçten bir duvar parçası ile ilişkili olduğu, bu düzlemdeki yapının tahrip edilmiş alanda kaldığı ve kazılan öğelerin tahrip edilmiş binanın avlusunda yer aldığı düşünülmektedir. Gerek BB20-21, gerekse BB22 sondaj açmasından gelen tarihler MÖ 6400/6500 civarını vermektedir.

IV. Kültür Katına ait mimari, yerleşimin doğusunda BBCC19 ve batısında P5,P6 ve O5 açmalarından gelmektedir. IV. Kültür Katının 1. Tabakası P5 açmasında bulunan yaklaşık 50x50 cm boyutlarında bir ocak ve muhtemelen sonradan kazılmış bir çukur ile temsil edilir. Ocak sarı/kırmızı renkli yer yer korunmuş bir tabanın üzerinde yer almaktadır. Alan Kalkolitik dönem tabakalarınca tahrip edildiğinden bu ocağın bir mimari öğeyle ilişkili olup olmadığı anlaşılamamıştır. Taban üzerinde hayvan kemikleri ve kemik aletler bulunmuş ve dış faaliyet alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu alanda 70x70cm ölçülerinde sıvalı bir çukur kazılmıştır. Çukurun içinde 28 adet kemik alet, 1 adet kırık taş keski ve 1 adet taş kap ele geçmiştir. İşlenmiş kemiklerden bazılarının uç kısımları yassı biçimde yuvarlatılmıştır. Bu tip kemiklerin insanı simgeleyen idoller olduğu düşünülmektedir (Erdoğu, 2014, 159).

IV. Kültür Katının 2. Tabakası “Bina 5” (P5) ve “Bina 9” (O5) olarak adlandırılan iki tahrip olmuş bina ile karakterize edilir (**Çizim.3**). “Bina 5”in sadece yarısı kısmen günümüze ulaşmıştır. Muhtemelen 5x3 m boyutlarındaki bina, 60 cm kalınlığında yer yer korunan taş duvarlara sahiptir. Kuzey-doğu köşesinde büyük bir depolama kabı bulunmuştur. Bu kabın içinde yapılan analizler sonucunda incir, üzüm çekirdekleri ile einkorn buğdayına rastlanılmıştır (Erdoğu ve Yücel, 2013, 189). Bina içinde çamur ve kerpiçten yapılan bir bölme duvarı inşa edilmiştir (Erdoğu, 2014, 159). Radyokarbon tarihlerine göre bu bina M.Ö 5560 yıllarına tarihlenmektedir. “Bina 9” muhtemelen “Bina 5” ile çağdaştır. Yaklaşık 5x3 m boyutlarındaki binanın köşeleri yuvarlatılmıştır ve oval görünümündedir. Binanın tabanı kırmızı renklidir ve muhtemelen kırmızı Okr ile yanmış kerpiçlerin ezilmesi ile oluşturulmuştur. Binanın içinde sıvalı sığ bir depolama birimi bulunmuştur. Binanın tabanında cilalı taş balta ve keski, kemik aletler ve bir figürin parçası *insitu* bulunmuştur.

IV. Kültür Katının 3. Tabakası Bina 5'in altında sarı renkli bir taban ile karakterize edilir (Erdoğu, 2014, 159). Yaklaşık 5x4 m'lik alanı kaplayan sarı taban iki yenileme evresine sahiptir. Taban ile birlikte 2 büyük Ocak, 1 silo, 1 platform ile tabana gömülü ezgi taşı bulunmuştur. Taban üzerinde kemik aletler ve *insitu* anaklar ele geçmiştir.

Son tabaka olan 4. Tabaka'da 'Bina 8' olarak isimlendirilen kısmen kazılmış bir bina ortaya çıkartılmıştır. Binanın tabanı çok iyi şekilde korunmuştur fakat duvarlar yüksek oranda tahribata uğramıştır. Binanın sadece güney duvarı günümüze kadar gelebilmiştir. Duvar kalınlığı 40 cm ile 35 cm aralığında değişkenlik göstermektedir. Bina köşeleri bilinçli olarak yuvarlatılmıştır. Batı bölümde 1.30mx40cm'lik bir payanda bulunmaktadır. Kalın (8cm) bir sıvaya sahip olan payandanın üzerinde kırmızı boya izleri görülmektedir. Payandanın güney kesiminin yakınında 50x30 cm boyutlarında sarı renkte sıvaya sahip bir kutu ve hemen önünde sarı renkli sıva toprağından üretilmiş oval sığ bir çanak ele geçmiştir. Bina tabanı sert ve sarı renkte sıva ile yapılmıştır. Binanın orta bölümünde tabana gömülü, 10 cm derinliğinde bir kazık deliği yer alır (Erdoğu, 2017, 119).

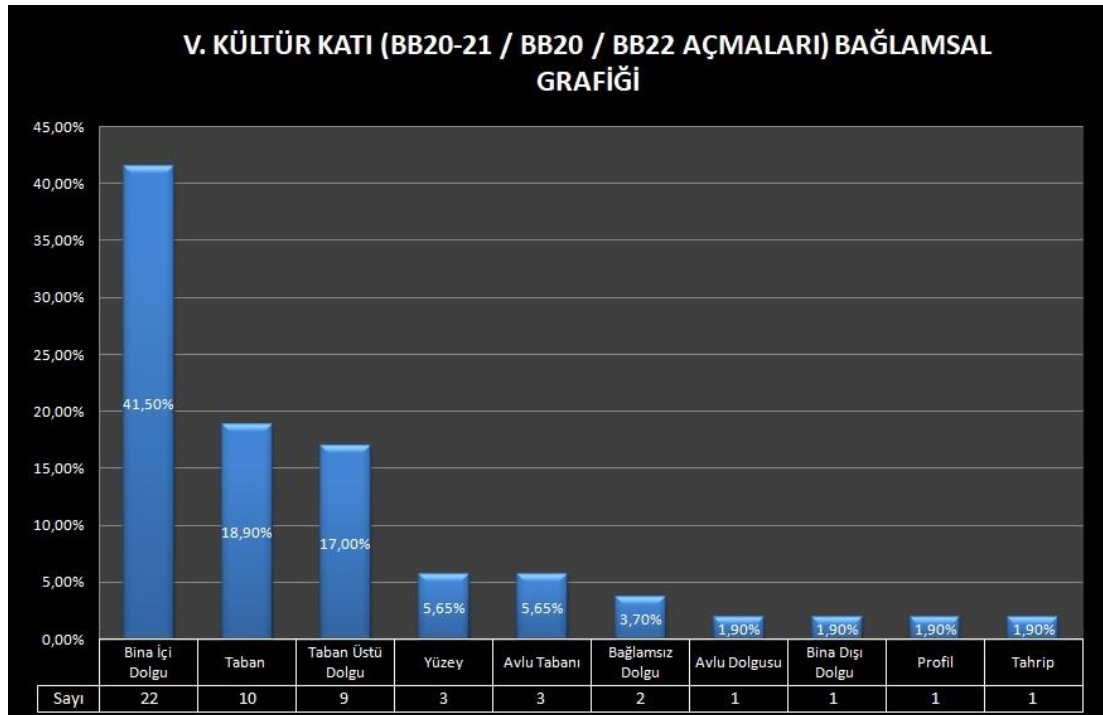

Çizim.3: 'Bina 9' ve 'Bina 5' (IV. Kültür Katı 2. Tabaka)

Yerleşimin doğusunda BBCC19 sondaj açmasında yarım metre yüksekliğe kadar korunmuş bir duvar parçası, önünde bir taban ve tabanda 50x50 cm boyutlarında bir ocak bulunmuştur.

5.2 V. Kültür Katı Bağlamsal Analizleri

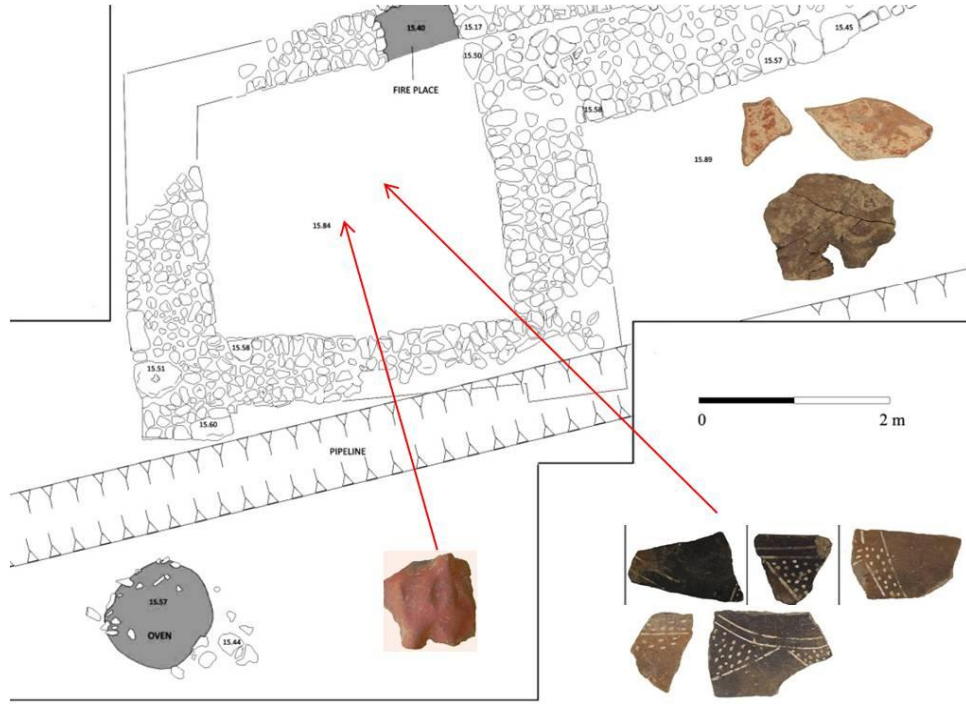
Uğurlu Höyük V. Kültür Katı bağlamsal analizleri BB20-21, BB20 ve BB22 açmaları üzerinden değerlendirilmiştir. BB20-21 açmasına ait 50 parça bezemeli çanak çömlek bulunmaktadır. BB20 ve BB22 açmalarında ise toplamda 3 parça bezemeli çanak çömlek yer almaktadır.

Grafik.14: Gökçeada Uğurlu Höyük V. Kültür Katı bağlam oranları

V. Kültür Katına ait bezemeli çanak çömlekler; bina içi dolgu %43,40, taban %18,90, taban üstü dolgu %17, yüzey %5,65, avlu tabanı %5,65, bağımsız dolgu %3,70, avlu dolgusu %1,90, tahrip alanı %1,90 ve profil %1,90 olmak üzere farklı bağlamlardan gelmektedir (**Grafik.14**) Bu kategoriler içerisinde bina dışı dolgu, yüzey, tahrip alanları ve profiller, bina içine ait olduğu anlaşılamayan belirsiz verileri ortaya çıkartmaktadır. Bu kategoriler içinde yer alan üç adet bezemeli çanak çömlek BB20 ve BB22 açmalarına aittir. Bu açmalar BB20-21 açması kadar geniş

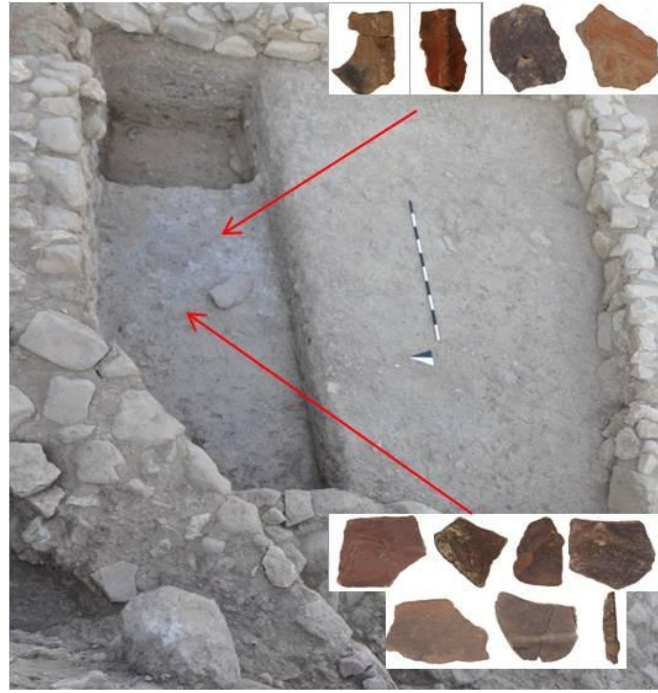
kazılmadığından dolayı anlaşılammıştır. Ancak BB20-21 açması verilerin izlenebilmesi açısından daha iyi sonuçlar vermektedir.

Çizim.4: ‘Bina 2’ mimari çizim (V. Kültür Katı 1. Tabaka /M.Ö 5900)

V. Kültür Katı 1. Tabaka’da yer alan “Bina 2” yapısında toplam 14 adet bezemeli çanak çömlek bulunmuştur (**Çizim.4**). Bezemeli çanak çömleklerin Uğurlu Höyük’te çok az sayıda çıktığı düşünülürse, Bina 2’nin yer aldığı küçük bir alan (9.2 m²) için oldukça yüksek bir oranda olduğu söylenebilir. Bina avlusuna ait dolguda da koç başına benzer hayvan kabartması yer almaktadır. Diğer yandan avlunun tabanında ortaya çıkartılan üç parçanın iki tanesi çok nadir bulunan boya bezemeli parçalara aittir. Boya bezemeli parçaların bulunduğu birimde ayrıca bir adet bız ve iki adet işlenmiş kemik bulunmaktadır. Bina içi dolguya bakacak olursak dört parça kabartma bezeme içinde en önemli bezemeler arasında yer alan insan silüeti biçimli kabartma bezeme yer almaktadır. Taban üstü dolguda bir parça kabartma ve dört parça da çizgi nokta bezeme bulunurken tabanda bir parça çizgi nokta bezeme ele geçmiştir. Taban üstü ve taban konteksinde 2 adet spatula, 2 adet bız ve bir adet işlenmiş kemik buluntular arasındadır. Ayrıca tabanın bulunduğu alanda çok sayıda deniz kabuğu bulunmaktadır. Genel anlamda Bina 2’ye bakacak olursak hayvan başı silüeti, insan

silüeti ve boya bezeme gibi önemli bezeme çeşitleri bir arada yer almaktadır. Ek olarak tabanla ilişkili kontekslerde çizgi nokta bezemenin yoğunlukta olması ilginç bir detay olabilir. Nadir sayıdaki özel bezeme çeşitleri ‘Bina 2’ içinde bir arada ele geçmiştir ve ‘Bina 2’nin çeşitli sembolik anlamlar barındırması olasıdır.

Resim.3: B21-Ö57 Anıtsal Duvar Yapısı Tabanı (V. Kültür Katı 2. Tabaka/1. Katman/ M.Ö 6000)

Resim.4: B21-Ö57 Anıtsal Duvar Yapısı Tabanı (V. Kültür Katı 2. Tabaka/1. Katman/ M.Ö 6000)

2. Tabaka 7 metre uzunluğunda anıtsal giriş yapısından oluşmaktadır. Anıtsal giriş yapısına ait ilk katmanın bina içi dolgu bölümünde beş adet kabartma, iki adet çizgi nokta ve bir adet de kazıma bezeme ele geçmiştir (**Resim.3**). Diğer yandan tabanüstü konteğinde iki adet kabartma bezemenin yanında bir kazıma bir de çizgi bezeme görülmektedir. Kazıma bezemenin ortaya çıktığı alanda yoğun kül izleri yanında toplu halde ortaya çıkartılan deniz kabukları bulunmaktadır. Kabartma bezemeler ise açmanın güney bölümünde bulunan ve aynı düzlemde yer alan taban üstünde bulunmuştur. Bu kesimde de yine yoğun denizkabuğu parçalarına rastlanılırken ayrıca iki obsidyen alet ve fitolit izlerine de rastlanılmıştır. Taban bölümüne bakacak olursak dört adet kabartma bezeme, bir adet kazıma bezeme ve ayrıca kazıma-kabartma bezemeye sahip elips biçimli ünük kapak parçası görülmektedir. Fitolit izlerinin yoğun olduğu bu taban bölümünde ortaya çıkartılan kabartma bezemelerin ikisi boğa boynuzunu temsil ettiği düşünülen bezemelere sahiptir. Diğer ikisi de ters ‘V’ biçimli ve aynı teknikte yapılmış bezeme çeşitleridir. Tüm bu bezemeli çanak çömlekler hemen hemen 1 metre karelik bir alanda ortaya çıkartılmıştır. Bu yüzden bu konteğin önemli olduğu söylenebilir. Diğer yandan bu alanda 5 bız ve 4 işlenmiş kemik 1 mablak, 1 işlenmiş taş ve 1 adet kemik olta ucu bulunmuştur. Ayrıca taban üstü kontekte, deniz kabuğu yoğunluğunun çok olduğu birimlerde bezemeli çanak çömlek olması da diğer önemli özellikler arasında gösterilebilir.

2. Tabaka'nın yine 1. Katmanı içerisinde yer alan diğer bir alanda beş parça bezemeli çanak çömleğin ikisi bina içi dolguda ele geçmiştir (**Resim.4**). Kalan üç parça ise taban yapısı üzerinde ortaya çıkartılmıştır. Bu katmanda yer alan bina içi dolguya ait parçalar kabartma bezemeden oluşmaktadır ve çok özel bezemelere sahip olmadıkları söylenebilir. Taban konteğine bakıldığında, tabanın batı bölümünde beyaz sıva, kerpiç ve yanık izlerinin görüldüğü bir düzlem ortaya çıkarılmıştır. Sıva izlerinin yakınında ise kırmızı renkte yoğun bir tabakaya sahip ocak yapısı yer almaktadır. Ayrıca 3 işlenmiş kemik, 3 bız, 1 boncuk, 1 keski ve 1 figürin bu birim içerisinde bulunmuştur. Bu kesimde çıkan üç bezemeli çanak çömlekten ikisi kabartma biri de çizgi bezemedir. Kabartma bezemelerden biri ip delik üzerine yapılan kurbağayı andıran bezemedir. Özellikle ünük hayvan bezemesinin belirgin bir yaşam düzleminde ve 1 adet figürinin yer aldığı bağlamdan çıkması bu alanı daha

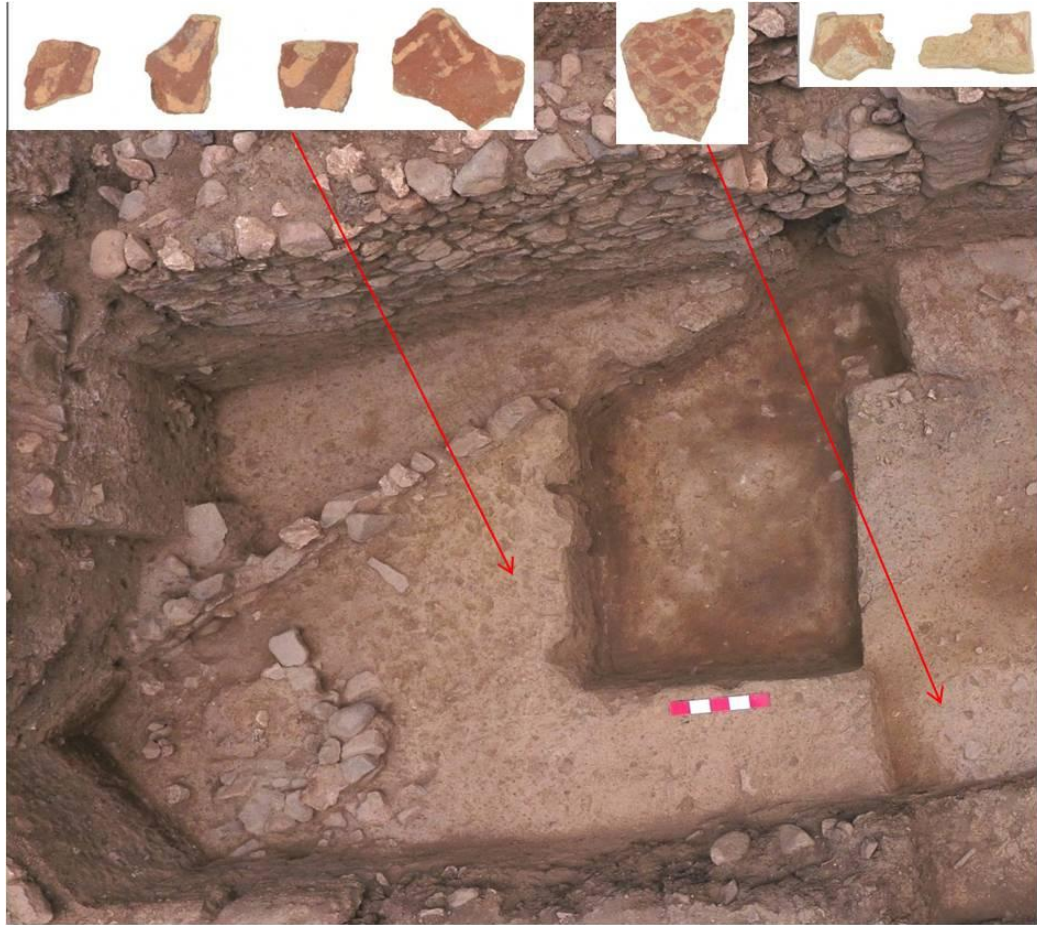
önemli hale getirmektedir. Hayvan bezemeli bu çanak çömlek, hem ocak, hem taban hem de diğer buluntu topluluklarıyla yakından ilişkili olabilir.

Bina 10'un (**Resim.5**) yer aldığı 3. Tabakada sadece 5 parça bezemeli çanak çömlek bulunmuştur. Bu parçaların tümü tabanın hemen üstünde yer alan bina içi dolgudan ele geçmiştir. Parçaların dördü kabartma biri ise kazıma bezemedir. Üç adet kabartma bezeme ve bir adet kazıma bezeme aynı birim içerisinde ortaya çıkartılmıştır. Bezemelerin bulunduğu bu birimde 50x30 ölçülerinde fitolit izine rastlanılmıştır. Ayrıca yoğun şekilde yan yana hayvan kemikleri bir arada bulunmaktadır. Diğer yandan kısmen izlenebilen sarı taban izleri de birim içerisinde görülmektedir. Bunun yanında 6 işlenmiş kemik, 1 adet bız, 1 adet kil nesne ve bir adet de mermi çekirdeği ele geçmiştir. Burada çıkan bezeme motifleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kabartma bezemeler 'V', oval ve eğik biçimli iken kazıma bezeme çok nadir görülen kulp üzerine yapılan karo biçimindedir. Genel olarak bu birimin, fitolit izleri, çok sayıda hayvan kemiği ve birçok buluntu barındırmasından dolayı önemli bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bezemeli çanak çömlekler bu buluntuların tümüyle ilişkili olabilir.

Resim.5: 'Bina 10' (V. Kültür Katı 3. Tabaka/ M.Ö 6100)

4. Tabakayı inceleyecek olursak Ö208 duvar yapısı ile ilişkilidir. 4. Tabaka 3. ve 5. Tabakalar ile hemen hemen aynı kronolojik aralıkta yer almaktadır. Tabaka içerisinde yer yer beyaz taban parçaları görünmüştür. Ancak bu tabaka içerisinde herhangi bir bezemeli çanak çömleğe rastlanılmamıştır.

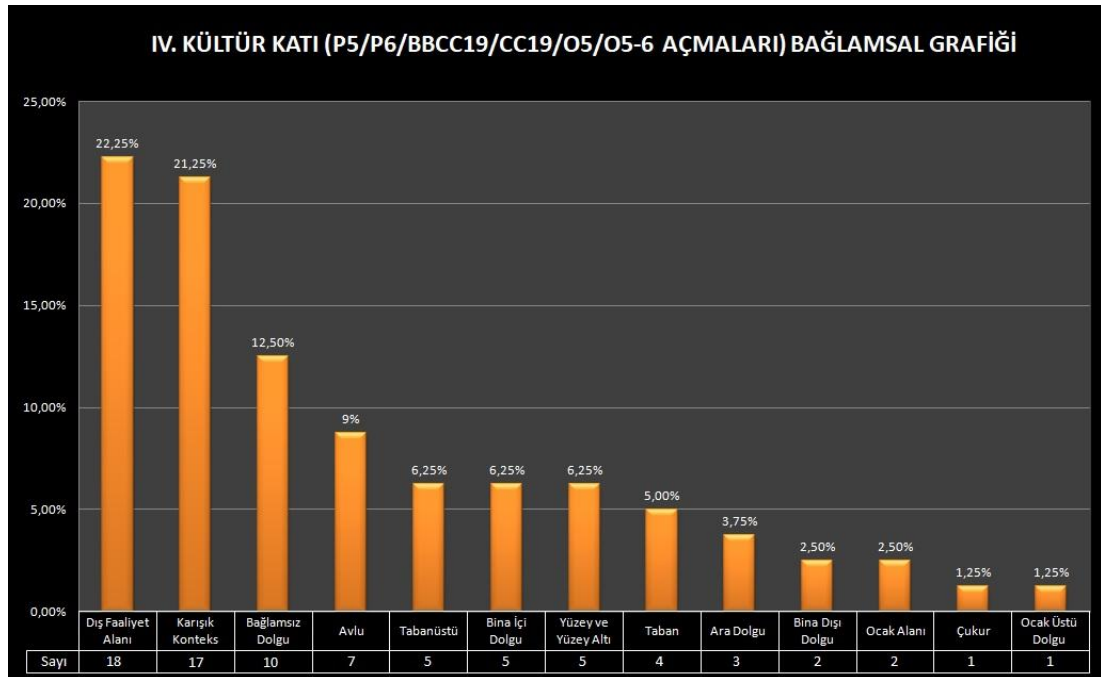
Resim.6: Ö201-İnce Duvar Yapısı (V. Kültür Katı 5. Tabaka/M.Ö 6100-6200)

5. Tabaka Ö201 ince duvar yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Bu tabakada yer alan dört parça bezemeli çanak çömleğin hepsi boyalıdır (**Resim.6**). Neolitik döneme ait tek boyalı kutu kap yer yer kerpiç ile sıva parçalarının tespit edildiği bina dışı dolgu olduğu düşünülen bağlamda ortaya çıkmıştır. Diğer iki parça bina ile ilişkisi tespit edilen yoğun yanık ve kerpiç izlerine rastlanılan gene bina içi dolguda ortaya çıkartılmıştır. Bu birim içinde iki adet boncuk ve işlenmiş kemik bulunmuştur. Son boyalı parça ise yine yanık izlerinin bulunduğu bina içi dolgudan elde edilmiştir.

6.Tabaka herhangi bir bina izine rastlanılmayan ancak çökmüş bir fırın ve sarı siva izlerine sahip silodan oluşmaktadır. Bu bağlam içerisinde herhangi bir bezemeli çanak çömleğe rastlanılmamıştır.

5.3 IV. Kültür Katı Bağlam Analizleri

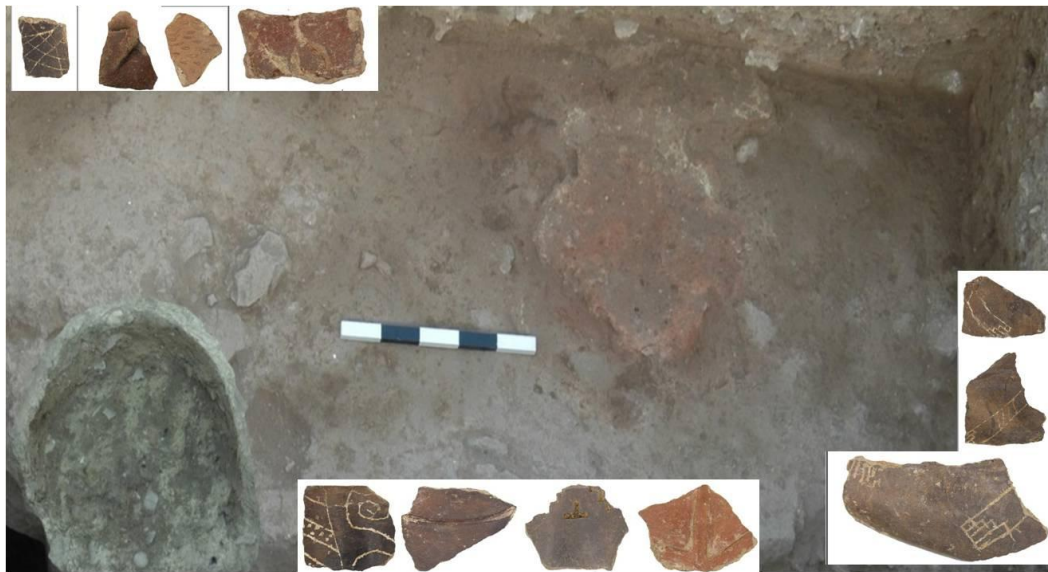
IV. Kültür Katına ait kalıntılar P5, P6, BBCC19/CC19, O5/O5-6 açmalarından ele geçse de bağlamsal açıdan aralarında en iyi izlenebilen P5 açmasıdır. Diğer açmalarda yapılan çalışmalarda daha az metrekarelik alan açılmasından dolayı mimari öğeler yeterince ortaya çıkartılamamıştır. Aynı zamanda kazılan kesimde de mimari ya yoktur ya da oldukça tahrip olmuştur. Diğer yandan özellikle P5 açmasındaki Neolitik dönem mimari kalıntılar Kalkolitik dönem tabakaları tarafından tahrip edilmiştir. Bu yüzden birçok bezemeli çanak çömlek sağlıklı bağlamlarda yer almamaktadır. Aynı şekilde bu durum diğer açmalar için de geçerlidir.

Grafik.15 : Gökçeada Uğurlu Höyük IV. Kültür Katı bağlam oranları

IV. Kültür Katında bezemeli çanak çömlekler V. Kültür Katına oranla daha farklı ve çeşitli bağlamlarda karşımıza çıkmaktadır. Oransal olarak bakarsak, dış faaliyet alanı %22,25, karışık konteks %21,25, bağlamsız dolgu %12,50, avlu %9, tabanüstü %6,25, bina içi dolgu %6,25, yüzey ve yüzey altı dolgu %6,25, taban %5, ara dolgu %3,75, bina dışı dolgu %2,50, ocak alanı %2,50, çukur %1,25 ve ocak üstü dolgu %1,25 oranındadır (**Grafik.15**). Bu kategoriler içerisinde karışık konteksler, bağlamsız dolgular, yüzeyle ilişkili dolgular ve bina dışı dolgular herhangi bir veri vermemekle birlikte oldukça yüksek orandadır. Kısacası IV. Kültür Katında bezemeli çanak çömleklerin neredeyse yarısı sağlıklı bağlamlarla ilişkili ele geçmemiştir.

P5 açmasına bakacak olursak, 2010 yılında açılan sondajdan iki parça bezemeli çanak çömlek gelirken, Neolitik ve Kalkolitik karışık dolgulardan on dört parça gelmiştir. Sondaj açmasında yer alan bir parça kazıma bezemeli ve enkrüste dolgulu kutu kapa ait ünik parçadır. Diğer parça da impresso bezemeye aittir. Karışık konteks içinde altı impresso, beş çizgi nokta, bir baskı, bir kabartma ve bir de kazıma kabartma bezeme ele geçmiştir. Bu bezemeler içinde çizgi nokta bezemeye sahip kapak parçası, ha işaretine benzer bezemeli ayak parçası ve kazıma-kabartma tekniğiyle yapılmış bezemeler ünik denebilecek parçalardır. Diğer yandan çizgi nokta bezeme örneklerinin hepsi iyi kalite malzemedен oluşmaktadır. Fakat tüm bu bezemeler herhangi bir yapıyla ilişkilendirilemeyecek bağlamlarda ortaya çıkmıştır.

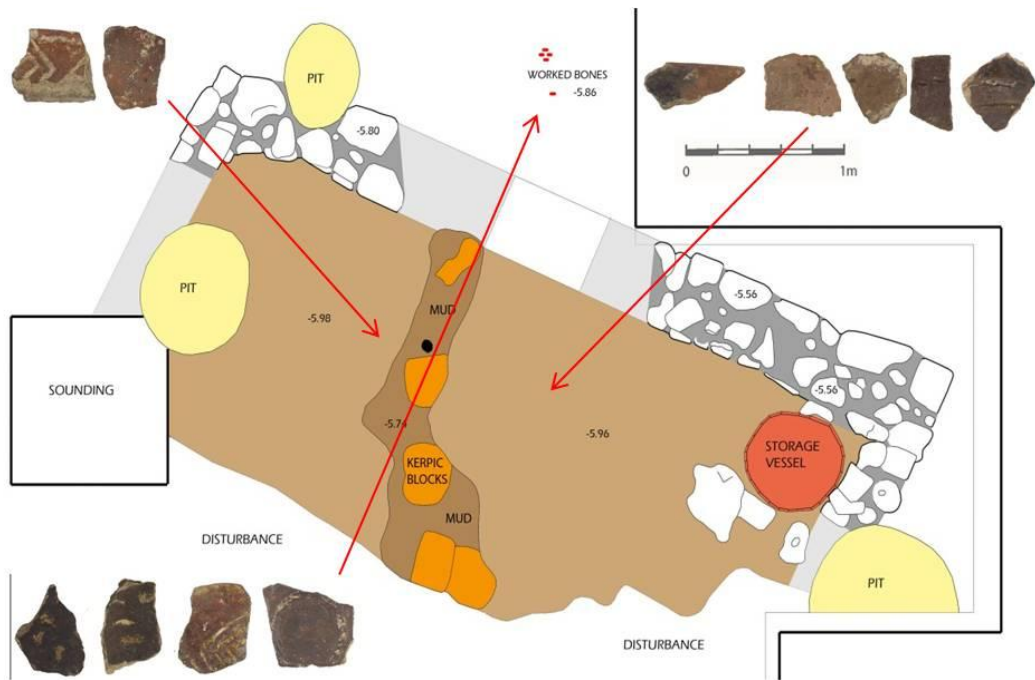
Resim.7: Dış faaliyet Alanı (IV. Kültür Katı 1.Tabaka/ M. 5500)

P5 açmasında IV. Kültür Katının 1. Tabakası tamamen dış faaliyet alanından oluşmaktadır (**Resim.7**). Bu tabakada bir ocak ve çukur saptanmıştır. Ocak düzleminde on üç parça bezemeli çanak çömlek kaydedilirken, çukur içerisinde sadece tek parça bulunmuştur. On üç parçanın dördü impresso, ikisi çizgi-nokta, ikisi kabartma, biri kazıma kabartma, biri siyah üstü kırmızı boyalı, biri oluk, biri baskı ve sonuncusu da çizgi bezemeye aittir. Çukurda yer alan tek parça ise kabartma bezemelidir. Oldukça çeşitli bezeme türlerinin yer aldığı faaliyet alanında belirli bir bezeme türünün konteks içinde yoğun olmadığı söylenebilir. Bu bezeme grupları içinde yerel çanak çömlek türü olan siyah astar üzerine kırmızı boyalı çanak çömlek, tek örneğe sahip olan oluk bezeme ve ters ‘T’ biçimli kaide parçası oldukça özeldir. Ancak alana genel bakıldığı zaman basit bezemelere sahip parçalar da bir arada bulunmaktadır. Çukur içinde bulunan bezeme ise yuvarlak biçimli kabartma bezemedir, ancak oldukça zarif işlenmiştir. Ayrıca dış faaliyet alanında oldukça yoğun küçük buluntu yer almaktadır. Alanla ilişkili tüm birimler içerisinde 12 işlenmiş kemik, 8 bız, 6 işlenmiş deniz kabuğu, 5 işlenmiş taş, 4 figürin, 3 sapan taşı, 2 taş keski, 1 işlenmiş boynuz, 1 kil nesne, 1 ağırşak ve 1 havaneline rastlanılmıştır. Tüm buluntulara bakıldığında alanın yoğun ve sürekli kullanım gören bir dinamikte olduğu söylenebilir. Alan hem özel hem de işlevsel (günlük kullanım) amaçlarla kullanılmış olabileceğinden dolayı bezemelerin de aynı amaçlar doğrultusunda kullanım gördüğü düşünülebilir.

1. Tabaka ve 2. Tabaka arasında yer alan dolguda üç parça bezemeli çanak çömlek yer almaktadır. İçlerinde bir impresso, bir yerel boya bezeme ve bir adet kabartma yer almaktadır. Fakat bu tabaka da sağlıklı bir bağlama sahip değildir ve yeterince anlaşılammıştır.

IV. Kültür Katının 2. Tabakası ‘Bina 5’ ile ilişkilendirilmektedir (**Çizim.5**). Büyük oranda tahrip olan binada bezemeli çanak çömlekler avlu, bina içi dolgu ve tabanüstü kontekslerinden gelmiştir. Binanın avlu bölümünde dört impresso, bir kabartma ve bir de çizgi bezemeli çanak çömleğe rastlanılmıştır. Bu çanak çömlekler içinde iç içe geçmiş yarım üçgenli çizi bezeme nadir bulunmaktadır. Avlu bölümünde yer alan birimlerde yoğun sarı sıva izleri dışında yanık tabakalar görülmüştür. Ayrıca 7 adet yarı işlenmiş kemik, 3 bız, 1 cilalı taş balta, 1 mablak ve

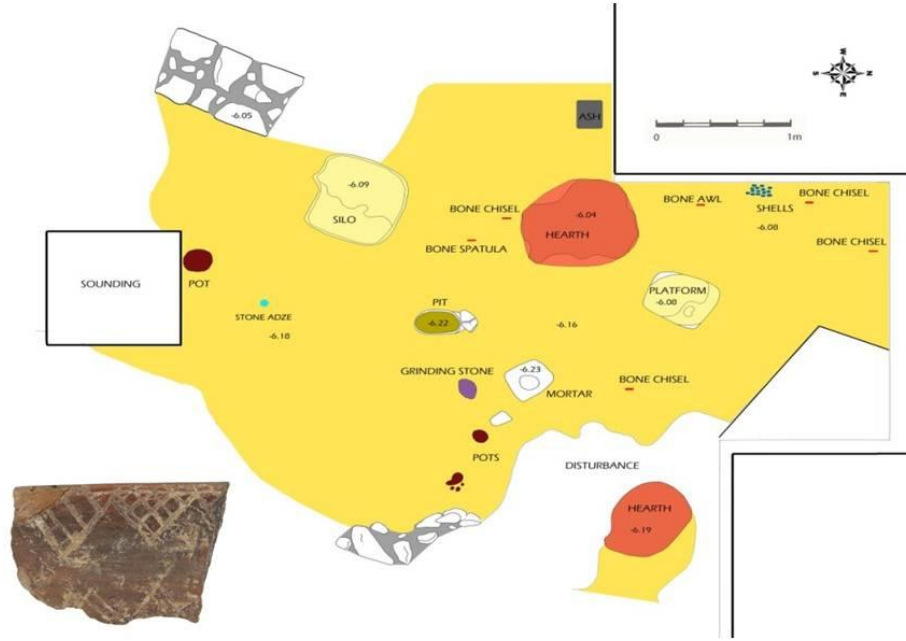
1 adet de kil nesne küçük buluntular arasındadır. Bina içi dolguda üç parça yer alır ve bunlardan biri avluda çıkan iç içe geçmiş üçgen motifli bezemenin, kazıma-kabartma tekniğiyle yapılmış daha iyi bir örneğidir. İki bezeme de aynı binayla ilişkilidir ve bu bezemelerin üçüncü bir örneği yoktur. Bina içi dolguda yer alan bir diğer parça impressodur, sonuncu parça ise kazıma ve çizgi noktanın bir arada görüldüğü teknikle yapılan ünik bir parçadır.

Çizim.5: 'Bina 5' (IV. Kültür Katı 2. Tabaka/M.Ö 5500)

'Bina 5' yapısının tabanı yeterince anlaşılammıştır ve oldukça tahrip olmuştur. Buluntu yoğunluğunun fazla olduğu konteks bu yüzden tabanüstü olarak yorumlanmıştır. Tabanüstü konteksine bakıldığında üç impresso, bir kabartma ve bir çizgi bezemeye rastlanmaktadır. Bu bezemelerin hepsi aynı birimde ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca tabanüstüyle bağlantılı olabilecek 2 işlenmiş kemik, 1 bız, 1 işlenmiş deniz kabuğu, 1 kil nesne ve 1 taş kap yer almaktadır. Bina 5'in avlu bölümü ve tabanüstü bölümü genel olarak yoğun küçük buluntuya sahiptir. Bunun dışında üç kontekste de özel bezemeli çanak çömlekler bulunurken tabanüstü

bağlamında kil nesne ve taş kap gibi önemli buluntulara rastlanılmıştır. Bu yüzden 'Bina 5' buluntular açısından önemli bir binadır.

Çizim.6: Sarı Tabanlı Alan (IV. Kültür Katı 3. Tabaka/M.Ö 5800)

Resim.8: 'Bina 8' (IV. Kültür Katı 4. Tabaka/M.Ö 5900)

3. Tabaka herhangi bir binayla ilişkisi net olarak tespit edilemeyen sarı tabanlı bir alandan oluşmaktadır (**Çizim.6**). Ayrıca bu tabakaya ait sadece bir adet bezemeli çanak çömlek bulunmaktadır. Bu bezemeli çanak çömlek üçgen motifli kazıma bezemeye sahip kutu kap parçasıdır. Önemli ve tek örneğe sahip olan bu parça tabanla ilişkili dolgu üzerinde yer almaktadır fakat net bir bağlam içerisinde olmadığı söylenebilir.

İlk iki tabakaya oranla daha az bezemeli çanak çömleğe sahip 4. Tabaka yine de Tabaka 3'e oranla daha belirgindir. 'Bina 8' (**Resim.8**) olarak adlandırılan yapıyla ilişkili bu tabakada bezemeli çanak çömlekler avlu, dış alan, ve taban kontekslerinde ortaya çıkartılmıştır. Dış alana ait dolguda iki adet iyi kalitede çizgi nokta bezemeli parça ele geçmiştir. Avlu alanında tek parça impresso bulunurken, çok ünik parçalardan biri olan boğa biçimli kabartma bezemeli çanak çömlek taban üzerinde ortaya çıkarılmıştır. Sarı sert kalın tabana sahip bu binada bir diğer önemli buluntu neredeyse tüme yakın bulunan ve oldukça geniş çapa sahip çanak çömlektir. Bu çanak çömlek aynı zamanda yüksek kalitede üretilmiş ve impresso bezemeye sahiptir. Diğer yandan aynı kontekste çanak çömleğe ait tam dip parçası ve başka bir impresso parçası yer almaktadır. Binanın tabanına oturmuş bu bezemeli çanak çömlekler binanın terk edilmesiyle ilişkili bilinçli bir eyleme ait olabilir.

IV. Kültür Katına ait diğer açmalar daha yetersiz veriye sahiptir. BBCC19/CC19 açmalarında yer alan bezemeli çanak çömlekler, bulunan ocak alanı dışında, yüzey, ara dolgu ve bağlamsız dolgulu alanlarda ortaya çıkarılmıştır (**Resim.9**). Fakat bezeme çeşitleri yönünden oldukça özel çanak çömlekler yer alır. Yüzey toprağında bulunan tek parça çok özel teknikle yapılan karo-baklava desenli ünik parçadır. Yüzey altında ise Uğurlu Höyük'e ait iki adet yerel siyah üstü kırmızı boyalı bezemeler görülmektedir. Yine bağlamsız dolgu ve ara dolguda toplam beş parça bulunurken bunların ikisi yerel boyalı parçalardır. Bu parçalar dışında bir kazıma bezeme, bir adet iyi kalitede yapılmış kapak parçasına ait çizgi-nokta bezeme ve çok nadir görülen haç işaretli baskı bezeme bulunmaktadır. Ocağa ait yanık izlerinin bulunduğu alanda üç parça bezemeli çanak çömlek ele geçmiştir. Bunlardan ikisi yerel boya bezemelerken bir diğeri de kabartma biçimiyle yapılmış karo biçimli bir

diğer ünük bezemedir. Ünük parçanın çıktığı kontekste aynı zamanda yoğun midye kabuklarına rastlanılmıştır.

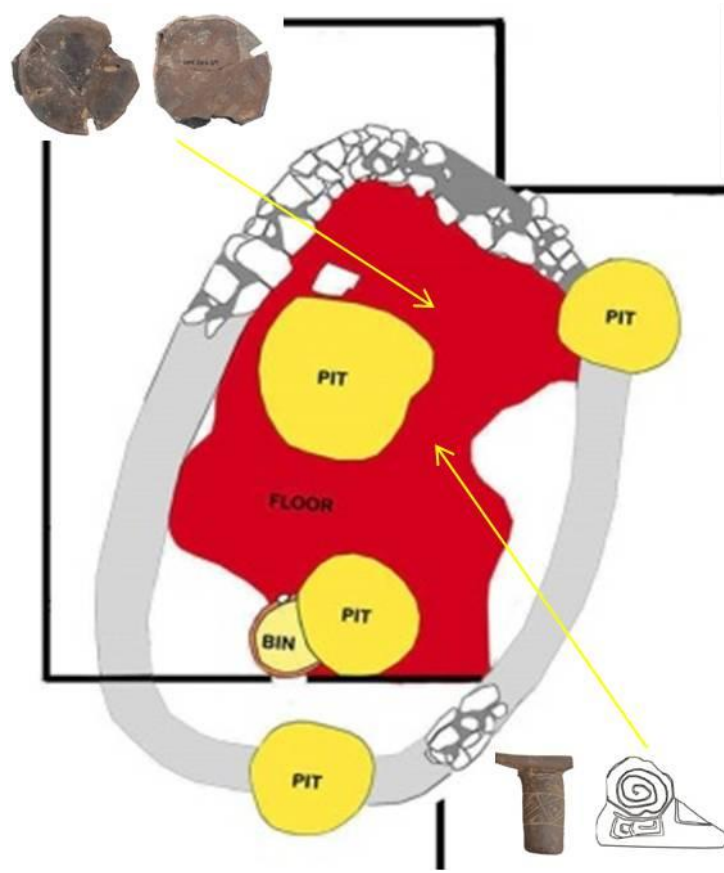
Resim.9: BBCC19/CC19 Açması (IV. Kültür Katı Belirsiz Tabaka)

BBCC19’da tahrip olmuş bir duvar yapısı bulunmaktadır ve ocak muhtemelen bu duvar ile ilişkilidir. Yine de bağlamsız dolgular dahil muhtemelen tüm çanak çömlekler bu tahrip olmuş yapı ile ilişkilidir. Diğer yandan birçok yerel boyalı bezeme ve çok iyi kalite yapılan ünük ve özel parçalar bir arada ele geçmiştir. Bu yüzden bu açma içindeki bağlamların özel bir yapıda olduğu, ya da diğer bağlamlardan farklı durduğu söylenebilir. Bu yapı içerisinde belki üst düzey üretimle ilgili faaliyetler olduğu ya da sembolik manada davranışların yoğun olabileceği düşünülebilir. Ancak yapı çok tahrip olduğundan dolayı bunu net olarak söylemek oldukça zordur.

Bir diğ er açma olan P6 (1.Tabaka)'ya bakıld ığında, P5 açması ile aynı bağ lamlara sahiptir (**Resim.7**). P6 açmasında yer alan dış faaliyet alanı P5'de yer alan dış faaliyet alanıyla aynı düzlemindedir. Bu yüzden P6'da bu alan IV. Kültür Katının 1. Tabakası içerisinde yer alır. Bu açmada Kalkolitik-Neolitik karış ık dolgu ve bağ lamsız dolgular ikiş er parça bezemeli çanak çömleğ e sahiptir. Karış ık dolguda bir baskı bir de çizgi bezeme yer alır. Çizgi bezeme muhtemelen bir insana ait elleri simgelemektedir. Farklı çalı şmalarda da bu çizgi bezemeler insanı temsil eden bezeme çeş itleri olarak görülmektedir (Gemici, 2018, 140). Bağ lamsız dolguda ise bir adet çizgi nokta bezemeli parça dışında muhtemelen yuvarlak formlu bir kaba ait üçgen dizilerinin oyulup içinin enkrüste ile doldurulduğ u ünük bezeme bulunmaktadır. Dış faaliyet alanına ait kontekste aynı birimden dört parça bezemeli çanak çömlek ortaya çıkarılmış tır. Bunlardan ikisi çizgi, biri kabartma ve biri baskı bezemedir. Çizgi bezemeler karış ık kontekste olduğ u gibi insan elini simgeleyen biçimdedir. Kabartma bezeme de 'çapa' şeklindedir ve Uğurlu'da tek örneğ i bulunmaktadır. Baskı bezeme ise standart üçgen biçimlidir. Konteks içerisinde 1 bız, 1 mablak ve 1 adet de iş lenmiş kemik ele geçmiştir. Dış faaliyet alanında yer alan bir diğ er birimde ise tek parça karmaş ık çizgi bezeme bulunmaktadır. P5 I. Tabaka'da yer alan tabanın devamıyla ilişkili olan P6 tabanında, iki parça çizgi nokta bezeme ele geçmiştir. Bu parçaların ikisi de iyi kalitedir ve parçalardan biri tek örneğ e sahip olan spiral çizgilere sahiptir. BBCC19'da olduğ u gibi bu açmada da az sayıda bezemeli çanak çömlek bulunmasına rağmen, bu çanak çömlekler oldukça özel bezeme çeş itlerine sahiptir. Özellikle insanı simgelediğ i düşünölen ve dış faaliyet alanında ortaya çıkan bezemeli çanak çömlek ilgi çekicidir.

Son olarak O5 (2.Tabaka) ve O5-6 (2.Tabaka)'ya bakacak olursak, sadece beş parça bezemeli çanak çömlek yer almaktadır. Bezemelerden ikisi kazıma, biri kabartma, biri impresso ve sonuncusu da boya bezemeye aittir. Üç parça çanak çömlek bağ lamsız dolguda yer almaktadır. 'Bina 9'(**Çizim.7**) ait bina iç i dolguyla ilişkili tek bezeme yerel boya bezeme tekniğ inde yapılan kapak parçasına aittir. Taban konteksinde yer alan tek parça ise muhtemelen bir kutu kapa ait silindirik tutamak parçasıdır. Bu parçada çeş itli karo ve eğ ik çizgi motifleri yer alır. Hem boya bezeme hem de tutamak parçası motif olarak Uğurlu Höyük içinde tek örneğ e sahip

denilebilir. Ayrıca taban yüzeyinde 3 bız, 2 taş keski, 1 işlenmiş kemik, 1 kemik iğne, 1 spandylus bilezik küçük buluntu olarak ele geçmiştir. Yine bu alanın da yoğun küçük buluntuya ve önemli bezeme parçalarına sahip bir konteks olduğu söylenebilir.

Çizim.7: Bina 9 (IV. Kültür Katı 2. Tabaka/ M.Ö 5500)

5.4 V. ve IV. Kültür Katlarının Bağlamsal Değerlendirmeleri

V. Kültür Katına ait 6 tabaka ve IV. Kültür Katına ait 4 tabaka için de yorum yapacak olursak, tüm tabakalarda belli bezeme türlerinin sadece belirli kontekslerde ortaya çıkmadığı açıkça görülmektedir. Ünik ya da önemli sayılabilecek bezeme çeşitleri hem yüzey ve karışık dolgularda hem de iyi veri elde edilebilecek

bağlamlarda görülmektedir. Aynı şekilde daha yoğun bulunan ve özel motiflere sahip olmayan bezemeli çanak çömlekler de bu duruma dahildir.

V. ve IV. Kültür katına ait bütün verilere bakılarak bezemeli çanak çömleklerin bulunduğu taban ya da taban üstü dolgularda yoğun buluntuya ve öğelere sahip düzlemler olduğu (toplu deniz kabukları, toplu hayvan kemikleri, yanık alanlar, ocak, boncuk, kemik alet vb) ve bu düzlemler üzerinde genellikle bezemeli çanak çömleklerin birkaç parça halinde, birbirine yakın alanlarda ya da toplu olarak ortaya çıkarıldığı söylenebilir.

Sonuç olarak Neolitik döneme ait taban, tabanüstü, ocak ve avlu tabanına ait bağlamlarda daha çok hareketlilik görülmektedir. Bezemeli çanak çömleklerin bu bağlamlar içerisinde bilinçli şekilde yerleştirilmiş olması mümkündür. Diğer yandan rastgele bir atım da söz konusudur. Fakat birçok küçük buluntunun yer aldığı ve özen gösterilmiş alanlarda bezemeli çanak çömleklerin bulunması daha çok bilinçli bir davranışa ait olabilir. Özellikle ünük bezemeli çanak çömleklerin, bina, ocak vb yapılarla sembolik, kültürel ya da işlevsel bir bağı temsil etmesi olasıdır. Kısacası bu çanak çömleklerde insan-nesne, hayvan-nesne veya insan-yaşam ikilemelerine ait bulgular görülebilir. Daha önce bahsedildiği üzere teorik olarak bu durum bir sonraki bölümde yorumlanacaktır.

BÖLÜM 6 – BEZEMELİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİN ETNOARKEOLOJİ VE PARÇALANMA KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Uğurlu yerleşmesinde bulunan az sayıdaki bezemeli çanak çömleklerin niçin yapıldıkları ve Uğurlu Neolitik insanları için ne anlama geldikleri, neden küçük parçalar halinde kırık ele geçtikleri konusunda belki de etnografik araştırmalar yardımcı olabilir. Bu bölümde ilk olarak konu ile ilgili etnoarkeolojik çalışmalara değinilecek daha sonra kökeni etnografiye dayanan ve arkeolojide oldukça ses getirmiş parçalanma (fragmentation) kuramına değinilerek Neolitik Dönem ada insanların stilistik “davranışları” anlaşılmaya çalışılacaktır.

6.1 Çanak Çömlek Değerlendirmesinde Etnoarkeoloji

Etnoarkeoloji günümüz toplumlarının yaşamları içerisinde yer alan maddi kültür öğeleri ile arkeolojik veriler arasında bir benzeşim kurarak, arkeolojik verilerin yorumlanmasına katkıda bulunur. Etnoarkeoloji etnografya ile arkeoloji arasında bir köprüdür. Günümüz toplumların maddi kültür öğelerinin yanında onların genel yapısal davranışları da incelenerek, bu davranışların materyal kültürüne yansımaları yorumlanır (Runnels 2005, 8). Etnoarkeoloji bir metod ya da teori olarak görülmekten çok, arkeolojik veriler üzerinde farklı yorumlamalar yapabilme imkanı veren bir strateji olarak görülür (David ve Kramer, 2001, 2).

Etnoarkeoloji terimi 19.yy’da Jesse Fewkes tarafından Amerikan yerlilerinin göç geleneklerini kaleme aktardığı sırada ortaya çıkmış olsa da, Etnoarkeoloji’nin, antropolojinin alt disiplini olarak ortaya çıkışı 1950’li yılları bulur (David ve Kramer 2001, 6). Etnoarkeoloji çalışmalarında teknoloji, sosyal yapı, işlev, geçim kaynakları, tipolojik çeşitlilik ve toplumsal tabakalanma gibi birçok konuda bilgi edinilebilir (David ve Kramer 2001, 6).

Çanak çömleğin etnoarkeolojik bağlamda incelenmesi de oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. İlk çalışmalar 19. Yüzyılda Amerikan yerlilerinin çanak çömlekleri üzerinde yapılmıştır (David ve Kramer 2001). 20. Yüzyıl boyunca çanak çömlek yapım teknikleri dünyanın birçok kısmında çalışılmıştır. Bu tür çalışmalar Arkeolojiye 1940-50'li yıllarda girmiştir. 1960'lı ve 70'li yıllar etnoarkeolojinin yaygın olarak kullanıldığı dönemlerdir. Yeni Arkeoloji akımı ile birlikte L. Binford, arkeolojik malzemeyi anlamak ve değerlendirmek için MRT (Middle Range Theory) olarak adlandırılan ara bağlayıcı formüle ihtiyaç olduğunun altını çizmiş, arkeolojik verileri, buluntuları yorumlamak için etnografik ve deneysel bilgiye oturtulmuş modeller ve kuramlar gerekli olduğunu söylemiştir (Binford, 1978). Bu yıllardan itibaren yapılan etnoarkeolojik çalışmalar çanak çömlek organizasyonları, metotları, üretim ve kullanım biçimleri hakkında birçok bilgi sağlamıştır (Orton ve Hughes, 2013, 14-15).

1980'li yıllarda değişen arkeoloji akımı ile birlikte çanak çömlek etnoarkeolojisi ile ilgili yaklaşımlar daha çok sembolizme odaklanmış, Hodder geçmişi günümüze bağlamada ilişki analoji fikrini ortaya atmıştır (Hodder, 1982) 1990'lı yıllarda Etnoarkeologlar sosyal kimliğe ve zanaatkarlığa daha çok önem vermeye başlamıştır. Çalışmalarda sosyo-ekonomik statüler, toplumsal cinsiyet anlayışları, toplumsal sınıf ve diğer sosyal kategoriler yoğunluk göstermiştir (Stark 2003, 205). Arkeologlar ve Sanat Tarihçileri çanak çömlek konusunda birbirine yaklaşmış, seramik yapımında uzmanlık ile hiyerarşik statüye dikkat çekmişlerdir. Çanak çömleklerde erkek kadın üretimlerindeki ayrım, kültürel ilişkiler, gelenekler ve üretime bağlı geçim biçimleri gibi konulara yer verilmiştir (Stark, 2003, 205-207).

Çanak çömlek Etnoarkeolojisi ile ilgili çok farklı konulara odaklanılmıştır. Hammadde temini ve kullanımından, üretici toplumlar, toplumların ilişkileri ve çeşitlilik gibi konulara, ayrıca hammadde seçiminde etki eden faktörlere bağlı davranışlardan, hammadde yönetimi gibi konulara kadar birçok konuda çalışılmıştır (Stark, 2003). Diğer yandan Etnoarkeolojik çalışmalarda çanak çömlek üretim aşamaları, yapım teknikleri ve faaliyet alanları ile ilgili de çeşitli yaklaşımlar ortaya atılmış, Meksika, Güney Asya, Yukarı Mısır ve Güney Amerika gibi bölgelerde çanak çömlek atölyeleri planları ve atölyelerin yayılım modelleri çıkartılarak,

materyal kalıntıları ile bunların mekansal ilişkileri incelenmiştir (Stark, 2003, 203). Kimi araştırmacı ise üretim organizasyonuna ait kalıntılardan yola çıkarak bazı çıkarımlar oluşturmak istemiştir. Uzmanlaşma, iş bölümünün oluşturulması ve üretimdeki sosyal ilişkiler gibi konulara değinilmiştir (Stark 2003, 203). Bir yandan ise Güney Amerika, Kuzey Afrika gibi birçok yerde toplumsal cinsiyetle bağlantılı olarak çanak çömlek çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Örneğin, kadınların genel olarak toplumda el yapımı teknikleri kullandığı erkeklerin ise çarkta çanak çömlek ürettiği gibi sonuçlar elde etmişlerdir. Aynı bir konu olarak çanak çömlekler üzerinden kültürel ilişkiler de ele alınmıştır. Evlilik, göç, iletişim gibi konular benzer şekilde çanak çömlekle bağlantılı olarak çalışılmıştır (Stark, 2003, 204). Amerika, Afrika ve Asya'da son dönem araştırmalarında ise çanak çömleğin üretiminde gerçekleşen tüm aşamaların ritüel anlamlarıyla ilgili yayınlar yapılmıştır (Örn: Barley, 1997). Bu oluşum bağlamında Kuzey Afrika'da yaşam döngüsü, evlilik, ölüm ve buna bağlı faktörlerin çanak çömlek üretimine ve formlara nasıl yansıdığı çalışmalar arasında yer alır. Avrupa, Asya, Afrika'da çanak çömleklerin ritüel amaçlı kullanıldıkları da incelenmiştir (Örn: Braithwaite, 1982).

Batı Afrika'da ritüel objelerin üretiminin belli sayılarda ve toplumsal cinsiyet kurallarına göre üretildikleri gözlemlenmiştir. Örneğin adet gören veya hamile olan kadınların belli toplumlarda çanak çömlek yapmasının yasaklandığı gibi farklı inanışlar araştırmalar sonucunda ortaya çıkmış, pişirme gerçekleşirken veya hammadde teminin de bile çeşitli ritüellerin devreye girdiği anlaşılmıştır (Stark, 2003, 204). Bazı toplumlarda kadınlar çanak çömlek yaparken, işi bilen erkekler belirli kısımlarda işlemlere yardım etmektedir. Erkekler çanak çömlek yaptığında ise kadınların çarka dokunması yasaktır fakat kadınlar başka işlem aşamalarında katkıda bulunabilirler. Genç kesim ise üretim aşamalarını sözlü olarak öğrenirken bir yandan atılan çanak çömlekler üzerinde deneyim kazanırlar. Filipinlerde yapılan çalışmalarda Kalinga çömleklerinin nesilden nesile aktararak öğrenildiği görülmüştür, büyükanne ve anneler genç kızlara öğretmek için aktarımı gerçekleştirmektedir (Longacre ve Skibo, 1994). Afrika, Güneybatı Amerika ve Pasifiklerde çömlekçiliğe kadınların hakim olduğu gözlemlenmiştir.

Etnoarkeolojik araştırmalarda üretim ve döngü konusunda da birçok araştırma yer almaktadır. Çanaklar birkaç güne yayılan bir üretim zincirine tabi tutulur. Hammadde teminiyle başlayan zincir, çanak ömlek Őekillendirmesi, bezenmesi, kurutulması ve pişirilmesi gibi birçok aşamadan geçer. Çömlekler işlevleri bittikten sonra geri dönüştürme, kullanma veya imha etme gibi aşamalara sahip olabilir. Geri dönüştürüldüğünde ise yapı süsleme ögesi, ocak ögesi ya da hayvanların su içme alanlarında kullanılabilir (Arnold, 1990). Foster, dört Tzintzuntzan (Michocan) hanesinde yaptığı araştırmalarda çanak çömleklerin belirli ömürleri olduğunu tespit etmiştir (Foster, 1967). Çanak çömleklerin yaşam ömrü ise boyut, kullanım özelliklerine göre değişebilmekteydi. Evde çocuk veya evcil hayvanların bulunması ise muhtemelen çanakların daha sık kırılmasına sebep olmaktadır. Foster'a göre (1967), çömleklerin küçük boyutlarda olması, taşıma ve kullanımlarının az olmasına göre çömlek ömürleri artmaktadır. Ona göre çömleğin ömrü bir yıldır. Tzintzuntzan hanelerinde ise 50 ila 75 çömlek bulunmaktaydı. Yaşam Őartlarının daha iyi olduğu Fulani bölgesinde ise David'e göre çanak çömlek ömrü 2.5 ila 12.5 yıl arasındadır (David, 1972). Yılda ortalama kırılan çanak çömleklere karşı 3 adet yenisiyle değiştirilir, kırılan çömlekler ise hızlıca çukurlara doldurulur ya da yerleşim yüzeylerine atılırdı (Kramer, 1985, 89). Kalinga toplumunda ise çömlekler kırılmadığı halde farklı amaçlarda kullanılabilir. Yüzeyleri aşınan çanak çömlekler direkt olarak alternatif kullanımlara yönlendirilir. Burada ise çömlek ömürleri 4 ila 14 yıl arasında değişmektedir. Ortalama her evde 10'dan az çanak çömlek bulunmaktadır. Burada ise çocuk ve köpeklerin kapları kırmasına rağmen büyük kaplar daha uzun ömürlüdür. Çanak çömlekler her ay ya da 2 ay da bir yenisiyle değiştirilebilir. İşlevi biten çömlekler ise yerleşimin dışındaki alanlara atılmaktadır (Longacre ve Skibo, 1994). Tüm örneklere bakıldığında kullanım sürelerinin çeşitli etmenlere göre değişim gösterdiği söylenebilir. Toplumların yaşayış Őekillerine göre çanak çömleklerin ömrü hem kısılabilir hem de artabilir.

6.2 Çanak Çömlek Bezemelerine Dair Etnoarkeolojik Çalışmalar

Çanak çömlekler neden bezenmektedir? Bezeme motifleri ne gibi anlamlar barındırabilir? gibi sorulara etnoarkeoloji yardımcı olabilmektedir. Etnograflar ve arkeologlara göre çanak çömleklerin bezenmesi ile ilgili üç çeşit faktör yer almaktadır (Braun, 1991, 365). Bunlardan ilki teknolojik koşulların bezemeye elverişli çömleklerde yer alabilecek fiziksel uygunluğa etkisidir. İkincisi bezemelerin devamlılığı için bir neslin diğer nesle aktarım yapmasını sağlayan kültürel koşulların etkisidir. Son olarak ise bezemelerin uygun bir fiziksel araç olarak kullanılan bir unsur olmasını sağlayan sembolik ve sosyal koşulların etkisidir. Çanak çömlekler bezeme yapmaya oldukça uygun nesnelere sahiptir. Zaman ve beceriye sahip çömlekçi rahatlıkla bezeme yapabilir. Bezemelerin çanakların ömrüne, boyutlarına ve kullanımına göre çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Bir çanak çömleğin kullanım ömrü, çömlekçi ustalarının bezeme hakkında aldığı kararı etkileyebilir. Farklı işlev ve forma bağlı olarak, çanak çömlekler üzerinde yapacağı bezemeler için sarf edeceği gayret ve maliyet değişebilir. Çömleğin kullanım koşuluna göre ise bezemeler zarar görebilir ya da korunabilir (Braun, 1991, 365). Çömlekçiler genellikle özel motifleri belirli formlara uygun şekilde tasarlamaktadırlar. Bezeme motiflerinin çeşitliliği, bezeme içindeki pigmentler veya kullanılan aletler, çömlekçinin bireysel performansı ile ilgilidir (Rice, 2015, 406-407). Kimi zaman ise bu bezeme stillerinde değişiklikler yaşanabilir. Değişimler bezemelerin zenginliğine olumlu ya da olumsuz şekilde etki edebilir. Deetz'e göre bezeme bilgisi ve becerisi, geçmiş neslin kendisinden bir sonraki nesle ve o nesilden de sonraki nesle aktarılmaktadır (Deetz, 1965). Sosyal değişimler bilinenlerin ve becerilerin yaşça büyüklerden diğer nesle aktarılmasını ve genç neslin öğrenerek daha zengin bezeme uygulamaları yapmasına sebep olabilir.

Bezemeler kimi zaman inançlarla ya da ritüel kullanıma işaret edebilir. Bu çanaklardaki bezemeler büyük ideolojik temalarla ilişkilendirilebilmektedir. Çömlekçi ustaları inançsal değişimlerden dolayı stillerinde farklı bezeme tasarımlarına geçebilmektedir. DeBoer'e göre ise bezeme faaliyetlerinde yaygın ve parçalı olmak üzere iki çeşit davranış görülmektedir (DeBoer, 1990). Yaygın bezeme

faaliyetlerinde, zanaatkarlar aynı bezeme unsurlarını ve kompozisyon kurallarını, nesnenin boyutuna, biçimine ve işlevsel kullanımına bakmadan uygulamaktadır. Parçalı bezeme davranışında ise zanaatçılar görsel ve nesne sınıflarına ait farklı kurallar ve öğeleri uygulamaktadırlar. Yaygın bezeme davranışı, bir topluluğun kimlik merkezini oluşturan ideolojik temaların temsil edilmesi veya çağrıştırılması gibi görülür. Parçalı bezeme davranışı ise bu şekilde ideolojik öğelerden daha bağımsızdır ve ideolojik amaç gütmaz. Parçalı davranışa sahip çömlekçi ustaları, tepkisel (davranışsal) olarak herhangi bir nesnenin bezeme biçimini değiştirebilirler. Yaygın davranışa sahip çömlekçi ustaları ise sadece tüm nesnelere kapsayan ideolojik değişimler gerçekleştiğinde bezeme değişimine gitmektedirler (Braun, 1991, 366). Bu yüzden üslup değişimleri farklı nedensellikler göstermektedir. Kimi zaman bezeme değişimleri toplumsal düzenle alakalıyken kimi zaman zanaatkarların bağımsız tavırlarıyla ilişkili olabilir. Bu üsluplar yayılım gösterip kopyalanırken de çeşitli engeller yer alabilir. İletişim farklılıkları bunlardan biridir, görsel iletişimde eksiklikler yaşanmış olabilir. Diğer bir durum ise özgün tasarımlara ait şifreleri çözmekle ilgilidir. Zamanla değişen stil sınırları ve stilin sergilenmesindeki değişiklikler ile tekrardan anlamlandırmalar bezeme çeşitliliğinde rol oynamaktadır. Eğer bu adımlar eksik kalırsa muhtemelen bezemelerin devamlılığı gerçekleşmeyecektir. Bilgi aktarımında değişken roller, motiflerin ve belli kalıpların ödünç alınması ile ölçülen sosyal etkileşimin yorumlanmasında çeşitli sorunlar oluşturabilir. Üslup, renk, yapı ilişkilerinin belirli yönleri mesaj ve bilgi paylaşımı işlevleri içinde yer alabilir, bu nedenle çanak çömlek üreticileri arasındaki etkileşimin koşullarına göre stiller daha az veya daha fazla değişiklik gösterebilir. Üslupta yenilikler dönem ve yaşa göre değişebilir, ayrıca sosyal durum, coğrafi uzaklıklar bu etkiler arasında yer almaktadır (Rice, 2015, 407-408). Kimi zaman sosyal aktörler çeşitli nedenlerden dolayı daha az aktarım gücüne sahiptirler. Bezeme değişimi ve yayılımına engel olan faktörlere ait görüşlerde birkaç ana etken belirlenmiştir. İlk olarak iki toplum içinde fırsatlar az olabilir çünkü etkileşim çok az derecededir, ikinci olarak ise belirli fiziksel ortamlar içinde bulunan vaziyet yeterli değildir ve olanaklar azdır, üçüncü durumda ise toplum içinde sosyal gerginlikler olabilir. Son olarak da insanların toplumsal farklılıklarından dolayı ifadelerini önlediği veya kısıtladığı bir ortam olabilir. Zanaatkarların eve ait nesnelere

bezemelerinde harcadığı performans değişimine göre kullanım işlevinde ya da görsel olarak değişimler yaşanmaktadır (Braun, 1991, 367).

Bezemelerin neyi anlatmak istediği konusunda farklı görüşler vardır. Belirgin motifler farklı faaliyetlerde kullanılan çömlek formlarıyla ilişkili olabilir. Çanak çömlek üzerindeki bezemeler bazı toplumlarda önemli mesajlar iletebilirken bazı toplumlarda ise bir mesaj verme amacı yoktur (Rice, 2015, 408). Çanak çömlekler verdikleri farklı mesajlara göre de bezenmektedirler (Kramer, 1985, 88). Bazı durumlarda bu mesajlar topluma ters de düşebilir. Diğer yandan çanak çömlekler üzerindeki bezemeler toplumsal aitlik, bağlılık ve devamlılıkları sembolize edebilir veya etmeyebilir (Rice, 2015, 408). Sembolize ettiği bu üyelik bir gruba yönelik olabilir ya da akrabalık ilişkilerini temsil edebilir. Aktif olarak kimliği ifade etmek gibi sembolik bir anlam dışında üretici-tüketici ilişkisini de güçlendirebilir. Kalinga örneğinde olduğu gibi stil politik organizasyonla ilişkilendirilir (Arnold, 2000, 114). Bezemeler konteks içinde potansiyel etkileşime geçmekten ziyade kimliği veya bölgesel sınırları belirtir. Çömlekçiler kız kaçırma veya evlilik durumlarına ait yeni oluşan sosyal bağlamlarda stilistik olarak ayırt edici uygulamalar gerçekleştirmektedirler (Arnold, 2000, 114). Bezemeye ait üretici-tüketici ilişkisinde ekonomik nedenler ise çeşitliliği arttırmaktadır. Üslup çeşitliliğinin artması muhtemelen yerel pazarları canlandırmakta ve daha büyük kitleleri etkisi altına alabilmek içindir. Yerleşimdeki stilistik çeşitliliğin derecesi çömleklerin işlevsel boyutlarına göre de değişebilir. Tüm bu ilişki içerisinde standartlaşma, üretim organizasyonu, bezeme ile çanak çömleğin ilişkisi, form ve işlevler etkilidir. Bunun yanında çömlekçinin repertuarı, tüketicilerin talep ve arzu ettiği bezeme stilleri ilişkinin devamlılığına etki eden diğer faktörler arasındadır (Kramer, 1985, 88).

Etnoarkeolojik çalışmalardaki problem, bugünkü toplumlara bakarak, eski toplumlar hakkında genellemeler yapmanın ne kadar sağlıklı olduğudur. Bezemelerin içerdiği bilgi eski toplumlarda farklı olabildiği gibi farklı toplumlara göre de değişebilmektedir. Çanak çömlek üzerindeki görsel anlatım sadece belirli bir zaman dilimine bağlı da olabilir. Bezeme, stil, teknoloji ve işlevden oluşan bir bütüne sahiptir. Stil içinde görsel kalite, estetik, karakteristik özellikler, anlatımsal anlayışlar vardır. Uygulanan teknolojide ise yapım sürecinde izlenen yol, bezemenin tasarlanıp

uygulamaya geçirilmesi, performans vb. yer alır. İşlevde ise stilin anlamı ve bilginin içeriğine yer verilir. Stil ve teknoloji bir araya geldiğinde bize beceriyi ve olayın teknik boyutlarını vermektedir. Stil ve işlev bir araya geldiğinde ise sembolizm, anlam ve bilginin sürekliliği ortaya çıkar. Hepsinde seçimler, faaliyetler, bireysel kararlar, çeşitlilik ve yaratıcılık yer alır. Bunların yanında gelenekler, standartlar, değişimi kısıtlayan alışkanlıklar diğer rol oynayan etkenlerdir (Rice, 2015, 409-410). Görüldüğü üzere hiçbirini birbirinden bağımsız değildir ve her biri farklı role sahiptir. Birinde olacak değişiklik muhtemelen gidişatı etkileyecektir. Bezemeleri değerlendirirken mutlaka tüm faktörleri bir arada değerlendirmek daha sağlıklı sonuçlar elde etmemizi sağlayabilir. Bezemenin üretim amacı ne olursa olsun altında bir anlam veya neden kaygısı vardır. İstisnalar dışında rastgele bir gelişim söz konusu değildir. Toplumdan topluma değişen bu ifadeler çeşitliliği yansıtmaktadır ve buna bağlı olarak çok farklı kültürel üsluplar karşımıza çıkar. Toplumların ve bireylerin verdiği kararlar stilleri birebir etkilemektedir. Nesilden nesle aktarılan bu üsluplar geliştirilerek değişime uğramakta kimi toplumlarda geleneği bozan yenilikçi davranışlara sebep olmaktadır. Bazı toplumlar ise tamamen bu yenilikçiliği dogmatik değerlerle göz ardı etmektedir. Kimlik, ritüel kaygılar, ideoloji, kültür gibi kavramlar tüm nesnelere etkilerken, özellikle bezemelerde çok derin anlamlar ve beklemediğimiz sonuçlar çıkabilmektedir.

Daha önce bahsedildiği gibi çanak çömlekler çeşitli anlamlara sahip olabilir. Çanak çömleklerin işlevleri arasında pişirme, depolama veya servis gibi amaçlar yer almaktadır. Ancak bazı çanak çömlek sınıflarının yüksek statüsü olduğu önerilmektedir. Bu çanak çömlekler dinsel, sosyal ya da kabile ilişkileriyle ilgili anlamlara sahip olabilirler. Üretilen nesnelere aynı zamanda kültürel bir dilin parçasıdır ya da bireyler ve gruplar arasındaki bilgi ve iletişim aracıdır. Bunun ötesinde sosyal çatışmaları anlatabilir veya çözebilir (Orton ve Hughes, 2013, 260). Strang'e göre; "Çanak çömlekler kullanıcı, gruba aidiyetlik, inanç, sahip olunan zenginlik ve statü anlamına gelebilir. Ayrıca cinsiyet ve cinsiyetin içinde yer alan rolleri belirleyebilir ve bu çanak çömlekler için cinsiyet ile birlikte uğraşlarla bağ kurulabilir" (Strange, 1989, 26). Yemek hazırlama, tüketme ve mit ile ritüeller kültürün etrafını çevrelemiştir. Yeme içme alışkanlıkları bazen "temiz" veya

“kirli” gibi inançlarla ilişkilendirilmiştir ancak diğer yandan yeni materyal ve teknikler dış etkilere açık bir kültür alanında farklılıklar ya da statüde terfi etme ile ilişkili de olabilmektedir.

Çanak çömlekler genel olarak yemek hazırlamada, saklamada ve servis etmede bir aksesuar olarak görülmektedir. Bu kalıplaşmış düşüncelerin dışında çanak çömleğin açıkça ritüel ve sembolizmle dolu anlamları yer almaktadır. Çanak çömleğin gruplar arasında, onları bizden ayıran belirli ayırt edici kültürel manaları bulunmaktadır. Daha evvel bahsedildiği gibi çanak çömlek üzerinde belirli tasarım izleri bulunur. Bunlar motif, renkler ve bezeme gibi özelliklerdir. Bazı örneklerde ise bu özellikler çanak çömlek gruplarının güç sembolüyle ilişkilendirilmektedir. Bunun dışında ise grupların aralarında gizlice iletişim kurmanın yollarını da ifade edebilir(Orton ve Hughes, 2013, 260).

Amazon-Ekvador’da kullanılan çanak çömlek içinde etkileyici detaylar yer almaktadır. Bezemeli çanak çömleklere politik ittifakın izlerin görülmektedir (Hegmon, 2000, 131). Bezeme içinde politik stratejiler bilinçli olarak uygulanmaktadır. Çanak çömlek politik değerlerle ilişkilendirilmektedir. Amazon’da gerçekleşen bu sistemde kimi zaman bu durum etnisite ile aşırı bağlılıkları ve çok kuvvetli biçimde politik anlaşmaları barındırabilmektedir ve kimi zaman bu durum olumsuz yönde gerçekleşmektedir. İnsanlar bu gelenekte, materyal kültürünü, sosyal kimliğinin değiştirilebilir ve yönünü müzakere etmek için kullanmaktadır (Hegmon, 2000, 131). Başlıca değişim var olan etnisite ve politik bağlılığa ait kimliği etkilemektedir. Çanak çömlekteki değişkenlik seviyeleri birçok anlaşılamayan inceliklere sahiptir, bunun yanında sosyal kimlik ve politik bağlılığa ait farklılıkları aktarmaktadır. Bazı stiller de o sosyal grubun amblemi olabilir veya bireyin kimliğini öne sürebilir (Hegmon, 2000, 132).

Afrika-Aşağı Sahra’da yapılan bir çalışmada yine stil ve teknoloji incelenmiştir. Kolay kopyalandığı düşünülen rulet bezemesi bu bölge için karakteristiktir. Burada gruplar arasındaki politik sınır ve teknolojik geleneklere bağlı karşılıklı ilişki yer almaktadır. Çok net olmamakla birlikte grup kimlikleri arasında teknolojik farklılıklar görülmektedir. Bowser’a göre bu bezemeler aktif biçimde politik durum

ile ilgilidir (Bowser, 2000). Yine Ekvador örneğinde olduğu gibi sosyal kimlikle ilgili bir durum söz konusudur (Hegmon, 2000, 132). Sosyal güç, değişimlerdeki yenilik ve prestij sisteminin parçası olan teknolojiyi ve sosyal hiyerarşinin gelişimini etkilemektedir. Kültürel gelenekler ve yenilikler çanak çömleğin teknolojik sistemlerini etkiler ve bunların üretim tekniklerinde bazı değişikliklere neden olabilir. Zuni topluluğunda olduğu gibi zaman içinde hızlı kültürel değişimler gözlemlenmiştir. Yönelimler, görülen modellerin kaybı, ticarileşme, nüfus artışı gibi etkiler dahilinde çanak çömlekte yapılan boya ve motiflerde stilistik değişimler gözlemlenmiştir (Hegmon, 2000, 133-134).

Zuni topluluğunda çeşitli sebeplerden dolayı bezeme stilleri sürekli değişime uğramıştır. Özellikle 1200'lerden sonra yapılan çanak çömlekler ilginç olarak görülür, çünkü bezeme stilin kullanımı sosyal kimliğin aktif göstergesini yansıtır. Muhtemelen sosyal kimlikle birlikte hane kimliği de çanak çömlek içine yapılan tasarımlarla ifade edilmektedir. Daha sonraki dönemlerde bölgesel etkilerden dolayı astar rengi, stil ve motifler birçok değişime uğramıştır. Bunlar bölgedeki diğer topluluklarla ilişkilerin göstergesidir. Diğer yandan göçebe toplumlarla yaşanan etkileşim sonucunda Zuniler çanak çömlekleri bilinçli kırmaya başlamıştır (Mills ve Wilson, 2008, 10). Bu çanak çömlekler üretildikten sonra bilinçli olarak kırılarak 'öldürülmekteydi'. Kırılan parçalar ise daha sonra ölmüş bireylerin üzerine konmaktaydı (Arthur, 2010, 370-371). Yine sonraki dönemlerde göçebe toplumlarla birleşen Zuniler, nüfus artışıyla birlikte bezemelerde, stilistik ve imgesel değişiklikler yaşamışlardır. 1600'lerde İspanyol işgaline uğrayan bölgede çanak çömlek bezemeleri yine değişime uğramıştır. Boyalı çanak çömlekler o dönemde bölgede görevlendirilen rahipler tarafından üretilmiştir. Ancak Zuniler yine de dinsel öğelerini üstü kapalı olarak bezemelere yansıtmıştır. Yaşanan isyan sürecinden sonra ise bezemeler bir kez daha değişerek Zuni kimliği tekrardan yapılanmıştır (Mills ve Wilson, 2008, 10). Böylece Zuni toplumuna ait bezemeli çanak çömleklerin, uzun bir süreç boyunca, bölgesel, nüfus, göç ve işgal etkileriyle birçok kez değişime uğradığı görülmektedir.

Çanak çömlekler kimi zaman da sosyal statü ile ilişkilidir. Stark'ın (2001) Meksika Mixtequilla için yaptığı araştırmalarda iyi kalite üretilmiş çanak

çömleklerin sosyal hiyerarşiyi temsil ettiği, halk ve üst sınıf arasındaki ayırımı belirleyici olduğu fark edilmiştir. Ona göre çanak çömlek stilleri sosyal sınıflanmayı temsil eden bir araçtır. Zanaatçılar üst sınıfa bağlı olarak ve onların talepleri üzerine muhtemelen hem üretimi kontrol ediyorlardı hem de üretimi gerçekleştirmektedirler. Yerel üretime sahip çömleklerin ise geniş alanlara yayılım gösterdiği düşünülmektedir (Arthur, 2010, 368). Hodder'a göre çanak çömlek bezemeleri bilgilerin değiş tokuşunda aktif bir rol oynamaktadır (Hodder, 1978). Statüyle ilgili bir diğer örnek ise Miller'ın Hindistan'da yer alan Dangwara yerlileri üzerinde yaptığı araştırmalarda yer alır (Miller, 1982). Sosyal pozisyonlarını yükseltmek isteyen bireyler, yüksek kesimin tasarım stillerini taklit etmektedir. (Skibo, Shiffer ve Kowalski, 1989, 398). Maya ve İnka'lar da aynı şekilde çanak çömlekleri sosyal statü nesnesi olarak kullanmışlardır. Farklı bezemeli çanak çömlekler farklı işlevlerde kullanılabilir (McKillop, 2004, 244). Araştırmacılar üst statüdeki bireylerin yaşamlarıyla ilgili olan sahne tasvirlerini incelemiştir. Birçok çanak çömlek yemek sunumu amaçlı asil şölenlerinde veya diğer ritüellerde kullanılmıştır. Sahne tasvirlerinden yola çıkarak kırmızı boyalı kaselerin Meksika'ya özgü 'tamales' yemeği için, boyasız çömleklerin içki ve meşrubatlar için, iyi kalite ince boyalı çanakların yemek servisinde, resimsel boyalı kapların ise gene içki içmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmacılar elit şölenlerinde çanak çömleğin rolünün büyük olduğunu gözlemlemiştir. Boyalı çanak çömleklerin elitler arasında hediye olarak kullanıldığı ve bu hediyelerin stratejik ittifak kurulması ile bu ittifakın devam ettirilmesinde büyük yarar sağlayan bir araç olduğundan bahsedilmektedir. Aslında Maya'lar için boyalı çanak çömlekler bir nevi politik güç kurulmasına yardımcı olan bir nesnedir (McKillop, 2004, 244). İnka'lar için de bu durum oldukça benzer görünmektedir. İnka çanakları da kendine özgü olarak sosyal statüye hizmet eden bir araçtır. Taşra içinde yüksek statüye sahip yerel lordlar, güç ve itibar sembolü olarak çanak çömlekleri kullanmaktadır. Çeşitli araştırmalara göre güç ilişkileri şölen ve içki vasıtasıyla sağlanmıştır. Yüksek statülü bireyler arasında var olan karşılıklı yükümlülükler cömert şölenlerle korunmaktadır (McEwan, 2006, 164).

Bezemelele ilgili olarak bir diğer örnek ise toplumsal cinsiyet üzerinden verilebilir. Belli noktalarda kadın erkek ayırımı oldukça belirgindir. Ekvador-

Amazonlar'da Conambo bölgesinde Achuar ve Quichua insanlarına ait çok renkli, boyalı çanak çömlekler üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Bu bölgede çanak çömlekler her kadın tarafından her evde yapılmaktadır. Kadınlar bu davranışlarıyla daha önce bahsedildiği üzere politik bir motiveyi sağlamaktadır (Bowser, 2000, 220). Bölgede iki ana bölünme yer almaktadır. Achuarlar nehrin üst bölümüne yerleşirken Quichua'lar nehrin altına yerleşmiştir. Conambo'da çanak çömlek yapımı uzun süreli yerli bir gelenektir ve ticari amaç güdülmemektedir. Tüm evlerde kullanılan çanak çömlekler uzmanlaşmadan uzak olarak görülmektedir. Başka bölgelerde Achuar ve Quichua çömlekleri turistik marketlerde satılır ve misyonerlerle ilaç alışverişinde ya da hastane faturalarını ödeme amaçlı kullanılmaktadır. İki tip çanak çömlek bulunur, bunlardan büyük olanı *manioc* birasını mayalama, fermante etme ve saklama için kullanılır, çok renkli olan *chicha* kasesi ise *manioc* birasının içilmesinde kullanılır (Bowser, 2000, 225-226). *Chicha* kaseleri bütün evli kadınların evlerinde bulunur. Evli olmayan veya dul kardeşler de bu kişilerle beraber yaşar. Kadınlar kille oynamaya ve *chicha* çanaklarını yapmaya çok erken yaşta başlarlar. Anneler kase yapımını çocuklarına öğretmektedir. Bazen küçük kızlar anne veya anneannelerinin yaptığı bezemeyi inceleme ve çalışma fırsatı elde eder. Erkekler de kadınlar da *chicha* çanaklarının yapımında en önemli rolün kadınlarda olduğunu söylemektedir. Bu toplulukta eğer kadın bahçesine düzenli bakıyorsa, kendi *chicha* kasesini üretiyorsa, kocasına güzel boyanmış bu çanaklar içinde sunum yapıyorsa ve çocuğunu önemsiyorsa, bu kadınlar iyi kadın veya iyi eş olarak adlandırılmaktadırlar. Eğer ki kızlar kase boyayabilecek yeteneğe ulaşırsa evlilik çağına girmiş demektir. Kız eğer evliliğe isteksizse iyi kase yaptığını inkar eder fakat istekliyse bu kaseyle misafirlere bira sunar. Boyalı çanak çömlekler tamamen önemli sembolik anlamlara sahiptir, bununla beraber kadınların rüya görmesi ve ruh bilgisiyle ilişkilendirilir (Bowser, 2000, 227). Mitolojik yaratıklar, ruhlar, bitkiler, yıldızlar ve takım yıldızlar çizilir. Farklı renkteki paralel çizgiler, koca, eş, erkek kardeş, kız kardeşi temsil eder ve erkek ile kadını bütünleştirir. Boya bezemeler çok derin ruhsal anlamlara ve düşünsel özelliklere sahiptir. Tamamen rüyaların ve ruhsal dünyanın yorumlanmasıyla çizilir. Ayrıca kocasının gördüğü kabuslar da konuşma yoluyla alınıp çanak çömlek üzerine aktarılır. Yenilikçi ve farklı bezeme dizaynları hem kadın hem erkek tarafından tartışılır. Erkekler diğer köyleri ziyaret edip döndüğü

zaman farklı çanak çömleklerde gördüğü desenleri eşine belirtir. Achuar ve Quichua toplumlarında çanak çömlek üzerindeki bezemelerden, teknikten, simetri modellerinden, yüzey işlemlerinden rahatlıkla hangi topluluğa ait olduğu ayırt edilebilir. Kültürel işaretler yerel çanak çömleklerde genişlemiş bir sembolü temsil etmenin yanında cinsiyet rolleri ve ilişkilerini de temsil etmektedir. Resmi ziyaretlerde ise *chicha* kaseleri öncelikli kullanıma sahiptir. Kadınlar kocalarına ve önemli erkek misafirlere bezemeli çanak çömleklerde servis yapar, diğerlerine ise genellikle bezemesiz çanak çömleklerde servis yapılıdır. Bezemeli ve bezemesiz kaseler kadının ziyaretçilere olan mesafesini belirlemektedir (Bowser, 2000, 228-229). İki topluluğa ait bu kültür değerlendirildiğinde aslında çanak çömlek bezemelerinin ne kadar karmaşık olduğu anlaşılabilir. Kadınlar için birine verdiği değeri gösterirken diğer bir yandan iyi bir eş olmanın gereklilikleri arasındadır. Bunun yanında bezemelerde yer alan şekiller aile ilişkileri, kozmoloji, mitoloji, rüya vb birçok soyut öğeyi barındırmaktadır. Ayrıca politik farklılıkları ve etnik kökene ait sınırların belirlenmesinde bezemeler büyük bir rol oynar. Bezemeler onların ailevi, kişisel ve politik kimlikleridir.

Bezeme kültürlerine ait son örneğimiz ise toplumsal cinsiyet ve sosyal kaygılarla ilgilidir. Hodder'ın Afrika'da çeşitli kabileler üzerinde yaptığı çalışmalar oldukça farklı kültürel yapıları ortaya çıkartmıştır (Hodder 1982a). Kabileler üzerinde yapılan çalışmalarda çanak çömleklerin genellikle kadınlar tarafından yerel kil kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Çanak çömlekler iki kabilede incelenmiştir. Mesakin tipi bezemeli pişirme kaplarında kazıma tekniği görülmektedir. Dalgalı çizgiler ağzın üst kısmında yer almaktadır. Moro'ya ait su kaplarında ise şeritler halindeki bezemenin yanında iki bant biçiminde çömleğin ağzı çevrenmiştir. Ağız çapında standart sapmalar bulunur ve en fazla üretilebilecek genişlik için belirli ölçüler yer alır. Bu sayede düzenli olmayan farklı tipte üretimler çıkmamaktadır. Motiflerin yayılım alanları da incelemeye tabi tutulmuştur (Hodder, 1982a, 145). Tasarımların belirli sınırlarının olduğu ve genellikle motiflerin nadiren uzak mesafelerdeki topluluklara ulaştığı dikkat çekmektedir. Örnek vermek gerekirse Mesakin Tiwal çömlekçisi Moro çömleğinin bezeme özelliklerinden hiç haberi olmadığını belirtmiştir (Hodder, 1982a, 145). Anlaşılacağı üzere iki topluluk da birbirlerine çok uzak olmamalarına

rağmen materyallere ait öz kimliklerini korumaya oldukça dikkat etmektedir. Bezeme ve diğer üretim faaliyetleri ise belli kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Moro ve Mesakin Qisarların silleri birbirine benzerdir. Moro'ya yakın Kerbej ve Nua topluluklarında birbirlerine en yakın atölyeler 80 metre uzaklıktadır. Atölyelerin birinde üç yaşlı kadının çalışmaktadır. Tarlada işlerin az olduğu ocak ve mart aylarında ise diğer kadınlar onlara katılmaktaydı. Yağmurlu zamanlarda arazide iş yapılmamaktadır. 10 yaşına gelen kızlar çanak çömlek yapmaya başlar ve kendilerini izleyen kadınlar veya aileler tarafından bilgilendirilirler. Kimin çömlek yaptığı, kimin izlediği veya kopyaladığı konusunda bir kısıtlama yoktur (Hodder, 1982a, 146). Çömlek killeri atölyelerin yanından temin edilmektedir. Kırmızı kil, kırmızı kaplamalar için idealdir. Kile su, saman, ince çakıl karıştırılarak kil toprakları oluşturulur. Formlar yapıldıktan sonra bezeme ve perdahlama işlemleri yapılır. Çömleklerin kurutulması işlemi kayalar arasındaki nişlerde veya ağaç dibine açtıkları çukurlarda yapılır. Pişirme alanları ise atölyeye 20 metre uzaklıktadır. Kerbejler baskı şerit bantlar, çubuk ve spirallerden oluşan bezemelere sahiptir. Kerbej ve Nua çömlekçileri genellikle aynı motifleri kullanmaktadır. Ancak bazen iki toplum arasında ufak tefek motif farklılıkları yer alır. Bu farklılıklara örnek olarak biri yatay şerit yaparken diğeri eğik şerit yapabilir veya biri düz motif çizerken diğeri ters çizmiş olabilir. Ancak genel olarak motifler bellidir ve çok dikkat çekici olmaması gerekir. İki toplumda yenilikçi bir anlayışa sahip değildir. Çünkü çömlekçi kadınlar belli kurallardan dolayı diğer toplulukların yaptığı motifi bilse de uygulamak ve kopyalamak istememektedir (Hodder, 1982a, 146). Kajilere bakıldığında ise bu durum farklıdır ve kabul edilmiş önceki tasarımın değiştirilmesi istenmiştir. Bu bağlamda onlar bezemelerindeki detayları değiştirmişlerdir ve toplumdaki bütün çömlekçiler hızlı bir şekilde bu değişime uyum sağlamışlardır. Kadınlar hiçbir zorlama olmadan ilginç bir şekilde değişime katılmıştır. Toplu halde gerçekleşen bu olay, kendiliğinden kimlik kazanmıştır (Hodder, 1982a, 146). Çömlek yapımı özellikle kadınların işidir, bu yüzden kabın pişirilmesi, depolama ve su taşıma işleri onlara aittir. Bekar bir adam eğer kendi başına yaşıyorsa çanak çömleği olmayabilir. Buna bağlı olarak çanak çömlek üzerindeki bezeme motifleri kadınla bağdaşan sembollerdir. Erkekler için sembol görülmemektedir. Mesakin Qisar tipi çanak çömleklerde, kadınların bedenlerinde yer alan dövmeler çömleklerde sıkça

bulunmaktadır. Çanak çömlek kadınla ilişkilendirildiğinden dolayı ise kadınların adet dönemlerinde üretim yapmaları yasaktır (Hodder, 1982a, 146-147).

Baringo bölgesinde en dikkat çeken bezeme anlayışı kalabaşlardır. Diğer bezeme stillerinden rahatlıkla ayrılmaktadır. Genel olarak kalabaşlarda süt muhafaza edilir. Kadınlar birkaç yılda bir kendi bezemelerini kendi kalabaşları üzerine yaparlar. Kadınların yaptığı birçok motif geniş alanlara yayılmıştır ve herkesçe bilinir. Kalabaş dışındaki motifler belli grup kimliklerini keskin bir şekilde belirtirken, kalabaş motifleri tüm kabileler için ortak değer olarak kabul edilebilir. Kalabaşlar toplum ilişkileri ve kadın ilişkileri ile bağlantılıdır. Motifler komşular tarafından ya da belli alanlardaki kadınlar tarafından kopyalanır. Kalabaş bezemeleri kadınların yaşlı erkeklere karşı stratejisiyle ilgilidir (Hodder, 1982a, 68) Kadınların rolü genellikle kontrollü ve sınırlama biçiminde gelişmiştir. Kıyafetlerde veya çanak çömlek üzerindeki bezemeler, yaşlı erkeklerin katı kontrollerine herkesin uyum sağlaması ile bağlantılıdır. Ancak kalabaş bezemelerinde yaşlılar bu kontrol mekanizmasına sahip değildir. Erkekler kadınların çanak çömlek üzerine yaptıkları kıyafet öğelerindeki semboller anlamak için uğraşmazlar. Bu yüzden kalabaşlar kadınlar arasında sessiz söylem aracı gibidir. Kadınlar bu sayede yaşlıların kontrol düzenini bozarak yerel özgürlüğü sağlamaktadır (Hodder, 1982a, 69). Njemp kabilesi sık sık kalabaşları bezemektedir ve özellikle sadece yöresel tasarımları kullanmaktadır. Bu yöresel bezemeler, yatay çizgiler, zig-zaglar ve çapraz taramalardan oluşmaktadır. Tugen ve Pokotlar ise nadiren kalabaşları bezemektedir, tasarımları değişken ve rastgeledir. Nuba kabilesinde bezemeler ve kalabaşlardaki bezemeler, yemeklerin arındırılması, temizlik gibi rollere sahiptir. Nubalar için bezemeler onları temizleyen ve koruyan bir semboldür. Njempler de tıpkı Nubalar gibi bezemeyi temizlik endişesi ile uygulamaktadır (Hodder, 1982a, 69-71). Kalabaşlar genel olarak süt saklamak için kullanılsa da farklı amaçlara da hizmet ederler. İncelenen kap tiplerinden biri sorgum yulafı ve fasulye yeme amaçlı kullanılırken, şişe tipli olanlar ise *marissa* birası ile su içme amacıyla kullanılır. Oyma bezemeler ve perdahlar iki tip içinde geçerlidir. %70 kalabaş bezemeleri ise erkekler tarafından yapılır. Genellikle bezeme yapan erkekler 30 yaşından küçüktür ve bezemeler çok fazladır. Özellikle önemli şöenlerde, kadınlar tarafından erkeklere yiyecek ve içecek getirme amacıyla servis edilir

(Hodder, 1982a, 147) Kadınlar arazide çalışan erkeklere de aynı şekilde yiyecek ve içecekleri bu kaplarda götürür. Diğer bir yandan otlaklarda kamp kuranlara ya da güreş ve sopa müsabakalarında yer alan erkeklere de gene bu kaplarla hizmet edilir. Yoğun bezemeye sahip kalabaşlar 5 gün ile 10 gün arasında üretilmektedir. Daha az bezemeli olan testi ve kaseler ise kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ancak kadınlarda genellikle deniz kabuğu çizgileri, boncuklar ya da noktaları ağız çevresini bezemektedir. Genç erkekler veya kadınlar için evlilik öncesi, kalabaşlar hediye olarak verilmekteydi. Bu yüzden kalabaşlar hem kadın hem erkek için toplumsal cinsiyet içinde rol oynamaktadır (Hodder, 1982a, 148).

Tüm örnekler göz önünde bulundurulduğunda çanak çömleğin ya da üzerindeki bezemelerin her zaman basit anlamlarla ilgili olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Genellikle çanak çömlekler pişirme saklama gibi günlük hayatımızda yer alan konularla ilişkilendirilmektedir. Ancak etnoarkeolojik örnekler bunun aksini bize göstermektedir. Günümüzün ilkel toplulukları üzerinden giderek tarih öncesi dönemlerle tam bağ kurulamasa bile benzer çeşitte varsayımlar üretilebilir. Tarih öncesi topluluklar da günümüz ilkel toplumları gibi bezemeler aracılığıyla farklı düşünceler çerçevesinde iletişim kurmuş olmalıdır. Birçok örnekte görülüyor ki her stilin altında veya her toplumda bezemeler belli amaçları yansıtmak için kullanıldılar. Ancak bu amaçlar toplumun sosyal, çevresel, politik etkenlerine göre değişim göstermiştir. Bazı toplumlar politik sınırları sosyal aidiyeti belirleme kaygısına düşmüştür. Bu sayede bezemeler üzerindeki sembollerle karşı tarafa mesaj vermek istenmiştir. Ya da Zuni topluluğunda olduğu gibi nüfus, göç ve işgal gibi istekli veya isteksiz etkiler bezeme kültürünü açık şekilde değiştirmiştir. Diğer bir yandan farklı toplumlarda olduğu gibi bezemeler hiyerarşik düzenin bir parçası olan statü nesnesi konumuna gelmiştir. Hatta Maya ve İnka'da olduğu gibi kimi zaman politik güç ve politik ittifakları kurmada büyük rol oynamıştır. Ekvador-Amazon'da hem politik nesne hem de toplumsal cinsiyeti belirleyen bir araç olarak gözükmektedir. Achuar ve Quichua topluluklarında bir çanak çömlek üzerinde yer alan bezeme birçok amaca hizmet etmiştir. Toplumsal kimlik, politik kimlik, hane kimliği gibi belirgin konuların yanında kozmolojik, mitolojik ve rüya gibi soyut kavramlar işlenmiştir. Bu topluluklar ise sınırlarını çanak çömlek bezemeleri üzerinden belirlemektedir. En

karmaşık örneklerden biri ise yine Hodder'ın Afrika kabileleri üzerindeki araştırmalarında yer almaktadır. Bezemeler açıkça kabile sınırlarını belirleyebilmektedir. Yerel bezemeler yaşlı erkeklerin belirlediği belli kurallarda ilerlerken, başka bir çanak çömlek stili olan “kalabaşlar” bu kontrol mekanizmasını ortadan kaldırmaktadır. Diğer çanak çömlek çeşitlerinde sınırlar varken “kalabaşlarda” sınırlar yoktur ve tüm kabileler benzer veya aynı motifleri uygulamaktadır. Aynı bölgede yer alan iki bezeme türü aynı kişiden çıksa bile, biri bir kuralın parçası olabiliyorken diğeri tamamen bağımsız hareket ediyor olabilir.

Bu açıdan bakıldığı zaman çanak çömlekleri ve özellikle üzerinde yer alan bezemelerin ne kadar karmaşık anlamlar içerdiğini görmekteyiz. Bu yüzden kalıplamış çanak çömlek işlevi anlayışı bazı sembolik anlamları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Etnoarkeolojik örneklerde yaşanan davranışlar birebir tarihöncesi dönemlerde yaşanmasa da belirli noktalarda kesişiyor olabilir. Bu yüzden tarihöncesi çağlarda yer alan çanak çömlek bezemeleri içinde sembolik, ritüel, dinsel, politik, statü, toplumsal cinsiyet gibi anlamların yer alabileceği göz ardı edilmemelidir. Her açıdan düşünürsek çanak çömlek bezemeleri o dönemin yaşayan toplumu için önemli bir kaygıdır. Özellikle Neolitik Dönemde bezeme faaliyetlerinin ve çeşitliliğinin üst noktalarda olduğu ve çok büyük alanlara yayılım gösterdiği aşikardır. Büyük ihtimalle de çanak çömlek bezemelerinin toplum içinde farklı anlamları bulunmaktaydı ve farklı amaçlara hizmet etmekteydi. Neolitik dönem çanak çömlek bezemelerinin hepsi sembolik anlamlara sahip olmasa bile büyük çoğunlu muhtemelen bir kaygı çerçevesinde üretilmiş olabilir. Bezemelerin içerdiği anlam kadar bu kaygıların neden kaynaklandığı da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkar. Büyük ihtimalle Neolitik döneme ait bezemelerin arkasında uzun bir kültürel süreç yatmaktaydı ve bunu tamamıyla ortaya çıkartmak oldukça zor görünmektedir. Ancak yine de Uğurlu Yerleşimi için etnoarkeolojik örneklerde olduğu gibi sembolik anlamlara sahip birçok davranışın gerçekleşmiş olabileceği göz ardı edilmemelidir. Özellikle Uğurlu'da sosyal aidiyet, kimlik, sembolik, ritüel, ata kültü ve çevresel etkilere bağlı olarak çanak çömleklerin bezenmiş olabileceği düşünülebilir.

6.3 Çanak Çömlelerde Parçalanma ve Yorumlama

Nesnelerin bilinçli olarak kırılmaları arkeologların ilgisini çekmiş, ve önceleri ritüel amaçlı bilinç kırıldıkları üzerinde durulmuştur. 2000'li yıllarda J. Chapman bilinçli kırılmış nesnelere üzerinden bir parçalanma (fragmentation) kuramı geliştirmiştir (Chapman 2000). Ona göre bilinçli kırılan parçaların insanlar arası ilişkilerde, insan-mekan ilişkilerinde ve insanların ölümler dünyası ile kurduğu ilişkilerde önemli rol oynamaktadır. Strathern'ın Malenezya'da yaptığı etnografik çalışmalardan etkilenerek, geçmiş insanların kendi kimliklerini tesis etmek için kırılmış nesnelere kullandıklarını düşünmüştür. Kırılmış nesnelere insanların birbirlerine bağlanmasını 'zincirleme' (enchainment) olarak isimlendirmiştir. Zincir, bir nesnenin farklı değişim ortakları arasındaki yolu boyunca insanları birbirine bağladığını tanımlar. Chapman hem parçalara ayrılmış nesnelere hem de bütün nesnelere zincirleme ilişkisinde kullanılabilirliğini savunmaktadır. Kırılmış nesnelere bölünmüş kimlikler ortaya çıkartır. Chapman'ın ortaya koyduğu bir başka görüş 'birikim-biriktirme' (accumulation)'dir. Biriken nesnelere ve farklı parçalardan kompozit yaratma eylemi, paylaşma yoluyla oluşturulan ve artiküle edilen ilişkilerden yararlanır. Her ne kadar bütün ve parçalanmış eserler, zincirleme için araç haline gelse de, birikim bozulmamış nesnelere büyür. Chapman seçilmiş nesnelere parçalarını hafızanın, metaforik ve metonimik araçları olarak tanımlamıştır. Ona göre uzak mesafelere dağılan nesnelere sonradan birleştirilmesi bunun göstergesidir.

Gamble (2007) ise parçalanma, zincirleme ve birikim argümanını geliştirmiştir. Parçalanmış nesnelere ve kimlik konusunda farklı görüşler ortaya koymuştur. Örneğin atalarına veya bir önceki nesle ait çanak çömlelerin parçalanarak yeni üretilen çömlelerin katkı maddesine katıldığı uygulamalar basit bir işlevsellikten ziyade ataların yeni nesil çömleklere dahil edilmesiyle ilgilidir. Bir nevi ölen çömlekçi bu şekilde metaforik olarak yeniden doğmaktadır (Gamble, 2007, 198). Brück'e göre kasten kırma sürecinde yer alan nesnelere, üretim ve yapımcıların yaşam öyküleriyle ayrı tutulamaz ve bu nesnelere dağıtımını, karıştırılması ve yeniden birleştirilmesi benliğin başkalarınıninkine göre tanımlanmasıdır. Böylece ölümlere beraber, yaşamın

yenilenmesi gerçekleşmektedir. Ayrıca kırık nesnelere ile birlikte ölü bedenler bir bereket-doğurganlık kaynağı olmaktadır (Brück, 2006, 84-85).

Chapman (2000) çanak çömleklerin, sembolik bezeme ile pekiştirilen ortak geleneklerin nesneleştirme yoluyla, insanları ve grupları bir araya getirmek için güvenilir ve etkili bir araç olduğunu öne sürmüştür. Bir görüşe göre tam kaplar grup birlikteliğini, bütünleşmeyi ve yapının başarısını temsil edebilirken, parçalanmış kaplar çözülmeye yol açan kopma, ayrılma ve anlaşmazlığı temsil edebilir. Diğer yandan hane veya soy yapısının daha az karmaşık olduğu Erken Neolitik toplumlarda, sosyal yapılaşmanın yenilenmesini (social reproduction) sürdürmek için çömleklerin parçalanması gerekebilir ve bu tekrarlanan sosyal pratikler ile ilişkili olabilir (Budja, 2016, 64). Toplumun üyeleri arasındaki kişisel ilişkilere aracılık eden parçalanmış kaplar, yaşayanlar, ölenler ve atalar arasındaki ilişkileri sürdürmek için bir araç vazifesi görmektedir (Budja, 2016, 65).

Arkeolojik bağlamda kasıtlı parçalanma olup olmadığını anlamak her zaman kolay olmayabilir. Parçalanmanın birçok temel nedeni vardır; kazara kırılma, doğurganlık-bereket yayma, ritüel gücü azaltmak için nesneyi yok etme ya da kasıtlı olarak güçsüz kılma gibi birçok neden barındırabilir (Chapman, 2012, 130). Bilinçsiz kırılmalar, üretim ve taşıma sırasında, yetersiz pişirmeyle, değiş-tokuş sırasında ya da kaza sonucu gerçekleşebilir. Diğer yandan yerleşim içindeki hayvanların da çanakları ezerek yanlışlıkla kırabileceği düşünülmektedir (Riva, 2013, 95: Tab.4). Bilinçsiz veya bilinçli olsun parçalanmanın işlevsel amaçları da olabilmektedir örneğin parçalar kırılma sonrası, ağırşak, spatül, çanak çömlek destekleyicisi, ocak altlığı, hayvan yemliği, yapı inşası, duvar harcı ya da süs unsurları gibi çok çeşitli amaçlarda bilinçli olarak kullanılabilir (Riva, 2013, 95). Bu örneklerle bakıldığı zaman parçaların kırılma sebeplerinin her zaman ritüel olmadığı anlaşılabilir. Ancak kırılma amaçları içerisinde ritüel veya sembolik anlamlar da yer almaktadır. Parçalanmış nesnelere belirgin bir düzende yerleştirilmesi, bağlamsal durumları, diğer nesnelere ilişkileri vb., ritüel veya sembolik anlamlar ifade ettiğini gösterebilir. Ayrıca genellikle kırılma noktası radyal biçimdeyse bunun da bir bilinçli kırma uygulaması olduğu düşünülmektedir (Blanco, 2011, 347: Tab. 1). Parçalar çukur, çöp yığını, ritüel gömü ya da zincirlemenin sonu olan bir alanda ortaya

çıkartılmış olabilir. Ritüel amaçlar, gömü, kirlenme, bereket, şölen ve zincirlenmeyi temsil edebilir. Örneğin gömü uygulamalarında nesnelere kırılarak ‘öldürülebilir’. Bunlar dışında şölenler, törenler gibi toplumsal olarak önemli olaylarda ritüel amaçlı bilinçli kırılmaları tetiklemektedir. Çöplerde bulunan parçalanmış nesnelere hem işlevsel hem de ritüel (kirlilik) amaçları olduğu düşünülmektedir (Riva, 2013, 97). Ocaklar ise hane halkının odak noktasıdır ayrıca toplumun hayati ve önemli bileşenlerini temsil eder. Ocağın içinde ve çevresinde üretim ve tüketim paylaşarak gerçekleşir. Çanak çömlekler toplumsal rolleri ve ilişkileri (statü, akrabalık) güçlendiren, gıdaların yeniden dağıtılmasında önemli rol almıştır. Günümüzün endüstriyel olmayan toplumlarında çanak çömlek manipülasyonu, bu tip maddi kültürün, insan deneyiminin yönlerini açıklamak ve belirli ritüelleri yapılandırmak için sıklıkla kullanıldığını göstermektedir. Çömlek parçalarının birleşmesi, yapılması, kullanılması ya da değiş tokuşu bir sosyal grup tarafından gerçekleştirilir. Parça ya da bütün halindeki çanaklar, pişirme, paylaşma, yiyecek depolama gibi amaçların yanında yeme, içme, ziyafet gibi amaçları da destekler. Bu ocakların sembolizmini ya da yaşanmakta olan hanenin temelini güçlendiren kasıtlı bir seçimdir (Riva, 2018, 98).

Kısacası ritüel amaçlı bilinçli kırılan kaplar, kırılma sonrasında sosyal veya ekonomik bağlantıların hem kanıtı hem de tespiti için belirleyici bir sosyal ilişkide bulunan bir ‘simge’ olarak kişiler tarafından muhafaza edilir. Chapman’a (2000) göre nesnelere kişilikleri vardır, insanların biyografilerini ve değerlerini içinde barındırır. Ayrıca kişiler maddi kültürün manipülasyonu yoluyla farklı sosyal ilişkilere, kendilerini zincirlediklerinde nesnelleşirler. Zincirleme uygulamasının tanımlanmasına yardımcı olabilecek bir diğer unsur, bir parça veya çanak çömleğin kırılma şeklidir. Örneğin dekore edilmiş ya da kazıma motifin ortasından büyük bir parçayı kırmaya yönelik kasıtlı seçimin, birleştirilebilen iki veya daha fazla parçayla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ancak bunun kazara gerçekleşmiş olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir (Chapman, 2000 ; 2007).

Uğurlu-Zeytinli Höyük Neolitik Dönem bezemeli çanak çömleklerinin tamamı (133 parça) parçalanmış halde ele geçmiştir. Genellikle bu parçaların çoğu orta büyüklüktedir, daha az bir kısmı ise daha küçük parçalardır. Sadece ‘Bina 8’

tabanına yerleştirilmiş büyük formlu impresso çanak çömlek tüme yakındır. Bağlamsal olarak ise daha önceki bölümde incelendiği üzere parçalar kimi zaman rastgele atılmış kimi zaman da belirli kontekslere özenle yerleştirilmiş gibi görülmektedir. Belirli bağlamlara yerleştirilmiş olanlar (bina tabanı veya çukur gibi), hanenin sonlandırılması ile ilgili ritüel davranışlar veya farklı ritüellerle ilgili davranış biçimini yansıtıyor olabilir. Atılmış olanlar belki de belirli bir eylemde (belki kişiler arası müzakere) kullanıldıktan sonra, yüklendikleri anlam bitince rastgele atılmış olabilirler. İkincil kullanım ise Uğurlu Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekleri üzerinde tespit edilememiştir.

Uğurlu'da yer alan bezemeli parçaların büyük çoğunluğunda kırılan bölüm bezemenin özenli yapıldığı kısımlardan oluşmaktadır. Bazı parçalarda bezeme tam ortadan kırılmışken, bazılarında bezemenin tamamı kırık parça içerisinde yer alacak şekilde konumlanmıştır. Diğer yandan parçalar her zaman tam ortadan olmamak kaydıyla bezemenin belirli kısmını içine alacak şekilde kırılmıştır. Bu tür parçalarda bezemenin kırılan bölgeden sonra devam ettiği görülmektedir. Fakat kırılma şekli nasıl olursa olsun, parçaların çoğunda bezemenin iyi işlendiği kısımlar ön plana çıkartılmış gibi durmaktadır. İnsan ve hayvan motifli bezemeler, çizgi nokta bezemeler, kutu kaplar ve diğer birçok ünük bezeme parçasında bu şekilde bir uygulama olduğu söylenebilir. Buna bakılarak Uğurlu'da çanak çömlek formu ne olursa olsun genellikle bezemeler ön plana çıkartılmak istenmiş gibi gözükmektedir. Genelleme yapacak olursak parçalar benzer boyutlarda ve bezeme ön planda olacak şekilde kırıklara sahiptir. Toplum içinde bilinçli bir kırma geleneği veya sembolizmin bu davranışları tetiklemiş olması mümkündür. Taban, ocak, avlu, bina içi dolgu vb kontekslerde genelde birbirine yakın konumlandırılmış bezemeli çanak çömleklerin yer alması, kimi zaman bilinçli davranışların gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Parçalar kimi zaman aynı bezeme stillerine sahip halde bu kontekslerden çıkarılırken kimi zaman ayrı bezeme stillerinde karşımıza çıkar. Fakat belirgin kontekslerde parçaların daha özenli yerleştirildiği ve bir anlam ifade ediyor olabileceği söylenebilir.

Uğurlu Höyük'de bilinçli bir parçalama uygulaması varsa bu davranışlara bir zincirleme ya da toplumsal geleneğin unsuru olarak bakabilirmiyiz? Zincirleme

söz konusuysa bunun yerel ya da geniş çaplı olup olmadığı da ayrı bir sorundur. Uğurlu Neolitik Dönem bezemeli çanak çömleklerine ait karşılaştırma analizlerinde belirli bezeme gruplarının çeşitli bölgelerle etkileşimi gösterebileceği düşünülmektedir. Bu bezemeler impresso, çizgi nokta, basit kabartma bezemeler ve birkaç boyalı çanak çömlekten anlaşılmaktadır. Bu bezeme toplulukları tüm bezemelerin yarısından az bir grubu oluşturmaktadır. Uğurlu toplumunda yer alan bazı bireylerle diğer yerleşimler arasındaki bazı bireyler arasında bir zincirleme ilişkisi olduğunu varsayarsak, bu ilişkinin sınırlarını Teselya, Makedonya, Balkanlar, Kuzey Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz'e uzanan geniş bir coğrafyada arayabiliriz. Fakat en azından Doğu Akdeniz'e uzanan bir zincirleme ilişkisinin ihtimali çok daha düşük orandadır. Uğurlu açısından en belirgin olanları IV. Kültür Katın'a ait çizgi nokta bezemelerdir. Bu parçalar özellikle Kuzey Batı Anadolu ile yüksek benzerliğe sahiptir. Boya bezemelerin çok benzer örnekleri ise özellikle Balkanlar'da ve Aşağıpınar'da yer alır. Geniş çaplı bir zincirleme ilişkisi yaşandıysa başta Kuzey Batı Anadolu ve Balkanlar arasında olabilir. Uğurlu içinde bu grup dışındaki diğer bezemeler toplam parçaların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Geniş çaplı bir zincirleme daha küçük bir ihtimal olarak görülmektedir. Diğer yandan yerel bir zincirleme varsayımı daha mantıklı olabilir. Yerleşim içindeki topluluklar belirli kurallara uygun biçimde bu parçaları bilinçli olarak kırarak, hane üyeleri, akraba, arkadaş vb. arasında dağıtmış olabilirler. Örneğin şölen, cenaze töreni veya o bireyler için anlam barındıran bir günde, kırılmamış bezemeli bir kap bilinçli olarak parçalanarak ilişkili kişilerce paylaşılabilir. Fakat şu ana kadar yapılan kazılarda bir bezeme parçasının diğer eşi yerleşimin başka yerinde bulunamamıştır. Bu yüzden bunu net olarak tespit etmek çok zordur. Parçalanma işleminin zincirlemeye bağlı olmayan bir gelenek olduğu varsayıldığında ise gene benzer uygulamalardan bahsedilebilir. Aynı şekilde önemli günlerde, cenaze törenlerinde, şölenlerde bu kapların bilinçli olarak parçalanarak, evin belirli bölümlerinde saklanması olasıdır. Diğer yandan dış veya ortak kullanım alanlarında (IV. Kültür Katında yer alan dış faaliyet alanı gibi) bir ritüelle birlikte kırılarak ocağın bir parçası olarak konulabilir. Bilinçli konumlandırmalar evin terki sonrası ya da ocağın kullanımı bittikten sonra da gerçekleştirilebilir. Kimi zaman da sembolik değere sahip bezemeli çanak çömlek parçalarının kullanım süresinin bitmesi (inancın azalması vb.) veya zincirlemenin

sonra ermesi gibi faktörlerle atıldığı düşünülmektedir. Bu durum yeni bir başlangıcın temsili olarak ya da yeni bir döngünün oluşmasını sağlayan bir davranış olabilir.

Sonuç olarak tüm analizler ve eldeki veriler dahilinde bir zincirleme olsun ya da olmasın Uğurlu Yerleşimi içerisinde yer alan Neolitik dönem bezemeli çanak çömlekleri, kesin olamamakla birlikte bilinçli bir parçalama uygulamasına sahip gibi görünmektedir. Bu uygulama dahilinde toplum, bezemeli çanak çömlekleri bir metafor olarak kullanıp ölüm, yaşam, atalarla ilişki, evlilik gibi olguları işlemiş olabilir. Çanak çömlek aslında bu noktada tüm bu olguları destekleyen somut bir araçtır. Birey ya da toplum bezemeli çanak çömleği nasıl bir sembolizm içerisinde görmek isterse, çanak çömlek o amaca hizmet etmektedir. Kimi zaman bu bezemeler ölmüş bir aile bireyini temsil ederken kimi zaman hanenin döngüsünü sağlayan bir araçtır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bunlar Uğurlu Yerleşimi için birer varsayımdır ve çanak çömleklerin bir kısmının kazara kırılmış olabileceği de unutulmamalıdır.

7. BÖLÜM – SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma ile Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşimine ait 133 parça Neolitik dönem bezemeli çanak çömleği analiz edilmiştir. Çanak çömlek parçaları kültür katı, formu, yüzey rengi, hamur rengi, astar, kalınlık, kabalık, bezeme çeşitleri ve kontekst bilgisi gibi özelliklere göre kataloglanmıştır. Ayrıca bu parçalar fotoğraflanarak, ve dijital çizimleri yapılarak görsel olarak desteklenmiştir. Çanak çömlek özelliklerinin anlaşılması için ayrıntılı yüzey incelemesinin yanında daha önce yapılan ince kesit ve SEM analizlerinden de yararlanılmıştır. V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katına ait belirgin özellikler ortaya çıkartılmış, diğer yandan iki kültür katı arasındaki belirgin farklar sunulmuştur. Bezeme tipleri incelenerek Doğu Akdeniz, Göller Bölgesi, İç Anadolu, Ege Bölgesi, Kuzey Batı Anadolu, Balkanlar, Makedonya, Teselya Bölgesi ve Adriyatik Kıyılarında yer alan çeşitli Neolitik yerleşimlerle ilişkili olarak benzerlik ve farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Buna bağlı olarak Uğurlu yerleşimine ait Neolitik dönem bezemeli çanak çömleklerin hangi yerleşimlerle bağlantılı olabileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çanak çömlek parçalarının bilinçli bir uygulamaya dahil olup olmadığını anlamak için ve kullanım amaçlarını tespit etmek için, etnoarkeolojik ve teorik verilerden yardım alınmıştır.

Konuyu özetlersek; V. Kültür Katında bezemeli çanak çömlekler yoğun olarak gövde parçalarından oluşmaktadır. Form verebilecek parça sayısı oldukça az sayıdadır. Kırmızı, devetüyü, gri ve kahverengi hamur gruplarından en çok kırmızı hamur tercih edilmiştir. Kırmızı astarlı mallar ve astarsız mallar neredeyse aynı sayıdadır ve kızıl-kahve astar bir diğer çeşittir. Genellikle parçaların büyük çoğunluğu az-kaba kalitededir. Kaba ve düzenli mallar daha az sayıdadır. Bezeme çeşitleri arasında; kabartma, çizgi-nokta, kazıma, çizgi, baskı ve boya bezeme yer almaktadır. V. Kültür Katında en çok rağbet gören bezeme çeşidi kabartma bezemedir. Diğer bezeme türleri kabartma bezemeye göre çok daha az orandadır. Ancak yine de çizgi-nokta ve boya bezemenin tercih edilen bir tür olduğu görülmektedir. M.Ö 6200-5900 aralığına tarihlenen bu parçaların teknik düzeyinin iyi olduğu ancak bezeme çeşitliliğinin çok fazla olmadığını belirtmek gerekir.

Özellikle kabartma ve çizgi-nokta bezemelerde belirli kültürel kurallara dayanan benzer motiflerin sürekli uygulandığı düşünülmektedir. Ancak insan ve hayvanı betimleyen ünik bezemeler de farklı örnekler olarak karşımıza çıkar.

IV. Kültür Katında da, V. Kültür Katında olduğu gibi parçalar yüksek oranda gövdeden oluşmaktadır. Bu yüzden yine benzer şekilde parça formları yeteri kadar belirgin değildir. Kırmızı, gri, kahverengi ve devetüyü hamur çeşitlerinden kırmızı hamur yoğun olarak tercih edilmiştir. Ancak gri hamur V. Kültür Katına göre belirgin bir artış göstermiştir. Diğer yandan kahverengi hamur artış gösterirken devetüyü hamur kullanımı azalmıştır. Kırmızı astar ve astarsız mal sayıları hemen hemen aynı oranda kalırken, V. Kültür Katında çok tercih edilmeyen kızıl-kahve astar, IV. Kültür Katında en çok tercih edilen grup olmuştur. Az-Kaba, bu dönemde de en yüksek sayıdaki grup olsa da, düzenli kaliteye sahip mallar oldukça büyük artış göstermiştir. Kaba mallar ise yok denecek kadar azalmıştır. IV. Kültür Katına ait bezemeler içinde; baskı, impresso, çizgi-nokta, kabartma, çizgi, boya, kabartma-kazıma, kazıma, kazıma-nokta, oluk ve diğer olmak üzere birçok bezeme çeşidi yer almaktadır. Bu dönemde bezeme çeşidinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. İmpresso ise baskın bezeme haline gelirken, çizgi nokta ve kabartma tercih edilen diğer bezemeler arasındadır.

V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı'na ait hamur, astar, kabalık oranlarından görüldüğü üzere bazı yapım tekniği anlayışları değişmiştir. Bu bağlamda IV. Kültür Katı toplumunun daha üst düzey pişirme, el becerisi ve genel teknik düzeyinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. İki kültür katının bezeme tipleri ve motifleri birbirinden oldukça farklıdır. Örnek vermek gerekirse iki kültür katında da yer alan çizgi-nokta bezemeler oldukça farklı tekniktir. V. Kültür Katında yer alan basit kabartma bezemeler IV. Kültür katında yok denecek kadar azdır. Genel anlamda V. Kültür Katında yaşamış toplum, bezemeleri benzer kurallar çerçevesinde işlerken IV. Kültür Katında motifler yüksek artış göstermiş ve birçok ünik bezeme ortaya çıkmıştır. Ancak yine de benzer şekilde yapılan impresso bezemelerin bulunuşu belli kuralların ya da geleneklerin varlığını gösterebilir. Yine de çanak çömlek yönünden belirgin ve olumlu yönde bir değişim yaşanmıştır. V. Kültür Katı toplumu teknolojik ve motifsel anlamda daha geleneksel yapıda iken IV. Kültür Katı toplumu daha

çeşitliliğe sahip ve özgür bir yapıdadır. İki kültür katında da gövde parçalarının yoğunlukta olması ve yeterli düzeyde çanak çömlek yapım bilgisine sahip olunması dışında fazla ortak özellik bulunmamaktadır.

Uğurlu Yerleşiminde V. Kültür Katında bulunan birkaç örnek dışındaki tüm bezemeli çanak çömlek çeşitleri göz önüne alınırsa, birçok yerleşimde karşımıza çıkabilecek stiller olduğu söylenebilir. Özellikle rozet kabartmaları, ‘U’, ‘V’, düz, eğik biçimli kabartmalar bu stiller arasında sayılabilir. Bahsi geçen stillerin sürekli kullanım görmesi hem teknolojik hem çevresel hem de geleneksel anlayışa sahip etkiler aracılığıyla gerçekleşmiş olabilir. Bu noktada V. Kültür Katında adada özgün bir kültürün daha tam oturmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan bezemesiz çanak çömleklerde üç ana mal grup bulunur ve aralarında en yüksek oranda kullanılan tip, kırmızı astarlı mallardır. Kırmızı astarlı mal grupları Uğurlu’nun V. Kültür Katı ile paralel olarak Batı Anadolu’ya yayılım göstermiştir. Bu mal grubu Uğurlu’da çok iyi kalitede yapılmış olsa da çevresel etkilerin bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Ayrıca figürinlerde de benzer bir çevresel etkinin varlığı söz konusudur. Örneğin V. Kültür Katında az sayıda karşımıza çıkan figürinlerin Göller Bölgesi ile neredeyse birebir yapıda olduğu dikkat çekmektedir (Gemici, 2018; Atakuman vd. 2018, Erdoğan vd. 2018). Üç örnekte de V. Kültür Katında adada özgün bir kimliğin ortaya çıkmamış olduğundan bahsedilebilir. IV. Kültür Katında ise bu durum değişime uğramaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi IV. Kültür Katında bezemeli çanak çömlekler oldukça çeşitlenmiştir ve birçok ünik bezeme ortaya çıkmıştır. Ayrıca aynı türde bezeme çeşitlerinde bile birçok farklı özgün örnek yer almaktadır. Diğer yandan bezemesiz çanak çömleklerde de çeşitlilik oldukça artmış ve bunun dışında adaya özgü kulakçıklı kaplar ortaya çıkmıştır. Figürinlerde de bu durum benzer şekilde izlenmektedir. Diğer bölgelerle benzer figürinler olsa da adaya özgü motiflere ve biçimlere sahip figürinler IV. Kültür Katında görülmeye başlanmıştır (Gemici, 2018) Tüm bu örnekler çerçevesinde IV. Kültür Katında adanın özgün bir kimliğe bürünmeye başladığı ve çevresel etkilerden daha uzak bir yapıda olduğu söylenebilir. Adanın neredeyse tamamen özgün kimliğini kazanması ise III. Kültür Katı ile birlikte gerçekleşmiştir.

Neolitik dönem içerisinde belli dönem aralıklarında boya ve impresso bezemenin büyük coğrafi alanlara yayılım gösterdiği aşıkardır. Ancak uygulanış ve motif stilleri açısından birçok belirgin farklılık görülmektedir. Uğurlu Yerleşimine bu tür bezeme anlayışının nasıl ortaya çıktığı soru işaretidir. Araştırmacılar uzun süre boyunca Neolitik dönem çanak çömleklerinde bir yayılım olup olmadığını tartışmışlardır (örneğin siyah malların yayılımı veya İmpresso bezemenin yayılımı vb.). Kimi araştırmacılar Levant Bölgesinden Avrupa'ya kadar bir yayılım olduğunu savunurken kimileri daha bağımsız ve bölgelerin kendi içindeki dinamikleriyle ilişkili görüşleri savunmuşlardır. Neolitik dönemde azımsanmayacak kadar bir takas hareketi olduğu düşünüldüğünde Uğurlu'nun belirli etkileşimler içerisinde olması muhtemeldir. Ancak bu etkileşimlerin herhangi bir yayılımla olup olmadığını anlamak oldukça güçtür. Günümüzde bazı Neolitik yerleşimler gösteriyor ki bu tür bezeme çeşitlerinin dağılımı yayılıma ters düşebilmektedir. Örneğin Mavropigi ve Sidari Corfu birçok Anadolu, Kuzey Batı Anadolu, Balkanlar ve Teselya yerleşimine göre çok daha erken tarihte impressolara sahiptir. Ayrıca Levant'dan, Avrupa'ya kadar birbirine benzemeyen birçok tipte impresso çeşidi bulunmaktadır. Baskı teknikleri ya da motif biçimleri bu durumu göz önüne sermektedir. Bazı yerleşimler etkileşimle birlikte kültürel öğeler kazanabiliyorken kimi yerleşimlerin ise bağımsız şekilde kültürel öğeleri oluşturmaları mümkündür. Bu nokta da Uğurlu Yerleşimine görülen boya bezemeler veya impresso bezemeler herhangi bir bölgeden etkileşimle doğrudan gelmiş olabilirler ya da etkileşim sonucu bağımsız bir gelişim de göstermiş olabilirler.

V. Kültür Katında yer alan beyaz astar üzeri kırmızı boya bezemeler Anadolu Göller Bölgesi veya Kıta Yunanistan, Makedonya ile ilişkinin göstergesi olabilir. Ancak Uğurlu'da beyaz astarlı mal grubundan sadece iki örnek vardır (V. Kültür Katı) ve çok aşınmışlardır. Yine V. Kültür Katına ait kırmızı üzeri beyaz boyalı, zigzag, ağ-file ve 'V' motifli örnekler ise muhtemelen Balkanlar ve Kuzeybatı Anadolu ile etkileşime ait öğelerdir. IV. Kültür Katında bulunan 'V' motifli kırmızı üzeri beyaz boyalı bezeme ise yine muhtemelen Balkanlar (Karanovo Kültürü) ile ilişkili olabilir. Boya bezemeler V. Kültür Katı içerisinde en erken ihtimalle M.Ö 6100 civarında başlamıştır. IV. Kültür Katında ise muhtemelen M.Ö 5900-5600

aralığında yer almıştır. Tarihsel açıdan da Uğurlu ile Kuzeybatı Anadolu ve özellikle de Balkanlar arasında çok yakın benzerlikler bulunmaktadır. Diğer yandan Uğurlu'da yer alan bir başka boya bezeme grubu IV. Kültür Katında yer alan siyah üzeri kırmızı boya bezemedir. Bu bezeme stili kabın iç yüzeyine yapılmasından ötürü farklılık göstermektedir. Siyah üzeri kırmızı bezemenin benzerlerine diğer yerleşimlerde rastlanılmamasından ötürü yerel bir mal grubu olduğu düşünülmektedir. Böylece Uğurlu'da Neolitik dönem içerisinde yer alan boya bezemeler diğer bölgelerle ilişkili olduğu gibi yerel kaynaklı oldukları da düşünülebilir.

Uğurlu'da IV. Kültür Katında görülmeye başlanan impresso bezemeler ise en erken M.Ö 6000'e tarihlenir ve sadece basit nokta ya da tırnak bezeme stilindedir. Bu stiller impresso bezemeli çanak çömleklere sahip hemen hemen tüm yerleşimlerde görülmektedir. Bu yüzden bir etkileşimi varsayarsak Uğurlu'ya bu tip impressolar birçok bölgeden ulaşmış olabilir. Diğer yandan Batı Anadolu'daki basit nokta impressolar aynı tarihte olmalarına rağmen stilistik olarak Uğurlu Yerleşimi ile farklılık gösterir. Impressoların M.Ö 6500'e tarihlendiği Doğu Akdeniz Bölgesi ise Mersin Yumuktepe, Mezraa Teleilat vb. yerleşimlerde bulunan birkaç şüpheli örnek dışında Uğurlu'da yer alan impressolardan ayrılmaktadır. Genelde Doğu Akdeniz'de impressolar daha kurallı ya da düzenli şekilde yüzeye işlenmiştir. Uğurlu'da ise stillerin hepsinin rastgele biçimde olduğu görülmektedir. Bu durumda etkileşimin Kuzey Batı Anadolu, Balkanlar, Makedonya veya Teselya ile gerçekleşmesi olasıdır. Balkanlar'da impresso bezeme, Mavropigi hariç genel olarak M.Ö 6200'lerde ortaya çıkmaya başlamıştır ve stil olarak oldukça benzer örnekler yer alır. Diğer yandan basit nokta ve tırnak impresso bezemelerin bazı boya bezeme stilleriyle benzer olarak zor üretilmediği göz önüne alındığında adanın kendi içindeki bir dinamiğe sahip olduğundan söz edilebilir.

Uğurlu Yerleşimindeki diğer bezeme türlerinin karşılaştırması daha zor bir konudur. Fakat yine de benzerlikler yok değildir. V. ve IV. Kültür Katında yer alan boğa boynuzu biçimli kabartma bezemelerin stil olarak benzerleri Göller Bölgesinde Kuruçay ve Hacılar'da gözükmemektedir. Ancak bu benzerliklerin birebir olmadığı yönünde dikkat çekmek gerekir. İç Anadolu ve Kuzey Batı Anadolu'da yer alan boğa kabartmalı örnekler ise çok daha farklıdır. Düz, eğik, kıvrımlı, rozet 'V', 'U' biçimli

basit kabartma örnekler Batı Anadolu'da Ulucak, Ege Gübre, Kuzey Batı Anadolu'da Hoca Çeşme'de, Makedonya'da ise Nea Nikomedeia'da bulunmaktadır. V. ve IV. Kültür Katında yer alan bu bezeme türleri M.Ö 6200-5800 aralığında yer almaktadır. Diğer yandan IV. Kültür Katında yer alan çizgi-nokta bezemelerin oldukça yakın benzerleri bulunmaktadır. Çizgi nokta bezemelerin benzerleri Aşağıpınar, Samovodene, Stranata-Angelci, Köşk Höyük ve Mersin Yumuktepe gibi birçok farklı yerleşimde görülmektedir. Ancak neredeyse birebir denilecek örnekler Aşağıpınar Yerleşiminde bulunmaktadır. V. Kültür Katındaki çizgi nokta örneklerden stil olarak farklı olan bu mal grubu Uğurlu'da M.Ö 5900-5700 aralığında yer almaktadır. Diğer bölgelerde bu tip mal grubu benzer aralıklarda yer alır ve muhtemelen M.Ö 6000'lerde görülmeye başlanmıştır. Bir diğer birebir benzerlik Hoca Çeşme II'de ve Uğurlu IV'de yer alan kutu kaptır. Küçük stilsel farklılıklar olsa da kazıma bezeme stili, yapılan motif ve içine doldurulan macun gibi özelliklerden ötürü neredeyse birebirdir. Bu bezemeler dışında Uğurlu Yerleşiminde birçok farklı motife sahip bezeme çeşidi bulunmaktadır. Özellikle IV. Kültür Katında bezeme çeşitleri yüksek oranda artmıştır ve genellikle birbirini taklit etmeyen motifler ortaya çıkmıştır. Literatür araştırmaları sonucunda özellikle Uğurlu IV. Kültür Katında yer alan birçok motifin benzeri diğer yerleşimlerde bulunmuyor gibi gözükmektedir. Kısacası Uğurlu'da yer alan bütün Neolitik Döneme ait bezeme çeşitleri dikkate alındığında, yerel toplumun, Doğu Akdeniz, İç Anadolu, Batı Anadolu, Kuzeybatı Anadolu ve Balkanlar ile kimi zaman etkileşime geçmiş olabileceği diğer yandan ise özgün kültürel bir yapısı olduğu söylenebilir.

Uğurlu Höyük V. Kültür Katı ve IV. Kültür Katı bezemeli çanak çömlekleri bağlamsal olarak değerlendirildiğinde genel olarak bu kültür katlarında yer alan tüm bezemeli çanak çömleklerin her türlü kontekste karşımıza çıkabildiği görülmüştür. V. Kültür Katı I.Tabaka'da yer alan 'Bina 2' ile II. Tabaka'da yer alan Anıtsal Duvarın tabanlarında, kendi içinde aynı motiflere sahip bezemeler bir arada ele geçmiştir. Ayrıca iki tabakada da tabanların üzerinde toplu deniz kabuklarının bulunduğu alanlarda bezemeli çanak çömlekler yer almaktadır. Ek olarak Bina 2'ye ait 'bina içi dolgu' konteksinde insan silüeti biçimli bezeme bulunurken bina avlusunda koç başını andıran hayvan biçimli bezeme bulunmaktadır. Ünik bezemelerin bir arada

bulunduğu bu binanın ve daha önce yapılmış olan Anıtsal Giriş duvarının belki de sembolik öneminin bulunduğunu akla getirmektedir. 2. Tabaka'nın alt katmanına bakıldığında taban ve ocak izlerine sahip alanda bezemeli çanak çömlekler bir arada ortaya çıkartılmıştır. Bu bezemelerden biri kurbağayı andıran hayvan betimlemesine sahip kabartma bezemedir. 3. Tabaka'da ise taban ve fitolit izlerinin yanında, çok sayıda hayvan kemiklerinin ele geçtiği kontekste bezemeli çanak çömlekler yer almaktadır. 4. Tabaka tahrip olmuş tek duvarı bulunan yapı ögesi ve taban parçaları ile ilişkilidir. Ancak bu alanda bezemeli çanak çömlek ele geçmemiştir. 5. Tabaka'da biri kutu kap olmak üzere dört adet boya bezemeli parça çıkmıştır. Kutu kap bina dışı konteksten elde edilirken diğer boya bezemeler yanıkların bulunduğu bina içi dolguda bulunmuştur. Çökmüş bir fırın ile depolama birimine sahip 6. Tabaka'da herhangi bir bezeme ele geçmemiştir. V. Kültür Katına ait tüm tabakalar dahilinde, taban ve taban üstü kontekstlerin belirli ortak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Tabanla ilişkili bu kontekstlerde yoğun buluntuya (toplu deniz kabukları, toplu hayvan kemikleri, yapısal öğeler, aletler, süs eşyaları vb) sahip düzlemler bulunmaktadır ve düzlemler üzerinde bezemeli çanak çömlekler bir arada ya da birbirine yakın konumlarda ele geçmiştir.

IV. Kültür Katında da aynı şekilde tüm bezeme türleri farklı kontekstlerde dağılım göstermektedir. IV. Kültür Katında azımsanmayacak bir kısım bezeme Neolitik/Kalkolitik karışık tabakada ortaya çıkmıştır. Ancak yine de belirgin bağlama sahip birçok bezemeli çanak çömlek parçası bulunmaktadır. 1 Tabaka'ya ait dış faaliyet (ocaklı alan/ P5 ve P6 açmaları) alanında çok sayıda bezemeli çanak çömlek yer almaktadır. Bina yapısının bulunmadığı bu kontekste insan elini simgeleyen bezeme tiplerinin yanında 'T' biçimli ya da yerel siyah üstü kırmızı boyalı çanak çömlekler ele geçmiştir. 2. Tabaka'da yer alan 'Bina 5'de ise taban üstü ve avlu kontekstlerinde önemli küçük buluntuların yoğun biçimde ele geçtiği görülmektedir. Ayrıca bu düzlemler üzerinde önemli bezeme çeşitleri yer almaktadır. 3. Tabaka diğer tabakalardan tamamen farklı özellik göstermektedir. Herhangi bir bina yapısının tespit edilemediği ve geniş alanda sarı taban izlerinin tespit edildiği kontekste sadece bir parça bezemeli çanak çömlek ele geçmiştir. 4. Tabaka'da yer alan 'Bina 8' diğer bina yapılarında olduğu gibi yoğun buluntu topluluğuna sahiptir.

Çok sert ve belirgin bir tabana sahip olan Bina 8'in taban üstünde ünik boğa başı biçimli kabartma bezeme ve tabana oturmuş büyük boyutlu (tümlenebilir) impresso çanak çömlek çıkartılmıştır. Depolama kabı büyüklüğünde olan impresso çanak çömleğin yarısı bulunamamıştır ve muhtemelen kazılmayan alanda yer almaktadır. Bu bağlamdaki bulgular, binanın terk süreciyle ilişkili çeşitli davranışlar olabileceğini düşündürmektedir. Bahsi geçen tüm bu verilerin çoğu geniş kazılan P5 açmasından elde edilmiştir. Ancak daha dar alanlarda kazılan diğer açmalarda da Neolitik döneme ait bulgular yer almaktadır. BBCC19/ CC19 açmalarına bakıldığında tahrip olmuş bir duvar yapısı ve ocak bulunmuştur. Belirgin kontekslerin yer almadığı bu açmada ünik bezemeler bulunmaktadır ve bir örnek, ocaklı alandan gelmiştir. Diğer yandan IV. Kültür Katında gözükmeye başlayan yerel boyalı mal grubuna ait çanak çömlek parçalarının büyük çoğunluğu bu açmadan elde edilmiştir. 'Yerel boyalı' bezemeli çanak çömleklerin, iyi kalite mal gruplarının ve ünik bezemelerin bir arada bulunmasından dolayı bu konteksin de önemli olduğu düşünülmektedir. O5/ O5-6 açmalarında yer alan 'Bina 9' ise P5 2. Tabaka da yer alan 'Bina 5' ile aynı düzlemde yer alır. Bu bina da yine diğer bina yapılarıyla benzer olarak, taban/tabanoüstü üzerinde yoğun küçük buluntu barındırmaktadır. Tabanın üzerinde de kutu kapa ait bezemeli çok özel silindirik tutamak parçası ele geçmiştir.

Genel olarak V. ve IV. Kültür Katına ait örnekler gösteriyor ki belirgin kontekslerde yoğun buluntu toplulukları ve bezemeli çanak çömlekler bir arada görülmektedir. Bazı bezemeli çanak çömlekler bu bağlamlara, bulgular dikkate alındığında bilinçli yerleştiriliyor (bina kapama ile bağlantılı davranış vb.) gibi gözükmektedir. Ocak, bina vb. gibi hane için önemli kontekslere ile bezemeli çanak çömlekler arasında kültürel, sembolik ya da işlevsel bir bağ yer alması olasıdır. Diğer yandan Uğurlu Yerleşiminde Neolitik dönem mimarisi çeşitli sebeplerden dolayı büyük oranda tahribata sahiptir. Dolayısıyla bağlamsal analizlerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Uğurlu Höyük'te ele geçen bezemeli çanak çömleklerin yorumlanmasında, yapım ve kullanım amaçlarının anlaşılmasında etnoarkeolojik veriler ya da çeşitli teoriler yol gösterebilir. Çanak çömlekler genellikle toplumların yaşamını idame ettiren kullandığı günlük araçlar olarak görülmektedir. Fakat etnografik araştırmalar çanak

çömleklerin ve özellikle de bezemeli olanların günlük kullanıma sahip amaçlar dışında farklı kullanım biçimi ve anlamlarının olduğunu göstermektedir. Etnografik araştırmaların gösterdiği üzere bezemeli çanak çömlekler kimlik, gruba aidiyetlik, sosyal statü, politik itifak, ritüel gibi bir çok perspektifte kullanılmaktadır. Toplum içinde ve toplumlar arasında iletişim kurmaya yarayan araçlardır. Örneğin Ekvador-Amazon bölgesinde Achuar ve Quichua toplumlarına ait bezemeli çanak çömlekler, toplumsal kimlik, hane kimliği, politik kimliklerini belirtirken, mitolojik, kozmolojik ve rüya olmak üzere çeşitli soyut kavramlar betimlenmiştir. Afrika'da da birçok kabileden bezemeli çanak çömlekler kimlikle ilişkilidir. Mesakin, Moro çömleklerindeki bezemeler toplumsal cinsiyet ve sosyal kaygılarla ilişkilidir. Tüm bu örneklerle bakıldığında, bezemelerin toplumlar için çok derin anlamlara sahip olduğunu anlamaktayız. Uğurlu Neolitik dönem çanak çömlekler üzerindeki bezemeler de belki de benzer anlamlar ifade ediyor olabilir. Dolayısıyla etnoarkeolojik örnekler baz alındığında, Uğurlu Neolitik toplumunun, toplumsal aidiyet, toplumsal kimlik, sembolizm, ritüel, politik ya da soyut kavramları barındıran anlamları çanak çömleklere işlemiş olması mümkündür.

Bir diğer önemli konu bezemeli çanak çömleklerin parçalanması ile ilgilidir. Uğurlu Höyükte hemen hemen tüm bezemeli çanak çömlekler kırıklar halindedir. Bir çanak çömleğin parçalanmasının arka planında birçok sebep yatabilir. Parçalanma kimi zaman belirli sosyal pratikleri ya da toplumsal davranışları tetikleyen bir yapıya sahiptir. Nesnelere bu şekilde çeşitli kontekstlerde dolaşabilir, el değiştirebilir, kısacası bir hareketliliği oluşturabilirler. Bu hareketlilik kimi zaman toplumsal uzlaşma, değiş-tokuş ilişkileri ve farklı ritüellerle bağdaşan bir zincirlenmeyi (enchainment) kapsayabilir. Bazı örneklerde bezemeli çanak çömlekler bulunduğu alana bilinçli ve belirli bir planda yerleştirilmektedir. Ocak, çukur, bina içi, çöp yığını, gömü vb. birçok kontekste karşımıza çıkan bu parçalar sonlandırma, bereket, koruma gibi ritüellerin birer parçaları olabilir. Bu tür sembolik anlamlara sahip çanak çömleklerin bireysel ve toplumsal bağları güçlendirdiği de düşünülmektedir.

Uğurlu yerleşiminde toplumsal uzlaşma ve değiş-tokuş ilişkileri uzak mesafelerle ya da bireysel bazda gerçekleşmiş olabilir. Tüm Neolitik bezemeli çanak çömlekler bir arada ele alındığı zaman parçaların genellikle benzer boyutlarda ve bezemeleri

öne çıkartacak şekilde kırıldığı görülmektedir. Eğer bezemeli çanak çömleklerde uzak mesafelerle bir zincirleme ilişki varsa Teselya, Makedonya, Balkanlar ve Kuzeybatı Anadolu ile gerçekleşmesi muhtemeldir. Fakat bunun arkeolojik kanıtlarını bulmak oldukça güçtür. Yerleşim içi zincirleme ya da yerleşim içi bir gelenek bezemeli çanak çömleklere ait davranışları açıklamak için daha uygun gözükmektedir.

Sonuç olarak V. ve IV. Kültür Katı bezemeli çanak çömleklerine bakıldığında Uğurlu Yerleşimi ile başta Balkanlar ve Kuzeybatı Anadolu olmak üzere, Teselya, Balkanlar, Batı Anadolu, İç Anadolu, Göller Bölgesi ve Doğu Akdeniz gibi birçok bölgenin kültürel olarak etkileşime geçmiş olabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan Uğurlu bezemeli çanak çömleklerinin birçoğu hem yerel hem de özgün bir yapıya sahiptir. Ayrıca bu çanak çömleklerin kesin olmamakla birlikte sembolik, ritüel ya da geleneksel amaçlara hizmet eden birer araç oldukları düşünülmektedir. Kısacası Uğurlu Yerleşimi Neolitik Dönem'de yoğun çevresel dinamiklerden etkilenen ama tüm bu etkilere rağmen özgün yapısını yerel tabanlı oluşturabilmiş bir ada yerleşimi olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

Abay, E.,

- 2005** “Neolithic Settlement at Ulucak Höyük and its Cultural Relations with neighbor regions in Western Anatolia”, C. Lichter (Ed), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, 75-84

Aram-Stern, E.

- 2005** “The Early Neolithic Settlement in Central and Southern Greece The Actual State of Research”, C. Lichter (Ed), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 183-194.

Arnold III, P. J.

- 1990** “The organization of refuse discard and ceramic production within contemporary Mexican houseslots”, *American Anthropologist* 92, s. 915–932.
- 2000** “Working Without a Net: Recent Trends in Ceramic Ethnoarchaeology”, *Journal of Archaeological Research*, Vol. 8, No 2.

Arthur, J.W.

2010 “Ethnoarchaeology, Pottery, and Technology: Bridging Ethnographic and Archaeological Approaches”, *Reviews in Anthropology*, 32:4, s. 359-378.

Atakuman, Ç., Gemici, H.C., Karamurat C., Erdoğan B.

2018 Gökçeada-Uğurlu Höyük’te bulunan Neolitik ve Kalkolitik Dönem Figürinler” 33. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 1.Cilt, Ankara, s. 175-187

Atıcı, L., Pilaar Birch, SE., Erdoğan, B.

2017 “Spread of Domestic Animals Across Neolithic Western Anatolia: New Zooarchaeological Evidence From Uğurlu Höyük”, *The Island of Gökçeada, Turkey*, P. F. Biehl (ed), Plos One, 12(10), s. 1-30.

Avcı, M., B.

2010 *Aktopraklık Verileri Işığında Doğu ve Güney Marmara’da Fikirtepe Çanak Çömleğinin Gelişim Süreci*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Prehistorya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Barley, N.

1997 “Traditional rural potting in West Africa”. I. Freestone, D. Gaimster, (Ed.), *Pottery in the Making: World Ceramic Traditions*, British Museum Press, London, s. 140–145.

Becks, R., Becks, B.,A.,P.

2013 “Girmeler Mağarası-Lykia’da Bir Kalkolitik Dönem Yerleşimi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 8, s. 166-183.

Bıçakçı, E., Godon M., Çakan, Y.,G.,

- 2012** “Tepecik-Çiftlik”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 3, Archaeology and Art Publication, s. 89-134.

Binford, L., R.

- 1978** *Nunamiut Ethnoarchaeology*. NY: Academic Press, New York.

Björk, C.,

- 1995** “Early pottery in Greece: a technological and functional analysis of the evidence from neolithic Achilleion, Thessaly”, *Studies in Mediterranean Archaeology*, v. 115, Jonsered, Sweden, P. Aströms.

Blanco-Gonzalez., A.

- 2015** “Past fragments: From ceramics to social practices in later prehistoric I
beria”, *Journal of Social Archaeology*, Vol.15(3), s. 342-365.

Bowser, B., J.,

- 2000** “From Pottery to Politics: An Ethnoarchaeological Study of Political Factionalism, Ethnicity, and Domestic Pottery Style in The Ecuadorian Amazon”, *Journal Of Archaeological Method and Theory*, Vol.7, No.3, s. 219-248.

Boyadzhiev, Y.

- 2009** “Early Neolithic cultures on the territory of Bulgaria”, I. Gatsov, Y. Boyadzhiev (Ed.), *The first neolithic sites in central/South-east*

European transect, Vol.1: Early Neolithic sites on the territory of Bulgaria. BAR Int. Ser 2048, Oxford, s. 7-43.

Braidwood, R.,J., Braidwood, L.,S.,

1960 “Excavations in The Plain of Antioch I, The Earlier Assemblages Phases A-J”, *The University of Chicago Oriental Institute Publications*, Volume LXI, The University of Chicago Press, Chicago.

Braithwaite, M.

1982 “Decoration as ritual symbol: A theoretical proposal and ethnographic study in southern Sudan”. In Hodder, I. (ed.), *Symbolic and Structural Archaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 80–88

Braun, D., P.,

1991 “Why Decorate a Pot ? Midwestern Household Pottery, 200 B.C.-A.D. 600”, *Journal of Anthropological Archaeology* 10, s. 360-397

Brück, J.,

2006 “Death, exchange and reproduction in the British Bronze Age”, *European Journal of Archaeology*, 9(1), s. 73–101.

Budja, M.

2016 “Ceramics among Eurasian hunter-gatherers: 32 000 years of ceramic technology use and that preception of containmen”t, *Documenta Praehistorica*, XLIII, s. 61-86.

Bunguri, A.,

2014 “Different Models fort he Neolithisation of Albania”, *Documenta Praehistorica*, XLI, s. 79-94.

C., Perles

- 2001** *The Early Neolithic in Greece: The first farming communities in Europe*, Cambridge World Archaeology, Cambridge University Press, Cambridge.
- 2005** “From the Near East to Greece: Let's Reverse the Focus Cultural Elements that didn't Transfer”, C. Lichter (Ed), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 275-290.

Caneva, I.

- 2012** “Mersin Yumuktepe In the Seventh Millennium BC: an updated view”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 3, Archaeology and Art Publication, s. 1-29.

Caneva, I., Marcolongo, B.

- 2004** “The History of the Mound”, V. Sevin (Ed.), *Mersin-Yumuktepe a Reappraisal*, I. Caneva, Lecce, s. 23-31.

Chapman, J.

- 2000** *Fragmentation in Archaeology: People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South-Eastern Europe*. London: Routledge.
- 2012** “Structured deposition meets deliberate object fragmentation”, *Archaeological Dialogues*, 19 (2), s. 129-133.

Chapman, J., Gaydarska, B.

- 2007** *Parts and Wholes: Fragmentation in Prehistoric Context*, Oxford: Oxbow.

Childe, V., G.

- 1939** *The Dawn of European Civilization*, 3rd ed., London: Kegan Paul, Trench, Trübner.
- 1957** *A New Light on the Most Ancient Near East*, Evergreen Books, London.

Çevik Ö., Abay E.

- 2016** "Neolithisation in Aegean Turkey, Towards a More Realistic Reading", Ü. Yalçın (Ed.), *Anatolian Metal VII Anatolien und seine Nachbarn vor 10 000 Jahren Anatolia and neighbours 10 000 years ago*, Blömeke Druck SRS GmbH, Herne, Bochum, s. 199-209.

Çilingiroğlu A., Çevik, Ö., Çilingiroğlu.

- 2012** "Ulucak Höyük: Towards Understanding the Early Farming Communities of Middle West Anadolia: The Contribution of Ulucak", M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication, s.139-175.

Çilingiroğlu, Ç.

- 2009** *Central-West Anatolia at the end of 7th and Beginning of 6th Millennium BCE in the Light of Pottery from Ulucak (İzmir)*, Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Doktor der Philosophie der Fakultät für Kulturwissenschaften der Eberhard-Karls-Universität Tübingen.

- 2010** “The Appearance Of Impressed Pottery In The Neolithic Aegean And Its Implications For Maritime Networks In The Eastern Mediterranean”, *Tüba-Ar 13*, s. 9-22.
- 2012** *The Neolithic Pottery of Ulucak in Aegean Turkey Organization of Production, Interregional, Comparisons and Relative Chronology*, Bar International Series 2426.
- 2016** Impressed Pottery as a Proxy for Connectivity in the Neolithic Aegean and Eastern Mediterranean, B. Molloy(Ed.), *Of Odysseys and Oddities Scales and modes of interaction between Aegean societies and their neighbours Sheffield Studies in Aegean Archaeology*, Molloy B. (Ed), Oxbow Books, s. 75-96.

Çilingiroğlu, Ç., Çakırlar, C

- 2013** Towards configuring the neolithisation of Aegean Turkey, *Documenta Praehistorica XL*, s. 21-29.

David, N., Hennig, H.

- 1972** “The Ethnography of Pottery: A Fulani Case Seen in Archaeological Perspective”, *McCaleb Modules Anthropol*, No. 21, Reading, Mass: Addison-Wesley.

David, N., Kramer, C.

- 2001** *Ethnoarchaeology in Action*, Cambridge University Press.

DeBoer, W., R.,

- 1990** “Interaction, imitation, and communication as expressed in style: The Ucayali experience”, M. W. Conkey, C. A. Hastorf (Ed.), *The Uses of*

Style in Archaeology, Cambridge University Press, Cambridge, s. 82–104.

Dedeoğlu, F.,

- 2014** “Yukarı Menderes Havzası Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağ Yerleşimlerinin Materyal Kültür ve İskan Düzeni Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18, s. 33-56.

Dedeoğlu, F., Baysal, H., H., Konakçı, E., Ozan, A., Temür, B.

- 2017** “Ekşi Höyük 2015 Yılı Kazı Çalışmaları”, 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, Ankara, s. 389-402.

Dedeoğlu, F., Baysal, H., H., Ozan, A., Konakçı, E., Temür, B.

- 2018** “Ekşi Höyük 2016 Yılı Kazı Çalışmaları”, 39. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Bursa, s. 553-568.

Deetz, J.

- 1965** *The Dynamics of Stylistic Change in Arikara Ceramics*, Urbana, University of Illinois Press.

Derin, Z.

- 2012** “Yeşilova Höyük”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication 2012, s. 177-195.

Derin, Z., Ay, F., Caymaz, T.

- 2009** İzmir’in Prehistorik Yerleşimi- Yeşilova Höyüğü 2005-2006 Yılı Çalışmaları, *Arkeoloji Dergisi XIII (1)*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 7-58.

Dirican, M., Atakuman, Ç., Biler C.N., Erdoğan, B.

2018 “Gökçeada-Uğurlu Höyük’te bulunan Neolitik ve Kalkolitik Dönem Seramik ve Taş buluntuları üzerinde ilk Arkeometrik Gözlemler”, *33.Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 1.Cilt, Ankara, s. 121-128

Duru, G.

2011 “Göller Bölgesi Neolitik Yerleşmeleri Üzerine Bir Deneme”, G. Şahin, E. Konyar, G. Ergin, (Ed.), *Özsait Armağanı Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Akmed Yayınları, s. 157-176.

Duru, R.

1999 “The Neolithic of The Lake District”, M. Özdoğan, N. Başgelen, (Ed.), *The Neolithic in Turkey: the Cradle of Civilization*, İstanbul, s. 165-192.

2008 *M.Ö 8000’den M.Ö 2000’e Burdur-Antalya Bölgesi’nin Altıbin Yılı*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

2012 “The Neolithic of the Lakes Region: Hacılar, Kuruçay Höyük, Höyücek, Bademağacı Höyük”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication , s.1-65.

Efe, T.

1989-1990 “Three Early Sites in the Vicinity of Eskişehir: Asmainler, Kanlıtaş and Keskaya”, *Anatolica XVI*, Leiden, s. 31-49.

1999 “Orman Fidanlığı Kurtarma Kazıları: 1992-1994 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar”, *Anadolu Araştırmaları*, 15, s. 73-104.

2005 “Neolithization in Inland Northwestern Anatolia”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları , İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 107-115.

Erdoğan, B.

2011 “A Preliminary Report From The 2009 And 2010 Field Seasons At Uğurlu on the Island Of The Gökçeada”, *Anatolica XXXVII*, s. 45-65.

2012 “Uğurlu –Zeytinlik : Gökçeada’da Tarih Öncesi Dönemlere Ait Yeni Bir Yerleşme”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 4, s. 1-16.

2013 “2013 yılı Gökçeada Uğurlu Zeytinlik Höyük Kazı Çalışmaları Sonuç Raporu”, Yayınlanmamış Rapor.

2014 “Gökçeada Uğurlu Archaeological Project: A preliminary report from the 2011-2013 field seasons”, *Anatolica XL*, s. 157-178.

2015 "Ege'de Erken Prehistorik Dönemlerde Denizcilik ve Denizyolu İletişim Ağı", A. Baysal (Ed.), *İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyon, Tematik Arkeoloji Serisi (TAS) 2*, Ege Yayınları, İstanbul, s. 31-46.

2016 “The Neolithic landscape and settlement of the Island of Gökçeada (Imbros, Turkey)”, M. Ghilardi (Ed.), *Géoarchéologie des îles de Méditerranée*, Paris, s. 89-84.

2017 “Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik 2015 Yılı Kazı Çalışmaları”. *38. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, s. 117-124.

2017a “A Preliminary Report on the Earliest Neolithic Levels at Uğurlu on the Island of Gökçeada” *Anatolica XLIII*, s. 71-82

2017b “Whither The Aegean Neolithic”. A. Reingruber, Z. Tsirtsoni, P.Nedelcheva (Ed.) *Going West? The Dissemination of Neolithic Innovations Between the Bosphorus and the Carpatians*, London: Routledge, s. 29-42.

Erdoğu, B., Atakuman, Ç., Yücel, N.

2018 “Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik 2016 Yılı Kazı Çalışmaları”, *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt I, Bursa, s. 151-158.

Erdoğu, B., Yücel, E., N.

2013 “Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt I, Ankara, s. 187-194.

Flohr, P., Fleitmann, D., Matthews, R., Matthews, W., Black, S.

2016 “Evidence of Resilience to Past Climate Change in Southwest Asia: Early Farming Communities and The 9.2 and 8.2 ka events”, *Quaternary Science Reviews*, 136, s. 23-39.

Forenbaher, S., Miracle, P.T.

2005 “The Spread of Farming in the Eastern Adriatic”, *Antiquity* 79, s. 514-528.

Foster, G. M.

1967 *Tzintzuntzan*, Boston.

Gamble, C.

2007 *Origins and Revolutions: Human Identity in Earliest Prehistory*, Cambridge University Press, Cambridge.

Gemici, H

2018 The World of Figurines in The Neolithic and Early Chalcolithic North Aegean: The Case of Uğurlu Höyük-Gökçeada, The Department of

Settlement Archaeology, Middle East Technical University,
Unpublished Master Thesis.

Gimbutas, M.

- 1974** “Anza, ca. 6500-5000 B.C : A Cultural Yardstick for the Study of Neolithic Southeast Europe”, *Journal of Field Archaeology*, Vol 1, No. 1/2, Taylor & Francis, s. 26-66.
- 1974a** “Achilleion: A Neolithic Mound in Thessaly; Preliminary Report on 1973 and 1974 Excavations”, *Journal of Field Archaeology*, Vol. 1, No. 3/4, s. 277-302.

Güldoğan, E.

- 2007** Tarak-Baskı İmpresso Çanak Çömleği Yapımında Kullanılan Teknikler Ve Mezraa-Teleilat Yerleşimi Örnekleri, M. Alparslan, M. D. Alparslan, H. Peker (Ed.), *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan VITA*, Ege Yayınları, İstanbul, s. 299-309.
- 2008** “Mezraa-Teleilat Tarak-Baskı ‘İmpresso’ Çanak Çömleği Bezeme Teknikleri Üzerine Deneysel Çalışma”, *Tüba-Ar XI*, s. 155-166.
- 2008a** *Mezraa-Teleilat Tarak-Baskı ‘İmpresso’ Bezemeli Çanak Çömleğin Köken ve Dağılımı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Prehistorya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- 2010** “Mezraa-Teleilat Settlement ‘Impressed’ Ware And Transferring Neolithic Life Style”, *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, 5 may- 10 may 2009*,

Sapienza, Universita di Roma, Italy, Wiesbaden : Harrasowitz, s. 375-380.

Gürçal, E.

2015 *X-Işınları Floresans Tekniği ile Raman Spektroskopisi'nin Arkeolojide Kullanımı ve Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesindeki Malzemeler Üzerinde Uygulamaları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Harmankaya, S., Erdoğan, B.,

2001 “Prehistoric Survey at Gökçeada, Turkey, in 1999”, *University of Durham and Newcastle Upon Tyne Archaeological Reports for 1999-2000*, s. 28-35.

Hegmon, M.,

2000 “Advanced in Ceramic Ethnoarchaeology”, *Journal of Archaeological Method and Theory*, Vol. 7, No. 3, s. 129-137.

Hodder, I.

1978 “The maintenance of group identities in the Baringo District, West Kenya. In Social organization and settlement”, D. Green, C. Haselgrove, M. Spriggs, (Ed.), *BAR International Series (Suppl.)* 41, s. 47-73.

1982 *The Present Past an Introduction to Anthropology for Archaeologists*, B.T. Batsford Ltd

1982a *Symbol in Action: Ethnoarchaeological Studies of Material Culture*, Cambridge University Press.

1987 *The archaeology of contextual meanings*, I. Hodder (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge & New York.

Hodder, I., Hutson, S.

2017 *Geçmiş Okumak: Arkeolojiyi Yorumlamada Güncel Yaklaşımlar*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Horejs, B.

2012 “Çukuriçi Höyük: A Neolithic and Bronze Age Settlement in the Region of Ephesos”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication, s. 117-131.

Hüryılmaz, H.

2006 “Gökçeada-Yenibademli Yerleşmecilerinin Erken Bronz Çağı’nda Deniz Aşırı İlişkileri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 17, s. 1-9.

2007 “Gökçeada-Yenibademli Höyük: 5000 Yıllık Bir Yerleşmede Sosyal Yaşam”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 17, s. 85-100.

Karamitrou-Mentessidi, G. , Efstratiou, N., Kaczanowska, M., Kozłowski, J.K.

2015 “Early Neolithic Settlement of Mavropigi in Western Greek Macedonia”, *Eurasian Prehistory*, 12 (1-2), s. 47-116.

Karamurat, C.

2018 Ritual and Social Structure During The Late Neolithic and Early Chalcolithic: Pit Rituals of Uğurlu Höyük-Gökçeada, The Department

Of Settlement Archaeology, Middle East Technical University,
Unpublished Master Thesis.

Karul, N.

2009 “Kuzeybatı Anadolu’da Anahatlarıyla Neolitik-Kalkolitik Dönemler”,
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, Sayı 28, s. 1-7.

2017 *Aktopraklık Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy*, Ege Yayınları, İstanbul.

Karul, N., Avcı, M., B.

2013 “Aktopraklık”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 5, Archaeology and Art Publication, s. 45-68.

Karul, N., Bertram, J.

2005 “From Anatolia to Europe: The Ceramic Sequence of Hoca Çeşme in Turkish Thrace”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları , İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 117-129.

Kaycı, O., H.

2013 *Aktopraklık Verileri Işığında Kuzeybatı Anadolu’da Son Neolitik İlk Kalkolitik Geçiş Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Prehistorya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kaczanowska, M., Kozłowski, J., K.

- 2013** “The Aegean Mesolithic: Material Culture, Chronology, Networks of Contacts”, *Eurasian Prehistory*, 11 (1-2), s.31-62.

Kramer, C.

- 1985** “Ceramic Ethnoarchaeology”, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 14, s. 77-102.

Krauß, R.

- 2011** “On The Monochrome Neolithic in Southeast Europe, Beginnings - New Research in the Appearance of the Neolithic Between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin”, D. Ciobotaru, B. Horejs, R. Krauss, V. M. Leidorf (Ed.), *Papers of the International Workshop, 8th-9th April 2009*, s. 109-125.

R. Krauß, Elenski, N., Wenninger, B., Clare, L., Zidarov, C.

- 2014** “Beginnings of the Neolithic in Southeast Europe: the Early Neolithic Sequence and Absolute Dates From Dzuljunica-Smardes (Bulgaria)”, *Documenta Praehistorica XLI*, s. 51-77.

Lambeck, K.

- 1996** “Sea-Level Change and Shore-Line Evolution in Aegean Greece Since Upper Palaeolithic Time”, *Antiquity* 70, s. 588-611.

Leshtakov, K.

- 2014** “Chapter IX. The Early Neolithic Pottery from Yabalkovo. An interim report”, J. Roodenberg, K. Leshtakov, V. Petrova (Ed.),

Yabalkovo vol.1 (Maritsa Project vol. 2), Ate- Ars et Technica Explicatus, Sofia University 'St. Kliment Ohridski', Sofia.

Lichter, C.

- 2011** “Neolithic Stamps and Neolithization Process. A fresh look at an old issue”, R. Krauß (Ed.), *Beginnings – new research in the appearance of the Neolithic between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin*, Rahden, s. 33-44.

Lichter, C., Meriç, R.

- 2012** “Dedecik-Heybelitepe: Excavations at a Neolithic Settlement in the Torbalı Plain”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication, s. 133-138.

Longacre, W., A., Skibo, J., M.

- 1994** *Kalinga Ethnoarchaeology: Expanding Archaeological Method and Theory*, Smithsonian Institution Press, Washington DC.

McEwan, G.F

- 2006** *The Incas New Perspectives*, ABC-CLIO.

McKillop, H.,

- 2004** *The Ancient Maya New Perspectives*, ABC-CLIO.

Skibo, J.M., Schiffer, M.B., Kowalski, N.,

- 1989** “Ceramic Style Analysis in Archaeology and Ethnoarchaeology: Bridging the Analytical Gap”, *Journal of Anthropological Archaeology* 8, s. 388-409.

Mellaart, J.

1960 “Excavation at Hacilar: Third Preliminary Report”, 1959, *Anatolian Studies*, Vol. 10, s. 83-104.

1975 *The Neolithic of the Near East*, London

Miller, D.

1982 “1982 Structures and strategies: an aspect of the relationship between social hierarchy and cultural change”, I. Hodder (Ed.), *Symbolic and structural archaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 89-98

Mills, B., Wilson, C.D,

2008 “Ceramics and Zuni Exchange, Migration, and Identity”, *Archaeology Southwest*, Volume 22, Number 2, s.10.

Naumov, G., Fidanoski, L., Tolevski, I., Ivkowska, A.

2009 *Neolithic Communities in the Republic of Macedonia*, Skopje.

Orton, C., Hughes, M.

2013 *Pottery in Archaeology*, Cambridge University Press, 2. Edition, New York.

Ozan, A.

2012 *Ege Gübre Yerleşiminden Elde Edilen Veriler Kapsamında Kıyı Ege Neolitik Kültürünün Değerlendirilmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Ökse, A., T.

- 1999** *Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- 2015** *Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri*, 2. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özbek, O., Erdoğan, B.

- 2014** “Initial Occupation of The Gelibolu Peninsula and The Gökçeada (Imbroz) Island In The Pre-Neolithic and Early Neolithic”, *Eurasian Prehistory*, 11 (1-2), s. 97-128.

Özdoğan, E.

- 2009** *Trakya’da Yapılan Son Araştırmalar Işığında Balkanlar’da İlk Neolitik Çağ’dan Orta Neolitik Çağ’a Geçiş Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Prehistorya Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Özdoğan, M.

- 1985** “A surface survey for Prehistoric and Early Historic sites in Northwestern Turkey”, *National Geographic Research for 1979*, s. 517-541.
- 1997** “The Beginning of Neolithic Economies in Southeastern Europe: An Anatolian Perspective”, *Journal Of The European Association Of Archaeologists*, Volume 5.2, s. 1-33.
- 2005** “Westward expansion of the Neolithic way of life: What we know and what we do not know”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 13-27.

2011 “Archaeological Evidence on the Westward Expansion of Farming Communities from Eastern Anatolia to the Aegean and the Balkans”, *Current Anthropology*, Vol. 52, No.S4, The Origins of Agriculture: New Data, New Ideas, s. 415-430.

2013 “Neolithic Sites in the Marmara Region: Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Toptepe, Hoca Çeşme and Aşağı Pınar”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 5, Archaeology and Art Publication, s. 167-269.

2014 “A new look at the introduction of the Neolithic way of life in Southeastern Europe. Changing paradigms of the expansion of the Neolithic way of life”, *Documenta Praehistorica XLI*, s. 33-49.

Öztan, A.

2012 “Köşk Höyük A Neolithic Settlement in Niğde-Bor Plateau”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 3, Archaeology and Art Publication, s. 31-70.

Reingruber, A.

2008 ‘Die Argissa-Magula II’, *Das Frühe und das Beginnende Mittlere Neolithikum im Lichte Transagaischer Beziehungen*, Bonn.

2011 “Early Neolithic Settlement Patterns and Exchange Networks in the Aegean”, *Documenta Praehistorica XXXVIII*, s. 291-305.

Reingruber, A., Thissen, L.

2015 “14C Database for The Aegean Catchment 10.000-5500 cal BC: Eastern Greece, Southern Balkans and Western Turkey”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the*

6th millennium cal BC, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutschen archäologischen Institut Abteilung Istanbul, s. 295-327.

Reingruber, A., Toufexis, G., Kyparissi-Apostolika, N., Anetakis, M., Maniatis, Y., Facorellis, Y.

2017 “Neolithic Thessaly: Radiocarbon Dated Periods and Phases”, *Documenta Praehistorica XLIV*, S. 34-53.

Renfrew, C.

1969 “The Autonomy of South east European Copper Age”, *Proceedings of Prehistoric Society*, 35, s. 12-47.

Rice, P. M.

2015 *Pottery Analysis a Sourcebook*, The University of Chicago Press, 2. Edition.

Riva, M. D.

2013 “Pottery fragmentation at Fimon-Molino Casarotto (Vicenza)”, M. Pearce, R.D. Whitehouse, (Ed.), *Accordia Research Papers Volume 13*, Special Issue: Rethinking the Italian Neolithic, s., 79-102.

Roodenberg, J., J.

1987 Ilıpınar in the prehistory of Northwest Anatolia, *Palaeohistoria* 29, s. 203-210.

Roodenberg, J., Roodenberg, S.A.

2008 “Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia The Ilıpınar Excavation”, *Volume III with contributions on Hacılartepe and Mentese*, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, İstanbul.

Roodenberg, J., Thissen, L., Buttenhuis, H.

1989-1990 “Preliminary Report on the Archaeological Investigations at Ilıpınar in NW Anatolia”, *Anatolica XVI*, Leiden, s. 61-122.

Runnels, C.

2005 “Ethnoarchaeology as a sub-discipline of archaeology”, T. Takaoğlu (Ed), *Ethnoarchaeological Investigation in Rural Anatolia*, Volume 2, s. 7-14.

Shepard, A., O.

1985 *Ceramics For The Archaeologist*, Publication 609, Carnegie Institution of Washington, Washington D.C.

Shimabuku, D., Winn, S.

1989 “Pottery, Achilleion A Neolithic Settlement in Thessaly, Greece, 6400-5600”, M, Gimbutas, S, Winn, D, Shimabuku (Ed), *Monumenta Archaeologica 14*, Los Angeles, s. 75-164.

Sinopoli, C., A.

1991 *Approaches to Archaeological Ceramics*, Plenum Press, New York.

Souvatzi, S.G.

2008 *A Social Archaeology Of Households in Neolithic Greece an Anthropological Approach*, 1, Cambridge University Press.

Stark, B. L., Barbara A. H., Stuart. S, and Clare Y.

2001 “The Pottery Sequence at Excavated Mounds in Excavated Residential Mounds”, , B. L. Stark (Ed.), *In Classic Period Mixtequilla, Veracruz, Mexico: Diachronic Inferences from Residential*

Investigations Institute for Mesoamerican Studies Monograph No.12,
University at Albany, Albany, NY, s. 105–121.

Stark, M. T.

2003 “Current Issues in Ceramic Ethnoarchaeology”, *Journal of Archaeological Research*, Vol 11, No. 3, s. 193-242.

Steadman, S. R.

1995 “Prehistoric İnterregional in Anatolia and The Balkans: An Overview”, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 299/300, The Archaeology of Empire in Ancient Anatolia, s. 13-32.

Strange, J., F.

1989 “Beyond socio-economics: Some reaction to ‘Morphology, Composition and Stratigraphy’” J.A Blakely, W. J. Bennet, (Ed.), *Analysis and Publication of Ceramics, British Archaeological Reports International Series 551 (Oxford: Bar)*, s. 23-30.

Şahin, F., G.

2014 *Kanlıtaş Höyük'te 2013-2014 Yıllarında Ele Geçirilen Erken Kalkolitik Dönem Seramiği*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.

Sağlamtimur, H.

2012 “The Neolithic Settlement of Ege Gübre”, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey*, Vol. 4, Archaeology and Art Publication, s.197-225.

Schubert, H.

- 2005** “Everyone's Black Box Where does the European Ornamentation Come From”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC*, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutschen archäologisches Institut Abteilung Istanbul, 239-253

Seeher, J.

- 1987** “Demircihöyük, Die Ergebnisse Der Ausgrabungen 1975-78”, *Band III, 1, Die Keramik 1, A Die Neolithische und Chalkolithische Keramik, B Die Frühbronzezeitliche Keramik Der Alteren Phasen (bis Phase G)*, Mainz.

Takaoğlu, T.

- 2006** “The Late Neolithic in Eastern Aegean. Excavations at Gülpınar in the Troad”, *Hesperia* 75, s. 289-315.

Takaoğlu, T., Korkut, T., Erdoğan, B., Işın, G.

- 2014** “Archaeological Evidence for 9th and 8th Millennia BC at Girmeler Cave near Tlos in Sw Turkey”, *Documenta Praehistorica XLI*, 111-118.

Thissen, L.

- 2005** “Coming to grips with the Aegean in Prehistory: an outline of the temporal framework, 10.000-5500 cal BC”, C. Lichter (Ed.), *Byzas 2: How did Farming Reach Europe? Anatolian-European relations from*

the second half of the 7th through the first half of the 6th millennium cal BC, Ege Yayınları, İstanbul, Veröffentlichungen des Deutsches archäologisches Institut Abteilung Istanbul, s. 29-40.

Tsuneki, A.

2012 “Tell el-Kerkh as a Neolithic Mega Site”, *Orient Volume XLVII*, s. 29-66.

Türkcan, A. U., Bostancı, N. K., Özbek, O., Çakan, H., Kavak, S.

2017 “Kanlıtaş Höyük (Eskişehir/İnönü) Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları”, *Kütahya Müzesi 2016 Yıllığı*, Sayı 4, 233-266

Umurtak, G.

1999 “Neolitik Çağda Burdur Bölgesi İle Ege Adaları Ve Yunan Karası Arasında Çanak Çömlek Biçimlerine Dayalı Benzerlikler Konusunda Bazı Gözlemler”, *Anadolu Araştırmaları*, s. 27-72.

Urem-Kotsou, D., Papaioannou, A., Papadakou, T., Saridaki, N., Intze, Z.

2014 “Pottery and Stylistic boundaries. Early and Middle Neolithic Pottery in Macedonia, A Century of Research in Prehistoric Macedonia”, E. Stefani, N. Merousis, A. Dimoula, (Ed.), *1912-2012, Archaeological Museum of Thessaloniki, 22-24 November 2012*, Thessaloniki.

Wenninger, B., Clare, L., Gerritsen, F., Horejs, B., Krauß, R., Linstädter, J.,

Özbal, R., Rohling, E., J.

2014 Neolithisation of the Aegean and Southeast Europe during the 6600–6000 calBC period of Rapid Climate Change, *Documenta Praehistorica XLI*, s. 1-31.

Wolf, E., R.

1982 *Europe and the People without History*, University of California, Berkeley,

Wijnen, M.,H.,J.,M.,N.

1981 The Early Neolithic Settlement at Sesklo: An Early Farming Community in Thessaly, *Analecta Prehistoria Leidensia XIV*, Leiden University Press 1981, Greece,

Yiouni, P.

1996 The Early Neolithic Pottery: Typology, K.A. Wardle, R.J. Rodden (Ed.), *Nea Nikomedeia I: the excavation of an early neolithic village in northern Greece, 1961-1964, The Excavation and the Ceramic Assemblage*, Supplemantary Volume, v.1, London, British School at Athens, s. 80-180

Yurtsever, A.

2011 *Neolitik Ve Erken Kalkolitik Çağ’larda Burdur-Antalya Bölgesi Bant Ve Geometrik Boya Bezekli Çanak Çömleği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul

Zeder, M.

2009 “The Neolithic Macro-(R)evolution: Macroevolutionary Theory and the Study of Culture Change”, *Journal of Archaeological Research* 17, s. 1–63.

KATALOG

Levha No: 6-a **Çanak Çömlek No:** 1 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B4 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 4-a **Çanak Çömlek No:** 2 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B7 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 1-a **Çanak Çömlek No:** 3 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B15 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 8-e **Çanak Çömlek No:** 4 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B15 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Kulp **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.8 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 1-d **Çanak Çömlek No:** 5 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B27 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Gri **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.4,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 4-b **Çanak Çömlek No:** 6 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B27 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Gri **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 5-d **Çanak Çömlek No:** 7 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B29 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 1.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 6-b **Çanak Çömlek No:** 8 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B35 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 6-c **Çanak Çömlek No:** 9 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B35 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 4-c **Çanak Çömlek No:** 10 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B35 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Kulp **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**

Kırmızı Hamur Rengi: Devetüyü **Kalınlık:** 0.8 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 6-e **Çanak Çömlek No:** 11 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B35 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 6-d **Çanak Çömlek No:** 12 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B35 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.2,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 6-f **Çanak Çömlek No:** 13 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B36 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 5-a **Çanak Çömlek No:** 14 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B45 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 3-a **Çanak Çömlek No:** 15 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B48 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.2,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 7-a **Çanak Çömlek No:** 16 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B49 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Beyaz Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 7-b **Çanak Çömlek No:** 17 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B49 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Beyaz Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 1-e **Çanak Çömlek No:** 18 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B50 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4,5 **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 8-f **Çanak Çömlek No:** 19 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B54 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.1 cm- 0.8 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 8-a **Çanak Çömlek No:** 20 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B59 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:**

Kahverengi Astar: Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.8 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 1-b **Çanak Çömlek No:** 21 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B61 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 1-c **Çanak Çömlek No:** 22 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B61 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** **Kabalık:** 0.3 cm **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 1-f **Çanak Çömlek No:** 23 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B61 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-a **Çanak Çömlek No:** 24 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B61 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 4-d **Çanak Çömlek No:** 25 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B68 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 1.2 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 6-g **Çanak Çömlek No:** 26 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B68 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 8-b **Çanak Çömlek No:** 27 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B71 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 3-b **Çanak Çömlek No:** 28 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B71 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 3-c **Çanak Çömlek No:** 29 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B72 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7,5 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-e **Çanak Çömlek No:** 30 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B77 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı

Astar: Astarsız **Hamur Rengi:** Kabartma **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 6-h **Çanak Çömlek No:** 31 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B77 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 8-c **Çanak Çömlek No:** 32 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B79 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.8 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 5-c **Çanak Çömlek No:** 33 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B59 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Kapak **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma-Kabartma

Levha No: 4-e **Çanak Çömlek No:** 34 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B80 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Gri **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 3-d **Çanak Çömlek No:** 35 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B81 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Gri-Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5,5 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-f **Çanak Çömlek No:** 36 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B84 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-b **Çanak Çömlek No:** 37 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B84 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 4-f **Çanak Çömlek No:** 38 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B84 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 8-d **Çanak Çömlek No:** 39 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B84 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Kulp **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 4-g **Çanak Çömlek No:** 40 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B87 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Krem **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 4-h **Çanak Çömlek No:** 41 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B88 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-c **Çanak Çömlek No:** 42 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B98 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-g **Çanak Çömlek No:** 43 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B99 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 2-d **Çanak Çömlek No:** 44 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B100 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.2,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 8-g **Çanak Çömlek No:** 45 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B100 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.1,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 5-b **Çanak Çömlek No:** 46 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B100 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde (İp Delik) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 7-f **Çanak Çömlek No:** 47 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B150 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız (Kutu Kap) **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 1.1,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kırmızı Üzeri Beyaz Boya

Levha No: 7-c **Çanak Çömlek No:** 48 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B152 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kırmızı Üzeri Beyaz Boya

Levha No: 7-d **Çanak Çömlek No:** 49 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B152 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kırmızı Üzeri Beyaz Boya

Levha No: 7-e **Çanak Çömlek No:** 50 **Açma ve Birim:** BB20-21/ B157 **Kültür Katı:** V **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.5,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kırmızı Üzeri Beyaz Boya

Levha No: 5-e **Çanak Çömlek No:** 51 **Açma ve Birim:** BB22/ B3 **Kültür Katı:** V
Parça Tipi: Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**
 Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:**
 Kabartma

Levha No: 3-e **Çanak Çömlek No:** 52 **Açma ve Birim:** BB20/ B13 **Kültür Katı:** V
Parça Tipi: Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**
 Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:**
 Kabartma

Levha No: 8-h **Çanak Çömlek No:** 53 **Açma ve Birim:** BB20/ Profil **Kültür Katı:**
 V **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**
 Astarsız **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 1 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Baskı

Levha No: 20-f **Çanak Çömlek No:** 54 **Açma ve Birim:** P5/ B12 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Ağız (Kutu Kap) **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah
Astar: Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Düzenli
Bezeme: Kazıma

Levha No: 9-a **Çanak Çömlek No:** 55 **Açma ve Birim:** P5/ B13 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**
 Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.9 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:**
 İmpresso

Levha No: 14-a **Çanak Çömlek No:** 56 **Açma ve Birim:** P5/ B14 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:**
 Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 16-a **Çanak Çömlek No:** 57 **Açma ve Birim:** P5/ B14 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Siyah
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.1,5-0.3 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 9-b **Çanak Çömlek No:** 58 **Açma ve Birim:** P5/ B15 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi
Astar: Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 1.2,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba
Bezeme: İmpresso

Levha No: 12-e **Çanak Çömlek No:** 59 **Açma ve Birim:** P5/ B17 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 12-a **Çanak Çömlek No:** 60 **Açma ve Birim:** P5/ B17 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:**
 Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:**
 Çizgi-Nokta

Levha No: 9-c **Çanak Çömlek No:** 61 **Açma ve Birim:** P5/ B23 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:**
 Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:**
 İmpresso

Levha No: 9-d **Çanak Çömlek No:** 62 **Açma ve Birim:** P5/ B24 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.7,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 12-b **Çanak Çömlek No:** 63 **Açma ve Birim:** P5/ B24 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 12-c **Çanak Çömlek No:** 64 **Açma ve Birim:** P5/ B24 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 9-e **Çanak Çömlek No:** 65 **Açma ve Birim:** P5/ B26 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 14-b **Çanak Çömlek No:** 66 **Açma ve Birim:** P5/ B26 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kahverengi
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 21-a **Çanak Çömlek No:** 67 **Açma ve Birim:** P5/ B26 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı
Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Oluk

Levha No: 9-f **Çanak Çömlek No:** 68 **Açma ve Birim:** P5/ B51 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 9-g **Çanak Çömlek No:** 69 **Açma ve Birim:** P5/ B51 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Astarsız
Hamur Rengi: Kırmızı **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 12-d **Çanak Çömlek No:** 70 **Açma ve Birim:** P5/ B51 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Kapak **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi
Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.4,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 12-f **Çanak Çömlek No:** 71 **Açma ve Birim:** P5/ B54 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi
Hamur Rengi: Kahverengi **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 19-c **Çanak Çömlek No:** 72 **Açma ve Birim:** P5/ B55 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Ayak **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi
Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Baskı

Levha No: 12-g **Çanak Çömlek No:** 73 **Açma ve Birim:** P5/ B57 **Kültür Katı:** IV
Parça Tipi: Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:**

Kahverengi Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.3,5 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Çizgi-Nokta

Levha No: 12-h Çanak Çömlek No: 74 Açma ve Birim: P5/ B57 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Çizgi-Nokta

Levha No: 9-h Çanak Çömlek No: 75 Açma ve Birim: P5/ B57 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.7,5 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Impresso

Levha No: 10-a Çanak Çömlek No: 76 Açma ve Birim: P5/ B57 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kırmızı Dış Yüzey Rengi: Kırmızı Astar: Astarsız Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.7 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Impresso

Levha No: 10-b Çanak Çömlek No: 77 Açma ve Birim: P5/ B58 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kırmızı Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Impresso

Levha No: 18-a Çanak Çömlek No: 78 Açma ve Birim: P5/ B58 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 19-d Çanak Çömlek No: 79 Açma ve Birim: P5/ B59 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Ayak İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.3,5 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Baskı

Levha No: 12-1 Çanak Çömlek No: 80 Açma ve Birim: P5/ B84 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kahverengi Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.2,5 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Çizgi-Nokta

Levha No: 10-c Çanak Çömlek No: 81 Açma ve Birim: P5/ B84 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kırmızı Astar: Astarsız Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.7 cm Kabalık: Kaba Bezeme: Impresso

Levha No: 10-d Çanak Çömlek No: 82 Açma ve Birim: P5/ B85 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.7 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Impresso

Levha No: 14-c Çanak Çömlek No: 83 Açma ve Birim: P5/ B85 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kırmızı Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar:

Kırmızı Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.6 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Kabartma

Levha No: 20-a Çanak Çömlek No: 84 Açma ve Birim: P5/ B85 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.7,5 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Kazıma-Kabartma

Levha No: 18-b Çanak Çömlek No: 85 Açma ve Birim: P5/ B86 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Siyah Üstü Kırmızı Bezeme

Levha No: 20-b Çanak Çömlek No: 86 Açma ve Birim: P5/ B87 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kırmızı Dış Yüzey Rengi: Kırmızı Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.6,5 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Kazıma-Kabartma

Levha No: 10-e Çanak Çömlek No: 87 Açma ve Birim: P5/ B92 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.7 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: İmpresso

Levha No: 21-b Çanak Çömlek No: 88 Açma ve Birim: P5/ B92 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: Kazıma-Nokta

Levha No: 14-d Çanak Çömlek No: 89 Açma ve Birim: P5/ B95 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.3,5 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Kabartma

Levha No: 20-d Çanak Çömlek No: 90 Açma ve Birim: P5/ B98 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Ağız İç Yüzey Rengi: Kahverengi Dış Yüzey Rengi: Kırmızı Astar: Kırmızı Hamur Rengi: Devetüyü Kalınlık: 1.3 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Kazıma-Kabartma

Levha No: 14-e Çanak Çömlek No: 91 Açma ve Birim: P5/ B103 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Siyah Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Gri Kalınlık: 0.4 cm Kabalık: Düzenli Bezeme: Kabartma

Levha No: 10-f Çanak Çömlek No: 92 Açma ve Birim: P5/ B104 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kahverengi Dış Yüzey Rengi: Kahverengi Astar: Kahverengi Hamur Rengi: Kırmızı Kalınlık: 0.4,5 cm Kabalık: Az-Kaba Bezeme: İmpresso

Levha No: 14-f Çanak Çömlek No: 93 Açma ve Birim: P5/ B104 Kültür Katı: IV Parça Tipi: Gövde İç Yüzey Rengi: Kahverengi Dış Yüzey Rengi: Siyah Astar:

Kırmızı Hamur Rengi: Gri **Kalınlık:** 0.1 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 10-g **Çanak Çömlek No:** 94 **Açma ve Birim:** P5/ B106 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 14-g **Çanak Çömlek No:** 95 **Açma ve Birim:** P5/ B106 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.2,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 10-h **Çanak Çömlek No:** 96 **Açma ve Birim:** P5/ B106 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.6,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 16-b **Çanak Çömlek No:** 97 **Açma ve Birim:** P5/ B106 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 11-a **Çanak Çömlek No:** 98 **Açma ve Birim:** P5/ B106 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 11-b **Çanak Çömlek No:** 99 **Açma ve Birim:** P5/ B108 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.6,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 16-c **Çanak Çömlek No:** 100 **Açma ve Birim:** P5/ B116 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 11-c **Çanak Çömlek No:** 101 **Açma ve Birim:** P5/ B116 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 11-d **Çanak Çömlek No:** 102 **Açma ve Birim:** P5/ B116 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Impresso

Levha No: 16-d **Çanak Çömlek No:** 103 **Açma ve Birim:** P5/ B125 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Ağız (Kutu Kap) **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı

Astar: Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 11-e **Çanak Çömlek No:** 104 **Açma ve Birim:** P5/ B145 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Kahverengi **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 15-a **Çanak Çömlek No:** 105 **Açma ve Birim:** P5/ B146 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 11-g **Çanak Çömlek No:** B106 **Açma ve Birim:** P5/ B146 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde (Yarım Büyük Boyutlu Kap) **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 17-b **Çanak Çömlek No:** 107 **Açma ve Birim:** P6/ B23 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 19-a **Çanak Çömlek No:** 108 **Açma ve Birim:** P6/ B23 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Baskı

Levha No: 17-a **Çanak Çömlek No:** 109 **Açma ve Birim:** P6/ B24 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 17-c **Çanak Çömlek No:** 110 **Açma ve Birim:** P6/ B28 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 15-c **Çanak Çömlek No:** 111 **Açma ve Birim:** P6/ B28 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 17-d **Çanak Çömlek No:** 112 **Açma ve Birim:** P6/ B28 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.6,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 19-b **Çanak Çömlek No:** 113 **Açma ve Birim:** P6/ B28 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Baskı

Levha No: 13-d **Çanak Çömlek No:** 114 **Açma ve Birim:** P6/ B79 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 21-d **Çanak Çömlek No:** 115 **Açma ve Birim:** P6/ B79 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kahverengi **Kalınlık:** 0.2 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Diğer

Levha No: 13-b **Çanak Çömlek No:** 116 **Açma ve Birim:** P6/ B46 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Ağız **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.5,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 13-c **Çanak Çömlek No:** 117 **Açma ve Birim:** P6/ B46 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kahverengi **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 11-c **Çanak Çömlek No:** 118 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B4 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 18-d **Çanak Çömlek No:** 119 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B4 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 18-e **Çanak Çömlek No:** 120 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B6 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.3 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kırmızı Üzeri Beyaz Boya

Levha No: 16-e **Çanak Çömlek No:** 121 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B13 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.3,5 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi

Levha No: 13-a **Çanak Çömlek No:** 122 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B17 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Kapak **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.6 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Çizgi-Nokta

Levha No: 18-f **Çanak Çömlek No:** 123 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B19 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 15-b **Çanak Çömlek No:** 124 **Açma ve Birim:** CC19/ B22-B24 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.8 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 21-c **Çanak Çömlek No:** 125 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B25 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Gri **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.2 cm-0.8 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Diğer

Levha No: 18-h **Çanak Çömlek No:** 126 **Açma ve Birim:** CC19/ B13 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahve Astar **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 19-e **Çanak Çömlek No:** 127 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B30 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Baskı

Levha No: 18-g **Çanak Çömlek No:** 128 **Açma ve Birim:** BBCC-19/ B31 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Düzenli **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

Levha No: 11-f **Çanak Çömlek No:** 129 **Açma ve Birim:** O5/ B7 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Kırmızı **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Devetüyü **Kalınlık:** 0.7 cm **Kabalık:** Kaba **Bezeme:** İmpresso

Levha No: 20-c **Çanak Çömlek No:** 130 **Açma ve Birim:** O5/ B11 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4,5 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 15-d **Çanak Çömlek No:** 131 **Açma ve Birim:** O5/ B13 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Gövde **İç Yüzey Rengi:** Kırmızı **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Astarsız **Hamur Rengi:** Kırmızı **Kalınlık:** 0.4 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kabartma

Levha No: 20-e **Çanak Çömlek No:** 132 **Açma ve Birim:** O5/ B36 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Tutamak (Silindirik) **İç Yüzey Rengi:** Gri **Dış Yüzey Rengi:** Gri **Astar:** Kırmızı **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** - **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Kazıma

Levha No: 18-ı **Çanak Çömlek No:** 133 **Açma ve Birim:** O5-6/ B9 **Kültür Katı:** IV **Parça Tipi:** Kapak **İç Yüzey Rengi:** Siyah **Dış Yüzey Rengi:** Siyah **Astar:** Kahverengi **Hamur Rengi:** Gri **Kalınlık:** 1.1 cm **Kabalık:** Az-Kaba **Bezeme:** Siyah Üzeri Kırmızı Boya

LEVHALAR

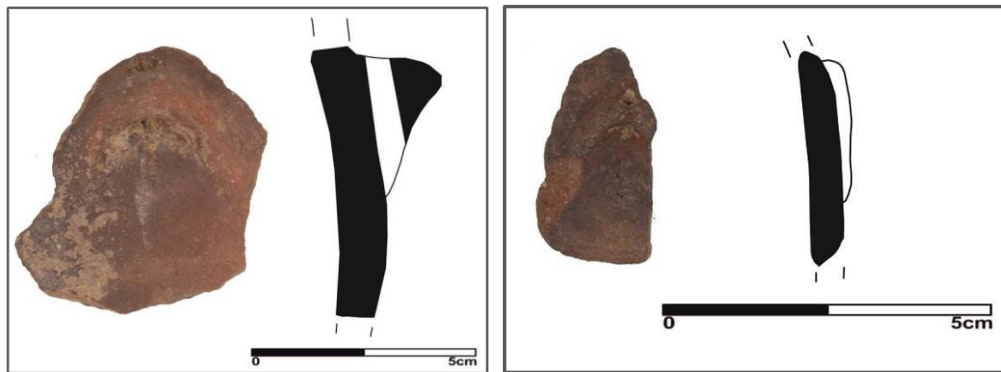
a

b

c

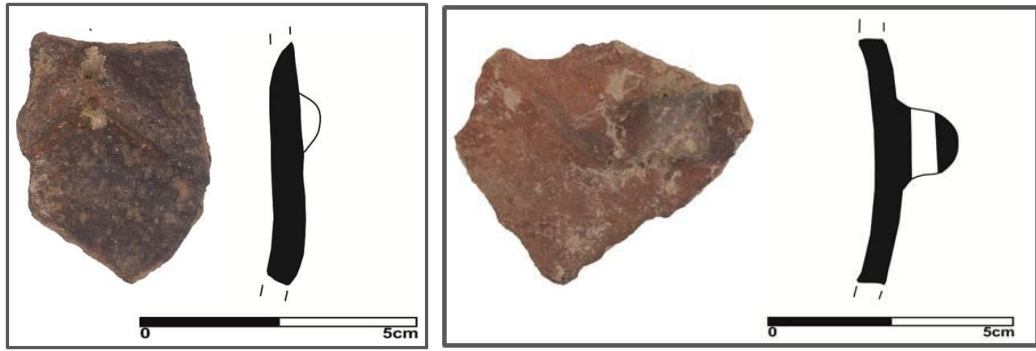
d

e

f

Levha.1: V. Kltr Katı Kabartma Bezemeli anak mlekler

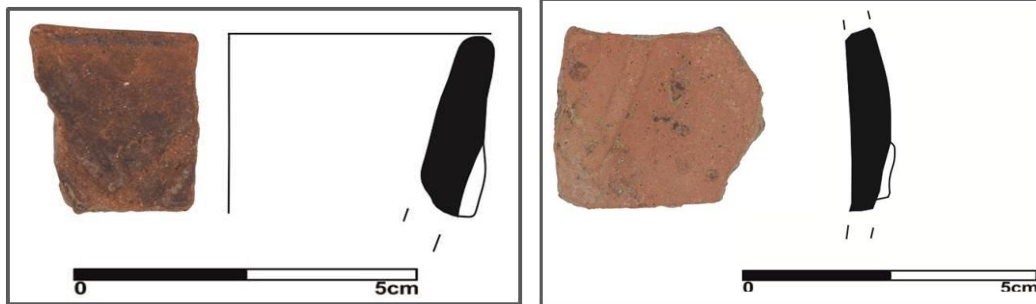
a

b

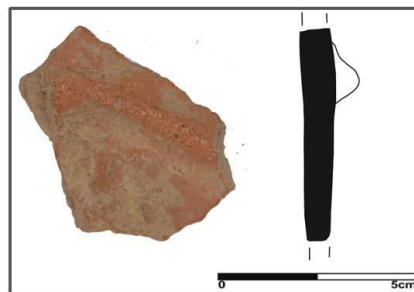
c

d

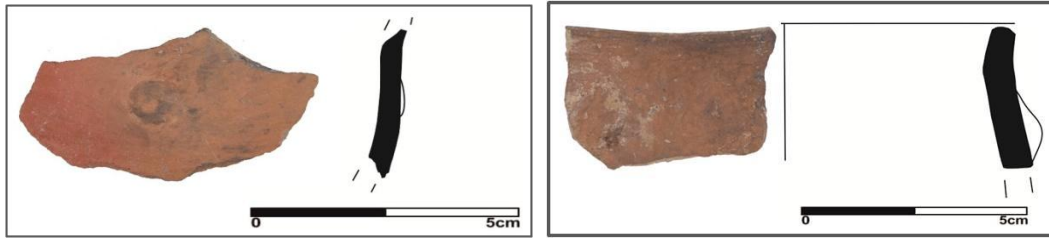
e

f

g

Levha.2: V. Kùltür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler

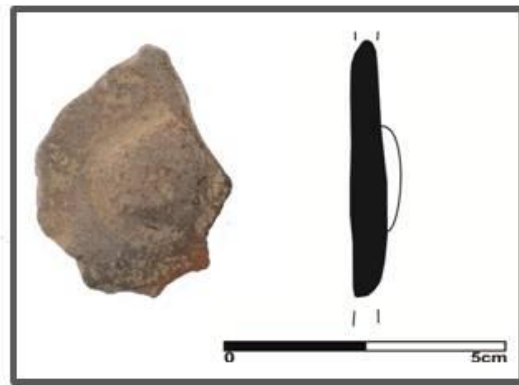

a

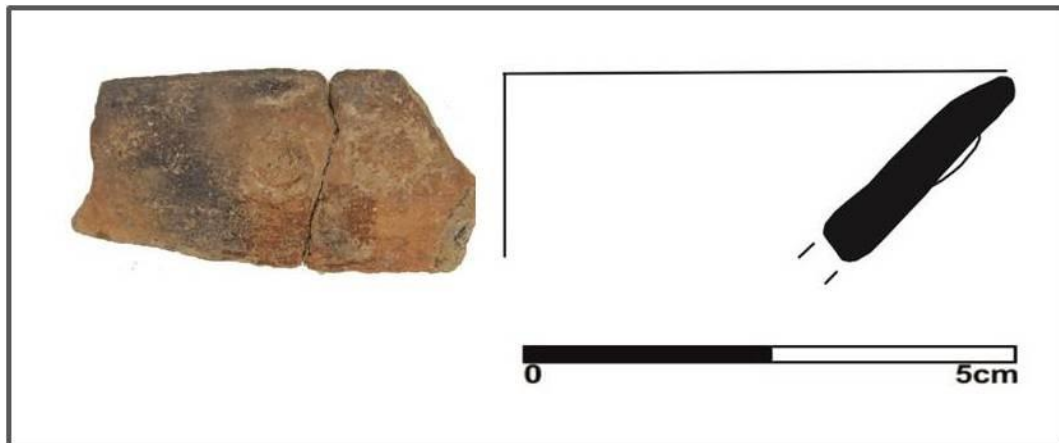
b

c

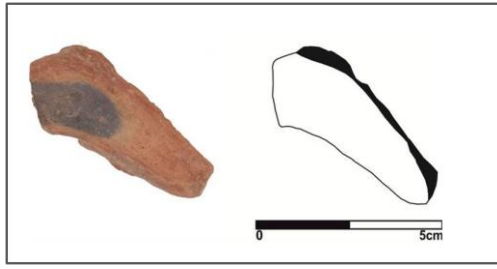
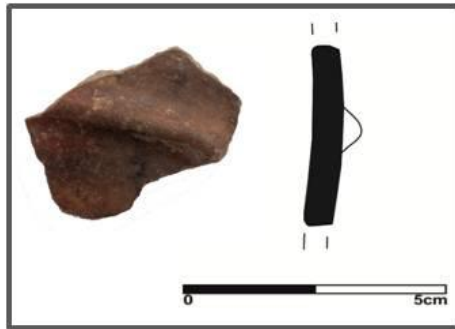
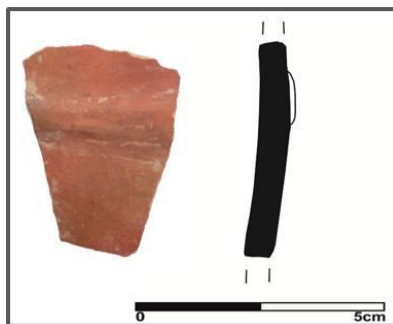

d

e

Levha.3: V. Kùltür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler

a**b****c****d****e****f****g****h****Levha.4:** V. Kültür Katı Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler

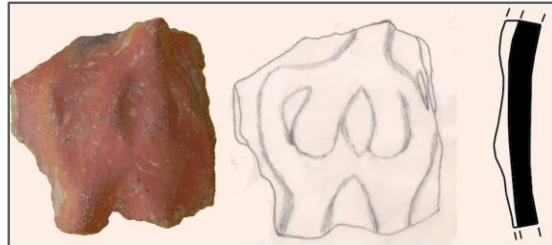
a

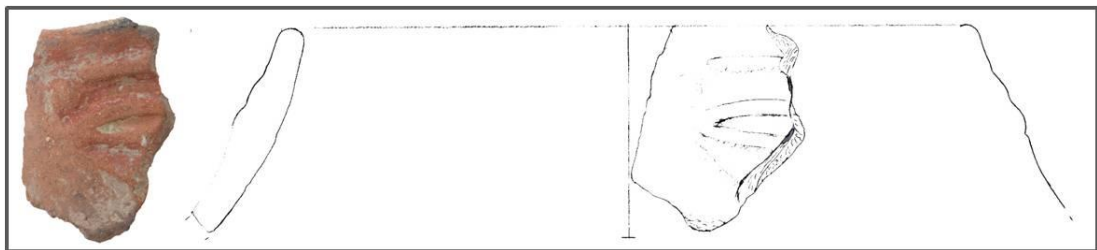
b

c

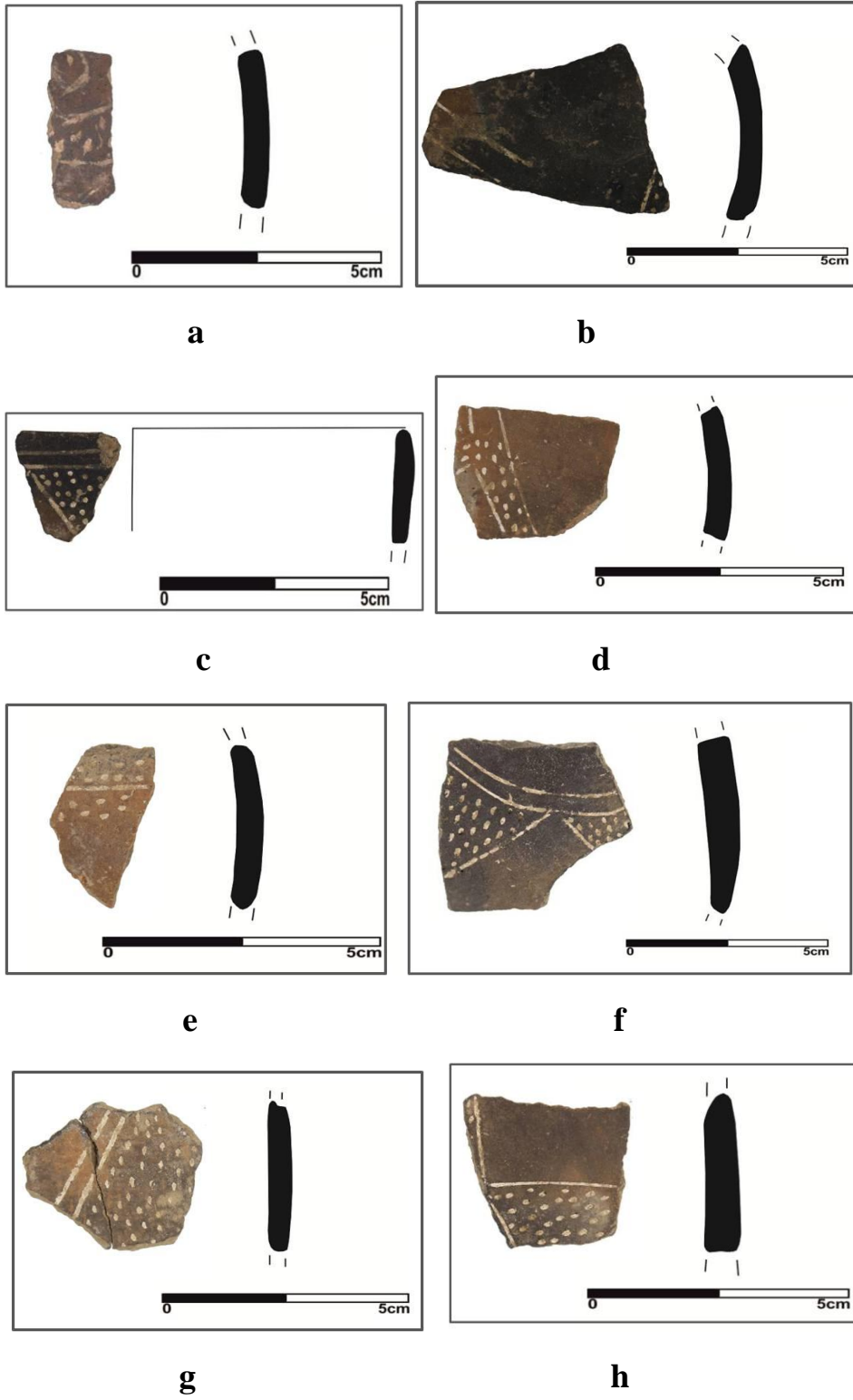

d

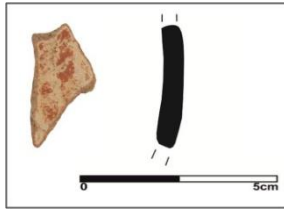

e

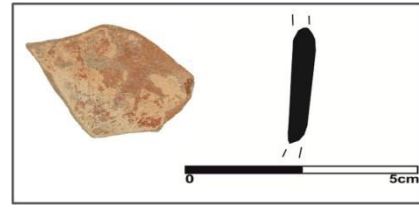
Levha.5: V. Kltr Katı Kabartma Bezemeli anak mlekler

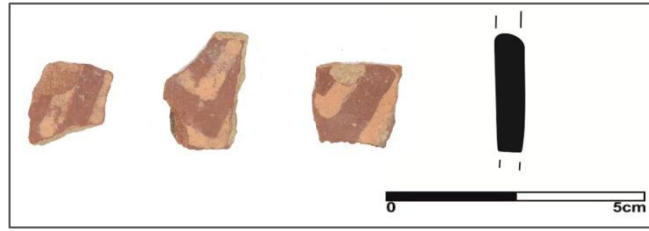
Levha.6: V. Kültür Katı Çizgi-Nokta Bezemeli Çanak Çömlekler

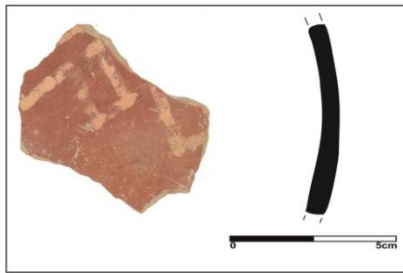
a

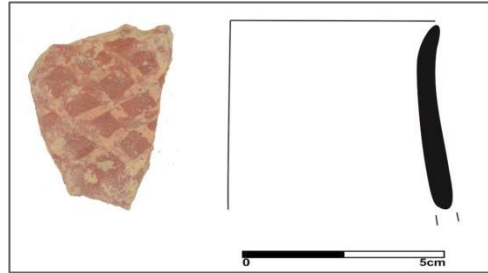
b

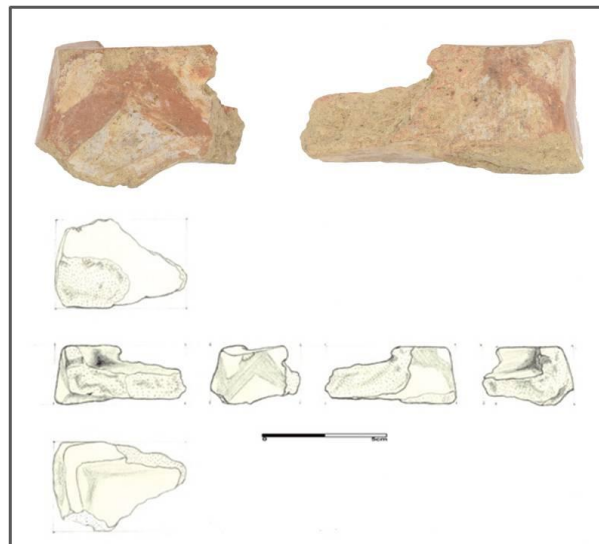
c

d

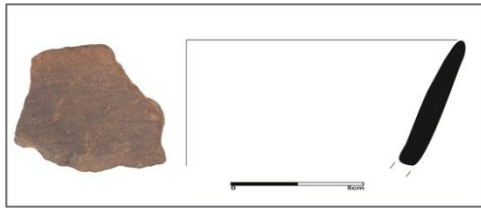
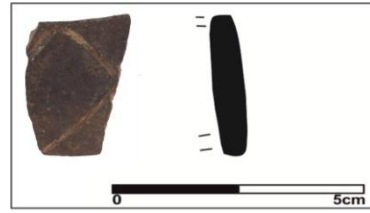
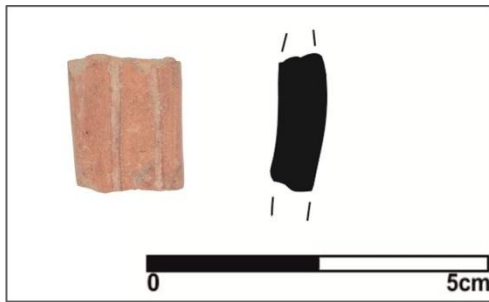
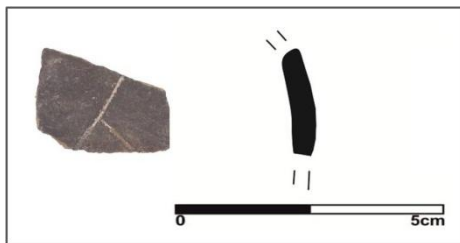
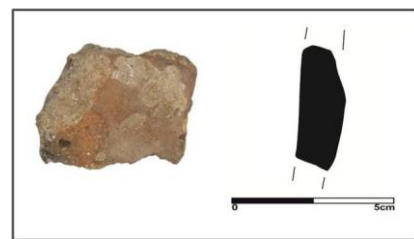

e

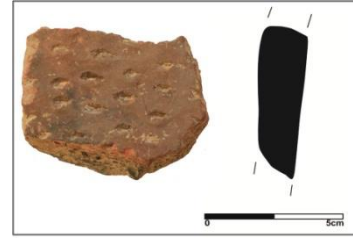
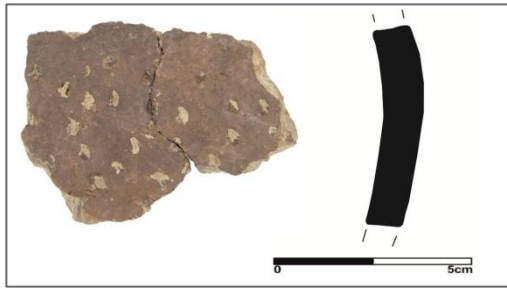
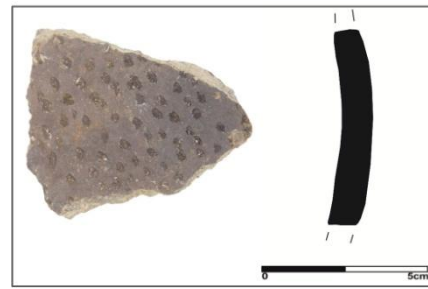
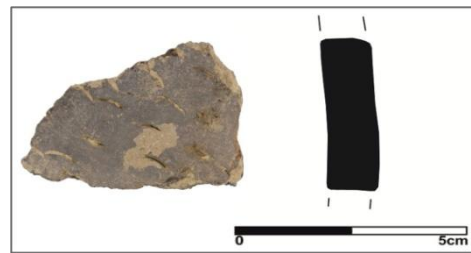

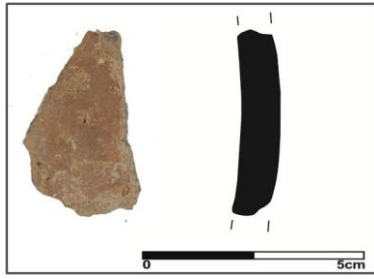
f

Lev.7: V. Kültür Katı Boya Bezemeli Çanak Çömlekler

a**b****c****d****e****f****g****h**

Levha.8: V. Kltr Katı, Kazıma, Cizgi ve Baskı Bezemeli Canak Comlekler

a**b****c****d****e****f****g****h****Levha.9: IV. Kltr Katı İmpresso Bezemeli anak mlkler**

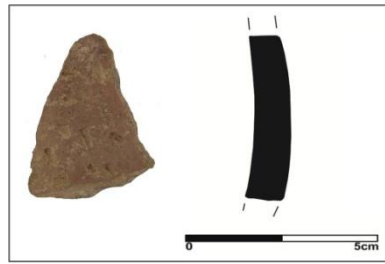
a

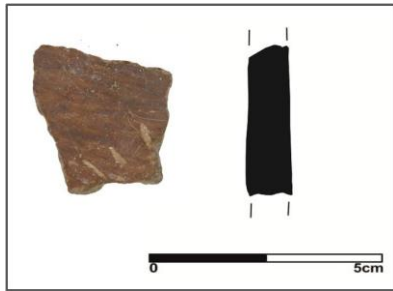
b

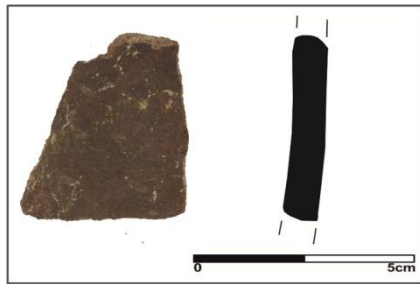
c

d

e

f

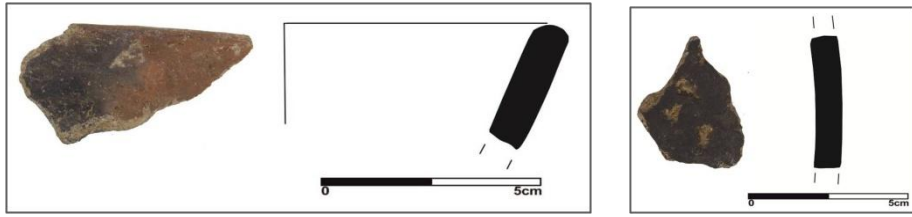

g

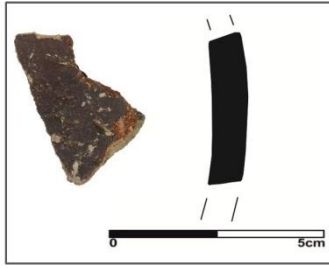
h

Levha.10: IV. Kùltür Katı İmpressò Bezemeli Çanak Çömlekler

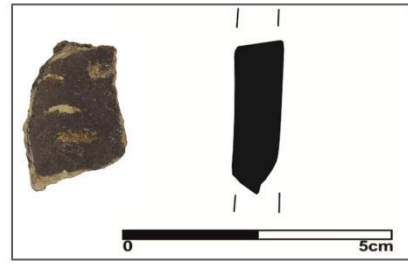

a

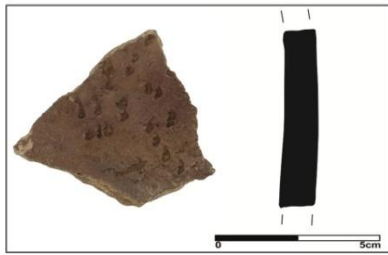
b

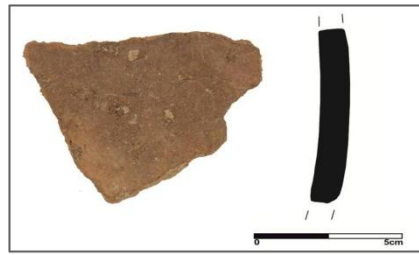
c

d

e

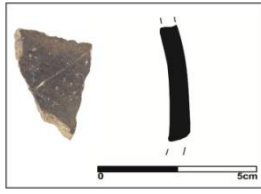

f

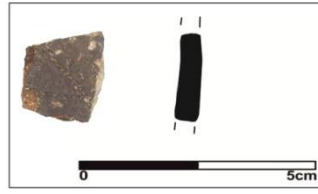

g

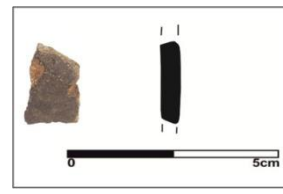
Levha.11: IV. Kltr Katı İmpresso Bezemeli anak mlekler

a

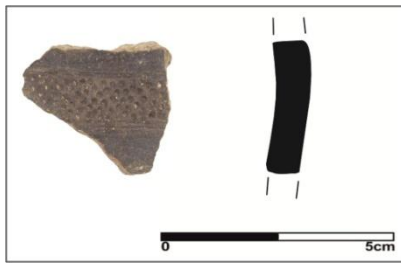
b

c

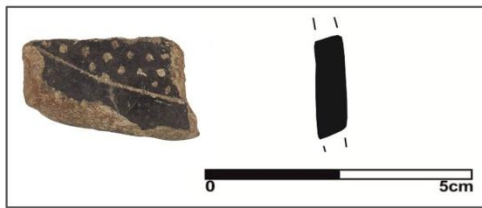
d

e

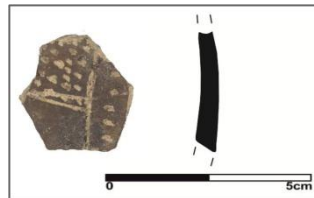
f

g

h

i

Levha.12: IV. Kùltür Katı Çizgi-Nokta Bezemeli Çanak Çömlekler

a

b

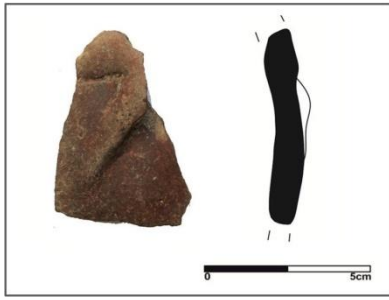

c

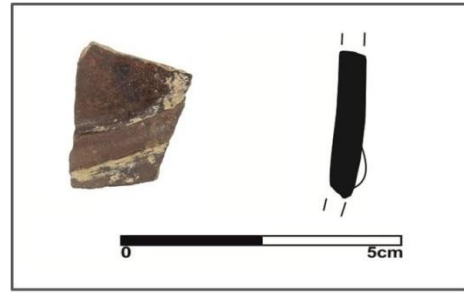

d

Levha.13: IV. Kltr Katı izgi-Nokta Bezemeli anak mlekler

a

b

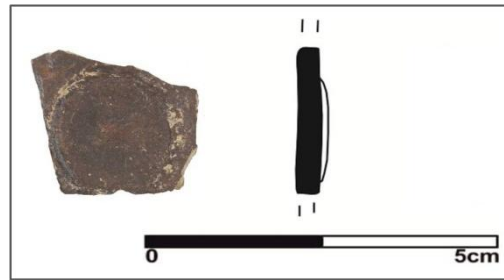
c

d

e

f

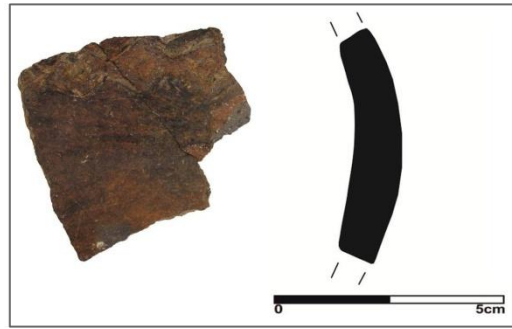

g

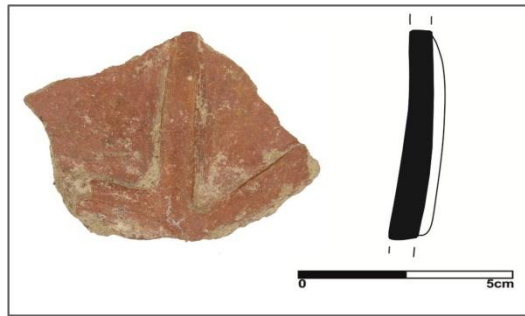
Levha.14: IV. Kltr Katı Kabartma Bezemeli anak mlekler

a

b

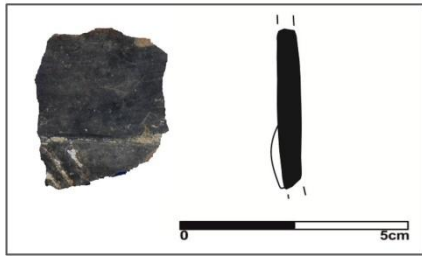

c

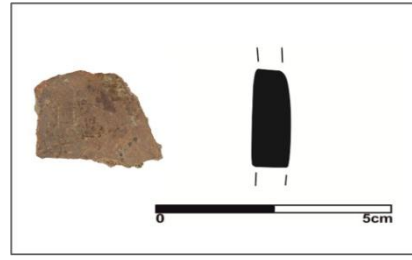

d

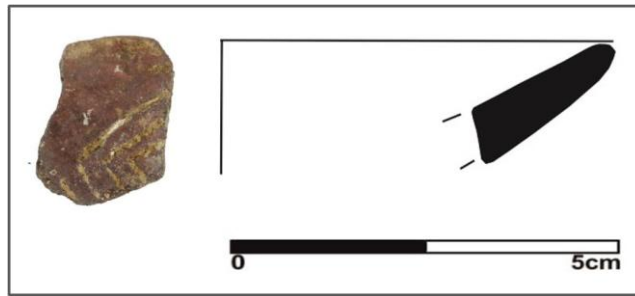
Levha.15: IV. Kltr Katı Kabartma Bezemeli anak mlekler

a

b

c

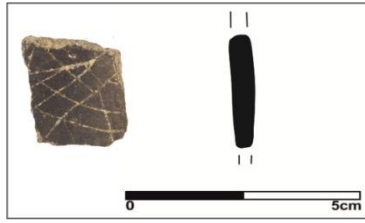

d

e

Levha.16: IV. Kùltür Katı Çizgi Bezemeli Çanak Çömlekler

a**b****c****d****Levha.17:** IV. Kltr Katı izgi Bezemeli anak mlekle

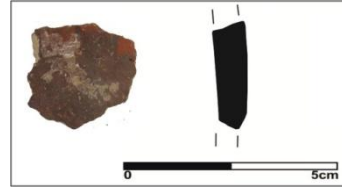
a

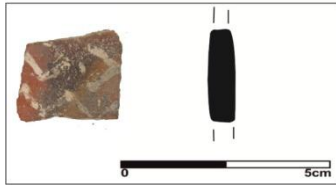
b

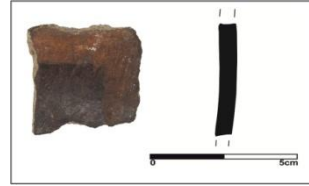
c

d

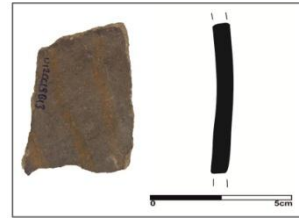
e

f

g

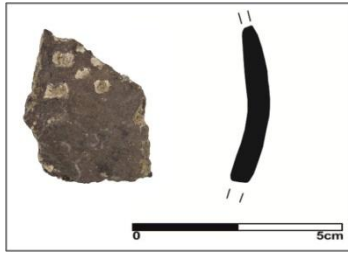

h

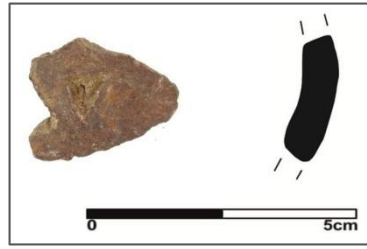

i

Levha.18: IV. Kltr Katı Boya Bezemeli anak mlkler

a

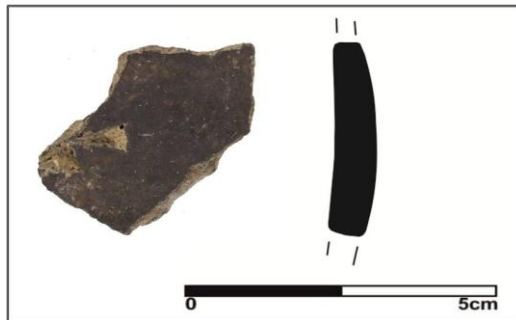
b

c

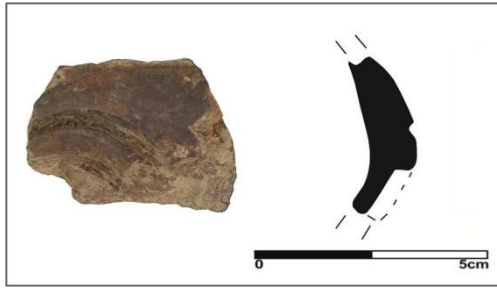

d

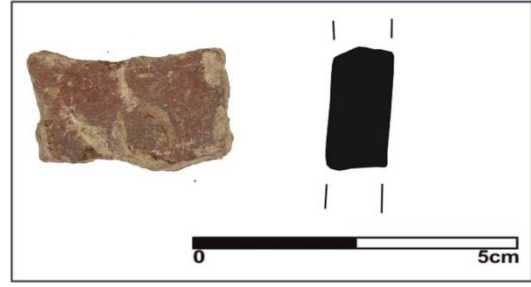

e

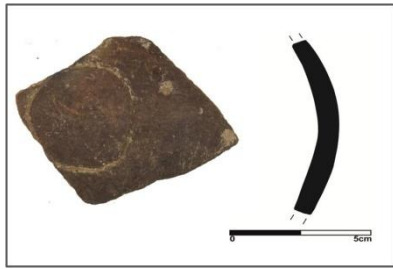
Levha.19: IV. Kltr Katı Baskı Bezemeli anak mlekler

a

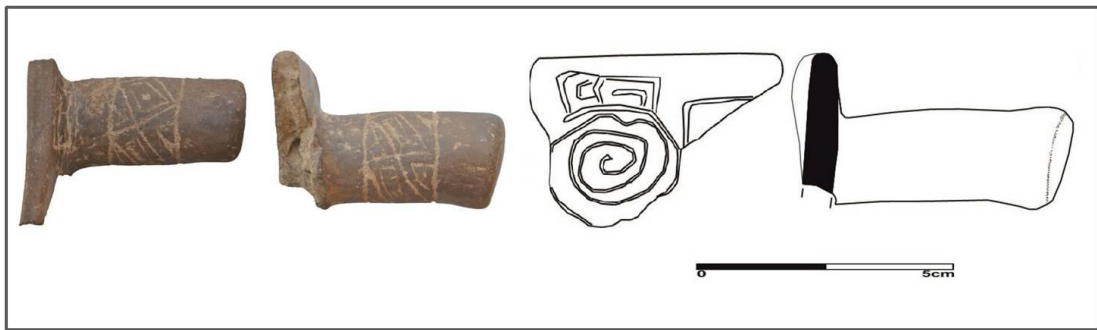
b

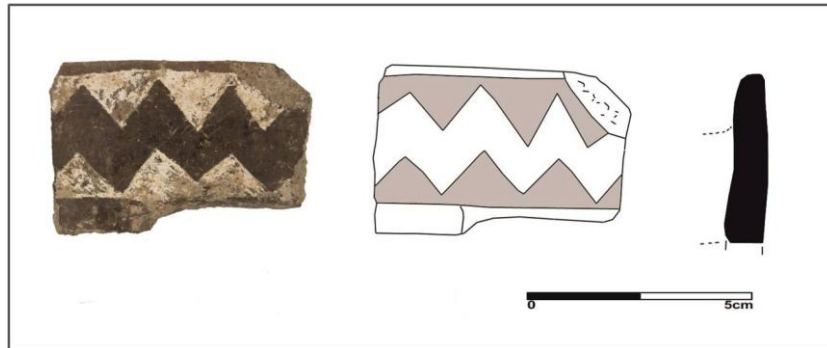
c

d

e

f

Levha.20: IV. Kùltür Katı Kazıma/ Kazıma-Kabartma Bezemeli Çanak Çömlekler

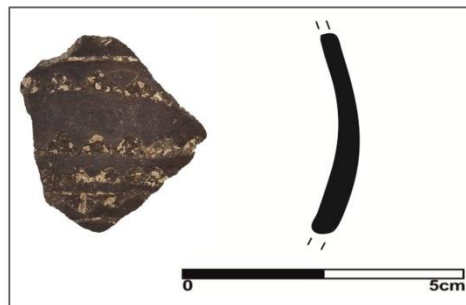
a

b

c

d

Levha.21: IV. Kùltür Katı Kazıma-Nokta/ Oluk/ Diğer Bezemeli anak çömlekler

a. (Aşğıpınar, Tabaka.7)

b. (Dzuljunica, II. Tabaka)

c. (Yabalkovo-Karanovo I ile paralel)

d. (Argissa-Magula) e. (Kuruçay, Tabaka.12) f. (Hoca Çeşme, II. Tabaka)

g. (Argissa-Magula, Orta Neolitik)

h. (Nea Nikomedia)

Levha.22: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri (a. Özdoğan, 2013, 250: fig.114; b. Krauß vd., 2014, 61: fig.12 ; c. Leshtakov, 2014, 337: fig.3 ; d. Reingruber, 2008, fototafel 3, Pl. 26-25c ; e. Duru, 2012, 41: fig.20 ; f. Özdoğan, 2013, 238 ; fig.80 ; g. Reingruber, 2008 : fototafel 4, abb.5 ; h. Yiouni, 1996, 171: fig.5.54).

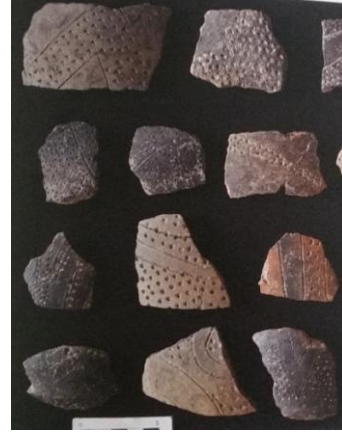
a . (Mersin Yumuktepe, XXV. Tabaka)

b. (Köşkhöyük, III. Evre)

c . (Aşağıpınar, 7. Tabaka)

d. (Aşağıpınar, 7. Tabaka)

e . (Aktopraklık-Site B)

f. (Argissa-Magula-Orta Neolitik)

Levha.23: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri (a. Caneva, 2012, 29 : fig.36 ; b. Öztan, 2012, 56 : fig.19 ; c.d. Özdoğan, 2013, 252-253 : fig. 119, fig. 121 ; e. Kayci, 2013 : Res. 20-22 ; f. Reingruber, 2008 : tafel 4, abb.1, 23 b).

Mavropigi (M.Ö 6400'e tarihlenen İmpressolar- II.Evre)

Levha.24: Diğer yerleşimlere ait bezemeli çanak çömlek örnekleri (Karamitrou-Mentessidi, 2015, fig.34).